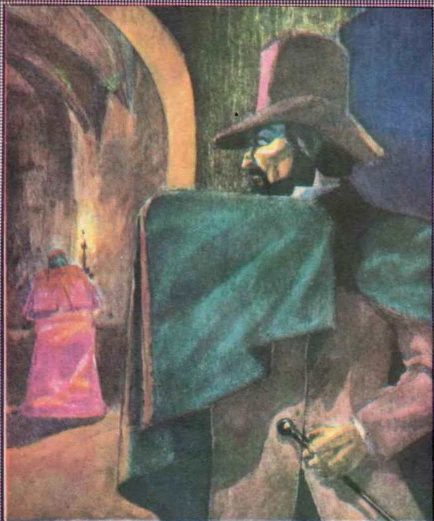
E. VOYNICH

TĂUNUL

COPERTA DE *LADISLAU BRAUN*

E. VOYNICH

TĂUNUL

În româneşte de
OTILIA CAZIMIR ŞI NICOLAE GUMA

1974
EDITURA ION CREANGĂ — BUCUREŞTI

Ediția folosită pentru traducere:

Э. ВОЙНИЧ
ОВОД
Издательство ЦК ВЛКСМ
Молодая гвардия
Ленинград 1950

PARTEA ÎNTÎI

CAPITOLUL ÎNTÎI

Arthur răsfoia un vraf de predici manuscrise în biblioteca Seminarului de teologie din Pisa [1]. Era o seară de iunie foarte călduroasă. Ferestrele erau larg deschise şi storurile lăsate. Părintele rector, canonicul Montanelli, puse condeiul jos şi se uită cu duioşie la capul negru aplecat asupra foilor de hîrtie.

— N-o poţi găsi, dragul meu! Lasă, o să scriu din nou partea aceea. Desigur că foaia s-a rătăcit pe undeva şi ţi-ai pierdut timpul zadarnic căutînd-o.

Montanelli avea un glas adînc, sonor şi plin, căruia puritatea argintie a timbrului îi dădea un farmec deosebit. Era un glas de orator înnăscut, mlădios şi bogat în nuanţe, în care, de cîte ori părintele rector vorbea cu Arthur, răzbătea o infinită mîngîiere.

— Nu, padre, trebuie s-o găsesc. Sînt sigur că e aici. Chiar dacă o veţi scrie din nou, n-o să reuşiţi niciodată s-o reconstituiţi.

Montanelli îşi reluă lucrul întrerupt. Undeva, afară, dincolo de fereastră, bîzîia monoton un că-

[1] Pisa — oraş în Toscana, unul din principalele centre ale culturii italiene.

răbuş somnoros, iar din strada liniştită năvălea strigătul prelung şi melancolic al vînzătorului de fructe: „Fragola! Fragola[1]!"

— „Despre tămăduirea leprosului." Iat-o! Arthur se apropie cu pasul acela uşor şi lin, care-i scotea totdeauna din fire pe cei de acasă. De statură potrivită, cu o înfăţişare plăpîndă, el semăna mai curînd cu un italian din secolul al XVI-lea decît cu un tînăr englez din anul 1830, dintr-o familie din clasa de mijloc. Prea erau toate şlefuite şi delicate în făptura lui: sprîncenele lungi, gura mobilă şi nervoasă, mîinile, picioarele fine. Cînd stătea liniştit, îl puteai lua foarte uşor drept o fată drăguţă, travestită în haine bărbăteşti. Dar mişcările lui mlădioase te făceau să te gîndeşti la o panteră îmblînzită care-şi ascunde ghearele.

— Ai găsit-o într-adevăr?... O, ce m-aş face eu fără tine, Arthur? Mi-aş rătăci veşnic toate hîrtiile. Dar destul acum... Cu asta termin, şi deocamdată nu mai scriu. Să mergem în grădină, să-ţi ajut să te descurci în temele tale. Ce anume n-ai înţeles?

Ieşiră în grădina liniştită şi plină de umbră. Seminarul era instalat în clădirea unei străvechi mînăstiri dominicane[2]. Cu două sute de ani în urmă, în curtea aceea pătrată se păstra o rînduială severă. Rozmarinul şi levănţica creşteau în tufişuri tunse cu îngrijire. Acum însă nu mai era aşa... Călugării îmbrăcaţi în alb, care îngrijeau odinioară plantele din curte, erau de mult îngropaţi şi daţi uitării. E

[1] Fragola — fragi (în limba italiană în text).

[2] Dominicani — călugări aparţinînd Ordinului dominicanilor, înfiinţat în secolul al XII-lea de către predicatorul spaniol Dominic, ca să ducă lupta împotriva „ereticilor" şi liber-cugetătorilor.

drept că în zilele şi-n serile blînde de vară ierburile înflorite mai răspîndeau încă o mireasmă, un parfum dulceag, dar acum nimeni nu le mai strîngea sămînța în scopuri medicinale. Smocuri de buruieni sălbatice umpleau crăpăturile dintre lespezi, iar fîntîna din mijlocul curții era năpădită de ferigi. Trandafirii se sălbăticiseră, tulpinile lor lungi şi încovoiate se tîrau pe poteci. Maci uriaşi, roşii împurpurau straturile. Flori înalte de degețel se aplecau asupra ierburilor încîlcite, şi o viță de vie, peste măsură de bătrînă, sălbatică şi neroditoare, atîrna de pe crengile unui copac scorburos şi neîngrijit, care-şi clătina încet şi trist creştetul greu, de frunziş. Într-un colț al grădinii se aciuase o magnolie uriaşă, cu o adevărată căciulă de verdeață întunecată, în care se desluşeau, ca trăsături de penel aruncate de mîna unui pictor, florile albe ca laptele. De trunchiul ei se sprijinea o bancă rustică de lemn. Montanelli se aşeză pe bancă.

Arthur studia filozofia la universitate. Cînd i se întîmpla să dea peste o chestiune mai grea, venea să-i ceară explicații părintelui. Nu învățase niciodată la seminar, dar Montanelli era pentru el o autoritate în toate ramurile ştiinței.

— Acum o să plec ! zise Arthur, după ce lămuri pasajul cel greu. Dar poate că mai aveți nevoie de mine ?

— Nu, deocamdată mi-am terminat lucrul, însă aş vrea să mai rămîi puțin, aşa, fără nici o treabă. Eşti liber ?

— O, da !

Îşi lăsă capul pe spate şi, rezemîndu-se de trunchiul magnoliei, se uită prin desişul întunecat al crengilor la cele dintîi stele, care sclipeau sfios în

adîncul cerului senin. De la mama sa, născută în Cornwall [1], Arthur moştenise ochii aceia albaştri şi plini de taină, care priveau visători de sub genele negre. Montanelli întoarse capul : nu putea să se uite la ochii aceia.

— Ce obosit arăţi, dragul meu ! zise el.

— Ce pot să fac ?

Nu numai în înfăţişarea, dar şi în glasul lui Arthur se simţea oboseală, şi lui Montanelli nu-i scăpă acest amănunt.

— N-ar trebui să te grăbeşti prea mult să-ţi reiei studiile. Boala mamei tale, nopţile nedormite, toate acestea trebuiau să te istovească pînă la urmă. Ai nevoie de odihnă îndelungată înainte de a pleca din Livorno [2].

— O, padre, ce rost ar mai avea ? Nu mă simt în stare să mai rămîn în casa aceea, după moartea mamei. Iulia m-ar face să înnebunesc !

Iulia era soţia fratelui său mai mare, frate vitreg, şi se folosea de orice prilej ca să-i otrăvească zilele.

— N-ai nevoie să rămîi la rude — îi răspunse blînd Montanelli. Fără îndoială că lucrul acesta ar fi cel mai dăunător pentru tine. Dar te-ai putea duce la prietenul tău, doctorul. Ai sta acolo vreo lună şi pe urmă ai fi din nou în stare să munceşti.

— Nu, padre, credeţi-mă, nu pot ! Warrenii sînt oameni de treabă, oameni de inimă, dar nu mă înţeleg. Îmi plîng nenorocirea, asta o văd după feţele lor. Îndată ar începe să mă compătimească, să-mi vorbească de mama... O, fără îndoială că Gemma nu seamănă cu ei !... Ea ştie întotdeauna, instinctiv,

---

[1] Cornwall — provincie în Anglia.

[2] Livorno — mare port la Marea Ligurică, în apropiere de Pisa.

ce nu trebuie să spună. Şi asta încă de pe vremea cînd eram copii! Dar ceilalţi nu-s atît de sensibili ca ea. Şi nu e numai atît...

— Ce mai este, fiul meu?

Arthur culese cîteva flori de pe o crenguţă de degeţel ruptă şi le frămîntă nervos între degete:

— Nu mai pot trăi în oraşul acela — începu el din nou, după o pauză de cîteva clipe. Acolo sînt magazinele de unde îmi cumpăra ea, de obicei, jucării... cheiul pe care mă plimbam cu ea înainte de a se îmbolnăvi... Oriunde m-aş întoarce, ar fi acelaşi lucru. Ca şi înainte, fiecare florăreasă din piaţă s-ar apropia şi mi-ar întinde flori... Parcă flori îmi mai trebuie mie acum?!... Şi-apoi, cimitirul... Nu, nu mai pot trăi acolo, m-ar durea să văd toate astea...

Arthur tăcu. Îngîndurat, rupea în bucăţi mărunte clopoţeii de degeţel. Tăcerea se prelungi mult şi ajunse atît de apăsătoare, încît, de la o vreme, Arthur începu să fie neliniştit. De ce tăcea Montanelli? Sub crengile magnoliei, amurgul era din ce în ce mai adînc. Cuprinsese toată grădina, luînd forme ciudate, neaşteptate. Dar încă nu se întunecase atît, încît să nu poată desluşi faţa palidă, ca de mort, a canonicului. Îşi ţinea fruntea aplecată şi se sprijinea cu mîna dreaptă de marginea băncii. Arthur întoarse capul, cu un sentiment de nedumerire şi de veneraţie faţă de sufletul acela generos.

„O, Doamne — se gîndi el — cît sînt de meschin şi de egoist! Dacă nenorocirea mea ar fi propria lui nenorocire, şi încă n-ar simţi-o mai adînc"...

Montanelli îşi ridică fruntea şi se uită în jur:

— Bine, nu mai stărui să te duci la Warreni. Cel puţin deocamdată... — adăugă el, cu blîndeţe în

glas. Dar făgăduieşte-mi că te vei odihni bine şi că te vei folosi de vacanţa de vară, ca să-ţi îngrijeşti sănătatea. Eu cred că pentru tine ar fi mai bine să te instalezi undeva, mai departe de Livorno... Nu vreau să te îmbolnăveşti cu tot dinadinsul.

— Padre, unde vreţi să plecaţi, cînd s-o închide seminarul ?

— Va trebui, ca întotdeauna, să însoţesc elevii în munţi şi să-i instalez acolo. Pe la mijlocul lui august se întoarce din concediu prorectorul. Atunci o să fiu şi eu liber şi, pentru variaţie, o să rătăcesc prin Alpi. Vrei să mergi, poate, cu mine ? Am pleca împreună într-o excursie lungă prin munţi şi ai avea un prilej minunat să studiezi muşchiul copacilor alpini ! Numai că mi-e teamă să nu te plictiseşti cu mine...

— Padre ! şi Arthur bătu din palme ca un „străin expansiv", cum zicea Iulia. Aş da tot ce am pe lume, ca să merg cu dumneavoastră. Numai că... nu sînt sigur...

El se opri.

— Vrei să spui că mister Burton nu ţi-ar da voie ?

— Fără îndoială că se va împotrivi, dar asta nu m-ar împiedica deloc. Am împlinit optsprezece ani şi pot să fac ce vreau. Şi apoi, el nu-mi este decît frate vitreg. Nu văd de ce ar trebui să ţin seama de învoirea lui.

— Totuşi, dacă s-o împotrivi serios, cred că ar fi mai bine să te supui. Situaţia ta în casă s-ar agrava şi mai mult dacă...

— Ba deloc ! îl întrerupse cu aprindere Arthur. Ei nu m-au iubit niciodată şi nici n-o să mă iubească, orice aş face. Şi-apoi, cum ar putea James să nu-mi

dea voie să plec cu dumneavoastră, cu părintele meu sufletesc?

— Nu uita că el e protestant[1]. În orice caz, cred că e mai bine să-i scrii. Să aşteptăm şi să vedem ce spune. Trebuie să ai mai multă răbdare, fiul meu. Să nu ne lăsăm călăuziţi în faptele noastre de gîndul că sîntem sau nu sîntem iubiţi...

Această dojană blîndă îl tulbură pe Arthur, care se înroşi uşor.

— Da, ştiu — răspunse el, cu un suspin. Dar e atît de greu...

Montanelli schimbă vorba.

— Ştii — zise el — mi-a părut foarte rău că n-ai putut trece marţi pe la mine. A fost aici episcopul de Arezzo şi aş fi vrut să-l cunoşti şi tu.

— Făgăduisem să mă duc în ziua aceea la un student. Se ţinea o adunare în casa lui şi eram aşteptat.

— Ce fel de adunare?

Arthur se încurcă puţin:

— Adică... nu era propriu-zis o adunare, ci mai curînd... — se corectă el, bîlbîindu-se nervos. A venit un student de la Geneva şi a ţinut o cuvîntare... Mai curînd o prelegere...

— Despre ce?

Arthur se încurcă şi mai tare:

— Padre, să nu mă întrebaţi de numele studentului! Am promis...

— N-o să te întreb nimic. Dacă ai promis să păstrezi o taină, nu trebuie să vorbeşti. Dar cred că mie poţi să mi-o încredinţezi.

[1] Relaţiile dintre catolici şi protestanţi erau încă foarte încordate chiar şi în secolul al XIX-lea. În trecut, între catolici şi protestanţi avuseseră loc războaie sîngeroase.

— Negreşit, padre. Studentul acela a vorbit... despre noi şi despre datoria noastră faţă de popor... despre datoria noastră faţă de noi înşine. A vorbit şi de chipul cum am putea noi să ajutăm...

— Să ajutăm? Pe cine?

— Poporul... şi...

— Şi?

— I t a l i a.

Urmă o tăcere care se prelungi.

— Spune-mi, Arthur, de cînd ai început tu să te gîndeşti la lucrurile acestea? întrebă grav Montanelli.

— De astă-iarnă...

— Înainte de moartea mamei tale? Şi ea nu ştia?

— Nu. Pe atunci, problema aceasta încă nu mă pasiona.

— Şi acum?...

Arthur îşi trecu mîna de-a lungul crenguţei de degeţel, rupînd toţi clopoţeii de pe ea.

— Să vedeţi cum s-a întîmplat, padre — începu el, lăsîndu-şi ochii în jos. Toamna trecută, în timp ce mă pregăteam pentru examenele de admitere, am făcut cunoştinţă cu studenţii. Şi atunci, cîţiva dintre ei mi-au vorbit despre toate acestea... Mi-au dat să citesc cărţi. Totuşi nu mă simţeam atras prea mult de asemenea lucruri. Tot timpul nu mă gîndeam la altceva decît să mă întorc mai repede la mama. Era atît de singură acolo, în mijlocul celor de la Livorno, încît se simţea ca într-o închisoare... Îi era de ajuns Iulia, cu limba ei ascuţită, ca s-o ucidă! Apoi a venit iarna. Mama s-a îmbolnăvit... Am uitat şi de studenţi, şi de cărţi, şi puţin timp după aceea — vă amintiţi? — am încetat cu totul de-a mai veni

pe la Pisa. Dacă problemele acestea m-ar fi tulburat pe atunci, fără îndoială că i le-aş fi împărtăşit mamei. Dar ele parcă se evaporaseră din mintea mea... Am înţeles curînd că mama îşi trăieşte cele din urmă zile. Am stat neclintit lîngă ea pînă şi-a dat sufletul. Adesea vegheam la căpătîiul ei nopţi întregi. Iar ziua venea Gemma Warren, şi eu mă duceam să mă odihnesc... Şi iată, în nopţile acelea lungi am început să mă gîndesc la cărţile pe care le citisem şi la discuţiile cu prietenii mei. Încercam să pătrund cu mintea dacă aveau sau nu dreptate. Mă întrebam ce-ar fi spus Cristos despre toate acestea.

— Te-ai gîndit la el ? şi glasul lui Montanelli sună cam nehotărît.

— Adeseori, padre. Uneori îl rugam să-mi arate ce trebuie să fac, dar nu primeam nici un răspuns.

— Nu mi-ai spus niciodată nici un cuvînt, Arthur. Şi eu credeam că ai încredere în mine !...

— Padre, doar ştiţi că am încredere în dumneavoastră ! Sînt însă lucruri pe care nu trebuie să le mărturiseşti nimănui. Mi se părea că nimeni nu mă poate ajuta, nici dumneavoastră, nici mama. Aveam nevoie de un răspuns, direct de la Dumnezeu. După cum vedeţi, se hotăra problema vieţii mele, a sufletului meu...

Montanelli se întoarse şi începu să privească atent amurgul întunecat, care învăluise frunzişul magnoliei.

— Ei, şi pe urmă ? întrebă el.

— Pe urmă ?... Mama a murit... Ultimele trei nopţi n-am părăsit-o o clipă. Arthur tăcu. Montanelli nu se clinti. În cele două zile dinaintea înmormîntării nu m-am putut gîndi la nimic. Apoi m-am îmbolnă-

vit. Vă amintiți că n-am putut veni nici la spovedanie.

— Îmi amintesc.

— În noaptea aceea m-am sculat din pat și m-am dus în odaia el. Era goală. Doar deasupra patului veghea un crucifix mare. Aveam impresia că Dumnezeu o să-mi vină în ajutor... Am căzut în genunchi și am așteptat... Am așteptat toată noaptea, iar dimineața, cînd mi-am venit în fire... Padre! E zadarnic... N-o să vă pot explica... N-o să vă pot spune ce am văzut... Eu însumi abia îmi amintesc. Știu doar că Dumnezeu mi-a răspuns. Și eu nu îndrăznesc să mă împotrivesc voinței sale.

Rămaseră cîtva timp tăcuți, în întuneric. Apoi Montanelli își lăsă mîna pe umărul lui Arthur.

— Fiul meu! rosti el, în sfîrșit. Să mă ferească Cel de Sus să afirm că Dumnezeu n-a vorbit sufletului tău. Dar adu-ți aminte în ce împrejurări s-au întîmplat toate și, aducîndu-ți aminte, nu lua o închipuire tristă și bolnăvicioasă drept o chemare sfîntă a lui Dumnezeu. Iar dacă, într-adevăr, a voit să-ți răspundă, caută să nu tălmăcești greșit vorbele lui... La ce te îndeamnă avîntul inimii tale?

Arthur se ridică și răspunse grav, ca și cum ar fi repetat cuvîntul catehismului:

— Să-mi dau viața pentru Italia, s-o eliberez din robie și din sărăcie, să izgonesc pe austrieci și să înfăptuiesc o republică independentă, care să nu cunoască alt stăpîn afară de Dumnezeu!

— Arthur, dar gîndește-te la ceea ce spui! Nici măcar nu ești italian...

— Asta n-are nici o importanță. Eu sînt eu, și atît.

Din nou se făcu tăcere.

Montanelli se sprijini de copac şi îşi acoperi ochii cu mîna.

— Aşază-te o clipă, fiul meu — zise el. Arthur se lăsă pe bancă, iar Montanelli îi luă amîndouă mîinile şi i le strînse îndelung şi cu putere : Acum nu-ţi pot dovedi... Toate s-au întîmplat atît de neaşteptat... Nu mi-aş fi închipuit aşa ceva... Îmi trebuie timp să mă dezmeticesc. Poate mai tîrziu o să vorbim mai pe larg. Acum însă, un singur lucru te rog să ţii minte : dacă te vor atrage în revoluţie şi vei muri, inima mea n-o să reziste şi voi muri şi eu !

— Padre !

— Nu mă întrerupe, lasă-mă să termin. Ţi-am mai spus odată că, afară de tine, eu nu mai am pe nimeni în lume. Mi se pare că n-ai prea înţeles ce înseamnă asta. Îţi vine greu să înţelegi, eşti atît de tînăr ! La vîrsta ta, nici eu n-aş fi înţeles, Arthur. Te consider ca pe propriul meu fiu. Înţelegi ? Eu nu mă pot îndepărta de tine, pentru că eşti lumina ochilor mei. Sînt gata să mor, numai să te opresc de la un pas greşit şi să-ţi salvez viaţa. Acum însă nu sînt în stare să... Nu, nu-ţi cer promisiuni... Numai, te rog, să nu uiţi ceea ce ţi-am spus şi să fii cu băgare de seamă. Gîndeşte-te bine înainte de a lua vreo hotărîre... Fă-o de dragul meu, de dragul mamei tale moarte...

— O să mă gîndesc. Iar dumneavoastră, padre, rugaţi-vă pentru mine şi pentru Italia.

Arthur se lăsă în genunchi şi Montanelli îşi puse mîna pe capul lui aplecat. Trecură aşa cîteva mi-

nute. Apoi Arthur se ridică, sărută mîna canonicului și plecă încet prin iarba udă de rouă. Montanelli rămase singur.

CAPITOLUL AL DOILEA

Lui mister James Burton nu-i surîdea deloc proiectul fratelui său vitreg de a face o călătorie în Elveția, cu Montanelli. Dar îi venea greu să-l oprească de la o excursie nevinovată în tovărășia profesorului titular de religie, mai ales cu un scop atît de lăudabil ca studiul botanicii. Arthur ar fi luat aceasta drept o dovadă de despotism, nu și-ar fi putut explica prin nimic refuzul și l-ar fi pus imediat pe seama unor prejudecăți religioase și rasiale. Iar Burtonii se mîndreau cu civilizata lor toleranță religioasă. Doar trecuse mai bine de o sută de ani de cînd „Burton și fiii", armatori din Londra, înființaseră la Livorno o întreprindere comercială și, tot de atunci, toți membrii familiei rămăseseră protestanți convinși. Erau totuși de părere că un gentleman englez se cuvine să aibă o ținută corectă chiar și în lupta cu papistașii.

Se întîmplă însă ca șeful familiei, rămînînd văduv și găsind această situație anevoie de suportat, să se căsătorească a doua oară cu o catolică frumușică, guvernanta copiilor săi mai mici. Cei doi fii mai mari, James și Thomas, oricît de greu le-a venit să se împace cu prezența în casă a unei mame vitrege aproape de o vîrstă cu ei, se supuseră cu amărăciune providenței. Odată cu moartea tatălui, neîn-

țelegerea în familie se agravă prin căsătoria fiului cel mare. Totuși, cei doi frați se străduiau din răsputeri s-o pună la adăpost pe Gladys de limba otrăvită și necruțătoare a Iuliei și-și îndeplineau, așa cum înțelegeau ei, obligațiile față de Arthur. Nu-l iubeau și nici măcar nu căutau să-i ascundă acest lucru. Sentimentele lor frățești se reduceau la pomeni generoase în bani și la hotărîrea de a-i lăsa băiatului deplină libertate.

Ca răspuns la scrisoare, Arthur primi un cec, care trebuia să-i acopere cheltuielile de călătorie, și încuviințarea, pe un ton glacial, de a-și folosi vacanța cum va crede el de cuviință. Cheltui jumătate din bani cumpărîndu-și cărți de botanică și ierbare pentru presat plantele și, cu acest bagaj, plecă în cea dintîi călătorie alpină, împreună cu părintele lui spiritual.

Montanelli era mult mai bine dispus. De mult nu-l mai văzuse Arthur așa. După zguduirea pe care i-o pricinuise discuția lor din grădină, preotul își recăpătase, încetul cu încetul, echilibrul sufletesc și privea cele întîmplate cu ochi mai liniștiți. „Arthur e încă tînăr și fără experiență — își zicea el. Hotărîrea lui nu poate fi definitivă. Mai am timp să-l întorc, prin îndemnuri blînde și argumente înțelepte, de pe drumul primejdios pe care a pășit cu atîta nesocotință".

Planul lor era să petreacă vreo cîteva zile la Geneva. Dar îndată ce văzu străzile orbitor de albe și cheiurile pline de praf, pe care se perindau la nesfîrșit turiști, pe fața lui Arthur se așternu o expresie de plictiseală. Montanelli îl pîndea, cu un zîmbet liniștit :

— Ce este, dragul meu ? Nu-ți place aici ?

— Nu mi-am limpezit încă bine impresiile. Totuşi mă aşteptam la altceva. Lacul e admirabil. Frumoase sînt şi liniile dealurilor... Se aflau pe insula Rousseau [1], şi Arthur arătă cu mîna linia lungă şi severă a ramificaţiilor Alpilor din Savoia. Însă oraşul... e atît de ţeapăn, atît de lins.... Ca un adevărat protestant, încîntat de propria lui persoană... Nu, nu mă trage inima spre el. Cînd îl văd, îmi aduc aminte de Iulia!

Montanelli începu să rîdă:

— Sărăcuţul de tine!... Dar ce importanţă are asta? Doar noi călătorim pentru plăcerea noastră şi n-avem nici un motiv să întîrziem mult pe-aici. Prin urmare, astăzi angajăm o barcă cu pînze şi ne plimbăm pe lac, iar mîine dimineaţă ne urcăm în munţi.

— Dar, padre, dumneavoastră poate vreţi să mai rămîneţi aici?

— Dragul meu, eu am văzut toate acestea de zeci de ori, şi mulţumirea mea e să te văd pe tine mulţumit. Unde ai vrea să mergem?

— O, dacă pentru dumneavoastră e totuna, atunci aş dori s-o luăm pe rîu în sus, spre izvoare.

— Pe Ron?

— Nu, pe Arva. Curge aşa de repede!

— Atunci să plecăm la Chamonix.

Tot timpul, de la prînz şi pînă seara, îl petrecură într-o barcă cu pînze. Lacul pitoresc îi lăsă lui Arthur o impresie mult mai ştearsă decît Arva cea iute şi cenuşie. Crescuse în preajma Mediteranei şi ochii lui erau obişnuiţi cu valurile albastre. Dar îi

[1] Insula Rousseau — insulă pe Ron, unde se află bustul filozofului şi scriitorului francez Jean Jacques Rousseau (1712—1778), născut la Geneva.

plăceau nespus de mult rîurile repezi, şi torentul lor năvalnic, care scăpa din gheţari, îl umplea de încîntare.

— E atîta însufleţire în torentul acesta, atîta avînt ! zicea el.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, plecară la Chamonix. Cît timp călătoriră pe valea fertilă, Arthur se simţi într-o dispoziţie încîntătoare. Dar iată că se apropiară de o cotitură a drumului. Munţii semeţi şi zimţuiţi îi prinseră în cercul lor strîmt Arthur începu să fie serios şi tăcut. De la Saint-Martin înaintară încet, urcînd de-a lungul văii, înnoptînd în şaleturile[1] pe care le întîlneau în cale sau în satele mici de munte, pornind apoi din nou mai departe. Arthur rămînea mereu încîntat în faţa frumuseţilor naturii, şi cea dintîi cascadă pe care trebuiră s-o treacă îl cufundă într-un adevărat extaz. Strălucea de fericire, de-ţi era mai mare dragul să-l priveşti. Dar pe măsură ce se apropiau de vîrfurile înzăpezite, această bucurie copilărească se schimba într-o dispoziţie mai mult visătoare. Montanelli se uita la el cu nedumerire. Ai fi zis că era un fel de misterioasă înrudire între băiatul acesta şi munţi. Era în stare să rămînă ore întregi culcat, încremenit, în pădurea de pini întunecată şi plină de taină, unde fiecare freamăt îşi găsea ecou, să rămînă culcat şi să privească printre trunchiurile drepte şi înalte lumea piscurilor strălucitoare şi a stîncilor pleşuve, scăldate în soare. Iar Montanelli îl urmărea cu o privire plină de tristeţe şi de invidie.

Coborîră cu băgare de seamă printre trunchiurile copacilor întunecaţi, îndreptîndu-se spre un şalet, unde aveau de gînd să rămînă peste noapte.

---

[1] Şalet (chalet) — căsuţă ţărănească elveţiană.

Cînd Montanelli intră în odaie, Arthur îl aştepta la masa pregătită pentru cină. Tînărul îşi scuturase tristeţea pe care i-o provocase întunericul şi părea alt om.

— Padre, veniţi aici, veniţi repede să vedeţi căţeluşa asta caraghioasă ! Închipuiţi-vă, joacă pe lăbuţele de dinapoi...

Îl interesa acum căţeluşa şi năzdrăvăniile ei, tot aşa cum, cu puţin înainte, îl interesase priveliştea strălucioare a Alpilor.

Gazda şaletului, o femeie cu obrajii îmbujoraţi, încinsă cu şorţ alb, stătea cu mîinile în şolduri şi se uita, zîmbind, cum se juca băiatul cu căţeluşa.

— Se cunoaşte că n-are nici o grijă — zise ea către fiica ei, în dialectul local. E mort după joacă. Şi ce băiat frumos...

Arthur se înroşi ca un şcolar, iar femeia, văzînd că tînărul a înţeles-o, plecă rîzînd de tulburarea lui.

În timpul cinei, Arthur nu vorbi decît de programul viitoarelor plimbări, de ascensiuni în munţi, de plantele pe care le vor culege.

A doua zi dimineaţă, cînd se trezi Montanelli, Arthur nu mai era. Plecase înainte de revărsatul zorilor, la păşunile de sus, „să-i ajute lui Gaspar să pască acolo caprele de munte".

De altfel nu trebui să-l aştepte mult. Băiatul se întoarse curînd şi dădu buzna în odaie cu capul gol. Pe umărul lui stătea cocoţată, ca o păsărică, o fetiţă de ţăran de vreo trei ani cu un mănunchi de flori sălbatice în mînă.

Montanelli se uita la el, zîmbind. Ce uimitor contrast faţă de Arthur cel tăcut de la Pisa sau de la Livorno !

— Pe unde-ai umblat, hoinarule ? Se vede că iar ai rătăcit prin munți, fără să fi luat nimic în gură !

— O, padre, ce bine-i acolo ! Munții sînt atît de impunători în cea dintîi strălucire a soarelui, iar sub picioare roua e atît de bogată !... Uitați-vă ! Și Arthur se apleacă, arătîndu-i ghetele ude și murdare. Am luat cu noi un pic de pîine și brînză, iar acolo, sus, am găsit lapte de capră... Groaznică porcărie ! Totuși mi-e foame din nou. Și, pe urmă, trebuie să dăm ceva de mîncare și acestei persoane mititele... Annette, îți place mierea ?

Arthur se așeză, luă fetița pe genunchi și o ajută să potrivească frumos florile.

— Nu, nu ! se amestecă în vorbă Montanelli. Nu pot îngădui să răcești ! Du-te repede și schimbă-ți hainele ! Vino încoace, Annette ! Unde-ai găsit-o, Arthur ?

— În sat. E fiica țăranului pe care l-am întîlnit ieri, vă amintiți ? Cizmarul de aici. Nu-i așa că fetița are ochi foarte nostimi ? Și poartă în buzunar o broască țestoasă vie pe care o cheamă Carolina.

Arthur își schimbă ciorapii uzi și coborî la gustarea de dimineață. Annette stătea pe genunchii preotului, vorbind întruna despre broasca ei țestoasă, pe care o ținea cu burta în sus în mîna-i mică și plinuță, pentru ca „domnul" să se poată minuna în voie de felul cum lighioana dădea din lăbuțe.

— Uitați-vă, domnule ! zicea Annette cu seriozitate, în dialectul local, greu de înțeles. Uitați-vă ce gheruțe are Carolina !

Montanelli se minuna de broasca țestoasă, mîngîia părul fetiței și-i spunea povești frumoase.

Gazda intră să strîngă masa şi rămase mirată văzînd-o pe Annette cum întorcea pe dos buzunarele sfinţiei-sale.

— Dumnezeu îi ajută pe cei mici să ghicească oamenii buni — zise ea. Annette se teme grozav de străini, dar văd că de sfinţia-voastră nu se sfieşte deloc. E de mirare ! Annette, aşază-te repede în genunchi şi roagă-l pe domnul acesta bun să te binecuvînteze înainte de a pleca. Asta o să-ţi aducă noroc.

— Nu-mi închipuiam, padre, că vă pricepeţi atît de bine să vă jucaţi cu copiii — zicea Arthur, cu o oră mai tîrziu, în timp ce treceau pe o fîşie de păşune scăldată în soare. Fetiţa asta nu şi-a luat o clipă ochii de la dumneavoastră... Ştiţi ce cred eu ?

— Ce anume ?

— Voiam doar să spun că... Da, mi se pare nedrept că biserica interzice preoţilor să se căsătorească. Nu pot să înţeleg în ruptul capului de ce. Educaţia copiilor este o problemă serioasă, şi e cît se poate de important pentru ei să fie supuşi unei influenţe binefăcătoare chiar de la naştere... După mine, cu cît chemarea omului e mai înaltă şi viaţa lui mai pură, cu atît el e mai indicat să fie tată. Padre, sînt sigur că, dacă n-aţi fi fost legat prin jurămînt şi v-aţi fi căsătorit, copiii dumneavoastră ar fi fost...

— Lasă !

Cuvîntul acesta, rostit pe neaşteptate în şoaptă grăbită, sublinie cu atît mai puternic tăcerea care urmă.

— Padre — vorbi din nou Arthur, îndurerat de înfăţişarea întunecată a lui Montanelli. Oare n-am

dreptate? Poate că am greşit, însă eu n-am spus decît ceea ce gîndesc...

— Poate că tu nu-ţi dai seama îndeajuns de înţelesul vorbelor tale — îi răspunse blînd Montanelli. Peste cîţiva ani o să ai altă părere în această privinţă... Dar mai bine să vorbim despre altceva.

Acesta a fost cel dintîi dezacord în armonia deplină care se stabilise între ei în timpul vacanţei.

Din Chamonix plecară la Martini, unde se opriră să se odihnească, deoarece vremea era înăbuşitor de caldă. După dejun ieşiră amîndoi pe terasa hotelului, apărată de soare. De acolo se deschidea o privelişte încîntătoare. Arthur îşi aduse lădiţa cu plante şi începu o lungă discuţie asupra unor chestiuni de botanică.

Pe terasă mai erau doi pictori englezi. Unul făcea o schiţă după natură, celălalt vorbea alene în limba lui şi i se părea că nimeni nu înţelege ce spune.

— Sfîrşeşte cu mîzgălelile tale, Willy! zicea el. Mai bine desenează-l pe italianul ăsta tînăr şi frumos, care se extaziază în faţa ferigilor... Uită-te numai la linia sprîncenelor lui! Înlocuieşte-i lupa din mînă cu un crucifix, îmbracă-l în togă romană şi o să ai înaintea ta prototipul creştinului din cele dintîi secole.

— Ce fel de creştin? Am stat alături de el la masă. Se uita la găina friptă cu acelaşi extaz cu care-şi admiră acum buruienile! Nu-i vorbă, e foarte drăguţ: obrazul lui are o culoare măslinie extraordinară. Totuşi n-are nici pe departe pitorescul acela care te surprinde în înfăţişarea tatălui său.

— A cui?

— A tatălui său, care stă chiar în fața ta. Nu vei fi vrînd să-mi spui cumva că nu l-ai observat? Ce figură impresionantă!

— Hei, tu, metodist[1] inocent! Nu ești în stare să recunoști un preot catolic nici chiar cînd îl ai înaintea ochilor?

— Un preot?... Da, ai dreptate! Uitasem: legămîntul castității și celelalte... Atunci, să fim indulgenți și să presupunem că tînărul acesta e nepotul lui.

— Ce idioți! șopti Arthur, uitîndu-se înveselit la Montanelli. Totuși e foarte drăguț din partea lor că găsesc în mine oarecare asemănare cu dumneavoastră. Aș vrea să fiu într-adevăr nepotul dumneavoastră... Dar ce aveți, padre? Sînteți atît de palid!

Montanelli se ridică și-și duse mîna la frunte.

— Sufăr uneori de amețeli — zise el ciudat de încet. Se vede că am stat astăzi prea mult în soare... Mă duc să mă culc. O să-mi treacă... Totul e din pricina căldurii.

Petrecuseră două săptămîni pe lacul Lucerna, iar acum se întorceau în Italia prin trecătoarea Saint-Gothard. Tot timpul se bucuraseră de o vreme neasemuită. Izbutiseră să facă și cîteva excursii minunate... Dar cele dintîi încîntări ale lor în fața frumuseților naturii se potoliseră.

Pe Montanelli îl urmărea de mult gîndul tulburător că trebuie să aibă cît de curînd „o discuție mai cuprinzătoare" cu Arthur. Vacanța era un prilej cît se poate de nimerit ca să înceapă această discuție. Totuși, cît timp călătoriseră pe valea Arvei, Monta-

---

[1] Metodiști — sectă religioasă care a apărut în Anglia în secolul al XVIII-lea.

nelli se ferise înadins să atingă subiectul pe care începuseră să-l dezbată în grădină, sub magnolie. I se părea o cruzime să întunece primele bucurii pe care natura alpină le dăruia firii de artist a tînărului. Pentru că aşa s-ar fi întîmplat, fără îndoială, dacă ar fi reluat acea discuţie. Dar din ziua în care sosiseră la Martini, îşi zicea în fiecare dimineaţă: „Astăzi o să-i vorbesc". Însă cum se însera, îşi amîna hotărîrea şi se liniştea, zicîndu-şi: „O să vorbim mîine". Vacanţa se apropia de sfîrşit şi Montanelli îşi repeta întruna: „Mîine, mîine". Un sentiment neînţeles care-i îngheţa sufletul, ca şi conştiinţa nelămurită a înstrăinării, de parcă între el şi Arthur se lăsase o cortină, îl opreau. Şi zilele treceau una după alta, pînă cînd sosi şi cea din urmă seară de vacanţă. Montanelli înţelese că, dacă voia să-i mai vorbească, trebuia să se hotărască chiar atunci.

Rămăseseră să-şi petreacă noaptea la Lugano, iar a doua zi dimineaţă să plece spre Pisa. Montanelli voia măcar să ştie cît de departe fusese tîrît băiatul lui drag în aceste blestemate nisipuri mişcătoare ale politicii italiene.

— Ploaia a stat — zise el. Şi dacă vrem să vedem lacul, să ne grăbim. Să ieşim, trebuie să vorbesc cu tine...

Trecură de-a lungul malului, către un loc liniştit şi singuratic, şi se aşezară pe un zid scund de piatră. Lîngă ei se înălţa un tufiş de măcieş, încărcat cu boabe purpurii. Cîţiva boboci de floare, întîrziaţi şi palizi, atîrnau sus pe o creangă, îngreuiaţi de picăturile de ploaie. Pe faţa verde a lacului luneca o barcă mică cu pînze albe şi subţiri, pe care le umfla un vînt domol. Barca părea uşoară şi plăpîndă ca un

mănunchi de flori argintii aruncate în apă. Pe vîrful lui Monte-Salvatore, fereastra unei căsuțe își deschisese ochiul auriu. Măceșii își aplecaseră capetele mici, ațipind sub cerul înnourat de septembrie, în timp ce apa se izbea șușotind încetișor printre pietricelele de pe mal.

— Arthur, am acum cel din urmă prilej să vorbesc cu tine în liniște și pe îndelete. Pe urmă, poate că multă vreme n-o să-l mai am — începu Montanelli. Tu ai să te întorci la munca ta de la universitate, la prietenii tăi, iar eu, de asemenea, o să fiu mai ocupat iarna asta. Tot ce doresc în ceasul acesta e să lămuresc raporturile dintre noi. Iar dacă tu... El se opri o clipă, apoi urmă mai rar : Iar dacă tu simți că mai poți avea în mine aceeași încredere de pînă acum, spune-mi, spune-mi mai limpede decît atunci, seara, în grădina seminarului, cît de departe ai ajuns...

Arthur se uită la valurile mărunte ale apei, ascultînd în liniște și cu luare-aminte cuvintele preotului, dar nu răspunse nimic.

— Aș vrea să știu, numai dacă vrei să-mi răspunzi... — urmă Montanelli. Te-ai legat cumva prin jurămînt ? Sau poate...

— N-am ce să vă spun, iubite padre. Nu m-am legat cu nimic, și totuși mă simt legat...

— Nu înțeleg...

— Ce rost ar avea jurămintele ? Nu jurămintele îi leagă pe oameni. Dacă simți, dacă simți adînc că te stăpînește o idee, asta e totul. Altfel, nimic nu te poate lega.

— Atunci, spune-mi, crezi tu oare că această... Ți se pare oare că sentimentul tău e atît de puternic,

încît nimic nu-l mai poate schimba? Gîndeşte-te, dragul meu, înainte de a-mi răspunde.

Arthur se uită ţintă în ochii lui Montanelli:

— Padre, m-aţi întrebat dacă am încredere în dumneavoastră. Acum vă rog să-mi răspundeţi: dumneavoastră aveţi încredere în mine? Eu v-aş fi spus tot, tot, dacă aş fi avut ceva de spus. Dar înţelegeţi că nu e nimic sau, mai precis, că asupra acestor lucruri discuţiile n-au nici un rost. Eu n-am uitat ce mi-aţi spus în seara aceea şi n-o să uit niciodată! Însă, deşi nu uit, totuşi trebuie să merg înainte pe drumul meu, să merg către lumina pe care o văd înaintea mea...

Montanelli rupse un trandafir din tufiş, îi smulse petalele şi le aruncă în apă.

— Ai dreptate, dragul meu. Destul... Să nu mai vorbim despre asta. Oricum, vorbele tot nu ajută la nimic... Atunci... fie şi aşa... Să mergem.

CAPITOLUL AL TREILEA

Trecu şi toamna, trecu şi iarna, fără să se întîmple nimic. Arthur studia cu sîrguinţă şi avea foarte puţin timp liber. Totuşi făcea cum putea ca să-l vadă cîteva clipe pe Montanelli. Şi reuşea să-l vadă o dată sau chiar de mai multe ori pe săptămînă. I se întîmpla să treacă pe la preot cu vreo carte, ca să lămurească o problemă mai grea, şi atunci discuţia lor se mărginea numai la text. Se ridicase între ei o barieră invizibilă, abia simţită. Acum, vizitele lui Arthur îi pricinuiau lui Montanelli mai multă tris-

țeje decît bucurie. Era obositor pentru bărîn să facă mereu eforturi, ca să pară liniștit și să aibă aerul că între ei nu se schimbase nimic. Pe de altă parte, Arthur observase și el o schimbare în purtarea preotului, dar nu-i prinsese pe deplin înțelesul. Simțind nelămurit că această schimbare era în legătură cu problema tulburătoare a noilor sale idei, el se ferea să aducă vorba despre ele, cu toate că gîndul lui se întorcea mereu într-acolo. Și totuși, niciodată nu-l iubise pe Montanelli atît de fierbinte ca acum. Din sentimentul acela întunecat și chinuitor, de gol sufletesc și de silă de viață, pe care încercase să și-l înăbușe cu atîta greutate, studiind cu sîrguință teologia, nu rămăsese nici urmă chiar de la cel dintîi contact al lui cu „Tînăra Italie" [1]. Închipuirile lui bolnăvicioase, datorite singurătății și contemplării fără sfîrșit a odăii în care zăcuse muribunda, se spulberaseră. Nu-i rămăseseră nici îndoielile: de cîte ori, înainte, ca să scape de ele, nu căutase sprijin în rugăciune!

Arthur își închipuia mișcarea studențească ca pe o mișcare mai curînd religioasă decît politică, iar idealul înălțător și neîntinat al acestei mișcări pline de avînt dăduse firii lui echilibru și înțelepciune, un sentiment de împăcare și un fel de a fi mai binevoitor față de cei din jur. Găsea acum însușiri nebănuite, vrednice de dragoste, la oamenii pe care

[1] „Tînăra Italie" — organizație revoluționară care urmărea unirea politică a Italiei într-o republică democrată. Această organizație a fost înființată la Marsilia, în jurul anului 1830, de Giuseppe Mazzini (1805—1872), care, pentru această vină, a fost condamnat la moarte în lipsă. Începînd din 1842, Mazzini a trăit la Londra; s-a manifestat ca publicist, militînd neîntrerupt pentru revoluția italiană.

mai înainte nu-i putea suferi. Montanelli fusese, timp de cinci ani, idealul lui. Acum însă şi-l închipuia ca pe un puternic profet al unei noi credinţe, cu o nouă aureolă în jurul frunţii. Tînărul căuta cu patimă să pătrundă predicile preotului, silindu-se să descopere în ele urmele unei înrudiri lăuntrice cu idealul republican. El studia sîrguitor Evanghelia, desfătîndu-se cu spiritul democratic de care fusese călăuzit creştinismul celor dintîi timpuri.

Într-una din zilele lui ianuarie, Arthur se duse la seminar să dea îndărăt o carte. Aflînd că părintele rector nu era acolo, intră în încăperea unde lucra de obicei Montanelli, aşeză cartea în raft şi vru să plece, cînd, deodată, atenţia îi fu atrasă de titlul unei cărţi de pe masă. Era „De Monarchia“ [1] a lui Dante. Arthur începu să citească şi curînd se cufundă atît de adînc în lectură, încît nu auzi cînd se deschise uşa. Se ridică doar atunci cînd la spatele lui răsună glasul cunoscut al lui Montanelli.

— Nu te aşteptam astăzi — zise părintele, aruncînd în treacăt o privire asupra cărţii. Tocmai voiam să trimit, să văd dacă poţi veni deseară la mine.

— E ceva important? Deseară sînt invitat, dar, dacă e nevoie, vin.

— Nu, se poate şi mîine. Voiam să te văd, pentru că marţi plec. Sînt chemat la Roma.

— La Roma? Pentru multă vreme?

— În scrisoare mi se spune că pînă după paşti. Scrisoarea e de la Vatican. Ţi-aş fi dat de veste îmediat, dar am fost ocupat tot timpul, şi cu treburile

[1] „De Monarchia“ („Despre monarhie“) — opera marelui poet italian Dante Alighieri (1265—1321), în care poetul emite ideea unui stat italian unit şi puternic, în fruntea căruia să nu fie papa, ci o putere laică.

seminarului, şi cu pregătirile pentru instalarea noului rector.

— Padre, sper că nu părăsiţi seminarul?!

— Va trebui. Însă voi mai veni probabil pe la Pisa. Cel puţin pentru un timp.

— Dar de ce nu vreţi să rămîneţi?

— Vezi tu... lucrul acesta încă nu se ştie, dar mi se propune o episcopie.

— O, padre! Şi unde?

— Tocmai pentru asta mă şi duc la Roma. Încă nu s-a hotărît dacă mi se dă o episcopie în Apenini sau dacă rămîn aici ca vicar.

— Dar noul rector a şi fost numit?

— Da, părintele Cardi. Soseşte mîine.

— Cît de neaşteptate sînt toate acestea!

— Da, însă... Uneori hotărîrile Vaticanului nu se anunţă decît în ultimul moment.

— Îl cunoaşteţi pe noul rector?

— Nu-l cunosc personal. Dar toată lumea îl laudă. Monsignorul Belloni îmi scrie că e un mare erudit.

— Seminarul va pierde mult prin plecarea dumneavoastră...

— Nu ştiu ce să spun despre seminar. Dar tu sînt sigur că o să-mi simţi lipsa. Poate nu mai puţin decît eu pe a ta...

— E adevărat, padre. Totuşi mă bucur pentru dumneavoastră.

— Te bucuri?... Eu însă nu pot să spun că mă bucur.

Montanelli se aşeză la masă, cu un aer obosit.

— Eşti ocupat după prînz? începu el după cîteva clipe. Dacă n-ai nici o treabă şi dacă nu poţi veni desearã, rămîi puţin cu mine. Nu prea mă simt în

apele mele. Rămîi! Vreau să te văd cît mai mult înainte de plecare.

— Rămîn, dar nu mult. La ora şase trebuie să fiu...

— La vreo adunare?

Arthur încuviinţă cu capul. Montanelli schimbă repede vorba.

— Voiam să-ţi vorbesc despre tine — începu el. În lipsa mea, o să ai nevoie de alt duhovnic.

— Dar atunci cînd vă veţi întoarce, îmi veţi îngădui să vin să mă spovedesc la dumneavoastră?

— Dragul meu, cum poţi să mă mai întrebi? Eu vorbesc, se înţelege, numai de cele trei sau patru luni cît voi lipsi de aici. Vrei să-ţi iei duhovnic pe unul din preoţii de la Santa Catarina?

— Vreau, padre. Mai vorbiră de una, de alta, apoi Arthur se ridică: Trebuie să plec, padre. Mă aşteaptă prietenii.

O umbră de întuneric se aşternu iarăşi pe chipul lui Montanelli:

— Aşa de repede? Aproape că mi se risipise tristeţea... Ei bine, adio!

— Adio, padre! Mîine o să vin iarăşi.

— Vino mai devreme, ca să te pot vedea singur. Mîine soseşte părintele Cardi. Arthur, te rog, fii prudent în lipsa mea, caută să nu faci vreun pas nechibzuit... Cel puţin pînă cînd mă întorc. Nu poţi să-ţi închipui ce frică mi-e să te las...

— Dar n-aveţi nici un motiv, padre! Deocamdată nu se întrezăreşte nimic, şi aşa o să fie încă multă vreme.

— Atunci, adio! încheie pe neaşteptate Montanelli.

Cea dintîi ființă pe care a văzut-o Arthur cînd a intrat în încăperea unde se ținea adunarea studențească a fost fiica doctorului Warren, tovarășa lui de joacă din copilărie. Fata stătea într-un colț și asculta, serioasă și atentă, ceea ce-i spunea un lombard tînăr și înalt, îmbrăcat în haine ponosite, unul dintre inițiatorii mișcării. În lunile din urmă se schimbase mult : părea mai coaptă și arăta ca o adevărată domnișoară. Numai cele două cozi negre și groase care-i cădeau pe spate mai aminteau de școlărița de pînă mai ieri. Se îmbrăcase toată în negru și o eșarfă neagră îi acoperea capul, deoarece în odaie era frig și umed. Purta pe piept o crenguță de chiparos, simbolul „Tinerei Italii". Lombardul îi vorbea cu căldură despre sărăcia țăranilor din Calabria [1], iar ea îl asculta în tăcere, cu bărbia sprijinită în palmă și cu ochii plecați. Și lui Arthur i se păru că are înaintea lui fantoma tristă a Libertății plîngînd republica pierdută. Iulia ar fi văzut în Gemma doar o femeie care a crescut prea mult, cu mișcări stîngace, cu tenul palid și cu nasul neregulat, îmbrăcată într-o rochie veche și prea scurtă, nepotrivită cu vîrsta ei.

— Aici erai, Jim ? o întrebă Arthur, apropiindu-se de ea atunci cînd lombardul plecă în celălalt capăt al încăperii.

„Jim", așa i se zicea în copilărie, de la „Genifer", numele ciudat pe care-l primise la botez. Italiencele, prietenele ei de școală, îi ziceau Gemma.

Fata înălță capul, aproape speriată :

— Arthur ! Dumneata erai ? Nu știam că ești în organizație !

[1] Calabria — regiune muntoasă în sudul Italiei.

— Nici eu nu mă aşteptam deloc să te întîlnesc aici, Jim ! De cînd eşti...

— Dar n-ai înţeles ! îl întrerupse repede fata. Eu nu sînt încă în organizaţie. Am izbutit doar să îndeplinesc două-trei însărcinări fără importanţă. Şi asta pentru că l-am întîlnit întîmplător pe Bini... Îl cunoşti pe Carlo Bini ?

— Desigur.

Bini era organizatorul sectorului Livorno şi-l cunoşteau toţi cei din „Tînăra Italie".

— Şi Bini a început să-mi vorbească despre toate lucrurile astea. Atunci l-am rugat să mă ia şi pe mine la una din adunări. Pe urmă mi-a scris la Florenţa [1]... Dumneata n-ai ştiut că de crăciun am fost la Florenţa ?

— Nu. Acum cei de-acasă îmi scriu rar...

— A, da ! Dar n-are a face. Am stat cîtva timp la fetele Rita. (Surorile Rita erau colegele ei de şcoală.) Bini mi-a scris acolo că, în drum spre casă, să mă opresc la Pisa şi să vin astăzi aici. Aşa am şi făcut şi iată-mă, după cum vezi. O ! Începe !...

În referat era vorba de republica ideală şi de datoria pe care o avea tineretul de a se pregăti în vederea ei. Tema nu fusese cercetată îndeajuns, totuşi Arthur asculta cu o luare-aminte plină de respect. În perioada aceea a vieţii lui, el lua toate de bune şi primea pe de-a-ntregul noile idealuri morale, fără să-şi dea silinţa să se gîndească dacă erau valabile. Dar conferinţa se termină şi dezbaterile încetară...

---

[1] Florenţa — capitala Toscanei pe vremea aceea.

Studenții începură să se împrăștie. Arthur se apropie de Gemma, care stătea încă în colțul ei.

— Îmi dai voie să te însoțesc, Jim? Unde stai?

— La Marietta.

— La bătrîna îngrijitoare a tatălui dumitale?

— Da. E destul de departe de-aici.

Cîtva timp merseră în tăcere. Deodată Arthur o întrebă:

— Cred că acum ai șaptesprezece ani, nu?

— Am împlinit șaptesprezece în octombrie.

— Totdeauna am fost de părere că n-ai să fii o domnișoară din acelea cărora le trebuie baluri și toalete. De-ai ști, Jim, de cîte ori m-am întrebat dacă o să intri și dumneata în rîndurile noastre!...

— Același lucru mă întrebam și eu despre dumneata.

— Spuneai că i-ai făcut oarecare servicii lui Bini. Și eu care nici nu știam că vă cunoașteți!

— Ceea ce am făcut, n-am făcut-o pentru Bini, ci pentru altul.

— Pentru cine?

— Pentru tînărul care vorbea astăzi cu mine, pentru Bolla.

— Îl cunoști bine?

Arthur pusese această întrebare cu o umbră de gelozie. Chiar și fără asta, îi venea greu să vorbească despre Bolla. Fuseseră rivali cu prilejul unei anumite însărcinări, pe care comitetul „Tinerei Italii" o încredințase pînă la urmă lui Bolla, socotind că Arthur era prea tînăr și lipsit de experiență.

— Îl cunosc bine. Îmi place. A stat destul de mult la Livorno.

— Știu... A venit acolo în noiembrie.

— Da, cam pe atunci era așteptat vaporul care trebuia să ne aducă un transport de cărți [1]... Arthur, nu crezi că locuința voastră ar oferi mai multă siguranță pentru așa ceva, decît a noastră ? Nimănui nu i-ar trece prin minte să bănuiască familia unor armatori bogați ! Și, afară de asta, dumneata cunoști pe toată lumea din docuri.

— Mai încet ! Nu striga așa, dragă ! Prin urmare, literatura sosită de la Marsilia la voi se păstra ?

— Numai o zi... Dar poate că nu trebuia să-ți spun ?

— De ce ? Doar știi că sînt membru al organizației. Gemma dragă, nimic pe lume nu m-ar fi putut face mai fericit decît să știu că ești de-a noastră și că...

— Dar „padre" al dumitale ? Oare el...

— Nu, convingerile lui nu prea sînt aceleași ca ale noastre. Totuși uneori m-am gîndit... am nădăjduit...

— Dar el e preot, Arthur !

— Și ce-i cu asta ? În organizația noastră avem și preoți. Doi dintre ei chiar scriu la gazetă [2]. Doar misiunea preoțimii e să călăuzească omenirea spre idealurile cele mai înalte, și noi într-acolo năzuim. Și aceasta e mai curînd o problemă de religie și de morală decît de politică. Închipuie-ți numai că oamenii ar ajunge cetățeni conștienți, cu sufletul liber : oare atunci ar mai fi cu putință sclavia ?

Gemma își încruntă sprîncenele :

---

[1] Pe atunci soseau, din Marsilia la Livorno, transporturi secrete de literatură ilegală ale organizației „Tînăra Italie" : gazeta „Tînăra Italie", pe care Mazzini o edita la Marsilia, broșuri și cărți cu caracter politic.

[2] E vorba de ziarul „Tînăra Italie".

— Mi se pare că aici logica dumitale șchiopătează puțin... Preotul ne învață doctrina religioasă. Și eu nu văd ce legătură are asta cu dorința noastră de a-i alunga pe austrieci!

— Preotul e predicatorul creștinismului, iar Cristos a fost cel mai mare reformator.

— Știi, eu am vorbit cu tatăl meu despre preoți, și el...

— Jim, tatăl dumitale e protestant...

După o scurtă tăcere, fata ridică deodată capul și-l învălui într-o căutătură deschisă, prietenească:

— Ascultă, mai bine să lăsăm discuția asta. Totdeauna te-ai arătat intolerant cînd a fost vorba de protestanți.

— Nu-i adevărat! Dimpotrivă, protestanții sînt intoleranți cînd vorbesc despre catolici.

— Fie și așa! Dar am discutat prea mult despre asta, ca s-o luăm iarăși de la capăt! Mai bine spune ce părere ai despre conferința de astăzi?

— Mi-a plăcut, mai ales partea de la urmă. L-am ascultat cu foarte mult interes pe conferențiar cînd spunea cu atîta aprindere că e nevoie ca fiecare dintre noi să-și pună neîntîrziat în practică sentimentele, nu numai să viseze la ele.

— Iar mie, tocmai partea asta nu mi-a plăcut! Ne-a vorbit foarte pe larg despre idei și sentimente ideale, dar nu ne-a arătat căile practice și nici nu ne-a spus ce anume avem de făcut.

— Cînd va sosi ceasul, vom avea multe de făcut! Dar trebuie să avem răbdare. Marile prefaceri nu se înfăptuiesc cît ai bate din palme.

— Cu cît o acțiune e mai complicată, cu atît e mai bine s-o începi mai curînd. Dumneata îmi spui că trebuie să ne pregătim pentru libertate. Dar ai

mai cunoscut pe cineva care să fi fost atît de bine pregătit pentru libertate ca mama dumitale? Nu era ea cea mai desăvîrşită femeie din lume, o femeie cu suflet de înger? Şi unde a dus-o toată bunătatea ei? A fost roabă pînă în ziua din urmă. Cîte chinuri, cîte batjocuri n-a îndurat de la fratele dumitale James şi de la soţia lui! Da, dacă n-ar fi avut o inimă atît de blîndă şi de răbdătoare, viaţa ei ar fi fost mai fericită. Nimeni n-ar fi îndrăznit vreodată să se poarte aşa cu ea! Acelaşi lucru s-ar putea spune şi despre Italia: nu, ea n-are nevoie de răbdare... dimpotrivă! Italia trebuie să se ridice şi să-şi apere interesele ei.

— Italia, dragă Jim, ar fi liberă acum dacă ura şi patima ar putea s-o salveze. Însă ea n-are nevoie de ură, ci de iubire.

În timp ce rostea aceste cuvinte, sîngele-i năvăli în obraz, apoi i se îngrămădi la inimă. Gemma nu văzu nimic din toate acestea: se uita drept înainte. Sprîncenele-i erau încruntate şi gura strînsă.

— Ţi se pare poate că n-am dreptate, Arthur — zise ea după o pauză. Totuşi dreptatea e de partea mea. Într-o bună zi ai să te convingi de asta... Dar iată şi casa noastră. Poate vrei să intri?

— Nu, e tîrziu. Noapte bună, dragă! Stătea lîngă uşă şi-i strîngea mîinile cu putere: „În numele lui Dumnezeu şi al poporului...

Iar ea termină rar, cu întreruperi, deviza lor:

— ...acum... şi pururea..."

Apoi îşi trase mîinile dintr-ale lui şi intră în casă, alergînd. Cînd uşa se închise, Arthur se aplecă şi ridică de jos crenguţa de chiparos căzută de pe pieptul ei.

Arthur se întoarse acasă de parcă ar fi avut aripi, ducînd impresia unei netulburate fericiri. Toate se potriveau cît se poate de bine. La adunare li se dăduse a înțelege că ar fi vorba despre o revoltă armată. Gemma era acum tovarășa lui de luptă, și el o iubea... Își închipuia cum vor munci ei împreună, cum vor muri, poate, în lupta pentru libertatea care va să vină. Sosise primăvara nădejdilor lor. Padre va înțelege și va crede... Cu toate acestea, a doua zi se trezi mai potolit. Își aminti că Gemma trebuia să plece la Livorno, iar Montanelli la Roma.

Ianuarie, februarie, martie — trei luni nesfîrșite pînă la paști. Te pomenești că Gemma, întorcîndu-se la ai săi, va cădea sub influența protestantă (în limba lui Arthur, cuvintele „protestant" și „filistin" aveau același înțeles)... Nu, Jim a lui nu va coborî niciodată la nivelul celorlalte domnișoare din Livorno! Dar poate că va fi nenorocită. E atît de tînără și are atît de puțini prieteni! Cît de singură și de nefericită s-o fi simțind ca printre toți acești oameni de piatră... O, dacă ar fi trăit mama...

Seara se duse la seminar și-l găsi pe Montanelli stînd de vorbă cu noul rector. Amîndoi păreau obosiți.

— Iată și studentul despre care v-am vorbit — zise cu răceală canonicul, prezentîndu-l pe Arthur noului rector. V-aș rămîne îndatorat dacă i-ați îngădui să se folosească și de aici înainte de bibliotecă.

Părintele Cardi începu să vorbească amănunțit despre viața studențească de la Sapienza. Tonul lui

uşor şi firesc arăta că el cunoaşte bine viaţa de colegiu. Discuţia trecu repede la regulamentul cu mult prea aspru al universităţii, problemă de mare actualitate pe vremea aceea.

Noul rector cîştigă dintr-o dată simpatia lui Arthur, prin critica aspră a comportării pe care şi-o însuşise conducerea universităţii şi prin atacurile împotriva unor restricţii absurde, care-i revoltau pe studenţi.

— Eu am o mare experienţă în ce priveşte educaţia tineretului — zicea el. Tineretului nu trebuie să-i pui piedici, fără motive serioase, iată regula după care mă călăuzesc întotdeauna. Eu nu cred că sînt pe lume prea mulţi tineri înclinaţi din firea lor spre excese şi mi se pare că, dacă cei mai în vîrstă le-ar respecta personalitatea, ei nu le-ar pricinui cine ştie ce bătaie de cap. Doar şi calul cel mai blînd se ridică în două picioare dacă-i strîngi mereu frîul!

Arthur se uita la el cu mirare. Nu se aştepta să găsească în noul rector un apărător atît de vajnic al intereselor studenţimii. Montanelli nu-l întrerupea. Pe faţa lui se citea atîta oboseală şi o tristeţe atît de adîncă, încît părintele Cardi zise fără veste:

— Mi-e teamă că v-am obosit, părinte canonic. Dar pe mine mă interesează prea mult această problemă şi uneori scap cu totul din vedere că pe alţii poate să-i plictisească...

— Dimpotrivă, toate astea mă interesează neînchipuit de mult.

Montanelli nu prea era meşter în formule stereotipe de politeţe, de aceea pe Arthur îl surprinse tonul lui.

După ce plecă părintele Cardi, Montanelli se întoarse către Arthur şi-l privi dus pe gînduri, cu o

expresie de îngrijorare, care nu i se mai risipi de pe faţă toată seara.

— Arthur, dragul meu — începu el încet — aş vrea să-ţi vorbesc...

„Fără îndoială că a aflat ceva neplăcut" — îi trecu prin minte lui Arthur, văzîndu-l atît de tulburat.

Urmă o tăcere lungă.

— Îţi place noul rector? îl întrebă Montanelli pe neaşteptate.

Nedumerit, Arthur tăcu o clipă, neştiind ce trebuie să răspundă.

— Eu... da, îmi place mult... Adică, nici eu nu ştiu încă tocmai bine... Doar e atît de greu, padre, să cunoşti un om de la cea dintîi întîlnire!

Montanelli ciocănea uşor cu degetele în braţul scaunului pe care stătea — gestul lui obişnuit cînd îl neliniştea sau îl tulbura ceva.

— În legătură cu plecarea mea la Roma — zise el din nou — uite ce aş vrea să-ţi spun: dacă ai ceva împotrivă... dacă vrei tu, Arthur, eu scriu şi refuz să plec.

— Padre! Dar Vaticanul?...

— Vaticanul va găsi pe altcineva în locul meu. Mă voi scuza...

— Dar pentru ce? Nu pot să înţeleg.

Montanelli îşi trecu mîna peste frunte:

— Sînt neliniştit pentru tine. Mă urmăreşte gîndul că... Şi pe urmă, nu e absolut necesar să plec.

— Dar cum rămîne cu episcopia?

— O, Arthur! La ce mi-ar folosi mie episcopia dacă pentru asta ar trebui să mă despart de tine!...

Montanelli se opri. Arthur nu-l mai văzuse niciodată ca acuma şi era foarte neliniştit.

— Nu înţeleg nimic — zise el. Padre, vă implor, spuneţi-mi lămurit ce aveţi de gînd, ce vreţi ?...

— Nu vreau nimic. Mă chinuieşte, pur şi simplu, o nesfîrşită teamă... Spune drept : te ameninţă vreo primejdie ?

„A auzit ceva !" îşi zise Arthur, aducîndu-şi aminte de zvonurile care se răspîndiseră despre o revoltă armată.

Însă taina nu era a lui şi el n-avea dreptul să vorbească. De aceea răspunse tot printr-o întrebare :

— Ce primejdie m-ar putea ameninţa ?

— Nu mă întreba, ci răspunde-mi. Glasul lui Montanelli era aproape aspru din pricina tulburării. Eu n-am nevoie să-ţi cunosc tainele. Spune-mi doar atît : te ameninţă ceva ?

— Toţi sîntem în voia Domnului, padre. Orice se poate întîmpla. Dar n-am nici un motiv să cred că la întoarcerea dumneavoastră nu mă veţi găsi viu şi nevătămat !

— Pînă la întoarcerea mea... Ascultă, dragul meu ! Te las să hotărăşti : nu-ţi cer nici o explicaţie. Spune-mi doar atît : „Rămîi", şi eu renunţ la plecare. Din asta nimeni n-o să păgubească nimic, iar eu o să fiu mai liniştit. Am impresia că eşti mai în siguranţă lîngă mine...

Arthur îl privi cu îngrijorare. Această nouă trăsătură de caracter a lui Montanelli, care nu era cîtuşi de puţin un om cu imaginaţie bolnăvicioasă, îl surprindea.

— Padre, dar sînt sigur că sînteţi bolnav ! Nu mai încape vorbă că trebuie să plecaţi la Roma, să vă odihniţi cum se cuvine şi să vă vindecaţi de insomniile dumneavoastră şi de durerile de cap...

— Ei bine — îl întrerupse Montanelli, parcă obosit de această discuţie. Atunci plec mîine cu prima diligenţă.

Arthur îl privi nedumerit.

— Mi se pare că voiaţi să-mi mai spuneţi ceva? întrebă el.

— Nu, nu. Nimic altceva, nimic de seamă.

Dar spaima îi rămase întipărită pe faţă.

La cîteva zile după plecarea lui Montanelli, Arthur intră în biblioteca seminarului să ia o carte. Pe scară se întîlni cu părintele Cardi.

— O, mister Burton! se bucură rectorul. Tocmai aveam nevoie de dumneata. Te rog să intri la mine şi să mă ajuţi într-o chestiune dificilă.

Rectorul deschise uşa cabinetului său şi Arthur intră cu un sentiment neplăcut şi cam ciudat. Îi venea greu să vadă cabinetul acela de lucru, sanctuarul părintelui lui sufletesc, ocupat acum de un străin.

— Sînt un adevărat şoarece de bibliotecă — începu rectorul. Cel dintîi lucru pe care l-am făcut în noul meu post a fost să revizuiesc biblioteca. E foarte bogată, dar nu pot da de rostul sistemului după care sînt aşezate cărţile.

— Catalogul nu e complet. O bună parte din cărţile cele mai de preţ a sosit de curînd.

— Nu ai cumva o jumătate de oră liberă, să-mi explici criteriul după care sînt aşezate cărţile?

Intrară în bibliotecă. Arthur îi dădu rectorului toate lămuririle necesare. Cînd se ridică să plece, punînd chiar mîna pe pălărie, rectorul îl opri cu un zîmbet:

— Nu, nu! N-o să te las să pleci aşa de repede. Astăzi e sîmbătă, e timpul să întrerupem lucrul pînă

luni dimineaţă. Rămîi să cinăm împreună, tot te-am ţinut pînă la ora asta. Sînt singur de tot, şi tovărăşia dumitale o să-mi facă plăcere.

Purtarea lui era atît de prietenoasă, atît de nesilită, încît Arthur se simţi curînd la largul lui. După cîteva fraze fără importanţă, rectorul îl întrebă de cît timp îl cunoaşte pe Montanelli.

— De aproape şapte ani — îi răspunse Arthur. Cînt s-a întors din China, eu aveam doisprezece ani.

— A; da ! Acolo şi-a cîştigat el faima de strălucit misionar-predicator. Şi de atunci se ocupă de educaţia dumitale ?

— A început să se ocupe de mine cu un an mai tîrziu, cam de pe vremea cînd m-am spovedit la el pentru întîia oară. Iar după ce am intrat la Sapienza, a continuat să mă ajute la partea ştiinţifică, în toate problemele care nu intrau în cadrul cursurilor universitare. Faţă de mine s-a purtat cu o nesfîrşită bunăvoinţă. Nici nu vă puteţi închipui cît a fost de bun !...

— Îmi închipui foarte bine. Toată lumea îl admiră : un suflet nobil, un om extraordinar. Am avut prilejul să stau de vorbă cu cîţiva misionari care au fost cu el în China. Nu găseau cuvinte cu care să preţuiască, în măsura cuvenită, energia lui, curajul lui în momentele grele, credinţa lui nezdruncinată... Poţi să te socoteşti fericit că în tinereţea dumitale ai fost îndrumat de un om ca el. Din vorbele lui am înţeles că ţi-ai pierdut şi tatăl, şi mama.

— Da, tatăl meu a murit pe cînd eram încă copil, iar mama, acum un an.

— Ai fraţi, surori ?

— Nu, numai frați vitregi... Însă ei erau oameni în toată firea şi conduceau afaceri comerciale pe vremea cînd eu eram încă la doică.

— Se vede că-ai crescut mai mult singur, de aceea prețuieşti în chip atît de deosebit bunătatea lui Montanelli. Şi, fiindcă veni vorba, ce duhovnic ți-ai ales pe timpul cît va lipsi el?

— Mă gîndeam să mă adresez preoților de la Santa Catarina.

— N-ai vrea să te spovedeşti la mine?

Arthur se uită la el cu mirare:

— Fără îndoială, părinte, eu... eu aş fi bucuros, numai că...

— Numai că rectorul Seminarului teologic nu spovedeşte de obicei laici, asta vrei să spui? Ai dreptate. Însă, vezi, eu ştiu că părintele canonic Montanelli avea mare grijă de dumneata şi, pe cît se pare, era cu deosebire preocupat de viitorul dumitale. E uşor de înțeles... Dacă şi mie mi s-ar întîmpla să mă despart de un discipol iubit, şi eu aş fi îngrijorat de soarta lui. Sînt sigur că Montanelli ar fi mai liniştit dacă ar şti că de sufletul dumitale se îngrijeşte un coleg de-al său. Fii sincer cu mine, fiul meu, şi spune-mi deschis: primeşti să fiu părintele dumitale sufletesc? Am o mare afecțiune pentru dumneata şi aş fi bucuros să-ți fiu de folos.

— Dacă e aşa, atunci v-aş fi, fără îndoială, nespus de recunoscător.

— Minunat! În cazul acesta vino să te spovedesc luna viitoare. Şi, afară de asta, îndată ce ai o seară liberă, mai treci pe la mine, fiul meu...

Nu mult înainte de paşti, se află oficial că Montanelli primise episcopia de Brizzighella, un ținut

nu prea întins în Apeninii etrusci. Montanelli însuşi îl anunţase pe Arthur încă de la Roma, pe un ton liniştit şi plin de voie bună. Se vedea bine că tristeţea lui apăsătoare începuse să se risipească. „Trebuie să vii să mă vezi în fiecare vacanţă — îi scria el — şi voi veni şi eu din cînd în cînd la Pisa. Sper să ne putem vedea, cu toate că nu chiar atît de des cît aş fi dorit."

Doctorul Warren îl invită pe Arthur să-şi petreacă sărbătorile paştilor cu el şi cu familia lui, în loc să se plictisească de-a lungul celor trei zile în vechiul palazzo întunecat şi ros de şobolani, în care Iulia era acum singura stăpînă. La această scrisoare era alăturat un bileţel, mîzgălit cu slove inegale şi copilăreşti, în care Gemma adăuga la invitaţia tatălui său şi rugămintea ei de a veni în casa lor. „Trebuie să vorbesc cu dumneata" — îi scria fata.

Ceea ce-l tulbura şi-l bucura mai mult pe Arthur erau zvonurile pe care studenţii şi le treceau în şoaptă unul altuia : toţi aşteptau după paşti evenimente mari.

Toate acestea îl puneau pe Arthur într-o stare de spirit plină de aşteptare şi atît de înflăcărată, încît pînă şi lucrurile cele mai înspăimîntătoare i se păreau fireşti, uşor de îndeplinit şi posibil de realizat chiar în cursul următoarelor două luni.

Se hotărî să plece acasă în joia din săptămîna patimilor şi să-şi petreacă acolo cele dintîi zile de vacanţă. Se temea ca nu cumva bucuria de a o revedea pe Gemma să-l îndepărteze de la acea stare sufletească înălţătoare şi sfîntă, pe care biserica o pretinde fiilor săi în aceste zile. Miercuri seară, Arthur îi răspunse Gemmei, promiţîndu-i că va veni la ei

luni, a doua zi de paşti. Şi, cu sufletul împăcat, se duse să se culce.

Intrînd în dormitor, căzu în genunchi în faţa crucifixului. Părintele Cardi îi făgăduise că-l va spovedi a doua zi dimineaţă, şi acum trebuia să se pregătească printr-o rugăciune lungă şi fierbinte pentru această ultimă spovedanie dinaintea împărtăşanici pascale. În genunchi, cu braţele încrucişate şi cu capul plecat, Arthur se întoarse cu gîndul la luna care trecuse, depănîndu-şi în minte micile lui păcate, amintindu-şi ocaziile în care dovedise nerăbdare, uşurătate sau mînie. Dar toate acestea erau abateri mărunte, care lăsau o pată abia simţită pe sufletul lui curat. Îşi făcu cruce, se ridică şi începu să se dezbrace.

În timp ce-şi descheia gulerul cămăşii, un petic de hîrtie căzu pe podea. Era bileţelul de la Gemma, pe care-l purtase toată ziua la piept. Arthur îl ridică, îl desfăcu şi-l sărută, apoi începu să-l împăturească la loc, cu conştiinţa că făcuse un lucru care nu se cuvenea. Şi în momentul acela descoperi pe partea cealaltă a bileţelului un adaos pe care nu-l observase încă: „Să vii negreşit şi cît se poate de repede. Vreau să-l cunoşti pe Bolla. El e aici şi în fiecare zi citim împreună".

Citind aceste rînduri, tot sîngele i se ridică în obraji.

„Veşnic acest Bolla! Ce caută iarăşi la Livorno? Şi ce i-a venit Gemmei să facă lectură cu el? De ce o atrage şi pe ea în afacerile lui de contrabandă? A vrăjit-o de tot. Chiar atunci, în ianuarie, la adunare, se vedea bine că era îndrăgostit de ea. De aceea şi vorbea cu atîta patimă! Iar acum e lîngă ea şi citesc împreună în fiecare zi..."

Cu o mişcare violentă, Arthur aruncă biletelul şi căzu din nou în genunchi în faţa crucifixului.

Acesta era sufletul care se pregătea să primească iertarea păcatelor, împărtăşania pascală, sufletul care trebuia să se împace cu sine însuşi, cu toată lumea, cu Dumnezeu! Sufletul acesta capabil de o gelozie josnică, de bănuieli murdare, capabil de o invidie meschină, şi încă faţă de un conspirator ca şi el! Şi într-o pornire de autoflagelare, Arthur îşi acoperi faţa cu mîinile. Nu mai departe decît cu cîteva clipe înainte era adîncit în gînduri cucernice, iar acum stătea ca un criminal pe care-l mustră conştiinţa...

Joi dimineaţă intră în capela seminarului şi-l găsi pe părintele Cardi singur. După ce citi crezul, Arthur începu să-şi mărturisească decăderea sufletească din noaptea trecută.

— Părinte, sînt un păcătos. Am păcătuit cu gîndul, din invidie şi gelozie, împotriva unui om care nu merita aceasta, care nu mi-a făcut nici un rău.

Părintele Cardi înţelese cît se poate de bine cu cine avea de-a face. Îi vorbi blînd:

— Dumneata nu mi-ai destăinuit totul, fiule.

— Părinte, am datoria să iubesc şi să stimez în mod deosebit pe omul acesta, faţă de care nutresc sentimente necreştineşti.

— Eşti legat de el prin legături de sînge?

— Mai puternice, mai strînse decît atît!

— Cum adică, fiule?

— Sînt legat de el prin legături de tovărăşie.

— De tovărăşie?

— Într-o acţiune mare şi sfîntă.

Urmă o scurtă tăcere.

— Si mînia dumitale împotriva acestui prieten,

invidia dumitale faţă de el sînt provocate de succesul lui în această acţiune, mai răsunător decît al dumitale?

— În parte, da. I-am invidiat priceperea, pentru care toată lumea îl preţuieşte. Şi, afară de asta... am crezut... Da, mi-a fost teamă că-mi răpeşte dragostea unei fete pe care o iubesc.

— Dar fata pe care o iubeşti e fiică a sfintei noastre biserici?

— Nu, e protestantă.

— Eretică?

Arthur îşi frînse mîinile, deznădăjduit.

— Da, eretică — repetă el. Am fost crescuţi împreună. Mamele noastre erau prietene. Şi iată, am ajuns să fiu gelos, pentru că am înţeles că şi el o iubeşte. De asemenea...

— Fiule! începu părintele Cardi, fără grabă şi cu gravitate, după o scurtă tăcere. Dumneata încă nu mi-ai destăinuit totul. Ai pe suflet un lucru cu mult mai greu...

— Părinte, eu... Arthur se încurcă şi tăcu iarăşi. Confesorul îl aşteptă să vorbească. L-am invidiat pentru că organizaţia „Tînăra Italie", din care fac parte...

— O!!!

— Organizaţia i-a încredinţat o însărcinare pe care nădăjduiam că mi-o va încredinţa mie. Mă credeam destul de pregătit s-o duc la bun sfîrşit.

— Ce fel de însărcinare?

— Să primesc cărţile aduse cu vapoarele, cărţi cu caracter politic. Trebuia să le ridic de pe vapor, apoi să caut în oraş un loc unde să le pot ascunde.

— Şi organizaţia a încredinţat această însărcinare rivalului dumitale?

— Da, a încredinţat-o lui Bolla, şi pentru asta l-am invidiat.

— Dar el nu ţi-a dat nici un prilej de duşmănie? Nu cumva ai motive să-l învinuieşti că nu şi-a făcut datoria în ce priveşte însărcinarea care i s-a încredinţat?

— Nu, părinte. A lucrat cu îndrăzneală şi cu uitare de sine. Bolla e un adevărat patriot şi n-ar trebui să am pentru el decît dragoste şi stimă.

Părintele Cardi tăcu, chibzuind.

— Fiul meu, dacă sufletul dumitale a fost luminat de o strălucire nouă, dacă în el s-a înfiripat visul unei acţiuni nobile pentru binele fraţilor dumitale, dacă nădăjduieşti să uşurezi povara celor osteniţi şi prigoniţi, atunci gîndeşte-te la atitudinea dumitale faţă de cel mai de preţ dar al lui Dumnezeu! Tot ce e bun pe lume e opera mîinilor sale. Şi chiar trezirea dumitale la o viaţă nouă tot de la el îţi vine. Dacă ai descoperit calea spre jertfă, dacă ai găsit drumul spre pace, dacă te-ai însoţit cu prietenii dumitale iubiţi, ca să aduci eliberarea celor care varsă lacrimi în taină, plîngîndu-şi soarta lor amară, atunci ai grijă ca sufletul să nu-ţi rămînă încătuşat de invidie şi de patimă, iar inima să-ţi fie un altar pe care să ardă veşnic focul cel sacru. Nu uita că aceasta e o operă mare şi sfîntă, şi că inima care se va pătrunde de ea trebuie să fie străină de gînduri egoiste. Această chemare, întocmai ca şi chemarea slujitorului bisericii, nu trebuie să atîrne de dragostea pentru o femeie şi de o patimă trecătoare. Ea vine „în numele lui Dumnezeu şi al poporului, acum şi pururea!“

— O! şi Arthur îşi împreună mîinile, încremenit.

Abia se putu stăpîni să nu izbucnească în plîns, auzind deviza binecunoscută.

— Părinte, dar sfinția voastră ne dați binecuvîntarea bisericii ! Cristos e cu noi !

— Fiul meu — îi răspunse preotul, solemn — Cristos a izgonit pe zarafi din templu, deoarece casa lui era o casă de rugăciuni, pe care ei o prefăcuseră în cuib de pierzanie.

După o lungă tăcere, Arthur șopti cu tremur în glas.

— Și Italia va fi templul lui, atunci cînd tîlharii vor fi izgoniți...

Apoi se opri. Drept răspuns, auzi vocea blîndă a preotului :

— „Pămîntul și toate bogățiile lui, ale mele sînt", zis-a Domnul...

CAPITOLUL AL CINCILEA

Toată ziua aceea, Arthur ar fi vrut să umble, să umble fără sfîrșit. Își încredință bagajul unui student, conspirator ca și el, și plecă pe jos la Livorno. Ziua era umedă și înnourată, dar nu era frig, iar ținutul neted, de șes, i se păru mai frumos ca oricînd. Se bucura mai ales de iarba moale și umedă de sub picioare și de chipul sfios și mirat al florilor sălbatice de primăvară ce creșteau lîngă drum. Într-un salcîm din marginea unui crîng, o pasăre își înjgheba cuibul, și la apropierea lui se înălță în văzduh cu un strigăt speriat, bătînd repede din aripile-i negre.

Arthur încerca să-şi adune gîndurile asupra unor meditaţii pioase, aşa cum se cuvenea în ajunul vinerii mari. Dar două imagini, a lui Montanelli şi a Gemmei, îi zădărniceau mereu avîntul spre cele sfinte, aşa că, pînă la urmă, renunţă la încercarea de a-şi pregăti sufletul în chip cucernic şi lăsă frîu liber fanteziei să zboare către minunile şi gloria revoluţiei care avea să vină şi către rolul pe care-l rezerva celor doi idoli ai săi. În închipuirea lui, monsignorul era conducător, apostol şi profet, şi în faţa mîniei sale sfinte toate puterile întunericului se risipeau. La picioarele lui, tinerii apărători ai libertăţii vor trebui să înveţe de la început vechea credinţă şi vechile adevăruri, în înţelesul lor cel nou, necunoscut încă.

Dar Gemma?

O, Gemma o să lupte pe baricade! Ea e parcă anume făcută să fie eroina viitoarei revoluţii. Gemma va fi un tovarăş desăvîrşit, fără frică, fără prihană, imaginea ideală care a inspirat pînă acum atîţia poeţi. Alături de el, umăr lîngă umăr, ea va privi drept înainte, cu zîmbetul pe buze, furtuna înaripată, aducătoare de moarte. Vor muri împreună, şi asta se va întîmpla poate chiar în clipa victoriei, deoarece victoria nu se putea să nu vină! El nu-i va spune Gemmei nimic despre dragostea lui, nu va scăpa nici măcar o singură vorbă care ar putea să-i tulbure liniştea sufletească şi să-i întunece sentimentele faţă de prieteni. Arthur şi-o închipuia ca pe o sfîntă, ca pe o jertfă neprihănită, căreia-i era scris să urce pe altar pentru libertatea poporului. Şi cine era el, ca să îndrăznească să intre în sfînta sfintelor acestui suflet, care nu cunoştea altă dragoste decît dragostea de Dumnezeu şi de Italia?

Dumnezeu şi Italia... Pe neaşteptate, o picătură de ploaie căzu de sus tocmai în clipa cînd Arthur intra în casa mare şi posomorîtă, cu faţada spre strada Palatelor. Pe scară îl întîmpină majordomul Iuliei, îmbrăcat fără cusur, liniştit şi politicos ca întotdeauna şi, ca întotdeauna, duşmănos.

— Bună seara, Gibbons. Fraţii mei sînt acasă?

— Mister Thomas este acasă. Şi mister Burton de asemenea. Sînt în salon.

Arthur intră în salon, trist, cu un sentiment de apăsare. Ce casă plictisitoare! Vîrtejul vieţii trecea pe lîngă ea fără s-o atingă. Totul rămînea neschimbat: oamenii, portretele de familie, mobila scumpă şi fără gust, farfuriile urîte, atîrnate pe pereţi, îngîmfarea burgheză datorită bogăţiei şi pecetea lipsei de viaţă, care se simţea peste tot. Pînă şi florile, în vasele lor de pe suporturile de bronz, arătau ca artificiale, tăiate parcă din metal: păreau a nu cunoaşte jocul sevei tinere prin fibre, la lumina unei zile calde de primăvară. Şi Iulia însăşi, îmbrăcată pentru masă şi aşteptîndu-şi oaspeţii în salonul care era centrul existenţei sale, ar fi putut uşor să treacă drept o păpuşă: cu zîmbetul ei încremenit, cu buclele blonde de la tîmple şi cu căţeluşul culcat pe genunchi.

— Ce mai faci, Arthur? îl întrebă ea cu răceală, întinzîndu-i o clipă vîrful degetelor şi trecîndu-le apoi imediat peste părul mătăsos al căţeluşului, mai dulce la pipăit. Sper că eşti sănătos şi că înveţi bine la universitate.

Arthur îi răspunse cu cea dintîi frază care-i trecu prin minte, şi din nou se lăsă o tăcere apăsătoare. Nici sosirea lui James, îngîmfat şi grav, nu aduse vreo înviorare. James era însoţit de agentul unei so-

cietăţi de vapoare, un om în vîrstă şi afectat. Cînd se anunţă că masa e gata, Arthur se ridică iute, cu un suspin de uşurare:

— Eu n-o să mănînc în astă-seară, Iulia. Te rog să mă ierţi, dar o să mă retrag în odaia mea.

— Ţii postul cu prea mare străşnicie — zise Thomas. Sînt sigur că o să te îmbolnăveşti.

— O, nu! Noapte bună.

În coridor, Arthur întîlni fata din casă şi o rugă să-l trezească a doua zi la ora şase.

— Signorino se duce la biserică? întrebă ea.

— Da. Noapte bună, Tereza.

Intră în odaia lui, care fusese a mamei sale. Alcovul din faţa ferestrei fusese transformat în capelă în timpul boalei ei îndelungate. Un crucifix mare, pe un soclu negru, se înălţa în mijlocul altarului. La picioarele crucifixului ardea o candelă. În odaia aceea murise ea... Pe perete, deasupra patului, atîrna portretul ei. Pe masă se afla un vas chinezesc, care fusese al ei, plin cu toporaşi, florile care-i plăceau. Se împlinea exact un an de la moartea sa. Servitorii italieni n-o uitaseră...

Arthur scoase din geamantan un portret înrămat, învelit cu grijă... Era portretul lui Montanelli, lucrat în creion. Începu să-şi despacheteze cu duioşie comoara. În clipa aceea intră un băieţel, lacheul cel mic al Iuliei. Ţinea în mînă o tavă. Bătrîna bucătăreasă italiancă, care o slujise pe Gladys înainte de a veni în casă stăpîna cea nouă şi rea, aşezase acolo tot soiul de bunătăţi, pe care signorinul ei cel drag putea să le mănînce în toată voia, fără să calce canoanele bisericeşti. Arthur luă doar o bucată de pîine şi trimise restul îndărăt. Apoi intră în alcov şi se lăsă în genunchi în faţa crucifixului, adunîndu-şi

toate puterile ca să-şi pregătească sufletul prin rugăciuni şi meditaţii pioase. Dar nu izbuti multă vreme. Într-adevăr, aşa cum spusese şi Thomas, punea prea multă rîvnă în respectarea regulilor postului mare. Privaţiunile la care se supunea aveau asupra lui efectul unui vin tare. Un tremur uşor îi trecu de-a lungul spinării. Crucifixul din faţă îi părea învăluit în ceaţă. Repetă mecanic, de cîteva ori, o lungă rugăciune, şi numai aşa izbuti să-şi concentreze atenţia asupra tainei mîntuirii. În sfîrşit, oboseala trupească birui excitarea nervoasă şi el se culcă, uşurat de gîndurile lui apăsătoare şi tulburi.

Arthur dormea adînc. Deodată auzi o bătaie puternică în uşă.

„O, e Tereza" — îşi zise el, întorcîndu-se leneş pe partea cealaltă.

Bătaia se repetă. Arthur se trezi speriat.

— Signorino! Signorino! striga cineva în italieneşte.

Arthur sări din pat:

— Ce s-a întîmplat? Cine-i acolo?

— Eu sînt, Gian Battista. Pentru numele lui Dumnezeu, sculaţi-vă mai repede!

Arthur se îmbrăcă în grabă şi descuie uşa. Se uită năucit la faţa palidă a vizitiului, schimonosită de spaimă. Pe coridor se auzea tropot de paşi şi zăngănit de fiare. Arthur înţelese imediat ce însemnau toate acestea.

— Au venit după mine? întrebă el, liniştit.

— După dumneavoastră! O, signorino, grăbiţi-vă! Dacă aveţi ceva de ascuns... eu aş putea...

— N-am nimic. Fraţii mei ştiu?

La colţul coridorului se ivi cea dintîi tunică.

— L-au deşteptat şi pe signor. S-a trezit toată casa ! O, ce nenorocire, ce nenorocire groaznică ! Şi tocmai în vinerea patimilor ! Doamne, ai milă de noi ! Şi Gian Battista izbucni în plîns.

Arthur înaintă cîţiva paşi şi aşteptă jandarmii. Oamenii pătrunseră în odaie, însoţiţi de gloata de servitori, îmbrăcaţi care cu ce nimerise. Soldaţii îl înconjurară pe Arthur. Ciudata procesiune se încheia cu stăpînul şi stăpîna casei : el, în halat şi papuci, ea, într-o haină lungă de casă şi cu părul prins în papiote.

„Parcă ar veni al doilea potop şi toţi aceştia s-ar îngrămădi pe corabie, să scape cu viaţă ! Iată, de pildă, o ciudată pereche de vieţuitoare !"

Această comparaţie îi trecu prin minte în timp ce se uita la făpturile ridicole care stăteau înaintea lui. Abia se putea stăpîni să nu rîdă, deoarece îşi dădea seama că ar fi ceva cu totul nepotrivit într-un moment atît de grav ca acela.

— „Ave Maria, regina coeli" [1] — îngînă el şi se întoarse să nu mai vadă papiotele zbîrlite ale Iuliei, care-l duceau în ispită.

— Fiţi buni să-mi explicaţi — zise mister Burton, apropiindu-se de ofiţerul de jandarmi — ce înseamnă această pătrundere cu forţa într-o casă particulară ? Trebuie să vă previn că, dacă nu-mi daţi explicaţii satisfăcătoare, voi fi nevoit să mă adresez ministrului plenipotenţiar englez.

— Cred că asta va fi de ajuns, atît pentru dumneavoastră cît şi pentru ministrul plenipotenţiar en-

---

[1] „Ave Maria, regina coeli" — „Bucură-te, Maria, împărăteasa cerurilor", cuvinte cu care începe o rugăciune.

glez — îi răspunse ofițerul. Şi, desfăcînd ordinul de arestare a lui Arthur Burton, student în filozofie, i-l întinse lui James, adăugînd cu răceală : Dacă veți mai avea nevoie și de alte explicații, vă sfătuiesc să vă adresați șefului de poliție.

Iulia smulse hîrtia din mîinile bărbatului ei, își trecu grăbită ochii peste ea și se repezi la Arthur cu atîta grosolănie, cum n-ar fi fost în stare să facă decît o lady binecrescută, cuprinsă de turbare.

— Cum s-ar zice, ne-ai făcut neamul de rușine ! strigă ea. Din pricina dumitale s-a adunat aici, ca la panoramă, toată pleava orașului, și acum rîde pe seama noastră ! Frumos, n-am ce zice ! Cu toată cucernicia dumitale, dragul meu, mi se pare că o să nimerești la pușcărie ! De altfel, la ce ne-am fi putut aștepta de la fiul unei catolice ?

— Doamnă, nu e îngăduit să vorbiți cu arestatul într-o limbă străină — o întrerupse ofițerul. Dar observația lui fu înăbușită de puhoiul de ocări englezești care se revărsau din gura Iuliei.

Odată, doctorul Warren o comparase pe Iulia cu o salată în care bucătarul ar fi turnat o sticlă întreagă de oțet. Glasul ei ascuțit și pătrunzător îl făcea totdeauna pe Arthur să scrîșnească din dinți. Şi acum își aminti deodată de comparația doctorului.

— Ce rost are să mai vorbim de asta ? îi răspunse el. Dumneata n-ai a te teme de nici o neplăcere. E limpede pentru toată lumea că nu ești vinovată cu nimic. Bănuiesc — adăugă el, întorcîndu-se către jandarmi — că doriți să-mi cercetați lucrurile.

În timp ce jandarmii îi percheziționau odaia, citindu-i scrisorile, cercetîndu-i caietele de notițe și smulgînd sertarele, Arthur stătea pe marginea patului și aștepta. Percheziția nu-l neliniștea ; avea obi-

ceiul să ardă totdeauna orice scrisoare care ar fi putut compromite pe cineva. Iar acum, afară de cîteva poezii în manuscris, parte revoluționare, parte mistice, și de două-trei numere din „Tînăra Italie", jandarmii nu găsiră nimic din ceea ce ar fi putut să-i răsplătească pentru osteneala lor.

După o lungă împotrivire, Iulia se lăsă înduplecată de stăruințele cumnatului ei Thomas și plecă să se culce, măsurîndu-l pe Arthur cu o privire disprețuitoare. James o urmă supus.

După ce ieșiră din odaie, Thomas, care tot timpul acesta se plimbase, încercînd să pară indiferent, se apropie de ofițer și ceru voie să vorbească ceva cu arestatul. Căpătînd învoirea, se apropie de el și-i șopti grăbit :

— A dracului încurcătură ! îmi pare grozav de rău...

Arthur îl privi cu seninătate.

— Dumneata ai fost totdeauna bun cu mine — zise el. Nu trebuie să te neliniștești. Nu mă amenință nimic grav.

— Uite ce este, Arthur ! Thomas se trase nervos de mustăți, neputîndu-se hotărî să-i pună o întrebare neplăcută. Toată povestea asta e în legătură cu vreo chestiune bănească ? întrebă el, în sfîrșit. Pentru că, dacă-i așa, atunci eu...

— Cu vreo chestiune bănească ?... Fără îndoială că nu ! Ce legătură ar putea avea ?

— În cazul acesta, e vorba de vreun fleac politic oarecare ? Eu am bănuit așa ceva mai de mult. Eh, ce să-i faci ?... Nu te tulbura și nu lua în seamă vorbele prostești ale Iuliei : știi doar ce limbă are ! Așa că, dacă o să ai nevoie de ajutorul meu, bani sau altceva, să-mi dai de știre.

Arthur îi întinse mîna în tăcere și Thomas ieși din odaie, căutînd să dea feței sale o expresie de nepăsare.

În timpul acesta, jandarmii terminaseră percheziția și ofițerul îl invită pe Arthur să se îmbrace cu paltonul. Arthur se execută imediat și se întoarse, vrînd să iasă, dar se opri nehotărît : îi venea greu să-și ia rămas bun de la odaia aceea de față cu poliția.

— Vă rog, n-ați putea... n-ați putea să ieșiți o clipă din odaie ? întrebă el pe unul din jandarmi. Doar nici nu pot fugi și nici n-am ce ascunde.

— Îmi pare foarte rău, dar nu se poate : n-avem voie să-i lăsăm singuri pe arestați.

— Ce să-i faci, fie și așa.

Ofițerul stătea lîngă masă și se uita la portretul lui Montanelli.

— E vreo rudă de-a dumitale ? întrebă el.

— Nu, e părintele meu sufletesc, noul episcop de Brizzighella.

Pe scară îl așteptau servitorii italieni, neliniștiți și triști. Toți îl iubeau pe Arthur, așa cum o iubiseră înainte pe maică-sa, și acum se îngrămădeau în jurul lui, cu fețele mîhnite. Gian Battista era și el acolo, și lacrimile îi picurau pe mustățile cărunte. Nici unul dintre Burtoni nu ieșise să-l petreacă pe arestat. Nepăsarea lor scotea și mai mult în evidență devotamentul și dragostea servitorilor. În timp ce strîngea mîinile întinse spre el, Arthur se simți adînc mișcat.

— Adio, Gian Battista, sărută-ți copiii din partea mea ! Adio, Tereza ! Adio, adio...

Si coborî în goană scările spre ușa de la intrare.

Peste cîteva clipe, grupul restrîns de bărbaţi tăcuţi şi de femei care plîngeau în hohote stătea în uşă, privind în urma caleştii care se depărta.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Arthur era închis într-o fortăreaţă medievală de proporţii uriaşe, aşezată chiar lîngă port. Viaţa în închisoare nu i se păru din cale-afară de grea. Ceea ce-l supăra mai mult în celula lui era întunericul şi umezeala. Dar el crescuse într-un vechi palazzo, aşa că nici aerul închis, nici şobolanii, nici mirosul greu nu erau noutăţi pentru el. Mîncarea era proastă şi puţină, însă curînd i se îngădui fratelui său vitreg James să-i trimită tot ce-i trebuia. Arthur stătea singur în celulă. Deşi supravegherea nu era chiar atît de aspră pe cît se aşteptase, totuşi nu izbuti să afle motivul pentru care fusese arestat. Cu toate acestea, liniştea sufletească nu-l părăsea. Nu i se permitea să citească şi-şi petrecea timpul în rugăciuni şi meditaţii pioase. Aştepta cu linişte şi cu răbdare desfăşurarea evenimentelor.

Într-o dimineaţă, un soldat deschise uşa celulei şi-i zise : „Haide !" După două-trei întrebări la care primi acelaşi răspuns : „E interzis să vorbeşti", Arthur se supuse şi-l urmă printr-un întreg labirint de curţi, de coridoare şi de scări. În sfîrşit ajunse într-o încăpere mare şi luminoasă, unde, la o masă lungă, acoperită cu postav verde şi încărcată cu hîrtii, stăteau trei ofiţeri cu figuri adormite, care schimbau între ei fraze scurte. Cînd intră el, cei trei îşi luară

imediat un aer important şi grav, iar cel mai în vîrstă, un colonel bătrîn şi spilcuit, cu favoriţi cărunţi, îi arătă un scaun de cealaltă parte a mesei şi începu interogatoriul preliminar.

Arthur se aştepta la ameninţări şi la insulte şi se pregătise să răspundă hotărît, cu demnitate. Avu însă o neaşteptată dezamăgire : colonelul era afectat, rece, milităreşte oficial, dar cît se poate de politicos. I se puseră întrebările obişnuite : numele, vîrsta, naţionalitatea, starea socială. Arthur răspundea, iar răspunsurile lui erau consemnate atît de monoton, încît toată lumea se plictisea.

Începuse să se plictisească şi el, să-şi piardă răbdarea, cînd deodată colonelul îl întrebă :

— Şi acum, mister Burton, spune-ne ce ştii despre „Tînăra Italie" ?

— Ştiu că este o organizaţie politică şi că editează o gazetă la Marsilia, pe care o răspîndeşte în Italia cu scopul de a pregăti poporul pentru revoluţie şi în vederea izgonirii armatei austriece dincolo de hotarele ţării.

— Dumneata ai citit această gazetă ?

— Da, m-a interesat cuprinsul ei.

— Dar cînd ai citit-o, ţi-ai dat seama că faci un act ilegal ?

— Fără îndoială.

— De unde ai luat exemplarele care au fost găsite în odaia dumitale ?

— Asta nu v-o pot spune.

— Mister Burton, aici nu merge cu „nu vă pot spune". Eşti dator să-mi răspunzi la toate întrebările.

— În cazul acesta, dacă nu vă place „nu pot", vă răspund : nu vreau.

— O să regreţi mai tîrziu că ai îndrăznit să vorbeşti cu mine pe tonul acesta — îi atrase atenţia colonelul. Arthur nu răspunse nimic, iar celălalt urmă : Pot să mai adaug că avem în mîinile noastre dovezi zdrobitoare care arată că raporturile dumitale cu organizaţia au fost mult mai strînse decît ceea ce ar putea decurge din simpla lectură a unei literaturi interzise. Dar ar fi mult mai bine pentru dumneata să mărturiseşti totul deschis. Oricum, adevărul tot se va descoperi şi o să-ţi dai seama singur că în zadar ai încercat să scapi cu tergiversări şi tăgadă.

— Dar n-am deloc intenţia să mă apăr ! Ce doriţi să ştiţi ?

— În primul rînd, să ne spui cum se face că dumneata, un străin, te-ai amestecat într-o afacere ca asta ?

— M-am gîndit mult, am citit tot ce se putea găsi în această direcţie şi am ajuns la anumite concluzii.

— Cine te-a îndemnat să intri în organizaţie ?

— Nimeni. Eu singur am dorit.

— Dumneata vrei să mă joci pe degete ! făcu aspru colonelul : se vedea că răbdarea începuse să-l părăsească. Nimeni nu poate pătrunde în această organizaţie fără recomandaţia altcuiva — adăugă el. Cui i-ai mărturisit dorinţa dumitale de a fi membru al „Tinerei Italii" ?

Tăcere.

— Fii bun şi răspunde-mi, te rog.

— Nu, la o asemenea întrebare n-o să vă răspund.

Arthur vorbea cu ură. Era cuprins de o mînie nestăpînită. Aflase mai dinainte despre arestările făcute la Livorno şi la Pisa. Încă nu putea să-şi

dea seama de adevăratele proporții ale dezastrului, dar ceea ce-i ajunsese la urechi îi era de ajuns ca să se simtă îngrijorat de soarta Gemmei și a celorlalți prieteni.

Se săturase pînă peste cap de politețea prefăcută a domnilor ofițeri, îi era scîrbă de duelul acela de cuvinte, de jocul acela exasperant de întrebări viclene și răspunsuri ocolite. Toate acestea îl obosiseră și, pe deasupra, îl mai chinuia și tropăitul santinelei care, dincolo de ușă, patrula cînd înainte, cînd înapoi.

— Între altele, cînd l-ai văzut dumneata ultima oară pe Giovanni Bolla? întrebă colonelul, după cîteva vorbe aruncate la întîmplare. Înainte de plecarea dumitale din Pisa?

— Numele acesta mi-e necunoscut.

— Cum! Giovanni Bolla? Dar pot să te asigur că-l cunoști! Un tînăr înalt, totdeauna proaspăt bărbierit... Doar e coleg cu dumneata la universitate.

— Eu nu-i cunosc pe toți studenții din universitate.

— O, dar pe Bolla nu se poate să nu-l cunoști! Privește: e scrisul lui. Vezi și dumneata că el te cunoaște foarte bine! Și, cu un aer nepăsător, colonelul îi întinse o hîrtie pe care era scris sus: „Proces-verbal", iar dedesubt iscălitura: Giovanni Bolla. Cercetînd-o în grabă, Arthur dădu de numele lui. Nedumerit, își ridică ochii.

— Îmi dați voie s-o citesc? îl întrebă el pe colonel.

— Da, fără îndoială. Chiar te privește pe dumneata.

Arthur începu să citească în timp ce ofițerii urmăreau în tăcere expresia feței lui. Documentul cuprindea depoziții date ca răspuns la o serie întreagă de întrebări. Nu mai încăpea îndoială că și Bolla fusese arestat. Cele dintîi depoziții nu arătau nimic nou, erau răspunsurile obișnuite, toate la fel, care se repetă odată cu fiecare interogatoriu. Urma apoi o scurtă dare de seamă asupra relațiilor lui Bolla cu organizația, asupra răspîndirii în Livorno a literaturii interzise și asupra adunărilor studențești. Iar mai departe scria: „Printre cei care au venit alături de noi e și un tînăr englez cu numele de Arthur Burton, dintr-o bogată familie de armatori din Livorno".

Arthur simți cum îi năvălește sîngele în obraz. Bolla îl trădase! Bolla, care luase asupră-și misiunea sfîntă de conducător! Bolla, care o iubea pe Gemma și o atrăsese în organizație! Așeză hîrtia pe masă și rămase cu ochii în pămînt, prostit.

— Sper că acest mic document ți-a împrospătat memoria, nu? întrebă veninos colonelul.

Arthur clătină din cap.

— Nu cunosc pe nimeni cu acest nume! repetă el, încruntat. Trebuie să fie vreo neînțelegere la mijloc.

— O neînțelegere? Prostii! Știi, mister Burton, cavalerismul acesta donchișotesc e un lucru minunat, dar nu trebuie să-l împingi prea departe. Asta-i greșeala în care cade veșnic tineretul. Gîndește-te bine: face oare să te compromiți și să-ți distrugi viața pentru o simplă formalitate, cruțînd tocmai pe omul care te-a trădat? Vezi și dumneata că el n-a prea avut mustrări de conștiință cînd a depus împotriva dumitale!

În glasul colonelului răzbătea ceva foarte asemănător cu ironia. Arthur se cutremură. O bănuială neaşteptată îi fulgeră prin minte :

— Asta e o minciună ! Aţi săvîrşit un fals ! O văd după chipul dumneavoastră ! Sînteţi un om josnic ! O, dar v-am ghicit planurile : ori vreţi să compromiteţi pe cineva, ori îmi întindeţi o cursă, ca să puneţi mîna pe mine ! Sînteţi un înşelător, un mincinos, un ticălos !

— Taci ! strigă colonelul, sărind de pe scaun ca turbat. Cei doi colegi ai lui se ridicară de asemenea în picioare. Căpitan Tommasi ! ordonă el, adresîndu-se unuia dintre ei. Cheamă gardianul şi porunceşte-i să-l bage pe tînărul acesta la carceră pentru cîteva zile. Văd că are nevoie de o lecţie, ca să se înveţe minte...

Carcera semăna cu o gaură de şobolan. Era neagră, umedă şi înfiorător de murdară. Toate acestea, în loc să-l facă pe Arthur „să se înveţe minte", cum dorea colonelul, îl aduseră în cea mai îngrozitoare stare de nervi. Casa bogată în care crescuse îl făcuse să fie cît se poate de pretenţios în ce priveşte curăţenia. Şi acum trebuia să se atingă de pereţii lipicioşi, plini de mucegai, să stea pe podeaua plină de grămezi de gunoi şi cu tot felul de murdării, să respire duhoarea înspăimîntătoare care venea de la ţevile de scurgere şi din lemnul putred. Cea dintîi impresie fusese atît de zguduitoare, încît ofiţerul insultat ar fi fost, fără îndoială, încîntat de succesul răzbunării lui. Cînd se simţi împins în cuşca aceea şi după ce uşa se trînti în urma lui, Arthur înaintă cu băgare de seamă, pipăindu-şi drumul cu mîinile. Se cutremura de scîrbă ori de cîte ori degetele lui atingeau murdăria vîscoasă care acoperea pere-

ții. Înainte de a se așeza își căută, dibuind, un loc mai puțin spurcat.

Rămase toată ziua într-un întuneric orb, într-o liniște deplină. Sosi și noaptea, fără să aducă vreo schimbare. În jurul lui era același gol. N-avea cum să culeagă impresii dinafară. Încetul cu încetul pierdea noțiunea timpului. A doua zi, cheia scîrții în broască. Șobolanii, speriați, o zbughiră chițăind pe lîngă picioarele lui. Și dintr-o dată, groaza puse stăpînire pe el. Sări în picioare. Inima-i bătea cu deznădejde, urechile-i vîjîiau. Avea impresia că de luni și luni de zile nici lumina, nici sunetele nu ajunseseră pînă la el.

Ușa se deschise și lumina slabă a unui felinar străpunse întunericul de nepătruns al carcerei. Lumina îl orbi. Intră gardianul-șef. Îi aducea o bucată de pîine și o cană cu apă. Arthur păși spre ușă. Era încredințat că veniseră după el, să-l scoată de acolo. Dar, înainte de a avea cînd să spună vreo vorbă, omul ii întinse pîinea și apa, se întoarse și plecă fără un cuvînt. Ușa se închise din nou.

Arthur bătu din picior. Pentru întîia oară în viață nu se mai putea stăpîni. Ceasurile treceau. Pierdea din ce în ce mai mult noțiunea spațiului și a timpului. Întunericul i se părea necuprins, fără început și fără sfîrșit. Viața dinafară pierise pentru el.

A treia zi, seara, ușa se deschise din nou. În prag stătea gardianul însoțit de un soldat. Arthur se uită în jurul lui, năucit. Stătea în picioare, ferindu-și ochii de lumină, silindu-se zadarnic să socotească de cîte ore, zile sau săptămîni zăcea în acest mormînt.

— Haide ! zise gardianul, pe un ton oficial și înghețat.

Arthur îl urmă mecanic, cu paşi nesiguri, împiedicîndu-se ca beat. Gardianul încercă să-l ajute să urce treptele înguste şi drepte care duceau în curte, dar el se împotrivi. Pe cea din urmă treaptă ameţi. Se clătină şi ar fi căzut dacă gardianul nu l-ar fi sprijinit de umăr.

— Ei, acum a trecut — auzi un glas prietenos. Aşa se întîmplă totdeauna cînd iese omul de-acolo, la aer...

Arthur făcea încercări deznădăjduite să respire, cînd se simţi stropit cu apă. Întunericul păru că rămîne în urma lui şi se sparge în bucăţi, cu zgomot. În sfîrşit îşi veni în fire şi, dînd la o parte mîinile gardianului, porni cu paşi aproape siguri de-a lungul coridorului şi urcă scara. Se opriră o clipă în faţa unei uşi. Apoi uşa se deschise şi Arthur se pomeni, înainte de a fi avut cînd să înţeleagă unde fusese adus, într-o încăpere luminoasă. Cu o căutătură nedumerită, măsură masa încărcată cu hîrtii şi pe ofiţerii care stăteau la locurile lor obişnuite.

— A, mister Burton ! zise colonelul. Nădăjduiesc că de data aceasta vei fi mai înţelegător. Ei, cum ţi-a plăcut carcera ? Nu-i aşa că acolo n-ai găsit atîta lux ca în salonul fratelui dumitale vitreg ?

Arthur îşi aţinti privirea asupra chipului zîmbitor al colonelului. Îl cuprinse o poftă nebună să se arunce asupra acestui filfizon cu favoriţi cărunţi şi să-l strîngă de gît. Fără îndoială că gîndul i se citea pe faţă, deoarece colonelul adăugă imediat, cu glasul schimbat :

— Stai jos, mister Burton, şi bea un pic de apă.

Arthur împinse la o parte paharul cu apă pe care i-l întindea. Sprijinindu-se cu coatele de masă, îşi duse mîna la frunte, încercînd să-şi adune gîndurile.

Colonelul îl urmărea cu luare-aminte. Ochiul lui încercat prinse tremurul mîinilor, tresărirea buzelor, părul îmbîcsit de umezeală şi privirea stinsă, care dovedeau secătuire trupească şi oboseală nervoasă.

— Acum, mister Burton — începu el din nou după cîteva clipe de tăcere — să ne întoarcem acolo unde ne-am oprit rîndul trecut. Atunci s-a iscat între noi o uşoară neînţelegere... Sper că nu se va mai repeta. În orice caz, încep discuţia, declarîndu-ţi că de data aceasta singura mea dorinţă e să fiu îngăduitor. Pot să te asigur că nu vom întrebuinţa faţă de dumneata o severitate fără rost, dacă te vei purta cum se cuvine şi vei dovedi că ţi-a venit mintea la cap.

— Ce vreţi de la mine ?

Arthur aruncă aceste vorbe cu un glas aspru, încărcat de ură, străin parcă.

— Vreau numai să-mi spui, sincer şi cinstit, ce ştii despre organizaţie şi despre cei ce fac parte din ea. Şi, înainte de toate, de cît timp îl cunoşti pe Bolla ?

— Nu l-am întîlnit niciodată. Nu ştiu absolut nimic despre el.

— Aşa să fie ? Bine, vom mai vorbi curînd despre asta. Poate-l cunoşti mai bine pe un tînăr cu numele de Carlo Bini ?

— N-am auzit niciodată de el.

— Asta e într-adevăr ciudat ! Ei, dar ce poţi să-mi spui despre Francesco Querri ?

— Pentru întîia oară îi aud numele.

— Dar iată o scrisoare adresată lui şi scrisă de mîna dumitale. Priveşte ! Arthur se uită nepăsător la scrisoare şi o împinse la o parte. Ei, cum ? N-o recunoşti ?

— Nu.

— Tăgăduieşti că acesta ar fi scrisul dumitale?

— Nu tăgăduiesc nimic. Nu-mi amintesc să fi scris această scrisoare.

— Poate că-ţi aminteşti de astălaltă?

Îi întinse încă un plic. Arthur recunoscu scrisoarea pe care o trimisese în toamnă unui prieten student.

— Nu — răspunse el.

— Şi nu cunoşti persoana căreia i-ai scris-o?

— Nu ştiu.

— Ai o memorie ciudat de scurtă...

— E un vechi defect al meu.

— Aşa!... Dar eu am auzit de la unul din profesorii dumitale de la universitate că nu erai socotit deloc un incapabil. Dimpotrivă, se spunea despre dumneata că eşti un tînăr cît se poate de inteligent.

— Probabil că dumneavoastră judecaţi inteligenţa din punct de vedere poliţienesc. Profesorii universitari întrebuinţează acest cuvînt într-un înţeles mai deosebit...

În glasul lui Arthur se simţea cum creşte mînia. Foamea, aerul infect şi nopţile nedormite îl istoviseră. Avea săgetături în tot trupul, fiecare os îl durea. Glasul colonelului îi sfîşia nervii, şi aşa destul de chinuiţi: producea asupra lor un efect asemănător cu acela al zgîrieturilor stridente ale unui condei pe o tăbliţă de ardezie, care-l făceau să scrîşnească din dinţi.

— Mister Burton — urmă colonelul, răsturnîndu-se în fotoliu cu toată conştiinţa demnităţii sale — dumneata iarăşi uiţi. Eu îţi atrag încă o dată atenţia că discuţia pe un ton ca acesta nu poate să ducă

la nimic bun. Ai făcut o dată cunoştinţă cu carcera şi cred că nu vrei să mai simţi plăcerile şi a doua oară. Îţi spun deschis : dacă nu arăţi nici un pic de bunăvoinţă şi nu te supui, o să fiu nevoit să iau împotriva dumitale măsuri aspre. Nu uita că am dovezi suficiente şi sigure că unii dintre tinerii pe care i-am pomenit transportau clandestin în portul local literatură interzisă. Afară de asta, mai ştiu că ai fost în legătură cu ei. Aşadar, ai de gînd să-mi spui tot ce ştii în această chestiune, fără să te constrîng?

Arthur se mulţumi să-şi plece şi mai mult capul în piept. O mînie oarbă, animalică, se zbătea în el ca o fiinţă vie. Nu-l speriau atît ameninţările colonelului, cît faptul că începea să-şi piardă stăpînirea de sine. Pentru întîia oară înţelese limpede ce se ascunde sub pojghiţa de cultură a intelectualului şi sub smerenia creştinului, şi se îngrozi.

— Aştept un răspuns — zise colonelul.

— N-am ce să vă răspund.

— Prin urmare, hotărît, nu vrei să răspunzi ?.

— N-am nimic de spus.

— În cazul acesta o să fiu silit să dau ordin să te ducă îndărăt la carceră şi să te ţină acolo pînă cînd îţi vei schimba hotărîrea. Iar dacă te vor apuca furiile, o să poruncesc să ţi se pună cătuşe.

Arthur îşi ridică fruntea. Un fior îi trecu de-a lungul trupului.

— Faceţi cum credeţi — zise el încet. Însă rămîne de văzut dacă ministrul plenipotenţiar al Angliei va încuviinţa asemenea tratament faţă de un supus britanic a cărui vinovăţie nu poate fi dovedită cu nimic. E datoria lui să hotărască...

Arthur fu dus într-o celulă, unde se trînti pe pat şi dormi pînă dimineaţa următoare. Nu i se puseră

nici cătuşe şi, deocamdată, fu scutit să vadă iarăşi carcera. Dar cu fiecare interogatoriu, duşmănia dintre el şi colonel sporea.

Zadarnic înălţa Arthur rugăciuni către Dumnezeu, să-i dea putere să-şi înfrîngă pornirile duşmănoase. Îndată ce-l ducea în încăperea aceea lungă, aproape goală, unde-l aştepta aceeaşi masă acoperită cu postav, îndată ce dădea cu ochii de colonel şi-i vedea favoriţii cărunţi, aceeaşi ură neîmpăcată punea stăpînire pe el, trezindu-i dorinţa nebună de a spune necuviinţe şi de a arunca în obrazul acestui individ, chiar de la prima întrebare, un răspuns dispreţuitor. Nu trecuse nici o lună de cînd stătea la închisoare, şi duşmănia unuia faţă de celălalt ajunsese atît de îndîrjită, încît nici nu se mai puteau uita liniştiţi unul la altul.

Se vedea bine că lui Arthur lupta aceea prelungă şi ascuţită începuse să-i zdruncine nervii. Pe zi ce trecea, îi era tot mai frică să doarmă adînc sau să mănînce ; ştia foarte bine cu cîtă atenţie era supravegheat şi nu-i ieşeau din minte zvonurile cu privire la arestaţii adormiţi pe nesimţite cu beladonă, ca să li se smulgă declaraţiile pe care le-ar putea da în delir. Noaptea, cînd se întîmpla să treacă pe lîngă el vreun şoarece, sărea ca ars, năduşit şi tremurînd de groază, şi mereu i se părea că cineva stă ascuns în celulă şi ascultă dacă nu cumva vorbeşte în somn... Vedea cum jandarmii încercau să-i surprindă vreo mărturisire care l-ar fi putut învinui pe Bolla. Şi, într-adevăr, nervii ii slăbiseră atît de mult, încît uşor ar fi putut să cadă în cursă. Zi şi noapte îi suna în urechi numele lui Bolla. Îl avea mereu pe buze în timpul avînturilor lui cucernice, rostindu-l fără să vrea în loc de „Maria“, în timp ce-şi şoptea rugăciu-

nile şi-şi depăna mătăniile. Dar lucrul cel mai înspăimîntător era că credinţa îl părăsea pe zi ce trecea. Se agăţa cu înfrigurată încăpăţînare de cel din urmă sprijin al lui, petrecînd în rugăciuni cîteva ceasuri pe zi. Dar gîndurile i se întorceau tot mai des la Bolla, iar rugăciunile le spunea tot mai rece şi maşinal.

O mare mîngîiere îi aducea gardianul-şef al închisorii. Era un moşneguţ mărunt, rotofei şi chel. La început, omul încercase cît putuse să-şi ia o înfăţişare fioroasă. Dar bunătatea lui înnăscută, care ieşea la iveală în fiecare gropiţă din obrazul bucălat, birui în el simţul oficial al datoriei şi, în curînd, începu să umble cu biletele de la o celulă la alta.

Într-o după-amiază de mai, gardianul-şef intră în celula lui Arthur şi o măsură cu o căutătură atît de întunecată, încît tînărul se uită nedumerit la el.

— Ce s-a întîmplat, Enrico ? strigă Arthur. Ce ai astăzi ?

— Nimic — îi răspunse fără prietenie Enrico şi, apropiindu-se de pat, începu să-i adune hainele.

— De ce-mi strîngi lucrurile ? Mă mută oare în altă celulă ?

— Nu, ţi se dă drumul.

— Mi se dă drumul ? Astăzi ? Mi se dă drumul de tot ? Emoţionat, Arthur îl luă pe gardian de mînă, dar omul şi-o trase cu ciudă. Enrico, dar ce te-a apucat ? Spune-mi, ne dă drumul la toţi ?

Drept răspuns, auzi doar un bombănit dispreţuitor.

— Ascultă — şi Arthur îl luă iarăşi de mînă, zîmbind. N-ai de ce să fii supărat pe mine. Şi pe urmă, oricum, eu tot n-o să mă supăr. Spune-mi mai bine ce e cu ceilalţi ?

— Ce e cu ceilalţi ? mormăi Enrico. Nu cumva vrei să mă întrebi despre Bolla ?

— Da, şi despre el, şi despre ceilalţi. Enrico, ce-i cu dumneata ?

— Nu se prea vede că o să-i dea drumul curînd, l-a denunţat un prieten... Doamne, ce josnicie ! Şi Enrico apucă o cămaşă dispreţuitor.

— L-a denunţat un prieten ? Ce grozăvie ! strigă Arthur, făcînd ochii mari.

Atunci Enrico se întoarse spre el :

— Păi nu l-ai denunţat chiar dumneata ?

— Eu ? Ai înnebunit ! Eu ?!...

— Cel puţin aşa i s-a spus la interogatoriu. Mi-ar face multă plăcere să ştiu că nu eşti dumneata trădătorul. Totdeauna te-am socotit un băiat de ispravă... Pe aici ! şi zicînd aceasta, Enrico ieşi pe coridor. Arthur îl urmă. Totul se limpezi deodată în mintea lui şi înţelese cum stau lucrurile.

— Aşa, va să zică !... Lui Bolla i-au spus că eu l-am trădat, iar mie că m-a denunţat Bolla ! Numai că Bolla nu-i atît de prost să creadă.

— Atunci, chiar nu-i adevărat ? Enrico se opri pe treptele scării şi-l măsură pe Arthur cu o privire iscoditoare.

Nedumerit, Arthur se mulţumi să ridice din umeri :

— Fără îndoială că-i o minciună.

— O, ce bine-mi pare că te aud vorbind aşa ! Mă duc la Bolla, să-i spun şi lui. Pentru că, ştii, ei i-au spus că dumneata l-ai denunţat... Stai, cum au spus ?... Da, din gelozie. Că eraţi amîndoi îndrăgostiţi de aceeaşi fată.

— Asta-i minciună ! şi Arthur repetă cuvîntul în şoaptă, repede, înăbuşindu-se. O frică neaşteptată

il cuprinse, paralizîndu-l : „Aceeași fată ! Gelozie ! Cum de au putut afla ? Cum de au putut afla ?"...

— Stai puțin ! Enrico se opri pe coridor în fața încăperii unde se făceau cercetările și zise cu blîndețe : Te cred, dar mai spune-mi ceva. Știu că ești catolic. Nu cumva ai scăpat vreo vorbă la spovedanie ?

— E o minciună ! De data asta, glasul lui Arthur se ridică aproape ca un strigăt.

Enrico dădu din umeri și o luă înainte :

— Negreșit, dumneata trebuie să știi mai bine. Doar n-ai fi singurul naiv care s-a prins în undița asta ! Uite, chiar acum se vorbește mult despre un preot din Pisa. Prietenii dumitale l-au și dat de gol și-au tipărit o fițuică în care-l denunță ca spion.

Enrico deschise ușa odăii unde aveau loc cercetările. Văzînd că Arthur stă nemișcat și se uită pierdut drept înainte, îl împinse ușor spre prag.

— Bună ziua, mister Burton ! zise colonelul, zîmbind binevoitor. Îmi fac o deosebită plăcere să te felicit. Am primit de la Florența ordin să te eliberăm. Fii bun și semnează hîrtia asta.

Arthur se apropie de el.

— Spuneți-mi — zise el cu glasul scăzut — cine m-a trădat ?

Colonelul își ridică sprîncenele, zîmbind :

— Nu bănuiești ?... Ia gîndește-te puțin.

Arthur clătină din cap. Colonelul făcu un gest de îngăduitoare nedumerire :

— Nu bănuiești ? Cum se poate ? Chiar dumneata, dumneata singur, mister Burton ! Cine altul putea să mai știe despre afacerile dumitale de dragoste ?!

Arthur se întoarse în tăcere. Un crucifix mare de lemn atîrna în perete. Arthur îl privi lung. Dar în privirea lui nu era rugă de ajutor, ci doar nedumerire mută în fața răbdării nesfîrșite și zadarnice a Domnului, care nu trăsnea cu fulgerul său pe preotul care divulgase taina spovedaniei.

— Fii bun și semnează de primirea hîrtiilor dumitale — îi zise blînd colonelul — și nu te mai rețin. Nu mă îndoiesc că vrei să te vezi cît mai curînd acasă. De altfel, și eu sînt acum foarte ocupat cu tînărul acela zăpăcit, cu Bolla. La ce crude încercări a supus el smerenia dumitale creștină ! Mi-e teamă că-l așteaptă o pedeapsă grea... Adio !

Arthur iscăli, își luă hîrtiile și ieși într-o tăcere de mormînt. Păși în urma lui Enrico pînă la poarta grea a închisorii, apoi, fără să-i spună omului un cuvînt de despărțire, coborî singur pe mal, unde îl aștepta un luntraș, ca să-l treacă peste canal. În clipa cînd urca treptele de piatră, ca să iasă în stradă, o fată, îmbrăcată într-o rochie simplă de lînă și cu o pălărie de pai pe cap, alergă cu brațele întinse în întîmpinarea lui :

— Arthur ! Sînt atît de fericită, atît de fericită !

El tresări de mirare și-i împinse mîna la o parte.

— Jim ! strigă el, în sfîrșit, cu un glas străin. Jim !

— Aștept aici de o jumătate de oră. Ziceau c-or să-ți dea drumul la patru... Arthur, de ce te uiți așa la mine ? S-a întîmplat ceva ? Ce-i cu dumneata ? Stai !

Arthur se întorsese și pornise încet pe stradă, ca și cum ar fi uitat de ea. Purtarea lui ciudată o înspăimîntă. Se luă după el și-l apucă de mînă :

— Arthur !

El se opri şi se uită la ea, ca pierdut. Fata îl luă de braţ. Cîteva clipe păşiră alături, fără să-şi spună un cuvînt.

— Ascultă, dragul meu — începu ea cu blîndeţe. Nu trebuie să fii mîhnit din pricina încurcăturii aceleia nenorocite. Ştiu că a fost groaznic pentru dumneata, dar toată lumea înţelege...

— Care încurcătură ? întrebă el cu acelaşi glas înăbuşit.

— Vorbesc despre scrisoarea lui Bolla. La auzul acestui nume, chipul lui Arthur se strîmbă ca de boală. Cred că ai auzit de scrisoare — urmă Gemma. Bolla trebuie să fie nebun de-a binelea dacă a putut să creadă o absurditate ca asta !

— Care absurditate ?

— Prin urmare, nu ştii nimic ? A scris o scrisoare groaznică. Zicea că dumneata ai divulgat chestia cu vaporul şi că datorită dumitale este arestat acum. O, dar e aşa de absurd ! Cine te cunoaşte îşi dă imediat seama. Numai cei care nu te cunosc ar putea să mai aibă vreo îndoială. De aceea am şi venit aici : am vrut să-ţi dau de veste mai curînd că nimeni din grupul nostru nu crede o vorbă din scrisoarea lui.

— Gemma ! Dar acesta... acesta-i adevărul.

Fata se trase încet îndărăt şi rămase mută. Ochii ei mari şi întunecaţi erau plini de spaimă. Faţa i se făcu tot atît de albă ca şi eşarfa din jurul gîtului.

— Da — şopti el într-un tîrziu. Vaporul... da, am vorbit despre vapor şi am pomenit numele lui Bolla. Dumnezeule, Dumnezeule ! Ce să fac ? Deodată îşi veni în fire. Îşi dădu seama de prezenţa fetei şi văzu spaima de moarte de pe chipul ei. Dar asta era în-

grozitor ! Fără îndoială că ea credea... Gemma, dumneata nu înțelegi ! izbucni el, în sfîrșit.

Și făcu un pas spre ea. Dar fata se feri, strigînd cu ură :

— Să nu te atingi de mine !

Arthur îi apucă mîna dreaptă cu sila :

— Ascultă, pentru Dumnezeu ! N-a fost din vina mea... Eu...

— Lasă-mă ! Dă-mi drumul ! Lasă-mă !

Și Gemma își smulse mîna din mîna lui și-l lovi peste obraz.

O ceață grea întunecă lumina. Cîteva clipe el nu văzu nimic înaintea ochilor, nimic afară de obrazul palid al Gemmei, pe care se citea deznădejdea, și de mîna ei, pe care și-o ștergea de poala rochiei. Apoi se făcu lumină... Se uită în jurul lui și văzu că era singur.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

Se întunecase de-a binelea cînd Arthur sună la ușa din față a casei celei mari de pe Via Borra. Își aducea aminte că rătăcise pe străzi, dar nu-și putea da seama cu nici un preț pe unde, pentru ce și cită vreme. Urcă scara. La etajul întîi se ciocni de Gibbons, care cobora să-l întîmpine, cu o expresie de dojană întipărită pe față. Arthur încercă să se strecoare pe lîngă el, mormăind obișnuitul „bună seara". Dar era greu să treci pe lîngă Gibbons cînd Gibbons nu voia.

— Domnii nu sînt acasă, sir — zise el, măsurînd cu o căutătură disprețuitoare îmbrăcămintea mur-

dară şi părul răvăşit al lui Arthur. Au plecat cu toţii într-o vizită şi nu se întorc înainte de ora douăsprezece.

Arthur se uită la ceas. Era abia zece. Da, avea timp, şi încă mai mult decît îi trebuia.

— Doamna mi-a poruncit să vă întreb dacă nu doriţi să cinaţi, sir, şi să vă spun că speră să vă găsească încă treaz. Doreşte să vă comunice chiar astăzi ceva cît se poate de important.

— Îţi mulţumesc, Gibbons. Nu cinez, iar doamnei să-i spui că nu mă voi culca pînă la întoarcerea ei.

Arthur se duse în odaia lui. Toate rămăseseră aşa cum le lăsase în ziua arestării. Portretul lui Montanelli stătea pe masă, acolo unde îl aşezase el, iar crucifixul se afla, ca şi înainte, în alcov. Se opri o clipă în prag, ascultînd, ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze că n-o să-l tulbure nimeni. Făcu cîţiva paşi cu băgare de seamă, intră în odaie şi încuie uşa în urma lui.

Prin urmare, totul se sfîrşise. Nici nu fusese nevoie să se gîndească prea mult la asta. Numai de-ar scăpa de conştiinţa aceea supărătoare şi zadarnică, şi... s-a sfîrşit. Totuşi, cît de absurde, cît de fără rost fuseseră toate...

Nu se hotărîse să-şi ia neapărat viaţa. Nici nu se gîndea prea mult la asta, deşi un asemenea sfîrşit i se părea cu neputinţă de înlăturat. N-avea încă o idee lămurită asupra felului cum se va sinucide. Totul era să facă ce-o face repede, să încheie cu viaţa şi, în felul acesta, să uite. N-avea la îndemînă nici o armă, nici măcar un briceag. Dar ce importanţă avea ? Era de ajuns un şervet sau un cearşaf rupt în fişii...

Descoperi, chiar deasupra ferestrei, un cui mare. „Asta-i bun !" îi trecu prin minte. Dar cuiul trebuia să fie destul de solid, ca să țină greutatea trupului... Arthur se urcă pe un scaun și-l încercă : era solid. Coborî de pe scaun, scoase dintr-un sertar un ciocan, întări bine cuiul și tocmai se pregătea să tragă cearșaful de pe pat, cînd deodată își aduse aminte că nu-și făcuse rugăciunea.

Intră în alcov și căzu în genunchi în fața crucifixului. „Părinte atotputernic și milostiv" — începu el, dar se opri și nu mai adăugă nici un cuvînt. Viața i se părea atît de lipsită de lumină, încît nu-i mai rămînea nimic pentru care să se roage.

Se ridică și, din obișnuință, își făcu cruce. Apoi, apropiindu-se de masă, descoperi un bilet cu adresa lui, pe care recunoscu scrisul lui Montanelli. Era scris cu creionul :

„Dragul meu ! Sînt deznădăjduit că nu te pot vedea în ziua eliberării tale. Am fost chemat la un muribund. Nu mă voi întoarce decît noaptea tîrziu. Vino la mine mîine dimineață, cît mai devreme."

Semnătura : L.M.

Arthur puse scrisoarea pe masă, oftînd, și se gîndi : „Sărmanul padre !"

Pe străzi, oamenii rîdeau și vorbeau plini de voie bună. Nimic nu se schimbase pe lume de atunci, de cînd el era încă în viață... Nici unul din mărunțișurile care-l înconjurau nu se mutase de la locul lui din pricină că un suflet omenesc, un suflet omenesc viu, fusese zdrobit de moarte. Totul rămăsese întocmai ca mai înainte. În havuzuri, jocurile de apă sclipeau, vrăbiile ciripeau sub streșini așa cum ciripiseră și ieri, așa cum vor ciripi și mîine... Iar el... el era mort...

Arthur se aşeză pe marginea patului, îşi încrucişă braţele pe spetează şi-şi lăsă capul pe braţ.

Soneria zbîrnîi fără veste la uşa de la intrare. Arthur sări şi, înăbuşindu-se de frică, îşi încleştă amîndouă mîinile de gît. Ai lui se întorseseră, iar el stătea pe jumătate aţipit, pierzîndu-şi timpul atît de preţios ! Nu se sinucisese încă, şi iată că acum va fi nevoit să le vadă feţele, zîmbetele lor ironice şi dispreţuitoare, să le audă glasurile duşmănoase şi dojenile lor plictisitoare. O, dacă ar avea la îndemînă un cuţit !...

Îşi plimbă ochii prin odaie, cu deznădejde. Pe scrin se afla coşuleţul de lucru al mamei sale. „Trebuie să fie acolo o pereche de foarfece — îi trecu prin minte. Ar fi de ajuns să-mi tai o arteră... Nu, cearşaful şi cuiul sînt mai sigure, numai să mai am timp !"

Smulse cearşaful de pe pat şi, cu o grabă înfrigurată, începu să-l rupă în fîşii. Pe scară se auziră paşi... Nu, fîşiile erau prea late : n-o să le poată răsuci cum trebuie. Apoi mai avea de făcut şi laţul... Arthur se grăbi. Paşii se apropiau. Îi zvîcnea sîngele în tîmple, iar urechile-i vîjîiau. Mai repede, mai repede ! O, Doamne ! Încă cinci minute...

Se auzi o bătaie în uşă. Fîşiile de pînză îi scăpară din mîini. Rămase încremenit, silindu-se să nu sufle şi ascultînd cu încordare. Clanţa uşii se mişcă. Apoi se auzi glasul Iuliei :

— Arthur !

El se ridică, aproape înăbuşindu-se.

— Arthur, deschide, te rog. Aşteptăm.

Arthur strînse cearşaful rupt, îl aruncă într-un sertar şi-şi netezi patul în grabă.

— Arthur ! De data aceasta era glasul lui James, care trăgea cu nerăbdare de mînerul ușii. Dormi ? Arthur mai aruncă o privire prin odaie, apoi deschise ușa.

— Mi se pare, Arthur, că ai fi putut să ții seama de rugămintea mea și să ne fi așteptat pînă ne întoarcem — zise Iulia cu glasul ei plin de răutate, intrînd furioasă în odaie. Crezi oare că era nevoie să jucăm cînd pe-un picior cînd pe altul în fața ușii dumitale, o jumătate de oră, așteptînd să ne deschizi ?

— Numai patru minute, draga mea — o corectă cu sfială James, intrînd în urma trenei ei lungi, de atlaz trandafiriu. Eu cred, Arthur, că ar fi fost mai politicos din partea dumitale...

— Ce doriți ? îl întrerupse pe neașteptate Arthur.

Mister Burton oferi un scaun soției sale și se așeză și el, trăgîndu-și cu grijă, la genunchi, pantalonii noi.

— Iulia și cu mine — începu el — socotim de datoria noastră să vorbim serios cu dumneata despre...

— Acum nu pot să vă ascult. Eu... eu nu mă simt tocmai bine. Mă doare capul... Vă rog să amînați pe altă dată.

Arthur le spuse acestea cu glas ciudat și înăbușit, întrerupîndu-se.

James îl măsură din ochi cu mirare.

— Nu cumva ți s-a întîmplat ceva ? întrebă el cu îngrijorare, aducîndu-și aminte pe neașteptate că Arthur venea dintr-un focar de infecție. Sper că nu ești bolnav ? Arăți ca și cum ai avea friguri.

— Fleacuri ! îi tăie vorba Iulia. Astea-s mofturile lui obișnuite. Pur și simplu, i-e rușine să se uite în ochii noștri. Vino încoace, Arthur, și stai jos !

Arthur străbătu încet odaia și se lăsă pe pat.

— Mă rog, ce este ? întrebă el, obosit.

Mister Burton tuși, își netezi barba, și așa destul de netedă, și se întoarse la discursul lui pregătit de mai înainte cu grijă :

— Socotesc de datoria mea... și datoria mea e destul de grea, să discut cu dumneata despre purtarea dumitale neobișnuită și despre legăturile pe care le ai cu... cei care calcă legile... cu instigatorii la revoluție... și cu alți indivizi de felul acestora. Sînt încredințat că te-ai lăsat tîrît mai curînd din nechibzuință decît din ticăloșie... Mister Burton se opri.

— Ei, și pe urmă ?... abia putu să îngîne Arthur.

— Așa că, vezi, nu vreau să fiu crud — urmă James, domolit fără voie, văzînd înfățișarea obosită și deznădăjduită a lui Arthur. Sînt dispus să cred că te-au tîrît prietenii corupți, și sînt bucuros să țin seama de tinerețea și lipsa dumitale de experiență, și încă... încă... de ușurința și de impresionabilitatea pe care mă tem că le-ai moștenit de la mama dumitale.

Arthur își îndreptă privirea spre portretul mamei sale, însă continuă să tacă.

— Dar vei înțelege, fără îndoială — urmă James — că eu nu pot tolera în casa mea un om care a necinstit în fața societății numele nostru, nume care se bucură de atîta stimă...

— Ei, și pe urmă ? spuse încă o dată Arthur.

— Cum ? strigă ascuțit Iulia, închizîndu-și evantaiul cu zgomot și aruncîndu-și-l pe genunchi. N-ai de gînd să mai spui și altceva decît „Ei, și pe urmă ? "...

— Fără îndoială că veţi proceda aşa cum vă convine — îi răspunse Arthur, răspicat, fără să se clintească. Dar în ce fel anume, asta n-are nici o importanţă.

— N-are nici o importanţă? repetă James, lungind vorbele, uluit de acest răspuns.

Soţia lui se ridică de pe scaun, rîzînd în hohote:

— Aşa, va să zică?!... Asta n-are nici o importanţă, nici una? James, sper că acum înţelegi ce recunoştinţă putem aştepta din partea lui! Îţi spuneam eu unde-o să ne ducă îngăduinţa noastră faţă de aventurierele papistaşe şi de progeniturile lor!

— Mai încet, mai încet! Nu trebuie, draga mea...

— Prostii, James! Prea am fost sentimentali. Un copil nelegitim, care s-a vîrît în familia noastră cu drepturi egale! Cred că e timpul să afle cine-a fost mamă-sa! La ce folosesc toate aceste ceremonii faţă de fiul unui popă catolic?! Poftim, citeşte!

Şi Iulia scoase din buzunar o foaie de hîrtie mototolită şi i-o aruncă lui Arthur peste masă. El o desfăcu şi recunoscu scrisul mamei sale. După dată, scrisoarea fusese scrisă cu patru luni înainte de naşterea lui. Era o mărturisire în toată legea, adresată soţului. Dedesubt se vedeau două iscălituri.

Arthur citi încet, rînd cu rînd, pînă ce ajunse la sfîrşitul paginii, unde, după slova şovăitoare a mamei sale, urma o semnătură hotărîtă: „Lorenzo Montanelli". Cîteva clipe se uită prostit la hîrtie. Apoi, fără să spună un cuvînt, o împături la loc şi o aşeză pe masă.

James se ridică şi o luă pe Iulia de mînă:

— Ei, draga mea, ajunge! Coboară, e tîrziu. Eu trebuie să mai vorbesc cu Arthur în privinţa unor chestiuni...

După ce Iulia îşi ridică trena pe braţ şi ieşi, James încuie uşa cu grijă şi se întoarse la scaunul lui de lîngă masă.

Arthur stătea ca şi înainte, nemişcat, fără să spună un cuvînt.

— Arthur — începu James cu blîndeţe (Iulia nu-i mai putea auzi acum) — îmi pare cît se poate de rău că lucrurile s-au petrecut astfel. Dumneata n-ar fi trebuit să ştii toate acestea. Îmi face plăcere să văd că ai atîta stăpînire de sine. Iulia era cam enervată... Femeile, în general, ştii... Dar să lăsăm asta. Nu vreau să fiu crud cu dumneata... James se opri, să vadă ce impresie face asupra lui Arthur cuvîntarea lui plină de îngăduinţă. Însă tînărul stătea încremenit, ca şi pînă atunci. Fără îndoială, dragul meu, e o poveste cît se poate de tristă — urmă James după o pauză — şi cel mai bun lucru ar fi să nu mai vorbim despre asta. Tatăl meu a fost atît de generos, încît n-a divorţat de mama dumitale atunci cînd ea i-a mărturisit necredinţa... El a pretins, doar, ca omul care a ademenit-o să părăsească imediat Italia. După cum ştii, Montanelli a plecat în China ca misionar. În ce mă priveşte, eu m-am împotrivit să te întîlneşti cu el atunci cînd s-a întors. Dar tatăl meu i-a îngăduit, pînă în cea din urmă zi, să se ocupe de educaţia dumitale, cu o singură condiţie : să nu încerce s-o mai vadă pe mama dumitale. Şi trebuie să recunoaştem că, pînă la sfîrşit, au rămas credincioşi amîndoi acestui legămînt. Toate acestea sînt cît se poate de regretabile însă...

Arthur înălţă capul. Viaţa dispăruse cu totul de pe faţa lui ca de ceară.

— Oare nu v-vi se p-pare — întrebă el blînd, bîlbîindu-se ciudat — că toate acestea sînt te-teribil de ridicole ?

— Ridicole ? James îşi trase scaunul de lîngă masă şi-l privi pe Arthur atît de uluit, încît uită chiar să se mai supere. Ridicole, Arthur ? Ai înnebunit !

Arthur îşi răsturnă deodată capul pe spate şi începu să rîdă ca ieşit din minţi.

— Arthur ! strigă onorabilul armator, ridicîndu-se cu demnitate de pe scaun. Uşurinţa dumitale mă surprinde...

Nu primi nici un răspuns. Hohotele de rîs se rostogoleau unul după altul atît de nestăpînite, încît pînă şi James începu să se îndoiască dacă nu cumva ele însemnau ceva mai mult decît o simplă „uşurinţă".

— Întocmai ca o femeie isterică ! mormăi el şi, ridicînd dispreţuitor din umeri, se întoarse şi începu să se plimbe nerăbdător înainte şi înapoi prin odaie. Crede-mă, Arthur, dumneata eşti mai rău decît Iulia... Haide, sfîrşeşte odată ! Doar n-o să stau aici toată noaptea, să te păzesc !

Dar tot cu acelaşi rezultat s-ar fi putut adresa şi crucifixului, cerîndu-i să coboare de pe soclu. Arthur părea surd la vorbele lui. Rîdea înainte, rîdea fără sfîrşit.

— La urma urmei, asta e curată sălbăticie ! strigă James, încetînd să se mai plimbe prin odaie. Evident că nervii ţi-s prea zdruncinaţi, ca să fii stăpîn în clipa de faţă pe toată judecata dumitale. Nu pot să vorbesc cu dumneata despre chestiunile noastre, dacă o ţii aşa ! Treci pe la mine mîine, după dejunul de dimineaţă. Iar acum, cel mai bun lucru ar fi să

te culci. Noapte bună ! Şi ieşi, trîntind uşa. Acum să vezi isterie jos ! mormăi el, coborînd scara cu paşi greoi. Acolo vor mai fi, probabil, şi lacrimi...

Rîsul de nebun încremeni pe buzele lui Arthur. El apucă ciocanul de pe masă şi se repezi la crucifix.

Se auzi un zgomot surd. Arthur îşi veni în fire. În faţa lui, soclul era gol, iar el ţinea încă ciocanul în mînă.

Jos, la picioare, zăceau sfărîmăturile crucifixului. Arthur azvîrli ciocanul.

— Ce simplu s-au petrecut toate ! zise el şi se întoarse. Iar eu, eu care... Ce idiot am fost !...

Se aşeză pe scaunul de lîngă masă. Simţea că se înăbuşe. Îşi strînse capul în mîini, apoi se ridică, se duse la spălător şi-şi turnă o cană cu apă rece pe cap. Liniştit, se întoarse la locul lui şi se cufundă în gînduri.

Şi cînd te gîndeşti că din pricina acestor suflete josnice şi mincinoase, a acestor suflete de sclavi, a suferit el toate caznele umilinţei, ale revoltei şi deznădejdii !... Îşi împletise frînghia şi era gata să se spînzure pentru că un slujitor al bisericii se dovedise a fi sperjur ! Parcă nu mint cu toţii ?... Dar destul, toate acestea au trecut. Acum e mai înţelept. Numai să scuture de pe el noroiul acesta şi să înceapă o viaţă nouă...

În docuri sînt destule vapoare. Nu-i cine ştie ce lucru să te ascunzi pe vreunul şi să pleci unde-o da Dumnezeu : în Canada, în Australia, în Colonia Capului. Parcă nu e totuna ? N-are importanţă în care ţară va nimeri, numai să fie cît mai departe. O să vadă cum e viaţa pe acolo şi, de nu i-o plăcea, o să încerce să-şi facă vreun rost în altă parte...

Își scoase portofelul. Avea numai treizeci și trei de paoli[1]. Nu-i nici o nenorocire! Mai avea și ceasul, un ceas scump. Și, la urma urmei, nici asta n-are vreo importanță : s-o descurca el într-un fel! Ai lui vor începe să-l caute, vor întreba de el în docuri... Dar nu, trebuie să-i pună pe o urmă greșită, să-i facă să creadă că a murit. Și numai atunci o să fie și el liber, liber ca păsările cerului! Închipuindu-și cum îi vor căuta Burtonii trupul, Arthur zîmbi. Ce comedie!...

Luă o foaie de hîrtie și aruncă pe ea cele dintîi cuvinte care-i trecură prin mitne : „Am avut încredere in dumneavoastră ca în Dumnezeu, dar m-ați mințit toată viața"...

Împături foaia și scrise deasupra adresa lui Montanelli. Pe altă foaie scrise : „Căutați-mi trupul în Darsen". Apoi își luă pălăria și ieși. Trecînd pe lîngă portretul mamei sale, îl privi, zîmbi și ridică din umeri : parcă ea nu-l mințise?

Păși cu luare-aminte de-a lungul coridorului și, trăgînd zăvorul ușii, se pomeni pe o scară de marmură, largă și întunecoasă, unde cel mai mic zgomot stîrnea ecou.

Și, în timp ce cobora, i se părea că sub picioarele lui se căsca o fîntînă neagră.

Străbătu curtea, silindu-se să calce cît mai ușor ca să nu-l trezească pe Gian Battista, care dormea jos, la parter. În peretele din fund al magaziei de lemne se deschidea o ferestruie cu gratii ce dădea spre canal și era la cel mult patru picioare de la pămînt. Își aminti și de această ferestruie, și de faptul că una din gratiile ei ruginite era ruptă. Des-

[1] Paol — monedă de argint italiană.

chizătura ar putea fi lărgită atît cît îi trebuia ca să se poată strecura prin ea. Dar gratiile se dovediră a fi solide. Arthur îşi zgîrie mîinile şi-şi rupse mîneca hainei. În sfîrşit ieşi în stradă şi se uită în toate părţile. Strada era pustie. Canalul negru şi mut, ca o crăpătură respingătoare, trecea printre pereţii drepţi şi vîscoşi. Lumea pe care n-o cunoştea putea fi o groapă adîncă şi fără lumină, dar era greu să-ţi închipui că s-ar putea găsi în ea atîta trivialitate şi atîta murdărie cîtă lăsa el în urma lui! Nu avea ce regreta, n-avea la ce să se uite îndărăt. În urma lui rămînea balta cu apa stătută a vieţii, plină de minciună spurcată, de înşelătorie grosolană şi de duhoare, şi atît de puţin adîncă, încît nici nu puteai să te îneci în ea!

Cu aceste gînduri merse pe marginea canalului pînă ce ieşi într-o piaţă mică din apropierea palatului Medicis. Acolo alergase Gemma să-l întîmpine, cu bucuria pe faţă, cu braţele întinse. Iată treptele de piatră, ude, care coboară spre canal. Iată şi fortăreaţa, care parcă se încruntă la fîşia de apă murdară...

Luînd-o pe străzi înguste, ajunse pînă la Darsen, îşi scoase pălăria şi o aruncă în apă. O vor găsi, fără îndoială, atunci cînd îi vor căuta trupul. Apoi merse înainte, pe mal, gîndindu-se ce urma să facă după aceea... Da, să născocească ceva ca să se ascundă pe un vapor oarecare. Şi asta nu era chiar atît de uşor. Singurul lucru pe care-l putea face deocamdată era să se îndrepte spre uriaşul şi bătrînul dig Medicis şi să meargă aşa, tot înainte. Acolo se afla o cîrciumă mică. Poate va avea norocul să întîlnească în cîrciuma aceea vreun marinar pe care să-l cumpere...

Porţile docurilor erau încuiate. Cum să treacă şi cum să se ferească de funcţionarii vamali? Cu banii pe care-i avea nici nu se putea gîndi să plătească suma pe care i-ar fi cerut-o ca să-l lase noaptea în docuri, şi încă fără paşaport! Şi apoi te pomeneşti că te mai şi recunoaşte vreunul!

În clipa cînd trecea pe lîngă monumentul de bronz al celor patru mauri[1], dintr-o casă veche de pe partea cealaltă a docurilor se ivi umbra unui om care se îndrepta spre pod. Arthur se furişă repede în întunericul adînc din spatele monumentului şi se ghemui acolo, pîndindu-l cu băgare de seamă pe necunoscut, de după colţul soclului.

Pe cerul sclipitor de stele, pe care se tîrau ici şi colo nori de mărgăritar, se zugrăveau umbrele uriaşe ale corăbiilor, ca nişte robi ferecaţi în lanţuri care încercau zadarnic să scape. Omul care ieşise din casă mergea pe mal cu paşi şovăitori, cîntînd în gura mare un cîntec englezesc de stradă. Era, fără îndoială, un marinar care se întorcea de la chef. Arthur îi ieşi înainte în mijlocul drumului. De jur împrejur nu se vedea ţipenie de om. Cînd se apropie de el, marinarul îşi încheie cîntecul cu o înjurătură şi se opri.

— Trebuie să vorbesc cu dumneata — îi zise Arthur în italieneşte. Înţelegi ce-ţi spun?

Omul clătină din cap.

— N-o să fie chip să ne înţelegem în limba asta anapoda — îi răspunse el în englezeşte. Apoi întrebă supărat, într-o franţuzească stricată: Ce pof-

---

[1] Monumentul celor patru mauri — monumentul lui Fernando I de Medicis, duce de Toscana. De soclul monumentului sînt ferecaţi patru mauri de bronz.

teşti de la mine ? Ce mi te-ai aşezat de-a curmezişul drumului ?

— Vino încoace o clipă. Vreau să vorbesc ceva cu dumneata.

— Ei, cum aşa ?... Nu cumva ai vreun cuţit la tine ?

— Nu, ce-ţi trece prin minte ?! Nu-ţi dai seama că am nevoie de ajutorul dumitale ? O să-ţi plătesc...

— Ce spui ? Cum ?... De altfel, văd că eşti bine îmbrăcat. Marinarul începuse să vorbească iarăşi englezeşte. Se trase mai în umbră şi se sprijini de grilajul monumentului. Ei ? zise el, întorcîndu-se la franţuzeasca lui stîlcită. Prin urmare, ce pofteşti ?

— Trebuie să plec numaidecît de aici.

— Aha, asta era ! Te ascunzi ! Vrei să te pun la adăpost. Te pomeneşti că ai făcut vreo poznă, hai ? Ai spintecat pe careva ? Asta se potriveşte minunat cu oamenii de pe aici ! Şi unde vrei s-o ştergi ? Fără îndoială că nu la secţia de poliţie !...

Omul rîse, un rîs de beţiv, făcînd cu ochiul.

— De pe care vapor eşti ?

— De pe „Carlotta". Face cursa între Livorno şi Buenos-Aires. Într-o parte duce unt şi în cealaltă piei. Uite-l colo — şi marinarul arătă cu degetul în direcţia digului. Nu-i bun de nimic, ia, acolo, o şandrama hîrbuită...

— Buenos-Aires, zici ?... Ascunde-mă undeva pe vaporul vostru !

— Dar cît dai ?

— Nu pot să dau mult. N-am decît cîţiva paoli...

— Nu, mai puţin de cincizeci nu iau. Şi aşa îi prea ieftin pentru un filfizon ca dumneata !

— Dacă-ţi plac hainele mele, putem face schimb. Dar bani nu pot să-ţi dau mai mulţi decît am.

— Văd că ai şi un ceas. Dă-l încoace.

Arthur îşi scoase ceasul, un ceas de femeie, de aur, şi împodobit cu email, frumos lucrat. Pe capacul dinăuntru erau gravate iniţialele „G.B.". Ceasul fusese al mamei lui. Dar parcă asta mai avea vreo importanţă ?

— Oho ! strigă marinarul, uitîndu-se lacom la ceas. E de furat, se înţelege ! Dă să-l văd !

Arthur îşi trase mîna îndărăt.

— Nu — zise el. Numai cînd o să fim pe vapor, atunci o să ţi-l dau, nu înainte !

— Hm, nu eşti chiar atît de prost pe cît pari... Şi, cu toate acestea, mă prind că asta e cea dintîi lovitură pe care ai dat-o ! Nu-i aşa ?

— Mă priveşte... Stai, vine santinela !

Se ghemuiră şi rămaseră aşa pînă ce trecu paza. Apoi marinarul se ridică, îi porunci lui Arthur să-l urmeze şi o luă înainte, rizînd prosteşte pe sub mustaţă. Arthur păşea în tăcere în urma lui. Marinarul îl duse îndărăt în piaţa cea mică, de o formă neregulată, din apropierea palatului Medicis. Ajuns acolo, se opri într-un colţ întunecat şi-i vorbi tainic, mai mult în şoaptă, ceea ce dovedea că acela era tonul comunicărilor lui secrete :

— Aşteaptă-mă aici.

— Dar unde te duci ?

— Să-ţi fac rost de niscai haine. Că doar n-o să te iau cu mîneca plină de sînge !

Arthur se uită la mîneca sfîşiată în gratiile ferestrei. Era mînjită de sînge. Pesemne că omul acela îl credea ucigaş. Ei, şi ce-i cu asta ? Ce-i păsa lui ce gîndeau alţii despre el ?...

Peste cîtva timp, marinarul se întoarse, cu un aer triumfător. Ţinea la subsuoară o legătură.

— Schimbă-te ! îi porunci el în şoaptă. Şi grăbeşte-te ! Trebuie să mă întorc pe corabie.

Arthur începu să se schimbe. Cînd atinse hainele acelea ponosite, se cutremură de scîrbă. Din fericire erau aproape curate, deşi grosolane şi prost croite. Iar cînd ieşi la lumină în noua lui îmbrăcăminte, marinarul îl privi cu o încîntare de beţiv şi dădu din cap cu importanţă, în semn de încuviinţare.

— O să meargă ! făcu el. Pe-aici. Dar fără zgomot !

Cu hainele lui pe braţ. Arthur se luă după marinar, urmîndu-l pe ulicioarele întunecate, prin labirintul şerpuitor al canalelor.

Marinarul se opri lîngă punte. Se uită în toate părţile, să se încredinţeze dacă nu cumva i-a văzut cineva, apoi coborî treptele de piatră spre cheiul îngust. Sub punte se legăna o barcă murdară. Omul îi porunci lui Arthur, destul de grosolan, să sară înăuntru şi să stea culcat, iar el se aşeză la lopeţi şi începu să vîslească spre port. Arthur stătea lungit pe scîndurile ude şi cleioase, fără să se mişte, acoperit cu hainele lui pe care marinarul le aruncase peste el, şi se uita la străzile şi la casele cunoscute, care alunecau pe lîngă ei.

Barca se opri în faţa unui şir lung de catarge legate cu lanţuri, aşezate de-a curmezişul canalului pe toată lărgimea lui şi închizînd calea îngustă de apă dintre vamă şi cetate. Căscînd, un slujbaş somnoros ieşi cu felinarul şi se aplecă deasupra apei :

— Paşaportul dumitale ! Marinarul îi întinse hîrtiile. Acoperit pînă peste cap, Arthur se silea să nu

respire şi asculta cu încordare vorba lor. N-am ce zice, nimerită vreme ţi-ai mai ales să te întorci pe vas ! bombăni slujbaşul. De la chef, pe cît se pare... Ce ai în barcă ?

— Nişte haine vechi. Le-am cumpărat pe nimica toată...

Zicînd aceasta, îi întinse spre cercetare o vestă. Slujbaşul îşi lăsă felinarul mai jos şi se aplecă, uitîndu-se cu atenţie :

— Bine. Poţi să treci.

Omul ridică bariera şi barca începu să plutească încet, tot înainte, legănîndu-se pe apa întunecată. După ce mai aşteptă puţin, Arthur se ridică şi aruncă hainele de pe el.

— Uite, asta mi-e corabia — zise marinarul în şoaptă, după ce vîsli în linişte timp îndelungat. Vino în urma mea, şi gura !...

Se căţără pe puntea monstrului uriaş şi negru, blestemînd în gînd pe neîndemînaticul lui însoţitor, cu toate că Arthur era mlădios şi nu chiar atît de stîngaci cum ar fi fost altul în locul lui. După ce se urcară amîndoi pe punte, începură să se strecoare printre odgoanele negre şi, în sfîrşit, ajunseră la cală. Marinarul ridică încetişor chepengul.

— Coboară ! şopti el. Mă întorc îndată.

În groapa aceea nu era numai întuneric şi umezeală, ci şi un aer din cale-afară de greu. Arthur se trase îndărăt, simţind că-l înăbuşe duhoarea de piei putrede şi de unt rînced. Dar asta îi aminti de carceră şi, scîrbit, începu să coboare.

Peste cîteva clipe, marinarul se întoarse la el. Ţinea ceva în mîini, dar ce anume, Arthur nu putea să vadă pe întuneric.

— Haĭ, acum dă-mi banii şi ceasul. Mai repede !

Arthur se folosi de beznă, ca să-şi pună deoparte cîţiva paoli.

— Adu-mi ceva de mîncare. Mi-e grozav de foame.

— Ţi-am şi adus. Uite... Marinarul îi întinse o cană, cîţiva pesmeţi tari ca piatra şi o bucată de carne de porc sărată. Acum, ascultă : mîine dimineaţă vin vameşii la control. Să te-ascunzi într-un butoi gol şi să stai liniştit acolo, ca un şoarece, pînă ce ieşim în larg. Îţi spun eu cînd să scoţi capul. Şi, pe urmă, bagă de seamă şi vezi să nu dai ochii cu căpitanul. Asta-i tot ! Ai pus băutura la un loc sigur ? Noapte bună !

Chepengul se închise. Arthur aşeză cana cu băutura cea nepreţuită la loc ferit şi, urcîndu-se pe un butoi gol, începu să înghită cu lăcomie carnea de porc şi pesmeţii. Apoi se strînse ghem şi, pentru întîia oară în viaţa lui, se culcă fără să se închine. Prin întunericul din jur alergau şobolanii. Dar somnul lui nu putea să-l tulbure nici chiţăitul neîntrerupt al şobolanilor, nici legănarea corăbiei, nici mirosul scîrbos de unt rînced, nici gîndul că a doua zi va avea rău de mare... Toate acestea îl tulburau tot atît de puţin ca şi acei idoli sfărîmaţi, lipsiţi de aureolă, cărora ieri li se mai închina încă...

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL ÎNTÎI

În anul 1846, într-o seară de iulie, în casa profesorului Fabrizzi din Florenţa se adunase un grup de prieteni, ca să discute planul viitoarei activităţi politice. Unii dintre ei făceau parte din partidul Mazzini şi nu voiau să admită decît o Italie unită într-o republică democrată. Alţii erau partizani ai monarhiei constituţionale, liberali de diferite nuanţe. Dar asupra unui punct erau cu toţii de acceaşi părere: urau deopotrivă cenzura din Toscana. Popularul profesor Fabrizzi convocase această adunare în nădejdea că cel puţin condiţiile grele în care se zbătea presa îi vor uni pe reprezentanţii grupărilor politice, care, altminteri, nu se înţelegeau, silindu-i să încerce a ajunge, fără discuţii de prisos, la unele rezultate pozitive.

Trecuseră numai două săptămîni de cînd papa Pius al IX-lea, urcîndu-se pe scaunul papal, acordase o amnistie deţinuţilor politici din Statul Papal [1], amnistie care făcuse multă vîlvă. Dar valurile entu-

[1] Urcîndu-se pe scaunul papal în anul 1846, după Grigore al XVI-lea, papa Pius al IX-lea a încercat, printr-o serie de măsuri liberale, să înlăture primejdia revoluţiei şi să cîştige simpatia intelectualilor. Printre aceste măsuri a fost şi amnistierea deţinuţilor politici şi a emigranţilor. Dar mai tîrziu, înspăimîntat

ziasmului liberal, stîrnite de acest act, începuseră să se rostogolească în întreaga Italie. În Toscana, această amnistie avusese influență chiar și asupra guvernului. Profesorul Fabrizzi și vreo cîțiva alți fruntași politici ai diferitelor grupări florentine socoteau că ar fi timpul potrivit să-și îndrepte eforturile în direcția realizării unei reforme a legii presei.

În biblioteca lui Fabrizzi, unde avea loc adunarea, se preciza poziția pe care urmau s-o adopte liberalii în momentul de față.

— Se înțelege de la sine că avem datoria să folosim acest moment — începu cu voce melodioasă unul dintre cei de față, un avocat în vîrstă, cărunt. Nu ne mai întîlnim altă dată cu un concurs de împrejurări atît de favorabile, ca să putem pretinde o reformă serioasă ! Totuși nu cred că pamfletele vor avea cine știe ce efect. Ele nu vor face decît să sperie și să irite guvernul, în nici un caz nu-l vor predispune în favoarea noastră. Iar noi tocmai această bunăvoință o urmărim. Nu trebuie să uităm că, odată ce autoritățile își vor forma despre noi părerea că sîntem niște agitatori periculoși, nu ne mai putem bizui pe vreun sprijin din partea lor !

— În cazul acesta, ce ne propui ?

— Avem la îndemînă posibilitatea de a înainta memorii.

— Către marele duce[1] ?

— Desigur. Memorii în care să cerem lărgirea libertăților presei.

---

de evenimentele revoluționare din anul 1848, papa Pius al IX-lea a reluat și a dus mai departe politica reacționară a predecesorilor săi.

[1] Este vorba despre Leopold al II-lea, duce de Toscana.

Un bărbat oacheş, cu ochii vii şi sclipitori de inteligenţă, care se uita pe fereastră, se întoarse rîzînd.

— Mare lucru n-o să faceţi cu memoriile! zise el. Cred că sfîrşitul afacerii Renzi[1] ar fi trebuit să vindece pe oricine de asemenea iluzii.

— Eu sînt tot atît de îndurerat ca şi dumneata, signore, că n-am putut să împiedicăm extrădarea lui Renzi. N-aş vrea să spun lucruri neplăcute, totuşi nu pot să nu mă gîndesc că înfrîngerea noastră se datoreşte nerăbdării şi violenţei unora dintre noi. Eu, unul, n-aş fi avut curajul, desigur...

— Nici un piemontez nu se hotărăşte vreodată la ceva — îl întrerupse tăios omul cel oacheş. Nu ştiu ce numeşti dumneata nerăbdare şi violenţă. Nu cumva acea serie de memorii timide pe care le-am înaintat? Poate că aşa ceva se numeşte violenţă în Toscana şi în Piemont. Dar noi, la Napoli, vedem altfel lucrurile!

— Din fericire — observă piemontezul — napolitanii sînt ţinuţi să activeze numai la Napoli.

— Încetaţi, vă rog, domnilor! Prin urmare, Grassini se declară pentru memorii, iar Galli împotriva lor. Dar dumneata, doctore Riccardo, ce părere ai?

— Eu nu văd nici un rău în memorii, iar dacă Grassini ar întocmi vreunul, l-aş iscăli cu mare plăcere. Totuşi nu cred că se poate realiza mare lucru pe această cale. De ce n-am recurge în acelaşi timp şi la memorii, şi la pamflete?

— Pentru că pamfletele vor întărîta pur şi simplu guvernul împotriva noastră, şi atunci el nu ne va mai lua în seamă memoriile! răspunse Grassini.

---

[1] Renzi — conducătorul revoltei organizate la Rimini (Statul Papal) în anul 1846 a fost extrădat papei de către guvernul Toscanei.

— Chiar şi fără asta, tot n-o să le ia în seamă! Şi zicînd acestea, napolitanul se ridică şi se apropie de masă: Nu sînteţi pe calea cea bună, domnilor. Acordul cu guvernul nu ne-ar duce la nimic. Trebuie să ridicăm poporul.

— E mai uşor de zis decît de făcut. Cum aţi putea să organizaţi acest lucru?

— E ridicol să-l întrebi aşa ceva tocmai pe Galli! Fără îndoială că el va începe prin a-i da una după ceafă cenzorului, în numele tatălui!

— Ba deloc — ripostă Galli. Domniile voastre credeţi că, dacă aveţi în faţă un napolitan, el n-ar putea găsi alte argumente decît cuţitul?

— Să lăsăm asta! Ce propunere aveţi de făcut? Linişte, domnilor! Atenţiune! Galli doreşte să facă o propunere.

Toată societatea care discuta prin colţuri, împărţită în grupuri de cîte două-trei persoane, se adună în jurul mesei, să-l asculte pe Galli.

— Nu, domnilor, nu e vorba de o propunere, ci pur şi simplu de o idee care mi-a trecut prin minte. Vedeţi dumneavoastră, eu cred că în fiecare din aceste manifestări de bucurie, stîrnite de atitudinea noului papă, se ascunde o primejdie. Din faptul că a dat o nouă întorsătură politicii sale şi a acordat o amnistie, mulţi trag concluzia că nu ne mai rămîne altceva de făcut decît să ne încredinţăm soarta noastră, a tuturor şi a întregii Italii, în mîinile sfîntului părinte şi să ne lăsăm duşi pe pămîntul făgăduinţei! Eu, personal, ca şi mulţi alţii, de altfel, sînt gata să-l admir pe noul papă. Amnistia a fost un act strălucit...

— Sînt sigur că sanctitatea sa se va simți măgulit... — îl întrerupse Grassini, cu dispreț.

— Încetează, Grassini! Lasă-l pe orator să vorbească! îl întrerupse, la rîndul lui, Riccardo. Ciudat lucru, dumneata și Galli nu puteți trăi fără să vă împungeți? Întocmai ca pisica și ciinele! Urmează, Galli!

— Voiam să spun — începu din nou napolitanul — că, fără îndoială, sfîntul părinte procedează în felul acesta, avînd cele mai lăudabile intenții. În ce măsură va izbuti să introducă reformele sale, asta-i altceva! Deocamdată, totul merge de minune. Fără îndoială că, în toată Italia, reacționarii vor sta liniștiți o lună-două, pînă cînd va scădea valul de agitație stîrnit de amnistie. Dar e foarte puțin probabil ca ei să lase puterea din mînă fără să lupte. Părerea mea personală este că, încă înainte de mijlocul iernii, iezuiții[1], gregorienii[2], sanfediștii[3] și toată clica lor vor pune la cale noi uneltiri, otrăvind zilele tuturor acelora pe care nu-i vor putea mitui.

— Lucrul acesta pare a fi cît se poate de adevărat.

— Și atunci, vă întreb: e mai bine să trimitem, emeriți, memorii după memorii, așteptînd pînă cînd

[1] Iezuiți — ordin religios catolic, fondat în anul 1539 de către Ignațiu de Loyola, pentru răspîndirea catolicismului.

[2] Gregorieni — adepți ai politicii papei Grigore al XVI-lea, dușmani ai reformelor liberale înfăptuite de papa Pius al IX-lea.

[3] Sanfediști — membri ai „Asociației adepților sfintei credințe", înființată în anul 1799 de către obscurantiștii italieni, pentru a duce lupta împotriva mișcării de eliberare. Urînd poporul, sanfediștii îi susțineau de multe ori pe austrieci.

Lambrucini[1] şi banda lui îl vor îndupleca pe marele duce să ne supună iezuiţilor, ba poate chiar să facă apel la husarii austrieci, ca să păstreze liniştea şi să ne ţină de frîu? Sau, folosindu-ne de zăpăceala lor, care nu poate să dureze mult, să le-o luăm înainte şi să dăm noi, cei dintîi, lovitura?

— Ai putea să ne spui cum vezi dumneata această lovitură?

— Eu aş propune să începem o campanie de propagandă bine organizată împotriva iezuiţilor.

— Dar asta ar însemna, de fapt, o declaraţie de război!

— Da, să le demascăm intrigile şi uneltirile şi să adresăm poporului chemarea de a veni alături de noi în lupta împotriva lor!

— Însă pînă acum n-am auzit vorbindu-se pe aici de nici un fel de iezuiţi. Pe cine să demascăm?

— N-aţi auzit? Mai aşteptaţi vreo trei luni şi o să vedeţi cîţi or să iasă la iveală! Numai că atunci va fi prea tîrziu să mai luptăm împotriva constrîngerii lor!

— Da, însă dumneavoastră ştiţi că pentru a ridica populaţia orăşenească împotriva iezuiţilor ar trebui să vorbim deschis. Şi în cazul acesta, cum am putea să evităm cenzura?

— Dar nici nu-mi trece prin minte s-o evit! Pur şi simplu, n-o să mai ţin seama de ea.

— Asta înseamnă că o să publici fără să semnezi. Foarte bine. Dar am avut cu toţii destul de

[1] Lambrucini — cardinal, secretar de stat în Statul Papal în timpul papei Grigore al XVI-lea, care a dat ajutor austriecilor, sprijinindu-se el însuşi pe ei în lupta împotriva poporului italian.

suferit de pe urma acestui fel de a publica, ca să dorim să mai avem de-a face vreodată cu el!

— Nu vreau să spun asta. Eu aş propune să publicăm pamfletele pe faţă, sub semnătură, ba să ne dăm şi adresele. Să ne urmărească, dacă au curajul!

— E un proiect cu desăvîrşire smintit! strigă Grassini. Asta înseamnă să-ţi vîri capul în gura leului, aşa, din bravadă.

— O, dar nu trebuie să te sperii! îi taie vorba Galli. Noi nu te rugăm să intri în puşcărie pentru păcatele noastre!

— Te rog să nu fi necuviincios, Galli! interveni Riccardo. Aici nu e vorba de frică. Şi noi, ca şi dumneata, sîntem gata să intrăm în puşcărie, numai să avem pentru ce. Dar e o copilărie să-ţi pui libertatea în primejdie pentru nimica toată. Eu aş propune o modificare la propunerea dumitale.

— Şi care anume?

— Mie mi se pare că am putea să inventăm o metodă mai subtilă de a lupta împotriva iezuiţilor, care să ne pună la adăpost de conflictele cu cenzura.

— Nu înţeleg cum s-ar putea realiza acest lucru.

— Sînt încredinţat că cei care vor scrie vor şti să spună totul pe ocolite, aşa fel încît...

— Încît să nu priceapă cenzorii, vrei să zici? Dar dacă e aşa, atunci cum îi poţi pretinde unui biet meseriaş sau unui biet ţăran oarecare să pătrundă, în ignoranţa lui, adevăratul înţeles al cuvintelor? Nu ceea ce spui e cu totul lipsit de logică!

— Martini, dumneata ce zici? întrebă profesorul, întorcîndu-se spre un bărbat lat în umeri, cu barbă mare şi neagră, care stătea alături de el.

— Eu n-o să spun nimic pînă nu vom aduna mai multe fapte. Trebuie să facem o experienţă şi să vedem unde o să ne ducă.

— Dar dumneata, Sacconi ?

— Eu aş dori să aud mai întîi ce spune signora Bolla. Judecata ei are atîta greutate !

Toţi se întoarseră spre singura femeie dintre ei, care şedea pe o canapea, cu bărbia sprijinită în mînă, şi asculta discuţiile în tăcere. Avea ochii negri, adînci şi gînditori. Şi în clipa cînd îi ridică, se văzu licărind în ei, fără umbră de îndoială, o luminiţă ironică.

— Mă cam tulbură faptul că părerea mea e cu totul deosebită de părerile dumneavoastră — răspunse ea.

— Aşa se întîmplă totdeauna cu dumneata — i-o luă înainte Riccardo. Şi ce-i mai rău, e că totdeauna ai dreptate !

— Sînt şi eu de părere că, într-un fel sau altul, trebuie să începem lupta cu iezuiţii. Dacă nu izbutim cu o armă, trebuie să încercăm cu alta. Provocarea prin viu grai e o armă fără putere, iar a încerca să te strecori cu dibăcie, e lucru cam greu. Cît despre memorii, ele sînt, pur şi simplu, nişte copilării.

— Sper, signora — observă Grassini cu un aer plin de importanţă — că n-o să ne propui metode de luptă cum ar fi, de pildă, asasinatul !

Martini se trăgea de mustaţă, iar Galli rîdea fără să se sfiască. Pînă şi serioasa signora Bolla nu-şi putu stăpîni un zîmbet.

— Vă rog să mă credeţi — zise ea — că, dacă aş fi atît de feroce, încît să pun la cale asemenea fapte, n-aş vorbi în gura mare despre ele : oricum,

nu mai sînt un copil! Arma cea mai ucigătoare pe care o cunosc eu e rîsul. Dacă am avea norocul să-i împroşcăm pe iezuiţi cu glumele noastre, să facem ca tot poporul să rîdă de ei şi de pretenţiile lor, atunci am cîştiga biruinţa fără vărsare de sînge.

— Cred că lucrul acesta e cît se poate de adevărat — zise Fabrizzi.

— Dar nu înţeleg cum vezi dumneata că ţi-ai putea pune planul în aplicare?

— De ce vi se pare că n-o să-l putem realiza? întrebă Martini. Satira se poate strecura prin cenzură mai uşor şi mai repede decît orice scriere serioasă. Dacă sîntem nevoiţi să ne exprimăm prin subînţelesuri, apoi cititorul mijlociu va pricepe mai uşor tîlcul ascuns al unei glume decît fondul unei schiţe cu conţinut ştiinţifico-economic! Aşadar, signora, care-i părerea dumitale: să publicăm pamflete satirice, sau să redactăm o gazetă satirică? Eu vă declar categoric că niciodată cenzura nu va îngădui apariţia gazetei.

— Mă gîndesc cu totul la altceva. Cred că ar fi mai bine să tipărim şi să vindem cu preţ redus sau chiar să împărţim gratuit mici foi satirice în versuri sau în proză. Dacă am izbuti să găsim un desenator bun care să pătrundă intenţia noastră, am putea tipări aceste foi chiar şi cu ilustraţii.

— Iată o idee minunată! Numai de-am putea-o realiza! Pentru că, dacă ne apucăm de o treabă ca asta, apoi sîntem datori s-o facem cum se cuvine. Avem nevoie de un satiric de prima clasă. De unde să-l scoatem?

— Ştiţi foarte bine că cei mai mulţi dintre noi sîntem scriitori de literatură serioasă — adăugă şi Lega. Cu tot respectul meu pentru asociaţia noastră,

totuşi mă tem că, dacă am încerca să ne transformăm în umorişti, am arăta ca nişte elefanţi care joacă tarantella [1].

— N-am spus niciodată că trebuie să ne apucăm de lucruri la care nu ne pricepem. Voiam să spun că trebuie să găsim un scriitor satiric de talent, care, fără îndoială, există în Italia şi căruia să-i punem la îndemînă mijloacele necesare. Se înţelege de la sine că e necesar să avem deplina siguranţă că o să urmeze aceeaşi linie politică pe care-o urmăm şi noi.

— Dar unde să-l găsim? Am putea număra pe degete toţi scriitorii noştri satirici, chiar mai puţin talentaţi, şi nici unul dintre ei n-ar fi potrivit.

— Giusti [2] e şi aşa peste măsură de ocupat. Ar mai fi unul sau doi scriitori buni în Lombardia, dar ei scriu în dialectul milanez [3].

— Şi, afară de asta — adăugă Grassini — poporul toscan nu poate fi atras decît prin mijloace superioare. Sînt sigur că ar fi cel puţin o lipsă de tact politic dacă am privi o problemă atît de serioasă, ca aceea a libertăţii cetăţeneşti şi religioase, ca pe un simplu pretext de glume. Florenţa nu este un oraş de fabrici şi de întreprinderi comerciale ca Londra, şi nici unul de lux deşert ca Parisul. Florenţa este un oraş cu un trecut măreţ...

— Aşa a fost şi Atena — îl întrerupse signora Bolla, zîmbind — însă cetăţenii Atenei erau prea

---

[1] Tarantella — dans popular italian, care se execută într-un tempo foarte viu.

[2] Giuseppe Giusti (1809—1850) — mare poet italian, satiric de talent.

[3] Dialectul milanez — unul dintre dialectele limbii italiene, care diferă foarte mult de limba literară.

lipsiți de vlagă, și le-a trebuit un Tăun, ca să-i dezmorțească !

Riccardo bătu cu pumnul în masă :

— Așa e, Tăunul ! Cum de nu ne-am gîndit mai de mult la el ? Doar e tocmai omul care ne trebuie !

— Cine-i Tăunul ?

— Tăunul e Felice Rivarez. Nu vă aduceți aminte ? Unul din grupul fraților Muratori[1]. Uite, sînt trei ani de cînd a părăsit Apeninii.

— Aha, i-ai cunoscut pe vitejii aceia ! Acum îmi amintesc. Dumneata i-ai condus cînd plecau la Paris.

— Da. L-am condus pe Rivarez pînă la Livorno și l-am urcat pe vaporul care pleca spre Marsilia. N-a vrut să mai rămînă în Toscana. Zicea că, din moment ce răscoala a fost înăbușită, el nu mai are ce căuta în Toscana. Auzi ? Să mori de rîs ! Și că pentru el e mai bine să plece la Paris. Dar sînt aproape sigur că, dacă l-am chema, el s-ar întoarce, numai să poată face ceva în Italia.

— Cum ai spus că-l cheamă ?

— Rivarez. Mi se pare că e brazilian. În orice caz, știu că a trăit în Brazilia. E unul dintre oamenii cei mai spirituali pe care i-am întîlnit vreodată. Are o cicatrice groaznică pe obraz, rămasă de la o lovitură de sabie. Un om ciudat, dar sînt sigur că

---

[1] În vara anului 1843 s-a descoperit la Bologna și la Ravenna (Statul Papal) o încercare de răscoală. Conducătorii răscoalei, frații Muratori, au plecat atunci cu un grup restrîns de prieteni în Apenini, unde au încercat să organizeze un război de partizani, dar au fost înfrînți. Unii dintre participanții la această revoltă, prinși de armata guvernamentală, au fost executați la Bologna.

numai glumele lui i-au împiedicat atunci pe mulţi dintre aceşti nenorociţi să se lase pradă deznădejdii.

— Nu cumva e acel care publică satire politice în revistele franceze sub pseudonimul „Le Taon“ ?

— Chiar el. De obicei scrie articole scurte şi foiletoane umoristice. Contrabandiştii din Apenini l-au poreclit Tăunul din pricina limbii lui ascuţite, şi de atunci a început să semneze sub numele acesta.

— Eu am mai auzit cîte ceva despre acest domn — se amestecă în vorbă Grassini, insinuant — şi n-aş putea afirma că ceea ce am auzit pledează în favoarea lui. Evident că are oarecare inteligenţă de suprafaţă care sare în ochi, deşi am impresia că talentele i-au fost supraestimate. E foarte probabil că nu-i lipseşte nici curajul. Dar reputaţia lui la Paris şi Viena e departe de a fi ireproşabilă. Un adevărat aventurier, cu un trecut îndoielnic. Se zice că expediţia Dupré l-ar fi cules de milă de pe undeva, din regiunile tropicale ale Americii de Sud. După cîte ştiu, el n-a putut să explice niciodată în chip mulţumitor cum ajunsese într-o stare de mizerie ca aceea. Iar în ce priveşte răscoala din Apenini, nu e pentru nimeni un secret că la această jalnică aventură au luat parte fel de fel de oameni fără căpătîi. Toată lumea ştie că cei executaţi la Bologna nu erau decît nişte simpli criminali. De altfel, şi trăsăturile morale ale multora dintre cei care s-au ascuns erau mai prejos decît orice închipuire. Totuşi, nu încape îndoială că mulţi dintre răsculaţi erau oameni de inimă...

— Unii au fost în strînsă legătură de prietenie cu mulţi dintre cei care se află în această încăpere — îl întrerupse Riccardo, şi în glasul lui tremură o

notă de indignare. E foarte uşor să fii intolerant cu alţii, Grassini, dar nu trebuie să uităm că aceşti „simpli criminali" şi-au dat viaţa pentru convingerile lor şi, oricum, asta e ceva mai mult decît am dat noi, dumneata şi cu mine.

— Şi încă ceva — adăugă Galli. Dacă cineva o să mai repete în faţa dumitale aceste bîrfeli pariziene răsuflate, să-i spui din partea mea că, în ce priveşte expediţia Dupré, greşeşte. Eu îl cunosc personal pe Martelle, aghiotantul lui Dupré, şi am auzit de la el povestea tuturor peripeţiilor expediţiei lor. E adevărat că l-au găsit pe Rivarez rătăcind prin locurile acelea. Luptase pentru republica argentiniană [1], fusese luat prizonier, dar izbutise să fugă. Rătăcea prin ţară travestit în felurite chipuri, căutînd să se strecoare îndărăt, spre Buenos-Aires. Însă povestea aceea, cum că expediţia l-ar fi cules de milă, e curată născocire. Tălmaciul expediţiei se îmbolnăvise şi trebuia să se întoarcă în ţară. Nimeni nu cunoştea dialectele locale. Funcţia de tălmaci i-a fost propusă lui Rivarez şi el a rămas cu expediţia trei ani în şir, cercetînd afluenţii Amazonului. Martelle mi-a afirmat că, fără nici o îndoială, n-ar fi izbutit niciodată să-şi ducă misiunea la bun sfîrşit dacă nu l-ar fi avut cu ei pe Rivarez.

— Oricine ar fi el — se amestecă în vorbă şi Fabrizzi — trebuie să fie ceva excepţional în omul acesta dacă a putut să-i vrăjească, aşa cum i-a vrăjit, pe doi veterani de talia lui Martelle şi Dupré. Dumneata ce părere ai, signora ?

---

[1] Între 1830—1840, în America de Sud a fost o perioadă de războaie de eliberare naţională. La aceste războaie au luat parte mulţi emigranţi politici fugiţi din Europa.

— Eu nu ştiu absolut nimic despre omul acesta. În timp ce fugarii treceau prin Toscana, eu eram în Anglia. Dar dacă cei cu care a călătorit trei ani în şir, ca şi prietenii cu care a luat parte la răscoală, au o părere atît de bună despre el, cred că atît e de ajuns.

— Ce să mai vorbim despre răsculaţi ! adăugă Riccardo. Toţi îl adorau, începînd cu Muratori şi sfîrşind cu muntenii cei mai sălbatici ! Afară de asta, el e prieten bun cu Orsini[1]. E adevărat că la Paris se debitează pe seama lui tot soiul de poveşti. Dar dacă un om vrea să nu aibă duşmani, nu trebuie să scrie satire politice !

— Nu sînt chiar atît de sigur, dar mi se pare că l-am întîlnit odată, pe vremea cînd fugarii se opriseră aici — zise Lega. E unul cocoşat, ori şchiop, ori cam aşa ceva.

Profesorul trase sertarul biroului şi scoase de acolo un teanc de hîrtii pe care începu să le răsfoiască :

— Ştiam că am pe aici, pe undeva, semnalmentele lui, luate de poliţie. Vă amintiţi că, după ce răsculaţii au izbutit să fugă şi să se ascundă prin trecătorile munţilor, s-au trimis semnalmentele lor pretutindeni, iar cardinalul... Cum naiba îi zice nemernicului aceluia ?... Da, cardinalul Spinola[2] pusese chiar un premiu pe capul lui Rivarez. Se povesteşte o întîmplare straşnică relativ la Rivarez şi

[1] Felice Orsini (1819—1859) — luptător pentru eliberarea Italiei, executat la Paris, în urma unui atentat neizbutit împotriva lui Napoleon al III-lea.

[2] Cardinalul Spinola — unul din locotenenţii papali, care s-a purtat cu o cruzime nemaipomenită faţă de participanţii la revoltele şi comploturile dintre anii 1830—1840.

la hîrtia asta de la poliție. Se zice că Rivarez se îmbrăcase în uniformă de soldat și rătăcea prin sate în chip de carabinier rănit în exercițiul funcțiunii și care-și căuta unitatea. Și, într-adevăr, a dat de o unitate, numai că era o unitate de iscoade, trimisă de Spinola! Toată ziua a mers în aceeași căruță cu oamenii aceia, povestindu-le tot soiul de întîmplări de ți se rupea inima despre împrejurările în care fusese luat prizonier de către răsculați, despre felul cum acești bandiți îl tîrîseră în adăpostul lor din munți și-l supuseseră la cele mai cumplite cazne. Urmăritorii i-au arătat hîrtia cu propriile lui semnalmente și Rivarez le-a mai spus și alte năzdrăvănii cu privire la „banditul" acela, poreclit „Tăunul". Apoi, în timpul nopții, cînd toată lumea dormea, a turnat o găleată cu apă peste praful de pușcă, și-a umplut buzunarele cu mîncare și cu muniții și a șters-o... Dar iată și hîrtia — zise Fabrizzi, întrerupîndu-și povestea: „Felice Rivarez, zis Tăunul. Vîrsta — cam treizeci de ani. Locul de naștere — necunoscut. Publicist. Statura mijlocie. Părul negru. Barba neagră. Culoarea pielii smeadă. Ochii albaștri. Fruntea lată, pătrată. Nasul, gura, bărbia..." Și încă ceva: „S e m n e p a r t i c u l a r e: șchiopătează de piciorul drept. Mîna stîngă îi e mutilată: îi lipsesc două degete. Pe față are o cicatrice nevindecată. Gîngav". La urmă, un adaos: „E un țintaș de frunte. Se recomandă celor care-l vor aresta să fie cu ochii în patru".

— E de mirare cum de a putut, cu o listă de semnalmente ca astea, să înșele patrula care-l căuta!

— L-a salvat, fără îndoială, curajul lui. Dacă s-ar fi întîmplat să-l bănuiască, ar fi fost pierdut. Rivarez reușește să iasă din orice încurcătură datorită însu-

şirii lui de a-şi lua, cînd vrea, o înfăţişare cu totul nevinovată, care inspiră încredere... Atunci, domnilor, ce părere aveţi despre această propunere? Mi se pare că unii dintre noi îl cunosc destul de bine pe Rivarez. Mă autorizaţi sau nu să-l anunţ c-am fi bucuroşi să ne dea o mînă de ajutor aici, la noi?

— Mi se pare — zise Fabrizzi — că ar trebui, în primul rînd, să-i aducem la cunoştinţă planul nostru şi să-l întrebăm dacă e de aceeaşi părere cu noi.

— Fiţi siguri că, dacă-i vorba să lupte împotriva iezuiţilor, o să primească! E cel mai neîmpăcat anticleric pe care l-am întîlnit vreodată. Găsesc chiar că stăruie prea mult în această direcţie.

— Prin urmare, Riccardo, îi scrii?

— Fără îndoială. Numai să-mi aduc aminte unde-i el acum. Mi se pare că în Elveţia. E o fiinţă extraordinar de neastîmpărată: veşnic rătăceşte. Iar în ce priveşte pamfletele...

Şi iarăşi se porniră discuţii aprinse. La sfîrşit, cînd începură cu toţii să se împrăştie, Martini se apropie de signora Bolla.

— Te însoţesc, Gemma.

— Mulţumesc. Chiar voiam să vorbesc cu dumneata despre unele chestiuni...

— Iarăşi ceva în legătură cu adresele? o întrebă el, cu glasul pe jumătate.

— Nimic de seamă. Totuşi mi se pare că ar trebui să schimbăm ceva. Săptămîna aceasta ne-au fost oprite la poştă două scrisori. Nici una, nici cealaltă n-aveau vreo importanţă, şi întîrzierea ar putea fi întîmplătoare. Dar noi nu putem risca nimic. Dacă poliţia ar bănui măcar una din adresele noastre, ar trebui să le schimbăm imediat pe toate.

— Mai bine să vin la dumneata mîine. Astăzi pari grozav de obosită.

— Nu sînt obosită.

— Atunci, iar eşti sîcîită din vreo pricină oarecare ?

— Nu, numai aşa... n-am nimic deosebit.

CAPITOLUL AL DOILEA

— Ketty, signora Bolla e acasă ?

— Da, domnule, se îmbracă. Treceţi, vă rog, în salon. Doamna va coborî peste cîteva clipe.

Ketty îl conduse în salon. Dintre toţi vizitatorii, cel mai mult ţinea la Martini. Martini vorbea englezeşte, bineînţeles ca un străin, şi totuşi destul de acceptabil ; n-avea obiceiul să stea pînă la ora unu din noapte şi să discute politică în gura mare, fără să ţină seama de oboseala gazdei, cum făceau adesea ceilalţi, dar Ketty îl simpatiza mai cu seamă pentru că el venise la Devonshire, ca s-o ajute pe doamna într-un moment atît de greu pentru dînsa : atunci cînd îi murise copilul, iar soţul îi era pe moarte. Încă de pe vremea aceea, omul tăcut, greoi şi stîngaci era pentru Ketty ca un membru din familie, întocmai ca motanul cel negru şi leneş, care, chiar în clipa aceea, i se aşezase pe genunchi. Iar motanul, la rîndul lui, îl socotea pe Martini ca pe un obiect folositor din mobilierul casei. Prietenia dintre motan şi Martini dăinuia de mult. Pe cînd motanul nu era decît un pisoi prizărit, iar stăpînă-sa atît de bolnavă, încît nici nu se uita la el, Martini îl luase sub pro-

tecţia lui şi-l adusese din Anglia într-un coş. De atunci, o îndelungată experienţă îl încredinţase definitiv pe motan că omul acela stîngaci, care aducea a urs, era un prieten pe care puteai să te bizui.

— Ce bine v-aţi cuibărit amîndoi ! rîse Gemma, intrînd în odaie.

Martini dădu jos cu băgare de seamă motanul de pe genunchi.

— Am venit mai devreme — zise el — în nădejdea că o să-mi dai o ceaşcă cu ceai înainte de a pleca la drum. Fără îndoială că acolo o să fie grozav de multă lume, iar soţii Grassini n-or să ne servească o masă cumsecade. În casele astea aristocratice, niciodată nu se pricep să te hrănească cum trebuie.

— Ei, poftim ! începu să rîdă Gemma. Văd că şi dumneata ai o limbă tot atît de veninoasă ca şi Galli. Bietul Grassini are şi aşa destule păcate, ca să-i mai pui în spinare şi pe acela că nevasta lui nu e o bună gospodină ! Cît despre ceai, o să fie gata într-o clipă.

— După cum văd, tot te-ai hotărît să-ţi pui rochia albă, atît de elegantă. Mi-era teamă că o să uiţi.

— Ţi-am promis doar că o îmbrac, deşi pentru o seară ca asta e poate prea călduroasă.

— Nu, la Fiesole o să fie mult mai răcoare, dar dumitale nimic nu-ţi vine mai bine decît caşmirul alb... Ţi-am adus flori pentru rochie.

— O, ce trandafiri frumoşi ! Îmi plac aşa de mult... Dar e mai bine să-i pun în apă. Nu-mi place să port flori.

— Ei, poftim ! Asta-i încă una din maniile dumitale !

— Crede-mă că nu. Mă gîndesc doar că bieţii trandafiri se vor simţi grozav de trişti să stea o seară întreagă prinşi cu acul de rochia unei fiinţe atît de plictisitoare...

— Şi eu mă tem că ne vom plictisi la serata asta. Conversaţiile vor fi atît de serbede...

— Dar de ce?

— În parte, pentru că tot ce atinge Grassini devine dintr-o dată la fel de scarbăd şi de mohorît ca el.

— Haide, sfîrşeşte cu ironiile! Nu-i deloc frumos să vorbeşti de rău pe omul în casa căruia mergem!

— Ai dreptate, signora, ca totdeauna de altfel. Atunci să mă exprim altfel: va fi plictisitor, pentru că jumătate din oamenii interesanţi n-or să vină.

— Cum se explică asta?

— Nici eu nu pricep! Unii sînt plecaţi din oraş, alţii sînt bolnavi sau mai ştiu eu ce... Fără îndoială că vor veni doi-trei ambasadori, cîţiva savanţi germani şi, ca de obicei, o groază de turişti şi de prinţi ruşi. Apoi, un literat sau doi, cinci-şase ofiţeri francezi şi încolo nimeni, după cîte ştiu, cu excepţia noului nostru satiric. El va fi punctul de atracţie al serii.

— Noul nostru satiric? Cum?! Rivarez? Dar aveam impresia că Grassini nu-l simpatizează cituşi de puţin!

— Da, aşa e. Dar cînd se vorbeşte mult despre cineva şi cînd acel cineva se află în oraş, Grassini ţine neapărat ca personajul să fie expus pentru prima oară în casa lui. Şi poţi fi sigură că Rivarez n-a aflat nimic despre felul cum îl apreciază Gras-

sini. Dar nu e mai puțin adevărat că, fiind un om ager la minte, ar putea să ghicească.

— N-am știut că a și sosit!

— A sosit ieri... Dar iată și ceaiul. Nu te deranja. Stai liniștită. Îți dau eu ceainicul.

Nicăieri nu se simțea Martini atît de bine ca în salonașul acela. Purtarea prietenească a Gemmei, faptul că, în mod sincer, ea nu bănuia puterea pe care o avea asupra lui, felul ei de a fi, cald și simplu, toate acestea erau lumina vieții sale, viață care era departe de a fi fericită. Și de cîte ori se simțea trist, după ce-și termina treburile, venea la ea și rămînea tăcut mulțumindu-se s-o privească cum stătea aplecată asupra lucrului sau cum turna ceaiul. Ea nu-l întreba niciodată care era pricina tristeții lui și nu-și arăta prin vorbe compătimirea. Și, totuși, el pleca de la ea reconfortat și liniștit, simțind că „acum poate s-o mai ducă o săptămînă-două", cum spunea singur. Fără să-și dea seama, Gemma avea darul neprețuit de a aduce mîngîiere, și cînd, acum doi ani, prietenii lui cei mai buni fuseseră trădați în chip perfid în Calabria [1] și împușcați ca niște cîini, poate că numai încrederea ei neclintită îl salvase de la o deznădejde fără leac.

Duminicile, Martini venea uneori în cursul dimineții să „vorbească despre treburile lor", adică despre activitatea practică a partidului lui Mazzini, ai cărui membri activi erau amîndoi. Atunci, Gemma era cu totul alt om: rece, total lipsită de patimă, neșovăi-

[1] Fără îndoială că e o aluzie la soarta fraților Bandiera, ofițeri de marină, care in anul 1844 au încercat să debarce de pe vasele de război, cu un mic detașament de revoluționari, ca să organizeze o insurecție în Calabria. Frații Bandiera au fost trădați, prinși și împușcați pe loc.

toare, cu o logică de fier şi de o punctualitate desăvîrşită. Cine o cunoştea numai din munca ei politică o socotea, pur şi simplu, ca fiind un om bine pregătit şi un colaborator disciplinat, vrednic de toată încrederea şi curajos, un membru preţios al partidului, sub toate raporturile. însă o fiinţă ştearsă şi fără personalitate. „O conspiratoare înnăscută, care face cît o duzină dintre noi, însă nimic mai mult", spunea Galli despre ea. Era greu să recunoşti în această femeie pe acea „Madonna Gemma", pe care o cunoştea atît de bine Martini.

— Ei, şi ce fel de om este noul nostru scriitor satiric? îl întrebă ea, privindu-l peste umăr, în timp ce deschidea bufetul. Iată, Cesare, caramele şi iată şi fructe zaharisite. Şi, fiindcă veni vorba, oare de ce le plac atît de mult revoluţionarilor dulciurile?

— Dar şi celor care nu-s revoluţionari le plac dulciurile, numai că ei socotesc mai prejos de demnitatea lor să recunoască asta... Prin urmare, vrei să-ţi vorbesc despre noul satiric?... Mai întîi, este unul dintre acei bărbaţi care fac pe femeile de rînd să delireze, dar dumitale n-o să-ţi placă. E un profesionist, un om de spirit, însă un om de spirit cu limba ascuţită. Îşi petrece viaţa vagabondînd prin lume, ba mai tîrăşte după el şi o dansatoare de balet, ce-i drept drăguţă.

— Ce vrei să spui? Dar poate că povestea cu dansatoarea nu-i decît o născocire?! Poate că dumneata eşti astăzi bine dispus şi simţi, pur şi simplu, nevoia să-l imiţi, să ai o limbă tot atît de ascuţită ca şi el?

— Ba să mă ferească Dumnezeu! Nici nu-mi trece prin gînd! Dansatoarea de balet este o realitate, mai mult încă, e destul de frumoasă... pentru

amatorii de frumuseți vulgare. Întrucît mă privește, eu am alte gusturi... E o țigancă din Ungaria, sau cam așa ceva — cel puțin așa pretinde Riccardo — de la un oarecare teatru de provincie din Galiția. Însă domnul acesta nu se rușinează, pesemne, de nimic : o prezintă cu seninătate ca pe o rudă de-a lui necăsătorită...

— Și ce-i cu asta ? Găsesc că e foarte frumos din partea lui că a scos-o din mediul acela și a luat-o la el.

— Dumneata, draga mea madonna, fără îndoială că poți privi lucrurile în felul acesta, dar societatea le judecă altfel. Părerea mea e că majoritatea oamenilor de lume nu vor fi tocmai măguliți să facă cunoștință cu amanta lui Rivarez.

— De unde or să afle, dacă el n-o să spună nimic ?

— Asta se vede imediat. Dacă ai s-o cunoști, ai să te convingi singură. Totuși, sper că nu va îndrăzni s-o aducă la Grassini.

— De altfel, nici n-ar primi-o. Signora Grassini nu e femeia care să admită o asemenea încălcare a bunei-cuviințe. Eu însă vreau să-mi vorbești despre Rivarez satiricul, și nicidecum despre viața lui particulară. Știu că i s-a scris, mi-a spus Fabrizzi, și că el a acceptat să vină aici și să înceapă campania împotriva iezuiților. Asta e tot ce am auzit. În săptămîna din urmă am avut așa de mult de lucru...

— Aș avea prea puține de adăugat la cele ce știi și dumneata. În chestiunea bănească, care ne cam pusese pe gînduri la început, nu s-au ivit, pe cît se pare, nici un fel de dificultăți. Se zice că nu duce lipsă de bani și că e dispus să lucreze fără plată.

— Prin urmare, e bogat !

— Probabil. Cu toate că asta nu prea se potrivește cu ceea ce am auzit atunci, la Fabrizzi, cînd se povestea în ce stare de plîns a fost găsit de expediția Dupré. Ți-aduci aminte? Se spune că are acțiuni la minele braziliene și că a avut un succes nebun ca foiletonist la Paris și Viena. De asemenea, se pare că știe la perfecție vreo jumătate de duzină de limbi, așa că, dacă rămîne la noi, asta n-o să-l împiedice să colaboreze și de aici înainte la ziarele străine. Doar insultele îndreptate împotriva iezuiților n-or să-i răpească tot timpul!

— Da, e adevărat... Dar cred că ar fi timpul să plecăm. Numai să-mi prind trandafirii. Așteaptă o clipă.

Gemma alergă sus și se întoarse curînd cu trandafirii prinși la corsaj și cu un șal lung, spaniol, de dantelă neagră, aruncat pe cap. Martini o învălui cu o privire de pictor:

— Ești ca o regină, ca marea și înțeleapta regină din Saba!

— Dar comparația asta nu-mi face nici o plăcere — îi răspunse ea rîzînd. Dacă ai ști dumneata cît de mult m-am străduit să semăn cu o adevărată femeie de lume! Și ce fel de complotistă ar putea fi o femeie care ar semăna cu regina din Saba? N-ar face decît să atragă atenția spionilor!

— Degeaba, oricît te-ai sili, n-ai să izbutești niciodată să semeni cu o banală femeie de lume!

Martini avea dreptate cînd spunea că la serata Grassinilor o să fie foarte multă lume și foarte multă plictiseală. Literații schimbau între ei fraze obișnuite, de salon, și se vedea că se plictisesc de moarte, iar turiștii și puținii aristocrați ruși — cu

neputință să-i descrii — rătăceau din salon în salon, întrebîndu-se unul pe altul cine erau toți acești oameni celebri și făcînd eforturi să lege conversații inteligente. Grassini își primea oaspeții cu o politețe rafinată.

Cînd o zări pe Gemma, chipul lui ca de gheață se lumină. La drept vorbind, el n-o iubea și, în adîncul sufletului, chiar se temea de ea. Dar își dădea seama că fără Gemma salonul lui ar pierde o mare parte din farmec. Afacerile îi mergeau minunat, izbutise să se facă binevăzut în profesiunea sa, și acum, cînd ajunsese bogat și cunoscut, nu mai dorea altceva decît să facă din salonul lui centrul societății intelectuale și liberale. Recunoștea fără să spună, cu amărăciune, că nevastă-sa, o femeie mică și peste măsură de cochetă, cu care făcuse prostia să se însoare în tinerețe, cu flecăreala ei frivolă și cu gingășia ei ofilită, nu era deloc potrivită pentru o amfitrioană de mare salon literar. De aceea, cînd izbutea să se asigure de prezența Gemmei, nu mai avea nici o îndoială că serata lui va reuși pe deplin. Purtarea Gemmei, calmă și aleasă, impunea în societate o atmosferă de simplitate și de voie bună, și Grassini avea impresia că prezența ei era de ajuns ca să împrăștie acea notă de vulgaritate, care i se părea că stăruie în permanență în casa lui.

Signora Grassini o întîmpină pe Gemma cu nesfîrșite dovezi de prietenie.

— O, dar ce încîntătoare ești astăzi ! îi zise ca în șoaptă, învăluind cu o privire critică și dușmănoasă rochia albă de cașmir. O ura pe Gemma din toată inima și exact pentru aceleași motive care-l făceau pe Martini să se încline în fața ei : pentru tăria ei de caracter, pentru firea ei dreaptă, serioasă

și neprefăcută, pentru echilibrul minții și chiar pentru expresia chipului ei. Iar cînd signora Grassini ura o femeie, își arăta această ură printr-o bunăvoință exagerată. Gemma cunoștea bine prețul acestor vorbe măgulitoare și le lăsa să alunece pe lingă ea. Pentru Gemma, „a ieși în lume" era un lucru obositor și neplăcut, dar pe care orice conspirator trebuia să-l facă, dacă voia să înșele spionii. Socotea că această obligație nu era mai ușoară decît aceea de a scrie cifrat și, știind ce importanță avea pentru îndepărtarea bănuielilor faptul de a-și cîștiga reputația de femeie care se îmbracă bine, cerceta revistele de modă cu aceeași conștiinciozitate cu care cerceta și cheia scrisului convențional.

Literații, care avuseseră pînă atunci destul timp să se plictisească, se luminară și ei la față cînd o văzură pe Gemma : se bucura de numeroase simpatii în lumea scriitoricească și, îndată ce se așeză într-un colț al salonului, ziariștii de nuanță radicală începură să se îndrepte unul cîte unul spre ea. Dar Gemma avea prea multă experiență în ce privește conspirația, ca să le îngăduie s-o acapareze. Cu radicalii se putea întîlni oricînd. De aceea, acum, cînd o înconjurară, le arătă cu discreție care era rostul lor adevărat acolo, spunîndu-le, cu un zîmbet, că nu făcea să-și piardă vremea cu dînsa cînd aveau în jurul lor atîția turiști. Iar ea se ocupă stăruitor de un membru al parlamentului englez, a cărui simpatie putea fi foarte prețioasă pentru partidul republican. Englezul era un specialist în probleme financiare, și Gemma îi trezi interesul, cerîndu-i părerea cu privire la un amănunt tehnic oarecare al sistemului monetar austriac. Apoi aduse vorba pe nesimțite despre condițiile tratatelor lombardo-venețiene. En-

glezul, care se aştepta la o conversaţie uşoară, se uită cu mirare la Gemma, înfricoşat că dăduse peste o femeie deşteaptă şi instruită. Dar văzînd-o frumoasă şi interesantă, încetă de a mai avea rezerve faţă de ea şi începu să analizeze finanţele italiene cu atîta pătrundere, de parcă ar fi vorbit cu Metternich în persoană. Iar cînd Grassini îi prezentă Gemmei un francez, care dorea să afle de la signora Bolla cum luase fiinţă „Tînăra Italie", membrul parlamentului se ridică, ducînd cu el impresia ciudată că s-ar putea ca Italia să aibă mai multe motive de nemulţumire decît presupusese.

Din pricina căldurii apăsătoare şi a neîncetatului du-te-vino al oaspeţilor, Gemma simţi că începe s-o doară capul. Se strecură neobservată pe terasă, să stea singură sub frunzişul bogat al cameliilor şi al leandrilor înalţi.

La capătul terasei se întindea un rînd de palmieri şi de ferigi, în ciubere uriaşe, ascunse după pîlcuri de crini şi de alte flori. Toate la un loc închipuiau un fel de paravan lung, în spatele căruia, lîngă balustradă, rămînea un spaţiu gol, de unde se deschidea o minunată privelişte asupra întregii văi. În locul acela puteai ajunge numai dacă dădeai la o parte crengile unui rodiu presărat cu flori tîrzii, care ascundeau trecerea.

Acolo, în colţişorul acela, se strecură Gemma, în nădejdea că n-o va descoperi nimeni. Voia să se odihnească puţin.

Zgomot de paşi şi de glasuri apropiindu-se pe terasă o făcu să se trezească din amorţeala care începuse s-o cuprindă. Gemma se cufundă mai adînc în umbra frunzişului, încercînd să treacă neobservată, să mai cîştige cîteva preţioase clipe de linişte

înainte de a începe iarăşi să-şi frămînte mintea obosită în căutarea unui nou subiect de conversaţie. Dar spre marea ei părere de rău, paşii se opriră chiar în dreptul său, de cealaltă parte a perdelei de frunze. Auzi glasul subţire şi ascuţit al signorei Grassini, care ciripea fără încetare. Dar iată că signora tăcu, şi atunci se ridică alt glas, un glas de bărbat, neasemuit de catifelat şi de muzical. Însă felul ciudat în care lungea cuvintele îi strica timbrul fermecător, dîndu-i o nuanţă supărătoare, cîntată. Poate că nu era decît o cochetărie, dar mai curînd părea că totul se datora încercării de a-şi ascunde un defect de vorbire.

— Ziceţi că-i englezoaică ? întrebă glasul acela. Dar numele ei e de-a dreptul italienesc. Cum aţi spus : Bolla ?

— Da. E văduva bietului Giovanni Bolla, care a murit în Anglia acum vreo patru ani. Poate că vă amintiţi ? O, dar eu uit mereu că duceţi o viaţă de nomad, şi e greu să-mi închipui că aţi putea cunoaşte pe toţi martirii nefericitei noastre patrii... Sînt atît de mulţi !

Signora Grassini oftă. Aşa vorbea totdeauna cu străinii. Rolul de patriotă care deplînge nenorocirile Italiei se îmbina impresionant cu manierele-i de domnişoară de pension şi cu expresia nevinovată, ca de copil, a chipului ei.

— A murit în Anglia... — repetă glasul de bărbat. Prin urmare, era emigrant ? Mi se pare că am mai auzit numele acesta. Nu cumva a fost implicat în chestiunea aceea cu organizaţia „Tinerei Italii" atunci, la începutul ei ?

— O, da ! Bolla a fost unul dintre martirii arestaţi în 1833. Vă amintiţi de povestea aceea. L-au

pus în libertate după cîteva luni, dar peste doi ani s-a dat ordin să fie arestat din nou. El însă a fugit în Anglia. Apoi a ajuns pînă la noi știrea că s-a căsătorit acolo. O, e o poveste cît se poate de romantică, dar Bolla a fost totdeauna un romantic...

— Ziceți că a murit în Anglia ?...

— Da, de tuberculoză. N-a putut suporta clima groaznică de acolo. Și, cu puțin înainte de moartea lui, signora Bolla își pierduse fiul, unicul lor copil. Murise de scarlatină. Tristă poveste, nu-i așa ? O, noi o iubim atît de mult pe scumpa noastră Gemma ! Biata femeie are o fire puțin cam aspră. Însă, știți, asta-i caracteristica englezoaicelor. Și-apoi, în urma atitor suferințe, caracterul ei...

Gemma se ridică și dădu la o parte crengile umbrarului. Felul acesta de a flecări pe seama suferințelor ei, numai și numai pentru a distra pe un străin, era îngrozitor. De aceea, cînd ieși la lumină, pe față i se citea indignarea.

— O, dar iat-o și pe ea ! strigă amfitrioana, cu uimitoare stăpînire de sine. Și eu care nu știam pe unde te-ai rătăcit, draga mea ! Signor Felice Rivarez dorește să te cunoască...

„Prin urmare, acesta-i Tăunul !“ își zise Gemma, uitîndu-se la el curioasă.

Rivarez se înclină politicos și, cît ai clipi din ochi, o măsură cu o privire pătrunzătoare, care Gemmei i se păru cam îndrăzneață.

— V-ați ales un colț încîntător — zise el, arătînd cu ochii frunzișul verde și des de după care se ivise Gemma.

— Da, e un colț minunat. Venisem aici să respir un pic de aer proaspăt.

— Într-o noapte ca asta, într-adevăr e păcat să stai în casă — ciripi gazda, ridicîndu-și ochii spre cer. (Avea gene frumoase și-i plăcea să și le pună în evidență.) Uitați-vă, signor : nu e un adevărat rai Italia noastră ? O, numai dacă ar fi liberă ! Dar cînd te gîndești că trebuie să rămînă sclavă, cu florile ei, cu cerul ei...

— Și cu asemenea patriote ! adăugă Tăunul, cu glasul lui domol și tărăgănat.

Gemma îl privi aproape speriată : prea era vădită batjocura din vorbele lui. Dar signora Grassini o luă de bună și-și coborî genele, oftînd.

— Of, signor, femeilor li s-a atribuit un rol atît de neînsemnat ! Însă, cine știe, poate că voi avea vreodată prilejul să dovedesc că am dreptul să-mi zic italiancă... Dar acum trebuie să mă întorc la îndatoririle mele de amfitrioană. Ambasadorul francez m-a rugat să prezint pe discipola lui tuturor celebrităților. Trebuie să veniți și dumneavoastră să faceți cunoștință cu ea. E o fată extraordinară !... Gemma dragă, il adusesem pe signor Rivarez să-i arăt ce priveliște extraordinară se deschide de aici. Acum îl las în seama dumitale. Sînt sigură că te vei ocupa de el și-l vei prezenta și celorlalți... Dar iată și încîntătorul nostru prinț rus ! Nu l-ai cunoscut încă ? Se zice că ar avea mare trecere la țarul Nicolae. E comandantul nu știu cărei fortărețe poloneze, care are un nume atît de ciudat, încît nici nu-l pot pronunța !

Și signora Grassini se îndreptă grăbită spre un bărbat cu gîtul ca de taur și cu maxilarul inferior masiv, un bărbat strîns într-o tunică strălucind de decorații. Se depărtă cu el, ciripind mereu. Curînd, tînguirile ei cu privire la „nefericita noastră patrie",

presărate cu cîte un „charmant" şi „mon prince", se pierdură în mulţime.

Gemma rămăsese sub rodiu. Îi era milă de această biată femeie mică şi mărginită şi-i era necaz pe Tăun pentru insolenţa lui glacială. El petrecea cu privirea umbrele celor ce se depărtau, cu o expresie care pe ea o scotea din fire : găsea că nu e cuviincios să-ţi baţi joc de nişte biete fiinţe ca acestea, vrednice doar de compătimire.

— Priviţi cum se duc braţ la braţ patriotismul italian şi cel rusesc ! zise el, zîmbind şi întorcîndu-se spre ea. Amîndoi par încîntaţi unul de altul ! Care din doi vă place mai mult ?

Gemma se încruntă uşor şi nu-i răspunse.

— F-fără îndoială — urmă el — că aceasta e o c-chestie de gust. Dar, după mine, cel mai simpatic dintre cele două patriotisme e tot cel rusesc : el duce, încaltea, lucrurile pînă la capăt ! Dacă Rusia nu şi-ar întemeia puterea pe tunuri, ci pe cer şi pe flori, cît timp credeţi că s-ar putea menţine acest prinţ în f-fortăreaţa lui poloneză ?

— Mi se pare — răspunse Gemma cu răceală — că s-ar putea exprima o părere şi fără a ridiculiza pe stăpîna casei...

— Da, într-adevăr, uitasem cît de mult sînt preţuite în Italia legile ospitalităţii. Poporul italian e nemaipomenit de ospitalier. Sînt sigur că şi austriecii sînt de aceeaşi părere...

Şchiopătînd, Rivarez se întoarse pe terasă şi-i aduse Gemmei un scaun, apoi rămase în faţa ei, sprijinindu-se cu coatele de balustradă. Lumina ferestrei cădea drept pe chipul lui şi Gemma putea să-l cerceteze în voie.

Era dezamăgită. Se aşteptase să vadă, dacă nu un chip atrăgător, cel puţin unul neobişnuit, cu o privire cuceritoare, de stăpîn. Dar ceea ce te surprindea în primul rînd la omul acesta era o exagerare în felul de a se îmbrăca şi o aroganţă făţişă în expresie şi în purtări. Era brun ca un mulatru şi, cu toate că şchiopăta, mlădios ca un felin.

Toată făptura lui te făcea să te gîndeşti la un jaguar. Fruntea şi obrazul stîng îi erau desfigurate de o cicatrice lungă, probabil de la o lovitură de sabie, şi Gemma observă că, de cîte ori începea să gîngăvească, partea stîngă a feţei i se crispa nervos. Dacă n-ar fi avut acest defect, el ar fi fost, fără îndoială, de o frumuseţe aparte. Însă aşa cum arăta, chipul lui era departe de a fi atrăgător.

Rivarez începu iarăşi să vorbească, cu glasul acela catifelat şi melodios de parcă torcea. („Un adevărat jaguar — îşi zise Gemma, tot mai iritată. Dacă un jaguar ar fi bine dispus şi ar putea vorbi, apoi aşa ar vorbi !")

— Am auzit — reluă el — că vă interesează presa radicală şi că chiar dumneavoastră personal colaboraţi la ziare.

— Da, scriu uneori. Dar n-am destul timp pentru asta.

— Într-adevăr, e uşor de înţeles. Signora Grassini mi-a spus doar că sînteţi ocupată cu lucruri mai importante...

Gemma ridică sprîncenele a mirare. Se vede că signora Grassini, în prostia ei, vorbise mai mult decît trebuia faţă de acest om viclean, care-i displăcea din ce în ce mai mult.

— Da, e adevărat, sînt foarte ocupată. Însă signora Grassini exagerează importanţa preocupărilor

mele — îi răspunse ea rece. E vorba de lucruri care, în majoritatea lor, nu sînt deloc complicate.

— Şi care ar fi folosul, dacă noi toţi n-am face altceva decît să bocim Italia ? Am impresia că societatea amfitrionului nostru şi a soţiei sale e în stare să pună pe oricine într-o dispoziţie frivolă, chiar dacă ar face-o numai dintr-o pornire de autoapărare... O, ştiu ce vreţi să spuneţi şi aveţi perfectă dreptate. Însă, oricum, ei sînt delicios de ridicoli cu patriotismul lor miorlăitor... Vreţi să vă întoarceţi în casă ? Dar e atît de bine aici...

— Trebuie să plec. O, mi-a căzut şalul... Vă mulţumesc...

El se aplecă să-i ridice şalul şi, în timp ce se îndrepta de spate, se uita la Gemma cu o privire limpede şi nevinovată. Ochii lui mari şi albaştri, larg deschişi, aveau culoarea florilor de miozotis.

— Ştiu că sînteţi supărată pe mine, pentru că rîd de păpuşica asta vopsită — mărturisi el cu glas pocăit. Dar parcă e cu putinţă să nu rîzi de ea ?

— Fiindcă mă întrebaţi, o să vă răspund : după mine, e o lipsă de generozitate, o ruşine să profiţi de sărăcia de duh a unui om, ca să-ţi baţi joc de el. E ca şi cum ţi-ai bate joc de un infirm sau...

Lui Rivarez păru că i se opreşte respiraţia şi faţa i se strîmbă ca de o durere. Se trase puţin îndărăt, îşi privi piciorul şchiop şi mîna mutilată, dar se stăpîni şi izbucni în rîs.

— Comparaţia domniei voastre nu e destul de reuşită, signora. Noi, infirmii, nu ne impunem urîţenia pretutindeni, cum face această doamnă, cu prostia ei. În orice caz, trebuie să recunoaşteţi că noi, infirmii, înţelegem oricînd că a avea spinarea strîmbă nu e cu nimic mai prejos decît a face tran-

zacții cu propria ta conștiință... Aici e o treaptă, sprijiniți-vă de brațul meu.

Gemma mergea în tăcere, cu totul surprinsă și tulburată de această izbucnire neașteptată a sensibilității lui.

Abia deschise Rivarez ușa salonului cel mare, lăsînd-o să treacă, și Gemma înțelese că în lipsa lor se petrecuse ceva neobișnuit. Cea mai mare parte dintre bărbați își luaseră un aer indignat, iar femeile, îmbujorate, se adunaseră în celălalt capăt al salonului și se vedea bine că încercau să pară liniștite. Amfitrionul își potrivea ochelarii cu o mînie stăpînită, care totuși nu putea să treacă neobservată, iar într-un colț stăteau grămadă turiștii, uitîndu-se cu o veselă ironie în fundul salonului. Se vede că acolo se petrecuse lucrul acela care-i înveselea pe ei, dar îi ofensa pe ceilalți.

Numai signora Grassini părea că nu vede nimic. Jucîndu-se cochet cu evantaiul, ea flecărea cu secretarul ambasadei olandeze, care o asculta cu un zîmbet larg.

Gemma se opri o clipă în ușă și se întoarse spre Tăun, să vadă dacă observase și el tulburarea generală. Era vădit că pe chipul lui alunecase o umbră de biruitoare bucurie atunci cînd își aruncase ochii întîi la stăpîna casei, care plutea într-o fericită ignoranță, apoi spre fundul salonului, acolo unde se uitau turiștii. Și Gemma înțelese : Rivarez își adusese prietena cu el.

Țiganca stătea rezemată de speteaza unei canapele, înconjurată de o droaie de dandy increzuți și de ofițeri de cavalerie, care zîmbeau cu o politețe ironică. Purta o rochie scumpă, de mătase, galbenă cu roșu, și strălucirea orientală a culorilor ca și bo-

găţia podoabelor scumpe băteau la ochi în acest salon literar florentin : femeia părea o pasăre tropicală rătăcită printre vrăbii şi grauri. Se vedea că nici ea nu se simţea tocmai bine, deşi se uita cu un dispreţ plin de duşmănie la doamnele ofensate de prezenţa ei.

Văzîndu-l pe Rivarez, care trecea cu Gemma de-a lungul salonului, străina se ridică deodată şi alergă spre el.

— Signor Rivarez, te-am căutat peste tot — vorbi ea repede, într-o franţuzească neînchipuit de stricată. Contele Saltikov întreabă dacă vrei să mergi mîine seară la vila lui. O să fie şi dans...

— Spre regretul meu, nu pot. Şi chiar dacă m-aş duce, eu tot nu pot dansa... Signora Bolla, daţi-mi voie să vă prezint pe doamna Zitta Renny.

Ţiganca îi aruncă Gemmei o căutătură aproape provocatoare şi se înclină rece. Martini avusese dreptate : fără îndoială că era frumoasă, dar de o frumuseţe vulgară, cu totul lipsită de spiritualitate. Nu puteai să nu-i admiri mişcările armonioase şi fireşti, dar fruntea-i era îngustă, iar în arcuirea nărilor subţiri stăruia ceva crud. Sentimentul de sfială pe care-l avea Gemma în tovărăşia Tăunului spori şi mai mult la apropierea ţigăncii. Simţi o mare uşurare cînd, peste cîteva clipe, stăpînul casei se apropie de ea, rugînd-o să-l ajute să se ocupe şi de oaspeţii din celălalt salon.

— Ei, ce părere ai despre Tăun, madonna ? o întrebă Martini, în timp ce se întorceau la Florenţa noaptea tîrziu. Oare nu e curată obrăznicie din partea lui să facă asemenea figură bietei neveste a lui Grassini ?

— Vorbeşti de dansatoare ?

— Desigur. A încredinţat-o pe signora Grassini că fata va fi steaua sezonului, ştiind că biata femeie e în stare să facă orice pentru strălucirea salonului ei !

— Asta e cît se poate de urît din partea lui. L-a pus pe Grassini într-o situaţie dificilă, şi chiar faţă de străină a fost de o cruzime... Sînt sigură că nici ea nu s-a simţit bine...

— Mi se pare că ai vorbit cu Rivarez. Ce impresie ţi-a făcut ?

— O, Cesare, tot timpul mă gîndeam cum să scap mai repede de el. N-am întîlnit încă un om a cărui conversaţie să fie atît de ucigător de chinuitoare ! Au fost destul zece minute, ca să mă doară capul. E demonul întrupat al neliniştii...

— M-am gîndit eu că n-o să-ţi placă ! La drept vorbind, nici mie nu-mi place. Omul acesta îţi lunecă printre degete ca un ţipar. N-am încredere în el.

CAPITOLUL AL TREILEA

Tăunul închirie un apartament afară din oraş, nu departe de porţile Romei. Tot acolo, alături, o instală şi pe Zitta. Prin felul lui de viaţă, Rivarez părea un adevărat sibarit[1]. Ce e drept, mobilierul apartamentului lui nu strălucea prin cine ştie ce lux, dar

[1] Sibarit — om care duce o viaţă luxoasă şi trîndavă, aşa cum duceau stăpînii de sclavi din Sibaria (oraş antic în Italia), a căror bogăţie şi lene ajunseseră proverbiale.

din toate amănuntele ieşea la iveală dragostea de frumos şi gustul pretenţios şi delicat, lucru care-i uimea nespus pe Galli şi pe Riccardo. Ei se aşteptau la mai multă simplitate de la un om care trăise ani în şir în mijlocul naturii sălbatice de pe malurile Amazonului. Dar, în general, se înţelegeau bine cu el. Tăunul îi primea cu bunăvoinţă şi prietenie pe toţi, dar mai cu seamă pe membrii locali ai partidului Mazzini. Numai Gemma, pe cît se pare, făcea excepţie de la această regulă : ai fi zis că nu-i plăcuse chiar de la întîia lor întîlnire şi că se ferea s-o întîlnească. De două sau de trei ori fusese de-a dreptul nepoliticos cu ea, ceea ce-l determină pe Martini să ia atitudine împotriva lui. De altfel, Tăunul şi Martini nu se putuseră suferi de la început. Aveau temperamente atît de deosebite, încît între ei nu putea să existe altceva decît antipatie. Şi la Martini, această antipatie se schimbă curînd într-o duşmănie făţişă.

— Pe mine puţin mă interesează dacă Rivarez mă iubeşte sau nu — îi spusese el odată Gemmei, înfuriat. Nici eu nu-l iubesc, aşa că nici unul din noi n-are dreptul să se simtă nedreptăţit. Dar nu pot să-i iert felul cum se poartă cu dumneata. I-aş cere socoteală, însă asta ar însemna un adevărat scandal pentru partidul nostru : doar singuri l-am chemat. Şi acum să ne certăm cu el ?...

— Lasă-l în pace, Cesare ! Felul cum se poartă cu mine n-are nici o importanţă pentru acţiunea noastră. Şi, afară de asta, sînt şi eu tot atît de vinovată ca şi el.

— Dar care-i vina dumitale ?

— Cînd ne-am întîlnit întîia oară, la serata lui Grassini, mi-a scăpat o observaţie grosolană...

— Dumneata să fi spus o grosolănie? Iartă-mă, madonna, dar nu pot să cred!

— Fără îndoială că am făcut-o fără voia mea, iar după aceea mi-a părut rău. Era vorba de insultele care se aduc infirmilor, şi el a luat asta drept o aluzie... Dar mie nu-mi trecea prin minte să-l socotesc infirm. Că doar nici nu-i chiar atît de schilod!...

— Se înţelege. N-are decît un umăr mai jos decît celălalt, iar mîna stîngă-i cam pocită, dar încolo nu-i nici cocoşat, nici cu picioare strîmbe... Cît despre faptul că şchiopătează, nici nu face să mai vorbim...

— Cu toate acestea, a tresărit atunci şi s-a schimbat la faţă. Fără îndoială că a fost o mare lipsă de tact din partea mea, totuşi mi se pare curioasă o sensibilitate atît de bolnăvicioasă la un om ca el... Aş vrea să ştiu dacă s-o fi găsit de multe ori în situaţia de a suferi de pe urma unor asemenea insulte...

— E mult mai uşor să-ţi închipui că el a fost acela care şi-a bătut joc de alţii. Cu toate purtările lui alese, are în el ceva grosolan. Pe mine, unul, mă dezgustă.

— Eşti nedrept, Cesare. Nici mie nu-mi place. Dar de ce să-i exagerăm defectele? E adevărat că are un fel de a fi afectat, care te scoate din sărite. Şi iarăşi, e adevărat că se ţine tot timpul numai de spirite şi că spiritele acestea fără sfîrşit sînt grozav de obositoare. Dar nu cred că toate astea le face cu vreun gînd rău.

— Ce urmăreşte el, nu ştiu. Dar cînd un om îşi bate joc mereu de toate, trebuie să fie ceva suspect la mijloc. Ţi-era şi scîrbă să-l auzi cum ridiculiza, la una din adunările de la Fabrizzi, cele din urmă reforme de la Roma.

Gemma oftă.

— Mi-e teamă că asupra acestui punct o să fiu mai curînd de partea lui decît de-a dumitale — zise ea. Voi toţi, oameni cu inimi şovăitoare, vă lăsaţi uşor în voia nădejdilor şi a aşteptărilor fericite. Sînteţi veşnic înclinaţi să credeţi că, odată ce a fost ales papă un om cu intenţii bune, şi nu un bătrîn ramolit oarecare, apoi toate celelalte vor veni de la sine. E destul ca el să deschidă porţile închisorilor şi să-şi împartă binecuvîntările în dreapta şi în stînga, ca peste două sau trei luni să şi înceapă secolul de aur. Probabil că dumneata n-ai să înţelegi niciodată că papa n-o să poată înscăuna dreptatea pe pămînt, chiar dacă ar vrea. Şi vina o poartă principiul însuşi care stă la temelia acestei probleme, nu felul cum se comportă un individ sau altul.

— Care principiu ? Puterea laică a papei ?

— Nu numai atît. Asta e numai o latură a problemei. Ceea ce e mai rău, e că se dă putere unui singur om asupra tuturor celorlalţi. Şi lucrul acesta introduce minciuna în relaţiile dintre oameni...

Martini scoase din buzunar un manuscris.

— Un nou pamflet ?

— Încă o absurditate pe care blestematul de Rivarez a prezentat-o la adunarea de ieri a comitetului. Simţeam eu că în curînd o s-ajungem să ne şi batem cu el !

— Dar despre ce e vorba ? Într-adevăr, Cesare, dumneata eşti prea pornit împotriva lui. Poate că Rivarez e un om antipatic, dar, în orice caz, nu e prost.

— Nu tăgăduiesc, pamfletul e destul de bine scris...

În acest pamflet, autorul ridiculiza entuziasmul nesăbuit cu care Italia ridică în slăvi pe noul papă.

Pamfletul era scris într-un stil caustic şi încărcat de ură, ca tot ce ieşea de sub pana Tăunului... Dar, oricît ar fi supărat-o pe Gemma violenţa tonului, în adîncul sufletului nu putea să nu recunoască : Rivarez avea dreptate.

— Sînt cu totul de părerea dumitale. Pamfletul e scris cu prea multă patimă — zise ea, punînd manuscrisul pe masă. Dar ceea ce-i mai rău, e că el dezvăluie purul adevăr.

— Gemma ?!

— Da, aşa este ! Spune-i omului acestuia, dacă vrei, ţipar alunecos, dar adevărul e de partea lui. E inutil să încercăm a dovedi că pamfletul nu-şi va atinge ţinta : şi-o va atinge !

— Vrei să spui, poate, că trebuie să-l şi tipărim ?

— O, asta e altă chestiune ! Eu nu spun, bineînţeles, să-l tipărim aşa cum este. Hotărît lucru : ar ofensa, ar îndepărta pe toată lumea de noi şi n-ar aduce nimănui nici un folos. Dar dacă Rivarez l-ar modifica puţin, dacă ar lăsa la o parte atacurile cu caracter personal, cred că ar ieşi într-adevăr un lucru bun. Satira politică e neîntrecută. Nu mă aşteptam ca Rivarez să scrie atît de bine. El spune exact ceea ce trebuie, ceea ce nici unul dintre noi nu îndrăzneşte să spună. Ce admirabil e, de pildă, pasajul în care compară Italia cu un om beat, vărsînd lacrimi de înduioşare pe umărul hoţului care-i scotoceşte prin buzunare !

— Gemma, dar asta-i partea cea mai slabă din tot pamfletul ! Nu pot să sufăr felul acesta de a lătra, fără alegere, împotriva a tot şi a toate.

— Nici eu. Dar nu e vorba de asta. Rivarez are un ton supărător şi nici el nu e tocmai simpatic.

Însă cînd spune că noi ne adormim singuri cu procesiuni solemne, cu îmbrățișări și cu îndemnuri frățești la dragoste și împăciuire și că iezuiții și sanfediștii vor ști să întoarcă toate acestea spre folosul lor, el are dreptate, de o mie de ori dreptate... Îmi pare rău că n-am fost la ședința de ieri a comitetului. Și pînă la urmă ce-ați hotărît ?

— Am hotărît să vin la dumneata și să te rog să te duci la el, ca să-l înduplеci să-și modereze pamfletul.

— Să mă duc la el ? Eu ?... Dar aproape că nu-l cunosc ! Afară de asta, Rivarez nu mă poate suferi. Și de ce să mă duc tocmai eu, și nu altcineva ?!

— Foarte simplu : pentru că toți ceilalți n-au timp. Și, pe deasupra, dumneata ești cea mai înțeleaptă dintre noi și n-ai să te angajezi în discuții inutile, nici n-ai să te cerți cu el.

— Fără îndoială că m-aș stăpîni... Ei bine, dacă vreți, mă duc, dar vă spun mai dinainte : nu prea am mare nădejde că o să reușesc.

— Eu însă sînt sigur că ai să-l convingi, dacă vrei. Și să-i mai spui că tot comitetul îi admiră pamfletul, bineînțeles, din punct de vedere literar. Asta o să-i facă plăcere și, de altfel, e adevărul adevărat.

. . . .

Tăunul stătea la masa lui de lucru, încărcată cu flori, și se uita dus pe gînduri în podea, ținînd pe genunchi o scrisoare desfăcută. Cînd Gemma bătu în ușa întredeschisă, un dulău negru și mițos, care dormea lungit la picioarele lui, își înălță capul și începu să mîrîie. Tăunul se ridică în grabă și o întîmpină cu o plecăciune rece și ceremonioasă. Fața

lui se crispă dintr-o dată și-și pierdu orice expresie.

— Sînteți prea bună — îi zise cu glas înghețat. Dacă mi-ați fi dat de veste că doriți să mă vedeți, m-aș fi prezentat imediat la dumneavoastră.

Simțind însă că în sinea lui el dorea s-o înghită pămîntul, Gemma se grăbi să-i spună că venise la el cu treburi. Rivarez se înclină din nou și împinse spre ea un fotoliu.

— Am venit aici din însărcinarea comitetului — începu Gemma. Cei mai mulți dintre noi nu sîntem de părerea dumneavoastră în ce privește unele puncte ale pamfletului.

— M-am gîndit eu că așa o să se întîmple! Tăunul zîmbi și se așeză în fața ei, mutînd pe masă un vas mare cu crizanteme, în așa fel încît să-i ferească fața de lumină.

— Ce e drept, cei mai mulți sînt încîntați de pamflet, ca operă literară, dar găsesc că nu e nimerit să-l tipărim în forma lui de acum. Li-e teamă că violența tonului ar putea să ofenseze pe unii oameni, al căror sprijin e atît de prețios pentru partid...

Rivarez scoase o crizantemă din apă și începu să-i smulgă încet, una după alta, petalele albe. Privirea Gemmei se opri din întîmplare asupra degetelor mîinii lui înguste. Un sentiment ciudat și tulburător puse stăpînire pe ea: avea impresia că mai văzuse undeva, demult, acest fel de a smulge petalele...

— Ca operă literară — repetă el cu glasul lui catifelat dar rece — pamfletul meu nu prețuiește nimic, așa că din acest punct de vedere nu se pot entuziasma de el decît profanii întru literatură. Iar

dacă ofensează, cu atît mai bine, doar asta am și urmărit.

— Înțeleg. Numai că loviturile dumneavoastră nu nimeresc în cei care le merită.

— Mi se pare că greșiți — îi răspunse el. Problema se pune așa : în ce scop m-a invitat aici comitetul dumneavoastră ? După cît înțeleg, ca să-i dau în vileag și să-i ridiculizez pe iezuiți. Și tocmai aceasta e sarcina pe care o îndeplinesc. Bineînțeles, în măsura puterilor mele...

— Pot să vă încredințez că nimeni nu se îndoiește nici de priceperea și nici de bunăvoința dumneavoastră. Dar comitetul se teme că pamfletul ar putea să ofenseze partidul liberal și ne-ar putea lipsi de sprijinul moral al muncitorilor de la orașe. Săgețile dumneavoastră sînt îndreptate împotriva sanfediștilor, dar mulți dintre cititori vor crede că aveți în vedere biserica și pe noul papă, lucru pe care comitetul, din considerații tactice, nu-l dorește.

— Acum încep să înțeleg ! Deocamdată am dreptul să atac numai pe acei reprezentanți ai preoțimii cu care partidul se află în dușmănie. Despre aceștia pot să spun, dacă am chef, întregul adevăr ! Dar îndată ce mă ating de preoții favoriți ai partidului... O, atunci are dreptate proverbul : „Adevărul e un cîine pe care trebuie să-l ții în lanț"... Da, avea dreptate bufonul... Eu însă sînt gata să fiu orice, numai bufon nu ! Fără îndoială că datoria mea e să mă plec în fața hotărîrii comitetului, dar socotesc că el se ocupă de fleacuri și scapă din vedere tocmai ceea ce este mai important : pe m-monsignorul M-montan-nelli...

— Montanelli ? repetă Gemma. Nu vă înțeleg. Vorbiți de episcopul de Brizzighella ?...

— Da. După cum se ştie, noul papă l-a numit de curînd cardinal. Tocmai am primit veşti despre el. Vreţi să vă citesc scrisoarea? Îmi scrie unul dintre prietenii mei care locuieşte de cealaltă parte a frontierei.

— Care frontieră? A Statului Papal?

— Da. Iată ce-mi scrie: „În c-curînd vei avea plăcerea să întîlneşti pe unul dintre cei mai crînceni d-duşmani ai noştri, pe cardinalul Lorenzo M-montanelli, episcop de Brizzighella. E-el..." Tăunul îşi întrerupse lectura şi-şi trase răsuflarea. Apoi urmă rar, lungind supărător cuvintele, dar fără să mai gîngăvească: „El are de gînd să viziteze Toscana în cursul lunii viitoare. Va veni acolo cu o misiune deosebit de importantă, «de împăciuire». La început va predica la Florenţa, unde va rămîne vreo trei săptămîni, apoi la Siena şi Pisa şi, în sfîrşit, se va întoarce în Romagna, prin Pistoia. S-a dat pe faţă cu partidul liberal al bisericii, şi afară de asta e prietenul personal al papei şi al cardinalului Feretti. Pe timpul papei Grigore era în dizgraţie şi fusese trimis undeva, într-un ţinut îndepărtat din Apenini. Dar acum a avansat repede. Fără îndoială că, în fond, el joacă după cum îi cîntă iezuiţii, ca orice sanfedist, de altfel. Misiunea care i s-a încredinţat e şi ea inspirată tot de iezuiţi. Montanelli e unul dintre cei mai străluciţi predicatori ai bisericii catolice şi tot atît de periculos, în felul lui, ca însuşi Lambrucini. Sarcina lui e să menţină cît se poate mai mult entuziasmul stîrnit în rîndurile poporului de alegerea noului papă şi, în felul acesta, să ţină încordată atenţia societăţii pînă cînd marele duce va semna proiectul pregătit de agenţii iezuiţilor. Ce anume cuprinde acest proiect, încă n-am putut să

aflu". Şi mai departe : „Dacă Montanelli înţelege în ce scop e trimis în Toscana, sau dacă nu e decît o jucărie în mîinile iezuiţilor, nu pot să-mi dau seama. Ori e un om viclean, excepţional de inteligent, ori e cel de pe urmă măgar. Ceea ce-i curios, după cît am putut afla, e că nu primeşte mită şi nu are amante, lucru pe care-l întîlnesc pentru întîia oară".

Tăunul puse scrisoarea pe masă şi, aşteptînd să vadă ce va răspunde Gemma, o privi cu ochii pe jumătate închişi.

— Sînteţi sigur că prietenul dumneavoastră relatează faptele exact aşa cum sînt ? îl întrebă ea după o scurtă tăcere.

— Vă gîndiţi la viaţa particulară ireproşabilă a monsignorului Montanelli ? Nu. Nici prietenul meu nu e sigur de adevărul absolut al afirmaţiilor sale. De altfel, după cum aţi văzut, el însuşi are destule rezerve : „După cît am putut afla"...

— Nu vorbesc despre asta — îl întrerupse Gemma cu răceală — ci despre misiunea lui.

— Da, în această privinţă pot avea toată încrederea în el. E un vechi prieten de-al meu, unul din răsculaţii din anul patruzeci şi trei. Acum are o situaţie care-i îngăduie să afle lucruri de felul acesta.

„Probabil vreun funcţionar oarecare de pe la Vatican" — îi trecu repede prin minte Gemmei.

— Iată, prin urmare, ce relaţii aveţi ! De altfel, aşa îmi închipuiam şi eu.

— Scrisoarea de faţă are un caracter particular — urmă Tăunul — şi vă daţi seama, fără îndoială, că nimeni nu trebuie să cunoască cuprinsul ei, afară de membrii comitetului dumneavoastră.

— Asta se înţelege de la sine. Dar să ne întoarcem la pamflet : pot să comunic comitetului că primiţi

să faceţi unele modificări şi să îndulciţi puţin tonul, sau...

— Dar nu vă gîndiţi, signora, că modificările acestea ar putea nu numai să slăbească puterea satirei, dar să strice însăşi frumuseţea „operei literare“ ?...

— Dumneavoastră îmi cereţi părerea mea personală, iar eu am venit să vorbesc în numele comitetului.

— Oare din cele ce-mi spuneţi ar trebui să trag concluzia că dumneavoastră, personal, sînteţi de altă părere decît comitetul ?

— Dacă vă interesează ce gîndesc eu, iată, vă spun : nu sînt de părerea majorităţii asupra nici unuia din cele două puncte. Nu, nu sînt încîntată de pamflet din punct de vedere literar, dar îl găsesc just ca interpretare a faptelor şi util din punct de vedere tactic.

— Cum adică ?

— Sînt cu totul de părerea dumneavoastră, că Italia se încîntă de lumini jucăuşe şi că toate aceste încîntări o vor tîrî într-o mlaştină din care n-o să mai poată ieşi. M-aş bucura dacă lucrul acesta s-ar spune deschis şi cu îndrăzneală, chiar cu riscul de a ofensa şi îndepărta pe unii dintre prietenii noştri. Dar, în calitate de membru al unei asociaţii a cărei majoritate are o părere contrară, eu nu pot stărui în părerea mea. Şi mai găsesc, bineînţeles, că, dacă trebuie să vorbim, apoi să vorbim fără patimă, liniştit, nu pe un ton ca al dumneavoastră !

— Daţi-mi voie o clipă, să revăd manuscrisul... Rivarez luă manuscrisul, îl citi repede de la început pînă la sfîrşit şi chipul lui arătă nemulţumire : Da, aveţi dreptate. Articolul e scris în genul spiritelor

de varietcu, nu ca o satiră politică. Dar ce putem face ? Dacă o să-l scriu cuviincios, publicul n-o să-l înțeleagă. Dacă n-o să fiu mușcător, pamfletul o să plictisească...

— Dar nu credeți că și vorbele mușcătoare pot plictisi, dacă sînt administrate în doze prea mari ?

El îi aruncă o privire pătrunzătoare, apoi izbucni în rîs :

— Se vede, signora, că dumneavoastră faceți parte din categoria acelor oameni teribili care au totdeauna dreptate ! Dacă voi scoate din pamflet toate atacurile personale și voi lăsa numai ceea ce este esențial, în forma în care se găsește, comitetul își va arăta părerea de rău că nu-și poate lua răspunderea să-l tipărească. Dar dacă voi sacrifica adevărul politic și-mi voi îndrepta toate atacurile numai asupra unora dintre dușmanii partidului, atunci comitetul îmi va preamări opera, însă și dumneavoastră, și eu vom ști că nu merită să fie tipărită. Iată o interesantă problemă de metafizică. Cum e mai bine : pamfletul să fie tipărit fără să merite, ori să rămînă în sertar, cu toate că merită să fie tipărit ? Ce aveți de adăugat la aceasta, signora ?

— Eu nu cred că sînteți legat de o asemenea alternativă. Sînt încredințată că, dacă veți lăsa la o parte pasajele privitoare la atacurile personale, comitetul va primi să tipărească pamfletul, deși, fără îndoială, mulți se vor împotrivi. Și cred că ne va fi de folos. Dar trebuie să moderați puțin tonul, e prea violent.

El ridică din umeri și oftă, supus :

— Mă învoiesc, signora, dar cu o singură condiție : dacă îmi răpiți acum dreptul de a rîde, veți fi obligată să-mi acordați acest drept într-un viitor

apropiat. Cînd preasfinția sa cardinalul cel fără de prihană va sosi la Florența, nici dumneavoastră personal, nici comitetul să nu mă împiedicați să-l bîrfesc cît îmi va plăcea ! Asupra acestui punct va trebui să cedați !

Vorbea cu răceală, nepăsător, în timp ce scotea cîte-o crizantemă din apă și-i cerceta în lumină petalele străvezii. „Cum îi tremură mîna ! își zise Gemma, uitîndu-se la floare. N-o fi bînd cumva ?"...

— Ar fi mai bine să vorbiți dumneavoastră singur cu ceilalți membri ai comitetului — îl sfătui ea, ridicîndu-se. Eu nu pot să știu dinainte ce vor hotărî...

— Dar dumneavoastră ce-ați hotărî ? o întrebă, ridicîndu-se la rîndul lui. Stătea sprijinit de masa de lucru, ținînd în mînă florile pe care și le apropia de obraz.

Gemma șovăi. Întrebarea lui deșteptase în ea multe și vechi amintiri dureroase.

— Îmi vine greu să hotărăsc — răspunse ea într-un tîrziu. De multe ori mi s-a întîmplat să aud vorbindu-se, cu mulți ani în urmă, despre monsignorul Montanelli. Pe atunci era numai canonic și rector al Seminarului teologic din provincia în care am copilărit... Despre el mi-a vorbit mult un... cineva care-l cunoștea foarte de-aproape, și nu mi-a spus decît lucruri frumoase. Se pare că era, cel puțin pe vremea aceea, un om într-adevăr excepțional. Dar asta s-a întîmplat demult, și de atunci s-a putut schimba... E lucru știut că autoritatea lipsită de control pervertește !

Tăunul ridică fruntea și se uită la ea cu o privire hotărîtă.

— Oricum — zise el — chiar dacă monsignorul Montanelli nu este el însuşi un ticălos, e o unealtă în mîinile ticăloşilor. Şi pentru mine, ca şi pentru prietenii mei de peste graniţă, e acelaşi lucru. O piatră aşezată în mijlocul drumului, chiar cu cele mai bune intenţii, trebuie totuşi dată la o parte... Daţi-mi voie, signora. El se apropie de uşă, şchiopătînd, şi o deschise : Aţi fost foarte bună, signora, că aţi venit la mine. Să trimit după trăsură ? Nu ? Atunci, la revedere !

Gemma ieşi în stradă, neliniştită.

„Prietenii mei de peste graniţă"... Cine-or fi aceşti prieteni ? Şi prin ce mijloace se gîndeşte el să înlăture „piatra din drum" ? Dacă e vorba numai de satiră, atunci de ce a spus lucrul acesta pe un ton atît de ameninţător ?...

CAPITOLUL AL PATRULEA

Monsignorul Montanelli sosi la Florenţa în cele dintîi zile ale lui octombrie. Sosirea lui stîrni o vădită emoţie în oraş. Se bucura de faima unui predicator neîntrecut şi era reprezentantul papalităţii reformiste. Poporul îl aştepta cu nerăbdare să-i expună învăţătura cea nouă, evanghelia dragostei şi a împăcării, care trebuia să tămăduiască toate rănile Italiei. Numirea cardinalului Guizzi ca secretar al statului roman, în locul lui Lambrucini, hulit de toată lumea, stîrnise entuziasmul poporului. Iar Montanelli era omul cel mai potrivit, ca să menţină această înălţătoare stare de spirit. Viaţa lui, de o

austeritate ireproşabilă, era un fenomen atît de rar la înalţii demnitari ai bisericii catolice, încît singur acest fapt ar fi fost de ajuns ca să-i atragă simpatia poporului, deprins să socotească şantajul, mita şi intriga meschină drept condiţii aproape obligatorii ale carierei de slujitor al bisericii. La aceasta se mai adăuga şi talentul său, într-adevăr neasemuit, de predicator, un glas fermecător şi o înfăţişare impresionantă.

Cu asemenea însuşiri, Montanelli ar fi putut cîştiga oamenii în orice vremuri.

Ca totdeauna, Grassini făcea toate eforturile să atragă şi această celebritate în saloanele lui. Dar se dovedi că nu era chiar atît de uşor să-l ispiteşti pe Montanelli : la toate stăruinţele, el răspundea prin acelaşi refuz binevoitor, dar categoric.

— Ce dihănii care înghit orice mai sînt şi Grassini ăştia ! zise Martini către Gemma într-o dimineaţă rece de duminică, în timp ce treceau amîndoi prin Piaţa Signoriei. I-ai văzut cum s-au ploconit cînd s-au apropiat de trăsura cardinalului ? Pentru ei n-are importanţă cine-i omul : totul e să se vorbească despre el... În viaţa mea n-am văzut vînători de celebrităţi atît de aprigi ! Nu demult, în august, îl vînau pe Tăun, acum pe Montanelli... Sper că eminenţa sa o să se simtă măgulită de această atenţie, pe care o împarte cu o întreagă gloată de aventurieri.

Veneau de la catedrală, unde în ziua aceea predicase Montanelli. Clădirea uriaşă era atît de plină de lume doritoare să-l asculte pe vestitul predicator, încît Martini, de teamă să n-o apuce pe Gemma durerea de cap, o convinsese să plece înainte de

sfîrşitul slujbei. După o săptămînă întreagă de ploi era cea dintîi dimineaţă cu soare şi, profitînd de aceasta, Martini îi propuse Gemmei să facă o plimbare prin grădinile de pe povîrnişul colinelor care înconjurau San-Niccolo.

— Nu — îi răspunse ea. Primesc cu plăcere să mă plimb, dacă ai timp, dar nu în partea aceea. Mai bine s-o luăm pe Lung-Arno : pe acolo o să treacă Montanelli cînd o să se întoarcă de la biserică. Şi eu, ca şi Grassini, ţin numaidecît să văd această celebritate !

— Dar l-ai văzut adineauri.

— Nu destul de aproape. În catedrală era o înghesuială... Iar cînd a trecut în caleaşcă, nu i-am putut vedea decît spinarea. Dacă stăm pe lîngă pod, fără îndoială că o să-l vedem bine. Doar locuieşte chiar pe Lung-Arno.

— Dar de unde ţi-a venit dorinţa asta pătimaşă de a-l vedea pe Montanelli ? Înainte nu te interesau niciodată predicatorii celebri.

— Nici acum nu mă interesează predicatorul, ci omul. Vreau să ştiu dacă s-a schimbat mult de cînd l-am văzut pentru cea din urmă oară.

— Şi cînd s-a întîmplat asta ?

— La două zile după moartea lui Arthur.

Martini o privi cu îngrijorare. Ajunseseră la Lung-Arno şi Gemma se uita distrată la apă, cu privirea aceea care nu vede nimic, privire care-l speria totdeauna atît de mult.

— Gemma dragă — zise el peste cîtva timp — oare toată viaţa o să te urmărească amintirea aceea dureroasă ? Care dintre noi n-a greşit la şaptesprezece ani ?

— Dar nu fiecare dintre noi şi-a ucis, la şaptesprezece ani, pe cel mai bun prieten! îi răspunse ea cu glasul obosit.

Sprijinită cu coatele de balustrada de piatră a podului, Gemma se uită cu încăpăţînare în jos, la rîu. Martini tăcea. Cînd o vedea în starea aceea, aproape că se temea să-i vorbească.

Străbătură podul în tăcere şi o luară înainte, pe chei. Peste cîteva clipe, Gemma începu vorba :

— Ce glas încîntător are omul acesta! Are ceva ce n-am mai întîlnit la nici un alt glas omenesc. Cred că în glas stă secretul a cel puţin jumătate din farmecul lui...

— Da, extraordinar — prinse repede vorba Martini, folosindu-se de această nouă întorsătură ca să-i îndepărteze gîndurile de la amintirile înspăimîntătoare pe care i le răscolise priveliştea apei. Dar, afară de glas, Montanelli e şi cel mai bun predicator din toţi cîţi mi-a fost dat să ascult. Cred totuşi că secretul farmecului său nu stă în asta, ci în ceva mai adînc : în viaţa lui neprihănită, atît de deosebită de a tuturor celorlalţi prelaţi ai bisericii. Mă îndoiesc că ai putea să-mi arăţi în toată Italia altă faţă bisericească cu o reputaţie ca a lui, afară, poate, de însuşi papa. Îmi amintesc că anul trecut, cînd am fost în Romagna, mi s-a întîmplat să rămîn cîtva timp în episcopatul lui şi i-am văzut pe muntenii cei aspri aşteptîndu-l pe o ploaie torenţială, să-l zărească măcar o clipă sau să-i atingă veşmintele. Ei îl respectă aproape ca pe un sfînt, şi asta înseamnă nespus de mult : în Romagna, toţi cei ce poartă rasă sînt îndeobşte huliţi. Odată i-am spus unui ţăran bătrîn, un tip de contrabandist, că, după cum se vede, poporul e foarte devotat episcopului său.

Şi el mi-a răspuns: „Noi nu-i iubim pe popi, toţi sînt nişte mincinoşi. Însă pe monsignorul Montanelli îl iubim. Nimeni n-a auzit vreodată că ar fi spus vreun neadevăr sau că ar fi făcut vreo nedreptate".

— Ar fi interesant să ştim — zise Gemma, vorbind mai curînd cu ea însăşi decît cu Martini — dacă monsignorul ştie ce gîndeşte lumea despre el...

— Cum ar putea să ştie? Însă ceea ce gîndeşte lumea despre el e purul adevăr.

— Nu, nu-i adevărat.

— De unde ştii?

— Mi-a spus-o el singur.

— El? Montanelli? Ce vrei să spui, Gemma?

Ea îşi ridică părul de pe frunte şi se întoarse spre el.

Se opriră din nou pe pod. Martini se rezemă cu coatele de balustradă, iar Gemma începu să facă desene cu vîrful umbrelei pe pietre.

— Cesare, sîntem prieteni vechi, dar eu nu ţi-am povestit niciodată tot ce s-a petrecut atunci cu Arthur...

— Şi nici nu trebuie să-mi povesteşti, draga mea — o opri el repede. Toate acestea eu le ştiu.

— Ţi le-a spus Giovanni?

— Da, înainte de a muri, într-una din nopţile acelea cînd stăteam la căpătîiul lui. Mi-a spus că... Gemma, odată ce am început să vorbim, cred că e mai bine să-ţi mărturisesc tot adevărul... Mi-a spus că pe dumneata te chinuie mereu amintirea acelei întîmplări nenorocite şi m-a rugat să-ţi rămîn prieten şi să caut să-ţi abat gîndul de la suferinţa aceasta. Iar eu am făcut tot ce-am putut, deşi mi se

pare că fără nici un folos. Da, am făcut tot ce-am putut...

— Știu — îi răspunse Gemma, înălțîndu-și ochii spre el. M-aș simți atît de rău fără prietenia dumitale. Dar despre monsignorul Montanelli, Giovanni nu ți-a spus nimic atunci ?

— Nu. Eu nici nu bănuiam că Montanelli are vreun amestec în afacerea asta. Giovanni mi-a vorbit numai despre povestea aceea cu trădarea și...

— Și ți-a spus că eu l-am pălmuit pe Arthur și că el s-a înecat, nu ? Bine, atunci o să-ți povestesc eu despre Montanelli. Se întoarseră spre podul pe care trebuia să treacă în curînd cardinalul. Gemma începu să vorbească fără să-și ia ochii de la apă : Pe atunci, Montanelli era canonic și rector al Seminarului teologic din Pisa. Îi dădea lui Arthur lecții de filozofie, iar după ce Arthur intră la universitate, citeau adesea împreună. Țineau nespus de mult unul la altul și păreau mai mult doi prieteni care se iubesc, decît un profesor și elevul lui. Arthur binecuvînta pămîntul pe care călca Montanelli și-mi aduc aminte că mi-a spus odată că s-ar îneca dacă l-ar pierde pe „padre" al lui, așa-i zicea el. Apoi știi ce s-a întîmplat după denunțul duhovnicului spion... A doua zi, tatăl meu și Burtonii, frații vitregi ai lui Arthur, doi oameni dezgustători, au stat toată ziua lîngă rîu, căutîndu-i cadavrul. Iar eu am rămas în odaia mea, gîndindu-mă la ceea ce făcusem... Gemma se opri cîteva clipe, apoi urmă : Seara tîrziu, tata a venit la mine și mi-a spus : „Gemma dragă, coboară ; jos se află un om care vrea să te vadă". Am coborît amîndoi în salonaș. Acolo ne aștepta un student, unul din grupul nostru. Palid ca moartea și tremurînd, acesta îmi spuse că a primit de la Gio-

vanni, din închisoare, a doua scrisoare, în care-l înştiinţa că aflase de la un gardian cum că Arthur căzuse în cursă la spovedanie, iar Cardi îl trădase. Mi-aduc aminte că studentul a încheiat : „O singură mîngîiere avem : aceea de a şti că Arthur nu e vinovat". Tata m-a luat de mîini, căutînd să mă liniştească. Pe atunci el nu ştia încă ce făcusem... M-am întors la mine în odaie şi am stat toată noaptea fără să pot închide ochii. Dimineaţa, tatăl meu şi Burtonii au plecat din nou la rîu. Mai nădăjduiau să-i găsească trupul...

— Şi nu l-au găsit ?

— Nu, nu l-au găsit. Fără îndoială că fusese luat de apă şi tîrît în mare. Eu am rămas singură acasă. Mai tîrziu a venit servitoarea să-mi spună că a sosit un preot, care, aflînd că tata nu e acasă, a plecat. Am ghicit imediat că trebuie să fie Montanelli. Am ieşit fuga pe uşa din spatele casei şi l-am ajuns lîngă portiţa grădinii. Cînd i-am spus : „Padre, trebuie să vă vorbesc", s-a oprit numaidecît şi a aşteptat în tăcere. O, Cesare, dacă i-ai fi văzut faţa atunci ! Luni şi luni după aceea am avut-o mereu înaintea ochilor !... I-am spus : „Sînt fiica doctorului Warren... Eu l-am ucis pe Arthur !" Şi i-am povestit cum se petrecuseră toate. Iar el stătea nemişcat, ca o stană de piatră, şi mă asculta. Cînd am terminat, mi-a spus : „Linişteşte-te, copila mea ! Nu eşti dumneata ucigaşul, ci eu. Eu l-am minţit şi el a aflat"... Apoi s-a întors şi a ieşit repede pe portiţă, fără să mai adauge un cuvînt.

— Şi pe urmă ?

— Nu ştiu ce s-a mai întîmplat cu el. Am auzit că în seara aceleiaşi zile a căzut în nesimţire pe stradă, nu departe de port, şi că l-au dus oamenii

într-o casă din apropiere. Asta e tot ce știu. Tata a făcut tot ce i-a stat în putință să mă liniștească. După ce i-am mărturisit totul, a părăsit imediat practica medicinei și m-a dus în Anglia, să mă îndepărteze de tot ce mi-ar fi putut aminti trecutul. Se temea să nu-mi pun și eu capăt zilelor și mi se pare că, într-adevăr, n-am fost tocmai departe de a o face. Pe urmă s-a dovedit, după cum știi, că tata avea cancer și a trebuit să-mi țin firea : afară de mine, nu mai avea pe nimeni să-l îngrijească. După moartea lui, copiii au rămas în seama mea pînă cînd fratele cel mai mare a putut să-i ia locul. Apoi a venit Giovanni... Știi, la început ne era frică să ne și vedem, între noi doi stăruia amintirea aceea înspăimîntătoare... El își făcea imputări amare pentru partea lui de vină la nenorocire, deoarece trimisese din închisoare scrisoarea aceea blestemată. Dar eu cred că tocmai durerea asta ne-a apropiat.

Martini zîmbi și clătină din cap :

— Poate că pentru dumneata așa o fi fost — zise el — dar pentru Giovanni totul era hotărît de la cea dintîi întîlnire. Îmi amintesc cum arăta cînd s-a întors la Milano, după călătoria la Livorno. Te adora, și atît de mult vorbea despre englezoaica Gemma, încît mai-mai să mă dea gata și pe mine ! Credeam că o să te urăsc... O, dar iată cardinalul !

Caleașca trecu peste pod și se opri în fața unei case mari de pe chei. Montanelli stătea rezemat în fundul caleștii. Părea nespus de obosit și nici nu băga în seamă mulțimea entuziastă care se adunase în fața casei, să-l vadă măcar o clipă. Avîntul care-i lumina chipul în catedrală se stinsese, lăsînd în locul lui o expresie de îngrijorare și de oboseală. După ce-l privi coborînd din caleașcă și îndreptîn-

du-se cu paşi greoi, bătrîneşti, spre casă, Gemma se întoarse şi o luă încet către pod.

— M-a urmărit adesea gîndul — începu ea din nou — cu ce l-a putut minţi el pe Arthur? Şi uneori îmi trecea prin minte... poate că dumitale o să ţi se pară ciudat... dar asemănarea dintre ei era atît de neobişnuită...

— Dintre cine?

— Dintre Arthur şi Montanelli. Şi nu numai eu am observat-o. Şi-apoi, în raporturile dintre membrii familiei lui Arthur era ceva de neînţeles... Mrs. Burton, mama lui Arthur, a fost una din cele mai fermecătoare femei din cîte am cunoscut vreodată. Avea aceeaşi figură inspirată ca şi Arthur, de altfel avea şi aceeaşi fire. Însă ea părea totdeauna speriată, ca un răufăcător prins asupra faptului. Iar nevasta fiului ei vitreg se purta cu ea revoltător de grosolan. Şi nici Arthur nu semăna deloc cu aceşti vulgari Burtoni... Fără îndoială că în copilărie nu-ţi dai seama totdeauna de asemenea lucruri. Mai tîrziu însă, reconstituind în gînd trecutul, de multe ori mi-a fulgerat prin gînd că Arthur nu era un Burton. S-ar putea să fi aflat ceva despre mama lui...

— Dacă-i aşa, atunci asta ar putea fi cauza sinuciderii lui, şi atunci trădarea lui Cardi nu mai are nici o importanţă — presupuse Martini, încercînd să-i aducă în felul acesta o uşurare.

Dar Gemma clătină din cap:

— O, dacă ai fi văzut, Cesare, ce expresie avea faţa lui atunci cînd l-am lovit, n-ai mai vorbi aşa. Presupunerile mele cu privire la Montanelli pot să fie adevărate, n-ar fi nimic extraordinar... Dar ceea ce am făcut cu e sigur!

Cîtva timp păşiră aşa, fără să mai schimbe o vorbă.

— Gemma, draga mea — începu Martini într-un tîrziu — dacă omul ar putea să mai schimbe ceea ce a săvîrşit odată, atunci, fără îndoială, ar merita să te mai gîndeşti la vechile greşeli. Dar din moment ce ele nu se mai pot îndrepta, lasă morţii să-i plîngă pe cei morţi ! E adevărat că povestea aceasta e înfiorătoare. Totuşi, poate că bietul băiat e mai fericit acum decît mulţi dintre cei care trăiesc, dar zac prin închisori sau sînt exilaţi. Iată la cine trebuie să ne gîndim. N-avem dreptul să dăruim morţilor toate gîndurile noastre. Adu-ţi aminte ce spune Shelley[1], poetul dumitale preferat : „Trecutul e al morţii, al tău e viitorul". Priveşte-l cît mai este al dumitale şi nu te gîndi la răul pe care l-ai făcut cîndva, ci la binele pe care poţi să-l mai faci încă.

În dorinţa caldă de a o linişti, Martini îi luă mîna, dar îndată i-o lăsă şi făcu un pas îndărăt, auzind în spatele lui un glas molatic, ca un tors de felin :

— Preastimate doctore, monsignorul Montanelli o fi avînd, nu mă îndoiesc, toate calităţile despre care vorbeşti. Cred, chiar, că e prea bun pentru lumea noastră păcătoasă şi că ar trebui expediat, cu toată politeţea cuvenită, pe lumea cealaltă. Sînt sigur că şi acolo ar face aceeaşi senzaţie ca şi aici. Şi fără îndoială că s-ar găsi acolo destule spirite de prin părţile noastre care n-au văzut încă o minunăţie ca asta : un cardinal cinstit ! Iar spiritele fiind foarte iubitoare de lucruri senzaţionale...

[1] Percy Bysshe Shelley (1792—1822) — poet progresist englez.

— De unde ştii dumneata ? se auzi glasul lui Riccardo, în care se simţea o umbră de mînie stăpînită.

— Din sfînta scriptură, dragul meu ! Dacă trebuie să-i dăm crezare, pînă şi preaonoratele spirite au o mare slăbiciune pentru combinaţiile fantastice. Iar după mine, „cinste" şi „cardinal" e o combinaţie cît se poate de originală, cu un gust tot atît de neplăcut ca racii cu miere... O ! Signor Martini şi signora Bolla ! Ce frumoasă e vremea după ploaie, nu-i aşa ? Aţi ascultat şi dumneavoastră pe noul nostru Savonarola [1] ?

Martini se întoarse repede. Cu ţigara în gură şi cu o floricică la butonieră, Tăunul îi întinse mîna lui îngustă, strînsă într-o mănuşă fină. Acum, cînd soarele se juca vesel pe ghetele lui bine lustruite şi-i lumina faţa zîmbitoare, lui Martini nu i se mai păru atît de respingător. În schimb, arăta mai mulţumit de sine ca oricînd. Îşi strînseră mîinile : unul prieteneşte, celălalt ursuz.

— Nu vă simţiţi bine, signora Bolla ? strigă deodată Riccardo.

Faţa Gemmei era atît de palidă, încît în umbra borurilor pălăriei părea ca a unei moarte. Şi după felul cum îi tremurau panglicile de la corsaj se cunoştea cît de tare-i bătea inima.

— Mă întorc acasă... — zise ea cu glas abia auzit.

Chemară o trăsură. Martini se urcă lîngă Gemma, s-o însoţească. Tăunul se grăbi să-i potrivească rochia, care se atingea de roată, apoi, fără veste, i se uită drept în ochi. Şi Martini o văzu cum se trage îndărăt, cu spaima întipărită pe faţă.

---

[1] Girolamo Savonarola (1452—1498) — vestit predicator florentin, care a înfierat moralitatea clerului şi a autorităţilor. În anul 1498, învinuit de erezie, a fost ars pe rug.

— Ce e cu dumneata, Gemma? o întrebă el în englezeşte, îndată ce trăsura porni. Ce ţi-a spus ticălosul acela?

— Nimic, Cesare. El n-are nici o vină. Eu... eu m-am speriat...

— Te-ai speriat?

— Da... Mi s-a părut... Îşi acoperi ochii cu mîna, iar Martini o aşteptă în tăcere să-şi vină în fire. Încetul cu încetul, chipul ei prinse viaţă şi, întorcîndu-se spre el, Gemma începu să vorbească cu glasul ei hotărît de totdeauna: Aveai dreptate cînd îmi spuneai că nu e sănătos să te laşi în voia amintirilor unui trecut de groază. Lucrul acesta zdruncină nervii pînă într-atît, încît începi să-ţi închipui poveştile cele mai fantastice. Să nu mai vorbim niciodată despre asta, Cesare, pentru că, altfel, în fiecare om pe care l-aş întîlni, n-aş vedea decît aceeaşi extraordinară asemănare cu Arthur... E ca un fel de halucinaţie, ca un coşmar ziua-n amiaza mare! Închipuie-ţi: cînd omul acesta s-a apropiat de noi, mi s-a părut că e Arthur...

CAPITOLUL AL CINCILEA

Tăunul avea un deosebit talent de a-şi face duşmani. Sosise la Florenţa abia în august, iar spre sfîrşitul lui octombrie, trei sferturi din membrii comitetului care-l chemaseră împărtăşeau, cu privire la el, părerile lui Martini. Chiar cei mai înfocaţi admiratori se săturaseră de atacurile lui violente împotriva lui Montanelli, şi însuşi Galli, care la în-

ceput era gata să apere şi să susţină orice ar fi spus spiritualul pamfletar, trebui să recunoască, cu inima strînsă, că ar fi mult mai cuminte dacă l-ar lăsa în pace pe cardinal.

Singurul care rămînea nepăsător la avalanşa de caricaturi şi pamflete injurioase ieşite de sub pana Tăunului era însuşi Montanelli. Nici nu face să te osteneşti, cum spunea Martini, să insulţi un om care primeşte totul cu atîta seninătate. Se povesteşte că odată, în timp ce avea la dejun pe arhiepiscopul de Florenţa, Montanelli găsise în odaia lui unul din cele mai batjocoritoare pamflete ale Tăunului ; îl citise de la început pînă la sfîrşit şi, întinzîndu-i-l arhiepiscopului, spusese : „Dar, ştiţi, nu e deloc prost scris ! Nu-i aşa ?"

În curînd începu să circule în oraş o fiţuică intitulată : „Taina Bunei Vestiri". Chiar dacă n-ar fi fost desenat pe copertă un tăun cu aripile întinse (aşa îşi iscălea Rivarez pamfletele), numai după stilul usturător şi veninos, majoritatea cititorilor ar fi înţeles cine o ticluise. Pamfletul era scris în formă de dialog între Toscana, în chip de madonă, şi Montanelli, în chip de înger, cu o cunună de ramuri de măslin (simbolul păcii) şi în mînă cu crini (simbolul purităţii), vestindu-i Toscanei sosirea iezuiţilor, şi era plin de aluzii personale jignitoare şi de presupuneri peste măsură de îndrăzneţe. Toată Florenţa îşi dădea seama că satira era şi crudă, şi nedreaptă, şi totuşi toată Florenţa făcea haz. În tonul solemn cu care erau debitate absurdităţile presărate din belşug în text era atîta umor, încît pînă şi cei mai înverşunaţi duşmani ai Tăunului rîdeau tot atît de sincer ca şi prietenii lui. Şi, cu toată nedreptatea săritoare în ochi a satirei, foaia avu oarecare in-

fluență asupra populației din oraș. Reputația personală a lui Montanelli era prea solidă ca s-o poată zdruncina serios un pamflet nerușinat, oricît de spiritual ar fi fost el, totuși opinia publică se întoarse o clipă împotriva lui. Tăunul știa unde să înțepe și, cu toate că poporul se îngrămădea ca și mai înainte în fața casei cardinalului, să-l vadă cînd se urca în caleașcă sau cînd se întorcea acasă, printre binecuvîntări și aclamații se strecurau destul de des și strigăte cu tîlc, ca „Iezuit!" sau „Spion sanfedist!"

Dar Montanelli își găsi și destui apărători. La două zile după apariția pamfletului, în cel mai de seamă ziar clerical, „Credinciosul", apăru un articol strălucit, intitulat: „Răspuns la Taina Bunei Vestiri" și iscălit „Un fiu al bisericii". Era o pledoarie într-adevăr impresionantă în favoarea lui Montanelli și împotriva atacurilor calomnioase ale Tăunului. Autorul anonim își începea articolul cu o expunere caldă și convingătoare a doctrinei „păcii și bunei învoiri" pe pămînt, al cărei vestitor era noul papă, apoi, sfidîndu-l, îl provoca pe Tăun să dovedească adevărul măcar al uneia din acuzațiile lui, și încheia cu o chemare solemnă adresată publicului, cerîndu-i să nu dea crezare defăimătorului, care nu merita decît disprețul obștesc. Atît prin argumentele hotărîtoare cît și prin calitățile lui literare, acest „Răspuns" era atît de superior tuturor articolelor obișnuite, încît stîrni interesul întregului oraș, cu atît mai mult cu cît nici editorul ziarului nu fusese în stare să ghicească cine se ascundea sub pseudonimul „Un fiu al bisericii". Articolul apăru curînd într-o broșurică separată, și despre apărătorul anonim al lui Montanelli se vorbea acum în toate cafenelele Florenței.

Tăunul răspunse prin atacuri înverşunate împotriva noului papă şi a tuturor complicilor săi, cu deosebire împotriva lui Montanelli, lăsînd să se înţeleagă că panegiricul fusese scris din îndemnul cardinalului. La toate acestea, apărătorul anonim răspunse în „Credinciosul", protestînd cu indignare. Şi tot timpul cît Montanelli mai rămase în Florenţa, polemica nu încetă, cucerind în curînd atît de mult atenţia publicului, încît aproape că-l făcu să uite de însuşi predicatorul.

Unii dintre membrii partidului liberal încercară să-i dovedească Tăunului cît de nelalocul lui era tonul acela necruţător la adresa lui Montanelli, dar n-o scoaseră la capăt cu el. La toate argumentele lor, Rivarez zîmbea binevoitor şi le răspundea, cu gîngăveala lui caracteristică :

— La drept vorbind, d-domnilor, găsesc că nu sînteţi t-tocmai corecţi ! Doar atunci cînd am f-făcut concesia aceea signorei Bolla, mi-am rezervat în mod special dreptul de a-mi face cheful şi de a-mi bate joc de Montanelli cînd va veni aici. Aşa ne-a fost înţelegerea !

Spre sfîrşitul lui octombrie, Montanelli se întoarse în eparhia lui, în Romagna. Înainte de a pleca, el ţinu o predică de bun rămas, în care atinse şi chestiunea celebrei dispute literare. După ce-şi arătă cu îngăduinţă părerea de rău pentru patima nesăbuită a celor doi publicişti, îl rugă pe necunoscutul său apărător să dea pildă de stăpînire de sine şi să înceteze acest duel de vorbe nefolositoare şi necuviincioase. Chiar a doua zi apăru în „Credinciosul" o notiţă în care se spunea că, ţinînd seama de dorinţa monsignorului Montanelli, exprimată în mod

public, „Un fiu al bisericii" renunță la continuarea polemicii.

La sfîrșitul lui noiembrie, Tăunul anunță comitetul că dorește să plece pentru două săptămîni la mare. După cît se spunea, plecase la Livorno. Dar cînd doctorul Riccardo se duse acolo, îndată după el, și căută să-l vadă, nu-l găsi nicăieri. La cinci decembrie se produse o mare mișcare politică în Statul Papal și de-a lungul întregului lanț al Apeninilor, și atunci mulți începură să bănuiască de ce-i venise gust Tăunului să-și ia vacanță în toiul iernii. Se întoarse la Florența după ce mișcarea fu înăbușită. Întîlnindu-l în stradă pe Riccardo, Tăunul îi zise zîmbind :

— Am auzit că ai întrebat de mine la Livorno, însă eu mă împotmolisem la Pisa. Ce minunat e orașul acela străvechi !... Acolo te simți într-adevăr ca în Arcadia[1] cea fericită.

În timpul crăciunului, Tăunul veni la adunarea comitetului literar, care se ținea acasă la doctorul Riccardo. Se adunase foarte multă lume. Tăunul întîrziase puțin, iar cînd intră, salutînd și zîmbind ca și cum și-ar fi cerut scuze, nu mai era nici un loc liber. Riccardo se ridică să-i aducă un scaun din odaia de alături, dar Tăunul îl opri.

— Nu vă deranjați — zise el — îmi găsesc eu loc și singur.

Traversă încăperea, îndreptîndu-se spre fereastra lîngă care ședea Gemma, și se așeză pe pervaz.

---

[1] Arcadia — ținut în Grecia veche cîntat de poeții antici ca fiind un colț de lume cu o viață pașnică, de păstori. În literatura de mai tîrziu — țară fericită ca-n povești, ferită de grijile vieții de fiecare zi.

Gemma simţi asupra ei privirea ciudată a Tăunului, privirea care-l făcea să semene cu portretul lui Leonardo da Vinci, şi neîncrederea ei instinctivă în omul acela se schimbă dintr-o dată într-o frică necugetată.

În discuţia adunării se pusese problema lansării unei proclamaţii cu prilejul foametei care ameninţa Toscana. În proclamaţie urma să se expună propunerile comitetului cu privire la măsurile ce trebuiau luate pentru a preîntîmpina dezastrul. Era destul de greu să se ajungă la o hotărîre definitivă, deoarece, ca întotdeauna, părerile erau împărţite. Grupul radical al comitetului, din care făceau parte Gemma, Martini şi Riccardo, era pentru lansarea unui apel viguros, adresat guvernului şi poporului, apel care să ceară să se ia imediat măsuri pentru ajutorarea la timp a populaţiei. Iar ramura mai moderată, din care făcea parte, bineînţeles, şi Grassini, se temea că tonul prea violent al apelului ar putea doar să indispună guvernul, nicidecum să-l înduplece.

— Toate acestea sînt admirabile, domnilor, şi se înţelege că ar fi de dorit ca ajutorul să sosească fără întîrziere — zicea el, liniştit, uitîndu-se cu o binevoitoare părere de rău spre radicalii care se agitau. Noi toţi, sau cel puţin majoritatea noastră, dorim multe lucruri, pe care nu cred că le vom căpăta vreodată. Dar dacă vom vorbi pe tonul pe care-l propuneţi, atunci se prea poate ca guvernul să nu ia cu tot dinadinsul nici o măsură înainte de a se abate foametea. Dacă am izbuti să silim guvernul să facă o anchetă în ce priveşte recolta, tot ar fi un pas înainte !

Galli, care se aşezase în colţul de lîngă cămin, se ridică dintr-o dată, vrînd să protesteze :

— Un pas înainte?... Aşa o fi, stimate domn, dar foametea n-o să ne-aştepte pe noi! Dacă vom merge cu paşi de felul acesta, poporul va pieri înainte de-a avea cînd să-i întindem o mînă de ajutor!

— Ar fi interesant să ştim... — începu Sacconi, dar din toate părţile se ridicară glasuri:

— Vorbiţi mai tare, nu se aude!

— Cum să se audă, cînd pe stradă e un zgomot infernal? zise Galli, înciudat. E închisă fereastra acolo, Riccardo?

Gemma se uită la fereastră.

— Da — răspunse ea — fereastra e închisă. Dar se vede că trece un circ ambulant sau aşa ceva.

De afară se auzeau strigăte, rîsete, zgomot de paşi, clinchet de clopoţei, şi la toate acestea se adăugau urletele unei fanfare proaste şi bubuiturile nemiloase ale unei tobe.

— N-ai ce să faci, trebuie să te împaci cu zgomotul, aşa e în zilele astea — zise Riccardo. Crăciunul e totdeauna plin de larmă... Ce voiai să spui, Sacconi?

— Voiam să spun că ar fi interesant să ştim ce gîndeşte lumea despre toate acestea la Pisa şi la Livorno. Nu cumva ar putea să ne lămurească în această privinţă signor Rivarez? Că doar vine de acolo.

Tăunul nu răspunse nimic. Se uita ţintă pe fereastră şi părea că nici nu aude ce se vorbea în jurul lui.

— Signor Rivarez! îl strigă Gemma. Era mai aproape de el decît toţi ceilalţi şi, cum acesta rămînea nemişcat, se aplecă şi-i atinse mîna. Rivarez se

întoarse încet, iar ea tresări, surprinsă de imobilitatea înspăimîntătoare a privirii lui. O clipă i se păru că are înaintea ei chipul unui mort. Apoi buzele lui se mişcară înfricoşător.

— Da, e un circ ambulant — zise el în şoaptă.

Cea dintîi mişcare a Gemmei, o mişcare instinctivă, a fost să-l pună la adăpost de curiozitatea celorlalţi. Fără să înţeleagă încă ce se petrece cu el, îşi închipui că era pradă vreunei halucinaţii cumplite, care-i chinuia trupul şi sufletul. Se ridică în grabă şi, ascunzîndu-l cu trupul ei de privirile străine, deschise larg fereastra, ca şi cum ar fi vrut să se uite afară.

Pe stradă trecea un circ, cu saltimbanci călări pe măgari şi cu paiaţe în costume pestriţe.

Rîzînd şi îmbrîncindu-se, o droaie de gură-cască glumeau între ei, în timp ce aruncau cu serpentine în paiaţe şi cu confetii în Colombină. Iar Colombina stătea în carul ei, numai fluturaşi de aur şi pene, cu bucle false pe frunte şi cu un zîmbet de împrumut pe buzele fardate. În urma carului venea o mulţime pestriţă : arabi, cerşetori, acrobaţi care făceau din mers fel de fel de figuri complicate, vînzători de mărunţişuri şi de zaharicale. Şi toată mulţimea aceea, rîzînd şi strigînd, îmbrîncea şi lovea pe cineva, dar pe cine anume Gemma nu desluşi de la început. Curînd însă văzu că era vorba de un pitic cocoşat şi slut, îmbrăcat în straie de măscărici şi purtînd pe cap o tichie caraghioasă de hîrtie, cu zurgălăi. Se vede că făcea şi el parte din trupă, înveselind mulţimea cu strîmbăturile lui hidoase.

— Ce se petrece acolo ? întrebă Riccardo, apropiindu-se de fereastră.

Era nedumerit de faptul că cei doi lăsau să aştepte întreg comitetul de dragul unor cabotini ambulanţi.

Gemma se întoarse spre el.

— Nimic de seamă — răspunse ea. Nu e decît un circ ambulant. Dar face atîta larmă, încît credeam că s-a întîmplat cine ştie ce...

Şi cum stătea rezemată de fereastră, simţi deodată cum degetele reci ale Tăunului îi strîng mîna.

— Vă mulţumesc — îi şopti el blînd şi, închizînd fereastra, se aşeză din nou pe marginea ei. Iertaţi-mă, domnilor, că v-am întrerupt — începu apoi, glumind. Dar nu-mi puteam lua ochii de la spectacol... Extraordinar de interesant !

— Sacconi ţi-a pus o întrebare — îi aminti Martini, sever.

Purtarea Tăunului i se părea o prefăcătorie fără rost şi-i era necaz că Gemma îi urma exemplul, cu o lipsă de tact care nu-i stătea în obicei.

Tăunul răspunse că nu putea să dea lămuriri asupra stării de spirit din Pisa, deoarece nu se dusese acolo decît ca să se odihnească. Şi imediat se aruncă într-un discurs chinuitor de lung, gîngăvind, expunîndu-şi punctele lui de vedere cu privire la foametea apropiată. Ai fi zis că simte o plăcere înfrigurată la auzul propriului său glas. Cînd adunarea se sfîrşi şi comitetul începu să se împrăştie, Riccardo se apropie de Martini :

— Nu vrei să rămîi cu noi la masă ? Fabrizzi şi Sacconi mi-au promis că rămîn.

— Mulţumesc, dar aveam de gînd s-o însoţesc pe signora Bolla.

— Dumneata crezi într-adevăr că nu pot să ajung şi singură acasă ? zise Gemma, ridicîndu-se şi îm-

brăcîndu-şi mantila. Fără îndoială că o să rămînă, doctore! Îi face bine societatea. Prea stă mult singur...

— Dacă-mi daţi voie, vă însoţesc eu — intră în vorbă Tăunul. Avem acelaşi drum.

— Dacă într-adevăr avem acelaşi drum...

— Dar dumneata, Rivarez, n-ai putea să vii la mine spre seară? îl întrebă Riccardo, în timp ce deschidea uşa.

Rîzînd, Tăunul se uită la el peste umăr.

— Ce om ciudat! se miră Riccardo, întorcîndu-se la oaspeţii săi. Şi ce pasiune inexplicabilă pentru comedianţii de bîlci!

— Nu-i de mirare! Vorbeşte în el înrudirea sufletească — zise Martini. El însuşi e un comediant de bîlci!

— Ar fi bine să fie numai atît — adăugă Fabrizzi, grav. Mă tem însă că, chiar dacă nu-i decît un bufon, în orice caz e un bufon periculos.

— Periculos?... În ce privinţă?

— Nu-mi plac călătoriile astea misterioase, „de plăcere", la care ţine atît de mult. Ştiţi doar că a plecat de trei ori pînă acum, şi eu nu cred pentru nimic în lume că ultima oară a fost la Pisa.

— Dar faptul că pleacă în munţi, aproape că nu-i nici un secret — răspunse Sacconi. De altfel, nici nu-şi prea dă osteneala să ascundă că păstrează relaţii cu contrabandiştii pe care i-a cunoscut în timpul răscoalei din Savinio. Şi e foarte firesc să se folosească de ei, ca să-şi trimită pamfletele dincolo de graniţele Statului Papal.

— Tocmai despre asta voiam să vorbesc cu dumneavoastră — zise Riccardo. Mi-a venit în minte că cel mai bun lucru ar fi să-l rugăm pe Rivarez să

ia asupra lui şi transportul literaturii noastre. După mine, expedierea literaturii revoluţionare la Pistoia e cît se poate de prost organizată. Trimiterea pamfletelor mereu în acelaşi fel, ascunse în ţigări de foi, e din cale-afară de primitivă.

— Totuşi pînă acum a mers — se împotrivi cu îndîrjire Martini. Se săturase să-i tot audă pe Galli şi pe Riccardo vorbind mereu despre Tăun ca despre un model vrednic de imitat şi găsea că totul mersese destul de bine pînă cînd se ivise acest „tîlhar făţarnic", ca să le dea lecţii.

— Da, e drept că pînă acum ne-am mulţumit cu ce-am avut, deoarece n-am găsit ceva mai bun. Dar, după cum ştiţi, în timpul din urmă s-au făcut multe arestări şi s-a confiscat mult material. Şi eu cred că, dacă Rivarez ar lua asupra lui această sarcină, astfel de lucruri nu s-ar mai întîmpla pe viitor.

— De ce crezi asta ?

— Mai întîi, pentru că aceşti contrabandişti ne privesc pe noi ca pe nişte străini, ba poate chiar mai rău, ca pe nişte vaci bune de muls, pe cînd Rivarez, dacă n-o fi chiar conducătorul lor, e cel puţin prietenul lor. Îl ascultă şi au încredere în el. Puteţi fi siguri că orice contrabandist e gata să facă, pentru unul care-a luat parte la răscoala din Savinio, lucruri pe care nu le-ar face de dragul nostru... Apoi nu cred să fie printre noi vreunul care să cunoască munţii aşa cum îi cunoaşte Rivarez. Nu uitaţi că el a stat în munţi şi ştie cu de-amănuntul toate potecile contrabandiştilor. Nici un contrabandist nu va îndrăzni să-l trădeze, şi chiar dacă ar îndrăzni, n-ar reuşi.

— Prin urmare, ce propuneţi ? Să-i încredinţăm întreaga sarcină a transportului literaturii noastre în

Statul Papal : distribuire, adrese, depozite, într-un cuvînt totul, sau să-l rugăm să ia asupră-şi numai trecerea publicaţiilor peste graniţă ?

— În ce priveşte adresele şi locurile de depozitare, toate cîte le cunoaştem noi le cunoaşte fără îndoială şi el. Însă, afară de cele pe care le ştim noi, el mai ştie desigur şi altele, de care noi n-avem habar. Aşa că în privinţa asta nu cred că i-am încredinţa ceva nou. Iar în ce priveşte distribuirea materialului, va hotărî majoritatea. Dar lucrul cel mai de seamă, după mine, rămîne trecerea peste graniţă. Odată broşurile ajunse cu bine la Bologna, repartizarea lor cui se cuvine e lucru relativ uşor.

— Dacă vă interesează părerea mea — zise Martini — eu sînt împotriva acestui plan. Că Rivarez ar fi cu deosebire îndemînatic pentru o însărcinare ca asta, e numai o presupunere. În fond, nici unul dintre noi nu l-am văzut la lucru ; prin urmare, nu putem fi siguri că nu-şi va pierde capul la ananghie...

— O, în această privinţă poţi să n-ai nici o grijă ! îi întrerupse Riccardo. Istoricul răscoalei din Savinio dovedeşte că Rivarez nu-şi pierde capul niciodată.

— Dar, afară de asta — urmă Martini — cu toate că nu-l cunosc îndeajuns, mi se pare totuşi că am destule motive să afirm că nu i se pot încredinţa toate secretele mişcării. Am impresia că e un om uşuratic, căruia-i place să facă pe teribilul. Şi-apoi, a încredinţa unui singur om conducerea secţiei de literatură ilegală a partidului e o problemă cît se poate de serioasă. Dumneata ce părere ai, Fabrizzi ?

— Eu nu mă îndoiesc nici de curajul lui Rivarez, nici de cinstea lui şi nici de prezenţa lui de spirit. De asemenea, nu poate fi pus la îndoială nici faptul că el cunoaşte atît munţii cît şi pe munteni. Dar am altfel de îndoieli. Nu sînt deloc sigur că Rivarez se duce în munţi numai ca să-şi treacă prin contrabandă pamfletele. Cred că mai are şi alt scop. Fără îndoială că toate acestea trebuie să rămînă între noi, fiind vorba numai de o bănuială. Mi se pare foarte posibil să fie în legătură cu vreuna din bande, şi poate chiar cu cea mai primejdioasă...

— Cu care anume crezi? Cu „Brîurile Roşii"?

— Cu „Cuţitarii".

— „Cuţitarii"?... Dar aceştia nu-s decît un grup neînsemnat, în majoritate ţărani, oameni fără carte şi fără experienţă politică!

— Tot aşa erau şi răsculaţii din Savinio. Însă printre ei se găseau cîteva capete luminate, care-i conduceau. Acelaşi lucru poate să fie şi cu banda „Cuţitarilor". Şi nu uitaţi: e aproape sigur că majoritatea membrilor celor mai extremiste partide din Romagna sînt foşti participanţi la răscoală! Ei au înţeles că nu-i pot răpune pe clericali printr-o revoltă făţişă şi au trecut la asasinate pe ascuns. Cînd au văzut că nu fac nici o treabă cu puştile, au pus mîna pe cuţite.

— Şi de ce crezi dumneata că Rivarez ar fi în legătură cu ei?

— Eu numai bănuiesc. În orice caz, lucrul acesta trebuie lămurit înainte de a i se încredinţa literatura noastră ilegală. Dacă i-ar trece prin minte să conducă în acelaşi timp amîndouă acţiunile, Rivarez n-ar putea decît să dăuneze partidului: i-ar strica reputaţia, fără să-l ajute absolut cu nimic.

Dar despre asta vom mai vorbi şi altădată. Acum trebuie să vă împărtăşesc veştile primite de la Roma. Se zice că se plănuieşte numirea unei comisii pentru întocmirea unui proiect de autonomie municipală...

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Gemma şi Tăunul mergeau în tăcere pe Lung-Arno. Se vede că vorbăria înfrigurată a Tăunului secase. De cînd ieşiseră de la Riccardo, el nu rostise aproape nici un cuvînt şi Gemma se bucura din toată inima de această tăcere. Totdeauna se simţea stingherită în tovărăşia lui, iar astăzi mai mult ca oricînd.

Deodată Rivarez se opri şi se întoarse spre ea :

— Nu cumva aţi obosit ?

— Nu. Dar de ce ?

— Şi nu sînteţi ocupată astă-seară ?

— Nu.

— Aş fi vrut să vă rog să-mi faceţi deosebita graţie de a vă plimba puţin cu mine.

— Unde ?

— Ştiu eu ? Unde vă place...

— Dar ce v-a venit în gînd ?

— Nu vă pot explica. Ar fi foarte greu. Însă vă rog mult de tot...

El îşi ridică ochii spre ea. Expresia acestor ochi o surprinse.

— Cu dumneavoastră se petrece ceva ciudat — zise ea cu blîndeţe.

Tăunul smulse o petală din floarea pe care o purta la butonieră şi începu s-o rupă în bucăţi. Oare pe cine-i amintea el acum?... Pe cineva cu aceleaşi mişcări nervoase şi grăbite ale degetelor...

— Mi-e sufletul greu — şopti el, fără să-şi ridice ochii de la mîinile lui. N-aş vrea să rămîn singur astăzi. Veniţi cu mine?

— Da, fără îndoială. Dar n-ar fi mai bine să mergem la mine acasă?

— Nu, să luăm masa la un restaurant. Este unul în Piaţa Signoriei. Vă rog să nu vă opuneţi, mi-aţi promis...

Intrară în restaurant. Tăunul făcu comanda, dar aproape nu se atinse de mîncare. Tăcea mereu, cu încăpăţînare, fărîmiţa pîinea şi răsucea ciucurii feţei de masă. Gemma se simţea nespus de încurcată. Începea să-i pară rău că primise să vină cu el. Tăcerea era tot mai apăsătoare. Ea nu voia să înceapă o discuţie banală cu omul acela, care părea că uitase de prezenţa ei. În sfîrşit, Rivarez se uită la ea şi-i propuse pe neaşteptate:

— Vreţi să vedeţi reprezentaţia de circ? Mirată, Gemma făcu ochii mari. Aţi văzut vreodată o reprezentaţie de felul acesta? o întrebă el, înainte ca ea să fi avut timp să-i răspundă.

— Nu, n-am văzut. Nu m-a interesat.

— Păcat. E cît se poate de interesant. Mie mi se pare că nu poţi cunoaşte viaţa poporului dacă n-ai văzut asemenea reprezentaţie.

...Circul ambulant îşi întinsese cortul dincolo de porţile oraşului. Cînd Gemma şi Tăunul se apropiară, scîrţîitul înverşunat al viorilor şi bătăile tobei dădeau de veste că reprezentaţia începuse.

Spectacolul nu era tocmai complicat. Toată trupa era alcătuită din cîțiva clovni, paiațe și acrobați, un călăreț care sărea cu calul printr-un cerc, o Colombină peste măsură de fardată și un cocoșat care făcea glume proaste și plictisitoare. În general, glumele nu supărau prin trivialitatea lor, dar erau învechite, răsuflate și aproape toate purtau pecetea unei înspăimîntătoare vulgarități. Cu acea politețe proprie toscanilor, publicul rîdea și aplauda. Dar mai mult ca orice, plăceau ghidușiile cocoșatului, în care Gemma nu găsea nimic : nici agerime de minte, nici haz. Nu erau decît o serie de strîmbături grosolane și dezgustătoare. Spectatorii îl imitau și, ridicîndu-și copiii pe umeri, le arătau „monstrul cel mic".

— Signor Rivarez, cum puteți găsi ceva spiritual în toate astea ? îl întrebă Gemma pe Tăun, întorcîndu-se spre el. Rivarez stătea rezemat de unul din stîlpii cortului. Mi se pare...

Dar, văzîndu-l, se opri. Niciodată în viață nu mai citise pe o față omenească o suferință atît de nesfîrșită, de deznădăjduită. Poate doar atunci, la Livorno, cînd stătuse de vorbă cu Montanelli lîngă portița grădinii...

Dar iată : cocoșatul primi un ghiont de la unul din clovni, făcu o tumbă în aer și se rostogoli din arenă ca un ghem ciudat. Începu apoi un dialog între doi clovni, și Tăunul tresări ca trezit din somn.

— Să mergem ! zise el. Sau poate doriți să mai rămînem ?

— Prefer să plecăm.

Ieșiră din cort și o luară prin umbra întunecată a copacilor, spre rîu. Cîtva timp tăcură amîndoi.

— Cum v-a plăcut reprezentaţia? întrebă deodată Tăunul.

— Un spectacol destul de trist, iar pe alocuri de-a dreptul respingător.

— Şi ce anume vi s-a părut respingător?

— Toate strîmbăturile acelea... O, sînt pur şi simplu monstruoase! N-au nimic spiritual în ele.

— Vă gîndiţi la cocoşat?

Cum nu uitase sensibilitatea bolnăvicioasă a Tăunului faţă de tot ce-i amintea de infirmităţile lui, Gemma ar fi vrut să vorbească cît mai puţin despre această parte a reprezentaţiei. Dar fiindcă o întrebase el singur, ea încuviinţă:

— Da, partea aceea din program mi-a plăcut cel mai puţin.

— Totuşi, tocmai atunci publicul se desfăta cu mai mult entuziasm!

— Iată un lucru pe care s-ar cuveni să-l regretăm.

— De ce? Poate pentru că totul era calculat în aşa chip, încît să satisfacă gusturile cele mai grosolane?

— Nu. E adevărat că totul era calculat în aşa chip, încît să satisfacă gusturile grosolane. Dar la asta se mai adaugă şi cruzimea.

El zîmbi:

— Cruzimea?... Faţă de cocoşat?

— Vreau să spun... că el, personal, priveşte fără îndoială lucrul acesta cu toată liniştea. Pentru el, strîmbăturile sînt o sursă de cîştig, întocmai ca săriturile pentru călăreţ sau ca rolul Colombinei pentru actriţă. Dar cînd îl vezi, parcă te apasă ceva pe suflet. E înjositor, demnitatea lui de om e călcată în picioare.

— Probabil însă că nu îndură mai multe înjosiri acum, decît înainte de a fi intrat la circ! Oricum, demnitatea fiecăruia dintre noi e călcată în picioare într-un fel sau altul.

— Se poate. Dar în cazul de față... Poate o să vi se pară o prejudecată absurdă, însă, după mine, trupul omenesc e sfînt. Nu pot să sufăr cînd trupul acesta e batjocorit și schilodit înadins!

— Trupul omenesc... Dar sufletul?

Rivarez se opri deodată și, sprijinindu-se cu mîna de balustrada de piatră a cheiului, se uită drept în ochii Gemmei, așteptîndu-i răspunsul.

— Sufletul?... repetă ea, oprindu-se la rîndu-i și privindu-l cu mirare.

Tăunul își desfăcu brațele, cu o mișcare violentă:

— Oare nu v-a trecut niciodată prin minte că acest biet clovn are și el un suflet viu care se zbuciumă, un suflet omenesc ghemuit într-un ciot din trup găunos, al cărui rob este? Sînteți totdeauna atît de milostivă, vă doare inima de trupul acela îmbrăcat în zdrențe vrednice de rîs, cu clopoței, dar uitați de sufletul lui nenorocit, care n-are nici măcar straie de paiață ca să-și acopere goliciunea lipsită de orice apărare! Gîndiți-vă cum tremură acest suflet de frig, cum îl înăbușă rușinea în văzul tuturor, cum îl sfîșie glumele oamenilor ca un bici, cum îl arde rîsul lor ca fierul înroșit! Gîndiți-vă cum se uită neputincios la munții care nu vor să se dărîme peste el, ca să-l ascundă de cei care-l chinuie, la pietrele care nu se îndură să-l acopere... cum îi invidiază el pe șobolani, pentru că ei se pot furișa în găuri, se pot face nevăzuți! Și nu uitați că sufletul e mut, n-are glas, nu poate striga. El trebuie să rabde, să rabde și iarăși să rabde... Adică, vor-

besc prostii... De ce nu rideţi ? Umorul n-are nici un efect asupra dumneavoastră ?

Gemma se întoarse în tăcere şi o luă încet de-a lungul cheiului. Toată seara aceea nu-i trecuse măcar o dată prin minte că tulburarea lui neînţeleasă ar putea să aibă vreo legătură oarecare cu circul ambulant. Şi acum, cînd datorită acestei izbucniri neaşteptate, avea în faţă imaginea întunecată a vieţii lui lăuntrice, o cuprinse o milă atît de adîncă, încît nu se simţea în stare să găsească nici un cuvînt de mîngîiere. Rivarez mergea alături de ea, uitîndu-se la apă.

— Vreau să consideraţi — zise el fără veste, măsurînd-o cu o privire bănuitoare — că tot ce v-am spus nu e decît rodul imaginaţiei mele. Am o slăbiciune : îmi place să dau frîu liber închipuirii, dar nu-mi place să-mi văd închipuirile luate în serios !

Gemma nu-i răspunse nimic şi amîndoi îşi urmară drumul în tăcere. Cînd ajunseră la poarta Uffizi, el trecu deodată strada şi se aplecă peste o grămăjoară întunecată, ghemuită lîngă şinele tramvaiului cu cai.

— Ce-i cu tine, mititelule ? întrebă el, şi Gemma rămase surprinsă de căldura neaşteptată din glasul lui. De ce nu te duci acasă ?

Ghemotocul se mişcă şi îngînă ceva cu glas pierit, întretăiat de suspine. Gemma se apropie şi zări un copil cam de vreo şase ani, murdar, îmbrăcat în zdrenţe, culcat pe caldarîm ca o sălbăticiune mică şi speriată. Tăunul se aplecă şi-i mîngîie căpşorul zburlit.

— Ce ţi s-a întîmplat ? întrebă el, aplecîndu-se şi mai mult ca să-i audă răspunsul nedesluşit. Trebuie să te duci acasă şi să te culci. Băieţii mici ca tine

n-au ce căuta noaptea pe stradă ! Uite, ai îngheţat de tot. Haide, dă-mi mîna şi fii cuminte. Unde stai ? Îl apucă de mînă să-l ridice, dar băieţelul se lăsă din nou la pămînt, plîngînd din adîncul inimii. Ei, ce este, ce este ? întrebă Tăunul, lăsîndu-se în genunchi lîngă el.

Umărul şi hăinuţa băieţelului erau pline de sînge.

— Spune-mi ce s-a întîmplat ? urmă Tăunul cu duioşie. Ai căzut ? Nu ? Te-a bătut cineva ? Aşa mă gîndeam şi eu. Dar cine anume ?...

— Unchiul.

— Ei, da, fără îndoială ! Şi cînd s-a întîmplat asta ?

— Azi-dimineaţă. El era beat, şi eu... eu...

— Şi tu i-ai căzut în gheare ! Nu-i aşa ? Trebuie să te fereşti să stai în calea omului beat, drăguţule. Beţivilor nu le place asta... Ce să facem cu mititelul, signora ! Vino la lumină, băiatule, să-ţi văd umărul. Ia-mă de gît, n-o să-ţi fac nici un rău. Uite aşa...

Tăunul luă băieţaşul în braţe, trecu strada cu el şi-l aşeză pe balustrada lată de piatră. Apoi scoase un briceag din buzunar şi, lipind capul copilului de pieptul său, tăie cu îndemînare mîneca ruptă. Gemma sprijinea braţul rănitului. Umărul era înspăimîntător de zdrobit şi de umflat, iar braţul avea o tăietură adîncă.

— Cum a putut cineva să brutalizeze un copil atît de mic ? zise Tăunul, legînd braţul cu batista, ca să nu-l zgîrie mîneca. Cu ce te-a bătut ?

— Cu vătraiul. Eu i-am cerut un soldo [1], ca să-mi cumpăr polenta [2] de la prăvălie, iar el m-a bătut cu vătraiul...

[1] Soldo — monedă măruntă de aramă.

[2] Polenta — mămăligă.

— O ! strigă el cu milă. Şi te-a durut tare ?

— M-a bătut cu vătraiul şi eu am fugit. Am fugit pentru că m-a bătut...

— Şi ai hoinărit toată ziua, fără să mănînci nimic ?

În loc de răspuns, copilul se porni să plîngă în hohote. Tăunul îl luă de pe balustradă.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, te vindecăm noi. Numai, cum să facem rost de-o trăsură ? Mă tem că toate sînt la teatru, că e spectacol astă-seară... Mi-e ruşine că vă port aşa prin oraş, signora, dar...

— O, nu-i nimic, merg cu dumneavoastră. S-ar putea să aveţi nevoie de ceva. Dar o să-l puteţi duce în braţe atît de departe ? Nu-i prea greu ?

— Nu, deloc ! Nu vă fie frică !

Abia la teatru găsiră cîteva cupeuri, dar toate erau reţinute. Reprezentaţia se terminase şi spectatorii începură să părăsească teatrul. Numele Zittei se vedea tipărit cu litere mari pe afişele de pe ziduri. Juca în balet. Tăunul o rugă pe Gemma să-l aştepte puţin şi se apropie de intrarea artiştilor, unde întrebă pe unul din oamenii de serviciu :

— Signora Renny a plecat ?

— Nu, signor — îi răspunse omul, uitîndu-se cu mirare la bărbatul acela bine îmbrăcat, care purta în braţe un băieţel de pe stradă. Signora Renny se pregăteşte să plece, mi se pare. Acesta e cupeul ei. Dar iat-o...

Zitta cobora scara, sprijinindu-se de braţul unui tînăr ofiţer de cavalerie. Era orbitor de frumoasă în mantila ei de catifea de un roşu aprins, aruncată peste rochia de bal, şi cu un evantai uriaş de pene de struţ atîrnat la şold. Peste măsură de surprinsă.

se opri la ieşire, îşi trase mîna de sub braţul ofiţerului şi se apropie de Tăun.

— Felice — strigă ea — ce ai acolo ?

— Am cules băieţaşul ăsta de pe stradă. E bătut într-un mod sălbatic şi mai e şi flămînd ! Trebuie să-l duc cît mai repede acasă, şi cum nicăieri nu se găseşte nici un vehicul, aş avea nevoie de cupeul tău.

— Felice, nu cumva ai de gînd să iei acasă puiul acesta de cerşetor oribil ? Trimite după un poliţist, să-l ducă la azil sau în altă parte. Doar n-o să aduni la tine toate haimanalele din oraş !

— Copilul e rănit — stărui Tăunul. Mîine o să-l putem trimite la azil, dar acum trebuie să-l luăm la noi şi să-i dăm să mănînce.

Zitta făcu o strîmbătură de dezgust :

— Uite, s-a lipit cu capul de tine. Cum poţi suporta una ca asta ? E aşa de murdar !

Rivarez o privi cu ură :

— I-e foame — zise el aspru. Se vede că tu nu ştii ce înseamnă asta.

— Signor Rivarez — intră în vorbă Gemma. Eu stau aproape de aici. Să ducem copilul la mine, şi dacă nu s-o găsi nici o trăsură, îl găzduiesc eu noaptea asta.

Rivarez se întoarse repede spre ea :

— Sînteţi dispusă să faceţi asta ?

— Fără îndoială. Bună seara, signora Renny.

Ţiganca se înclină cu răceală, apoi, înălţînd din umeri furioasă, luă din nou braţul ofiţerului, îşi ridică trena rochiei şi, trecînd pe lîngă ei, se îndreptă, parcă plutind, spre cupeul pe care încercaseră să i-l ia.

— Signor Rivarez, o să trimit cupeul după dumneata şi copil — zise ea, oprindu-se lîngă portieră.

— Bine, să-i spun atunci unde să vină. Şi Rivarez se apropie de vizitiu, îi dădu adresa, apoi se întoarse la Gemma, cu povara lui.

...Ketty nu dormea, îşi aştepta stăpîna. Auzind ce se întîmplase, alergă repede să aducă apă caldă şi tot ce trebuie pentru un pansament. După ce aşeză copilul pe un scaun, Tăunul se lăsă în genunchi în faţa lui şi, scoţîndu-i cu îndemînare hăinuţa ruptă, îi spălă şi-i legă rănile. Tocmai terminase de spălat copilul şi-l înfăşurase într-o cuvertură caldă, cînd Gemma intră cu o tavă în mîini.

— Acum i se poate da de mîncare pacientului dumneavoastră? întrebă ea, zîmbind de înfăţişarea ciudată a mititelului.

Tăunul se ridică şi, adunînd zdrenţele copilului, le făcu ghem.

— Mi se pare că v-am făcut mare bucluc aici — zise el. Toate astea trebuie arse, o să-i cumpăr mîine hăinuţe noi... Aveţi puţin coniac, signora? Să-i dăm cîteva picături. Iar eu, dacă-mi îngăduiţi, o să mă duc să mă spăl pe mîini.

După ce mîncă, băieţelul adormi numaidecît în braţele Tăunului, cu capul sprijinit de pieptul lui. Gemma o ajută pe Ketty să facă ordine în odaie, apoi se aşeză din nou la masă.

— Signor Rivarez, gustă ceva înainte de a pleca acasă. La masă aproape n-ai pus nimic în gură, şi acum e tîrziu.

— Aş lua cu plăcere o ceaşcă de ceai, servit englezeşte... Mi-e ruşine că te necăjesc atîta!

— Nu face nimic! Culcă băiatul pe canapea, te oboseşte. Numai stai puţin să acopăr perna cu cearşaful... Ce ai de gînd să faci mîine cu el?

— Mîine ? O să caut să văd dacă nu mai are şi alte rude afară de beţivul de unchiu-său. Dacă nu are, o să fiu nevoit să urmez sfatul signorei Renny şi să-l duc la vreun azil. Poate că n-ar fi rău, din caritate, să-i leg o piatră de gît şi să-l arunc în rîu. Dar asta ar putea să-mi aducă unele neplăceri... A adormit, sărăcuţul. Ce nenorocit ! E mai neajutorat decît un pisoi de pe stradă.

Cînd Ketty aduse tava cu ceai, băiatul deschise ochii şi aruncă împrejur o căutătură aiurită. Dar îndată ce-l recunoscu pe Tăun, îl privi ca pe ocrotitorul lui firesc, alunecă de pe canapea şi, încurcîndu-se în cuvertura mare în care era înfăşurat, se apropie şi se ghemui lîngă el. Îşi venise destul în fire, ca să pună întrebări. Arătînd spre mîna mutilată în care Tăunul ţinea o prăjitură, întrebă :

— Ce-i asta ?

— Asta ? O prăjitură. Vrei şi tu ? Dar îţi ajunge cît ai mîncat ! Aşteaptă pînă mîine, prietene.

— Nu, asta ! şi copilul întinse mîna şi arătă degetele ciuntite şi cicatricea groaznică de pe mîna stîngă a Tăunului, pe care acesta şi-o lăsă imediat în jos.

— O, asta e ceea ce ai şi tu la umăr... M-a lovit unul care era mai voinic decît mine.

— Şi te-a durut, nu-i aşa ?

— Nu, nu-mi mai aduc aminte... În orice caz, nu mai rău decît altă dată... Ei, acum du-te şi te culcă, copiii nu trebuie să stea de vorbă aşa de tîrziu.

Cînd sosi cupeul, băieţelul dormea dus. Tăunul îl luă cu băgare de seamă în braţe şi începu să coboare scara cu el.

— Dumneata ai fost astăzi îngerul meu cel bun — zise el, oprindu-se pe scară. Însă fără îndoială că asta n-o să ne împiedice pe viitor să ne certăm cît vom pofti !

— Eu nu doresc să mă cert cu nimeni, oricine ar fi — îi răspunse Gemma.

— Da, dar eu doresc ! Viața n-ar avea nici un haz fără certuri. O ceartă zdravănă e ca sarea pămîntului. E mai bună chiar decît reprezentațiile de circ !

Cu aceste cuvinte, el coborî ultimele trepte, ținînd cu grijă în brațe copilul adormit.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

În cele dintîi zile ale lui ianuarie, la invitația pentru adunarea lunară a comitetului literar, Martini primi de la Tăun un răspuns scurt, mîzgălit cu creionul : „Regret mult, nu pot veni". Lucrul acesta îl supără pe Martini, deoarece pe invitație adăugase : „Foarte important". O purtare atît de lipsită de seriozitate față de cauză i se părea aproape o necuviință. Afară de asta, în aceeași zi primise trei scrisori cu vești proaste și, pe deasupra, mai sufla și vîntul de la răsărit ! Pentru toate aceste motive, Martini era rău dispus, și cînd doctorul Riccardo îl întrebă la adunare : „Ce, Rivarez lipsește ?", Martini îi răspunse înciudat :

— Lipsește. Probabil că a găsit ceva mai bun de făcut și nu poate sau, mai bine zis, nu vrea să vină.

— Martini, dumneata eşti omul cel mai nedrept din toată Florenţa — îl dojeni Galli, enervat. Dacă cineva nu-ţi place, apoi tot ce face trebuie să fie numaidecît rău. Cum ar putea omul să vină, dacă e bolnav?

— Cine ţi-a spus că e bolnav?

— Cum, nu ştii? Sînt patru zile de cînd nu s-a dat jos din pat.

— Şi ce are?

— Nu ştiu. Întîlnirea pe care trebuia s-o avem, a amînat-o pe joi. Iar ieri, cînd am trecut pe la el, mi s-a spus că-i e rău şi nu poate primi pe nimeni. Credeam că-l îngrijeşte Riccardo.

— Nu, eu n-am ştiut nimic. Chiar astă-seară o să trec pe la el, să văd dacă n-are nevoie de ceva.

A doua zi dimineaţă, palid şi obosit, Riccardo intră la Gemma. Cu glas monoton, ea dicta cifrele, iar Martini, cu lupa într-o mînă şi cu un creion bine ascuţit în cealaltă, le trecea, cu semne mici, pe pagina unei cărţi. Gemma îi făcu semn lui Riccardo să aştepte: un om care scrie cifrat nu trebuie să fie întrerupt. Riccardo se lăsă lîngă ea pe canapea şi începu să caşte plictisit, abia ţinîndu-se să nu aţipească.

— 2,4; 3,7; 6,1; 3,5; 4,1 — se auzea mereu glasul Gemmei, monoton şi egal ca un ţăcănit de maşină — 8,4; 7,2; 5,1... Aici se termină fraza, Cesare. Înfipse un ac în hîrtie în locul unde se oprise şi se întoarse spre Riccardo: Bună ziua, doctore. Ce rău arăţi! Nu cumva eşti bolnav?

— Nu, n-am nimic. Sînt sănătos. Numai că-s grozav de obosit. Am petrecut la Rivarez o noapte înspăimîntătoare.

— La Rivarez?...

— Da. Am stat toată noaptea lîngă el, iar acum trebuie să mă duc la spital. Am venit la dumneata să te întreb dacă nu cunoşti pe cineva care ar putea să stea cu el cîteva zile. E într-o stare groaznică. Negreşit că eu o să fac tot ce pot. Dar n-am timp să stau acolo, cît despre vreo infirmieră, nici nu vrea să audă !

— Dar ce e cu el ?

— Mai mult ca sigur că are o complicaţie de natură nervoasă, dar cauza principală a bolii e o rană veche care n-a fost îngrijită la timp. E într-o stare de spirit cît se poate de proastă. Se vede că a căpătat rana asta în timpul războiului din America de Sud şi nu încape îndoială că n-a fost căutat cum se cuvine ; totul s-a făcut la repezeală, grosolan şi fără pricepere. E de mirare cum de-a mai scăpat cu viaţă. De atunci a rămas cu o congestie cronică. Din cînd în cînd, congestia se agravează şi orice fleac îi poate stîrni o criză ca aceea de acum.

— E ceva primejdios ?

— N-nu... în asemenea cazuri, primejdia constă în faptul că bolnavul, din pricina durerilor prea mari, poate să-şi piardă răbdarea şi să se sinucidă.

— Are dureri mari ?

— De neînchipuit ! Mă mir cum le mai poate suporta. Noaptea asta am fost silit să-i dau opiu. De obicei nu-mi place să administrez opiu bolnavilor nervoşi, dar trebuia să-i uşurez într-un fel durerea !

— E într-adevăr atît de nervos ?

— Foarte nervos. Însă are o voinţă nemaipomenită. Înainte de a-şi pierde cunoştinţa din cauza durerii, părea surprinzător de liniştit. În schimb, mi-a dat de lucru spre ziuă ! Şi de cînd credeţi că e

bolnav ?! De cinci zile ! Şi nici un suflet de om lîngă el, afară doar de neroada aceea de proprietăreasă, care doarme atît de adînc, încît ar putea să se dărîme casa peste ea, şi tot nu s-ar trezi ! Şi chiar cînd nu doarme, tot nu e bună de nimic !

— Dar dansatoarea lui ?

— Închipuiţi-vă ciudăţenie ! Nu-i dă voie nici să intre la el. Are un fel de frică bolnăvicioasă de ea. E greu să-l înţelegi pe omul acesta... Un amalgam de contradicţii ! Riccardo îşi scoase ceasul şi-l cercetă cu un aer îngrijorat : O să întîrzii de la spital, dar n-am ce face. Poate să înceapă o dată medicul secund şi fără mine... Păcat că n-am ştiut mai devreme : nu trebuia să-l lăsăm singur atîta timp !

— Dar de ce n-a trimis la vreunul dintre noi, să ne spună că e bolnav ? întrebă Martini. Ar fi trebuit să-şi dea seama că nu l-am fi lăsat aşa.

— Îmi pare rău, doctore — zise Gemma — că nu ne-ai dat de veste măcar astăzi, să nu stai singur şi să te oboseşti atîta.

— Draga mea, am vrut să trimit după Galli, dar Rivarez s-a supărat atît de cumplit cînd i-am spus, încît m-am lăsat păgubaş. Iar cînd l-am întrebat pe cine i-ar face plăcere să vadă, m-a privit deodată cu ochi speriaţi şi, acoperindu-şi faţa cu mîinile, a strigat : „Nu, să nu spui nimănui... or să rîdă de mine !" Îl urmăreşte gîndul că toată lumea rîde de el dintr-o anumită pricină. Dar n-am înţeles din care, pentru că tot timpul vorbeşte spanioleşte. Dar aşa-s bolnavii, spun uneori lucruri ciudate...

— Cine stă cu el ? îl întrebă Gemma.

— Nimeni, afară de proprietăreasă şi de servitoarea ei.

— Mă duc chiar acum acolo — hotărî Martini.

— Mulțumesc. Iar eu o să trec spre seară. Ai să găsești foaia cu instrucțiunile mele în sertarul mesei de lîngă fereastra cea mare, iar opiul în odaia cealaltă, pe etajeră. Dacă încep din nou durerile, să-i mai dai, dar numai o singură doză, nu mai mult. În nici un caz să nu-i lași sticluța la îndemînă, ca nu cumva să-l ispitească și să ia mai mult decît se cuvine...

Cînd intră Martini în odaia pe jumătate întunecată a bolnavului, Tăunul întoarse repede capul și-i întinse mîna înfierbîntată.

— O, Martini ! Ai venit să mă iei la rost pentru corecturile acelea ? începu el, silindu-se zadarnic să-și ia tonul ușuratic de totdeauna. Să nu mă cerți că am lipsit ieri de la adunarea comitetului. Nu mi-a fost tocmai bine și...

— Lasă-l în plata Domnului de comitet ! L-am văzut adineauri pe Riccardo și am venit să văd dacă nu-ți pot fi de vreun folos.

Chipul Tăunului se făcu deodată ca de piatră :

— O, ești prea bun. Dar nu trebuia să te deranjezi pentru asta. Nu mă simt în apele mele, și atîta tot !

— Același lucru l-am înțeles și eu din vorbele lui Riccardo. Doar a stat noaptea asta cu dumneata, nu ?

— Îți mulțumesc. Acum mă simt mult mai bine și nu-mi trebuie nimic.

— Minunat ! În cazul acesta o să stau în odaia cealaltă, poate-ți place mai mult să rămîi singur. O să las ușa puțin întredeschisă, să mă poți chema.

— Nu te deranja, te rog. Te asigur că n-am nevoie de nimic. Îți pierzi timpul degeaba.

— Lasă prostiile! îi tăie vorba destul de brutal Martini. Ce mă tot sîcîi? Crezi că n-am ochi? Stai liniştit şi încearcă să dormi.

Trecu în odaia de alături, lăsînd uşa întredeschisă, şi se aşeză să citească. Curînd îl auzi pe bolnav cum se frămîntă în pat, neliniştit. Puse cartea deoparte şi ascultă. Cîtva timp păru că se face linişte, apoi desluşi iarăşi mişcări înfrigurate şi respiraţia grăbită şi grea a unui om care îşi ţine dinţii încleştaţi spre a-şi înăbuşi gemetele. Martini intră în odaia bolnavului.

— Poate că ai nevoie de ceva, Rivarez? Văzînd că nu primeşte nici un răspuns, se apropie de pat. Palid ca un mort Tăunul îl privi cîteva clipe, apoi clătină din cap în tăcere. N-ar fi bine să-ţi mai dau opiu? Riccardo spunea că mai poţi lua o dată dacă ai dureri mari.

— Nu, mulţumesc. Pot să mai rabd. Mai tîrziu poate să fie şi mai rău...

Martini înălţă din umeri şi se aşeză lîngă pat. Aproape o oră, care i se păru fără sfîrşit, rămase acolo veghind. Apoi se ridică şi aduse opiul.

— Nu mai merge aşa, Rivarez! Dumneata poate mai poţi răbda, eu însă nu. Trebuie să iei doctoria.

Fără să rostească un cuvînt, Tăunul înghiţi opiul. Apoi se întoarse cu faţa la perete şi închise ochii. Martini se aşeză din nou. Respiraţia bolnavului se făcea treptat-treptat mai adîncă şi mai egală.

Era atît de secătuit de puteri, încît dormi mult. fără să se trezească între timp. Ceasurile treceau şi el tot nu se mişcă. Martini se apropie de mai multe ori de pat şi se uită cu atenţie la chipul acela încremenit: afară de faptul că respira, Tăunul nu dădea nici un semn de viaţă. Faţa lui avea o paloare

de cadavru, şi Martini simţi cum îl cuprinde frica : nu cumva să-i fi dat prea mult opiu ? Mîna cea schiloadă a Tăunului odihnea pe cuvertură şi Martini o scutură cu băgare de seamă, ca să-l trezească. Atunci, mîneca descheiată îi alunecă în sus, şi pe tot antebraţul, de la încheietura pumnului şi pînă la cot, ieşiră la iveală nenumărate cicatrice adînci, înspăimîntătoare.

— Ce înfăţişare oribilă trebuie să fi avut braţul acesta atunci cînd rănile nu erau încă vindecate ! auzi la spate glasul lui Riccardo.

— Ai venit, în sfîrşit ! Uite, Riccardo, oare e bine că doarme aşa, fără întrerupere ? Sînt vreo zece ore de cînd i-am dat opiu, şi de atunci n-a mai mişcat un deget !

Riccardo se apleca şi ascultă respiraţia bolnavului :

— Nu-i nimic, respiră bine. Totul e din pricină că era din cale-afară de istovit. După o noapte ca cea de ieri, criza s-ar putea repeta spre ziuă. Sper că o să rămînă cineva lîngă el peste noapte ?

— Rămîne Galli. A trimis vorbă că vine pe la ora zece.

— Acum e aproape zece... Uite-l că se trezeşte ! Ai grijă să i se dea cît mai repede o supă fierbinte... Domol, Rivarez ! Nu trebuie să te lupţi cu mine, că doar eu nu-s episcop...

Tăunul se ridică deodată şi privi înaintea lui cu ochi plini de spaimă.

— E rîndul meu ? întrebă el repede pe spanioleşte. Mai ocupaţi-vă de public cîteva minute pînă vin... O, Riccardo ! Nu te-am recunoscut. Îşi plimbă ochii prin odaie şi-şi trecu mîna peste frunte, de parcă se îndoia de adevărul celor ce vedea în jurul

lui. Martini ! Credeam că ai plecat de mult. Se vede că am dormit...

— Şi încă cum ! Ca frumoasa adormită din poveste. Zece ceasuri în şir ! Iar acum trebuie să-ţi bei supa şi să dormi iar.

— Zece ceasuri ! Şi dumneata, Martini, ai stat aici tot timpul ?

— Da. Chiar începuse să-mi fie teamă că ţi-am servit o doză prea mare de opiu.

Tăunul se uită la el, cu un surîs viclean :

— Vezi, n-ai avut noroc de data asta. Dacă aş muri eu, şedinţele comitetului vostru ar fi mult mai liniştite ! Dar de ce dracu îţi baţi atîta capul cu mine, Riccardo ? Pentru Dumnezeu, lăsaţi-mă în pace, ce vă pasă vouă de mine ? Nu pot suferi doctorii !

— Bine, bine, numai să bei supa, şi te las în pace. O să mai trec totuşi pe aici peste o zi sau două, să văd cum îţi merge. Cred că criza a trecut. Acu' nu mai semeni chiar atît de mult cu fantoma morţii care a sosit să-şi ia locul la ospăţ !

— Îţi mulţumesc, curînd o să fiu bine de tot... Cine a venit ? Galli ? Mi se pare că azi se adună la mine toate cele trei graţii...

— Am venit să stau cu dumneata noaptea asta.

— Prostii ! Nu-i nevoie să mă păzească nimeni. Duceţi-vă cu toţii acasă. Chiar dacă criza se repetă, tot nu puteţi să-mi fiţi de vreun folos. Opiu nu mai iau. N-are efect decît o singură dată.

— Din nenorocire, ai dreptate — încuviinţă Riccardo. Dar regula asta nu-i totdeauna uşor de respectat.

Tăunul se uită la el şi zîmbi :

— Nu-ţi fie frică. Dacă aş fi vrut, o făceam de mult.

— În orice caz, n-o să te lăsăm singur — îi răspunse rece Riccardo. Galli, să trecem o clipă dincolo, trebuie să vorbesc cu dumneata. Noapte bună, Rivarez ! O să mai vin mîine pe aici.

Riccardo plecă, iar Martini mai rămase puţin în odaia de alături, de vorbă cu Galli. În timp ce ieşise pe uşa din faţă, auzi oprindu-se la portiţa grădinii un cupeu şi văzu coborîndu-se umbra unei femei, care o luă pe cărare spre casă. Era Zitta. Se vede că se întorcea de la vreo petrecere. Martini o salută scoţîndu-şi pălăria şi-i făcu loc, apoi o luă pe ulicioara întunecată ce dădea pe Poggio Imperiale. Dar nu trecu decît o clipă şi auzi din nou zăvorul portiţei şi paşi grăbiţi în urma lui.

— Staţi un moment ! îi strigă Zitta.

Îndată ce Martini se întoarse, Zitta se opri şi se sprijini cu mîna de gard. Apoi, trecîndu-şi degetele peste ostreţe, se apropie încet de el. La lumina slabă a singurului felinar din capătul ulicioarei, o văzu venind cu capul plecat, sfiindu-se sau ruşinîndu-se parcă de ceva.

— Cum îi mai este ? întrebă ea, fără să-şi ridice ochii.

— Mult mai bine decît azi-dimineaţă. A dormit aproape toată ziua şi nu mai are înfăţişarea aceea pierită. S-ar părea că i-a trecut criza.

— I-a fost tare rău ?

— Atît de rău, încît nu ştiu cum ar putea să-i fie mai rău.

— Am bănuit eu asta ! Cînd nu-mi dă voie să intru la el, înseamnă că-i e rău de tot.

— De multe ori are asemenea crize ?

— Cum să vă spun ?... Îi vine foarte neregulat. Astă-vară, în Elveția, a fost sănătos tot timpul, dar iarna trecută — pe atunci stăteam la Viena — a fost ceva înspăimîntător. Nu mă primea zile întregi. Nu mă suferă lîngă el cînd e bolnav. De cîte ori simțea că se apropie criza, mă trimitea la bal, sau la concert, sau în altă parte, sub un pretext oarecare, iar el se încuia cu cheia. Uneori izbuteam să mă strecor pînă la odaia lui și stăteam acolo, lîngă ușă, cîte o zi întreagă... O, grozav s-ar supăra dacă ar afla asta ! Mai curînd i-ar da drumul cîinelui, dacă ar scheuna la ușă, decît mie !

Zitta vorbea pe un ton ciudat, în același timp mîhnit și ofensat.

— Sper că de aci încolo n-o să-i mai fie atît de rău — zise Martini cu blîndețe. Doctorul Riccardo s-a pus serios pe treabă. Poate că va reuși să-l vindece de tot. În orice caz, o ameliorare temporară e cu putință oricînd. Îmi pare rău că n-ai trimis de la început după el. Bolnavul ar fi suferit mult mai puțin dacă venea mai devreme. Bună seara !

Îi întinse mîna, dar ea se trase repede îndărăt :

— Știu că nu vă face nici o plăcere să-mi strîngeți mîna.

— Cum doriți — făcu Martini, încurcat.

Zitta bătu din picior.

— Vă urăsc ! — strigă ea deodată și ochii îi scăpărară ca doi cărbuni aprinși. Vă urăsc pe toți ! Veniți la el să discutați politică, și el vă lasă să stați nopți întregi, vă lasă să-l îngrijiți, iar eu n-am voie nici măcar să-mi arunc ochii pe ușă !... Ce este el pentru voi ? Cu ce drept mi-l luați ? Te urăsc, vă urăsc !... Vă urăsc pe toți !

Şi Zitta izbucni în hohote furtunoase de plîns, trînti cu putere portiţa şi porni alergînd prin grădină.

„Ia te uită ce istorie! îşi zise Martini, urmîndu-şi drumul pe ulicioara întunecată. Femeia asta îl iubeşte, nu glumă! Ciudat!"

CAPITOLUL AL OPTULEA

Tăunul se vindeca văzînd cu ochii. Abia la o săptămînă după aceea, la una din vizite, Riccardo nu-l mai găsi în pat, ci într-un fotoliu, înfăşurat într-un halat turcesc. Erau acolo şi Martini, şi Galli. Bolnavul îşi arătă dorinţa de a ieşi la aer, dar Riccardo începu să rîdă şi-l întrebă dacă n-ar fi mai bine să facă chiar de la început o plimbare pînă la Fiesole, pe drumul din vale.

— Sau poate vrei să-i faci o vizită lui Grassini? adăugă el, ca să-l necăjească. Sînt sigur că signora Grassini ar fi încîntată, mai ales acum cînd ai o faţă atît de palidă şi de interesantă!

Tăunul îşi împreună mîinile, cu un aer deznădăjduit:

— Domnilor, dar nici nu mă gîndesc la una ca asta! Ea m-ar lua drept un mucenic italian şi mi-ar vorbi despre patriotism. Iar eu ar trebui să-mi iau rolul în serios şi să-i povestesc cum am fost tăiat în bucăţele într-o temniţă subterană şi cum m-am lipit apoi la loc, însă destul de prost... După aceea ar dori să afle, fără îndoială, ce am simţit eu atunci. Şi îţi închipui dumneata, Riccardo, că nu m-ar crede? Pun rămăşag că aş face-o să ia de bună orice po-

veste ! Primeşti ? Dacă pierd, îţi dau pumnalul meu indian, iar dacă cîştig să-mi dai tenia pe care-o păstrezi în spirt în cabinetul dumitale !

— Mulţumesc, nu-mi plac armele ucigătoare.

— Şi tenia ucide, numai că nu e nici pe departe atît de frumoasă.

— În orice caz, prietene, de pumnal n-am nevoie, pe cînd de tine, da ! Dar sînt grăbit... Martini, neastîmpăratul nostru pacient rămîne în grija dumitale, nu-i aşa ?

— Da. Însă numai pînă la ora trei. Eu plec cu Galli la San Miniato, iar în lipsa mea va veni aici signora Bolla.

— Signora Bolla ? repetă Tăunul, cu nelinişte. Nu, Martini, nu sînt de părerea voastră. Nu pot să accept ca o femeie să aibă grijă de mine şi de beteşugurile mele ! Şi unde s-o primesc ? N-o să se simtă bine într-o dezordine ca asta !

— De cînd ai început să ţii la etichetă ? îl întrebă Riccardo, rîzînd. Signora Bolla e cea mai bună infirmieră a noastră ! Îngrijeşte bolnavi încă de pe cînd purta rochiţe scurte şi o face mai bine decît orice soră de caritate. Zici că n-o să se simtă bine în dezordinea asta ? Crezi că e vorba de doamna şi domnul Grassini ?... Atunci ne-am înţeles, Martini ; vine signora Bolla. Ea n-are nevoie de nici un fel de instrucţiuni... Dar e ora două şi jumătate, trebuie să plec.

— Ei, Rivarez, ia-ţi doctoria — zise Galli, apropiindu-se de el cu paharul.

Tăunul se afla în starea aceea de convalescenţă cînd bolnavii sînt veşnic supărăcioşi şi dau mult de lucru celor mai binevoitoare infirmiere.

— De ce dracu mă mai îndopaţi cu tot soiul de porcării, odată ce mi-au trecut durerile ?

— Tocmai ca să nu se mai întoarcă ! Ori poate aştepţi să te apuce o nouă criză atunci cînd va veni signora Bolla, ca să fie nevoită să se ocupe de dumneata şi să-ţi dea opiu ?

— S-stimate domn ! De va fi să se întoarcă din nou durerile, se vor întoarce. Nu-i vorba de o durere de măsele, care se poate uşura cu mixturile voastre ! Ele folosesc tot atît cît foloseşte o pompiţă-jucărie la un incendiu ! Dar fie şi aşa ! N-o să te mai împiedic să-ţi faci datoria...

Şi apucă paharul cu mîna stîngă. Vederea cicatricelor de pe mîna ciuntită îi aduse aminte lui Galli de discuţia de adineauri.

— Bine că mi-am amintit : unde-ai căpătat rănile astea ? îl întrebă el. În război, fără îndoială...

— Dar nu ţi-am spus adineauri că am fost închis într-o subterană întunecoasă şi că...

— Ştiu. Însă această variantă e bună doar ca s-o distrezi pe signora Grassini... Nu, eu te întreb serios : în războiul brazilian ?

— Da, parte în război, parte la vînătoare, prin ţinuturi sălbatice... Le-am căpătat şi acolo, şi dincolo...

— Aha, în timpul expediţiei ştiinţifice ? Zbuciumată trebuie să fi fost perioada aceea din viaţa dumitale !

— Se înţelege ! Nu poţi trăi prin locuri neumblate fără să mai ai şi cîte o aventură — zise Tăunul, ca din treacăt. Şi trebuie să recunosc că, de cele mai multe ori, aventurile nu erau din cele mai plăcute...

— Totuşi nu pot să înţeleg cum de-ai izbutit să capeţi atîtea cicatrice... doar numai în luptă cu fiarele ! De pildă, cele de pe mîna stîngă.

— A, asta s-a întîmplat în timpul unei vînători de puma. Ştiţi, întîlnisem...

Se auzi o bătaie în uşă.

— Totul e în ordine, Martini ? Da ? Atunci deschide, te rog... Sînteţi foarte, foarte bună, signora... Iertaţi-mă că nu mă ridic.

— Nici nu trebuie să te ridici. Doar n-am venit în vizită. Înadins am plecat mai devreme, Cesare. Mă gîndeam că poate eşti grăbit...

— Nu, pot să mai stau încă un sfert de oră. Îmi dai voie să-ţi pun mantila în odaia cealaltă ? Pot să duc şi coşuleţul tot acolo ?

— Bagă de seamă, am ouă ! Cît se poate de proaspete. Le-a adus Ketty azi-dimineaţă de la Monte-Oliveto. Uite şi cîţiva trandafiri de iarnă. Sînt pentru dumneata, signor Rivarez. Ştiu că-ţi plac mult florile.

Se aşeză la masă şi, după ce reteză puţin tulpinile trandafirilor, îi puse în apă.

— Şi ce s-a mai întîmplat după aceea, Rivarez ? se întoarse Galli la vorba lui. Începuseşi să-mi spui despre vînătoarea aceea de puma... Cum a fost ?

— O, da !... Galli mă întreba, signora, despre viaţa mea în America de Sud şi începusem să-i povestesc de ce mi-e mîna atît de sfîrtecată... Asta s-a întîmplat în Peru. Eram la o vînătoare de puma şi am fost nevoiţi să trecem un rîu prin vad. Cînd, după aceea, am dat peste fiară şi am tras, puşca n-a mai luat foc : mi se udase pulberea, şi iată rezultatul !

— N-am ce zice, plăcută aventură !

— Ei, n-a fost chiar atît de grozavă pe cît se pare ! Fără îndoială, ni se întîmplau fel de fel de istorii. Uneori era greu, dar, în general, duceam o viaţă pe care face s-o trăieşti ! De pildă, la vînătoarea de şerpi...

Şi începu să povestească întîmplări după întîmplări : din războiul argentinian, din expediţia braziliană, despre întîlnirile cu sălbaticii, despre vînătorile de fiare. Galli îl asculta cu interes, ca un copil căruia i se spune un basm, şi-l întrerupea mereu, cerîndu-i amănunte. Impresionabil ca toţi napolitanii, îi plăcea tot ce iese din comun. Gemma îşi scosese din coşuleţ dantela la care croşeta şi asculta şi ea cu atenţie, mişcîndu-şi repede degetele, fără să-şi ridice ochii de pe lucru. Martini stătea încruntat, frămîntîndu-se cu nerăbdare pe scaun. Avea impresia că tot ce povestea Tăunul era numai lăudăroşenie şi îngîmfare... Cu toată admiraţia lui involuntară pentru omul acesta, în stare să îndure o durere fizică atît de cumplită cu un curaj atît de uimitor, lucru de care el însuşi fusese în măsură să se încredinţeze cu o săptămînă în urmă, Tăunul nu-i plăcea. Nu-i plăcea nici ce făcea, nici cum le făcea toate.

— Asta zic şi eu că-i viaţă ! oftă Galli, cu o invidie copilărească. Mă mir cum te-ai putut hotărî dumneata să părăseşti Brazilia. Cît de plictisitoare trebuie să ţi se pară acum toate celelalte ţări !

— Cred că cea mai feritică epocă a vieţii mele am trăit-o în Peru şi în Ecuador — urmă Tăunul. Mai ales Ecuadorul e o ţară într-adevăr extraordinară. Ce e drept, de-a lungul litoralului e cam prea cald, dar, vrînd-nevrînd, te deprinzi. Iar bogăţia şi frumuseţea naturii depăşesc orice imaginaţie...

— Într-o ţară sălbatică, aşa cum e Ecuadorul, cred că pe mine m-ar atrage, mai mult încă decît frumuseţile naturii, libertatea deplină a vieţii ! observă Galli. Acolo, omul poate să-şi dea seama cu adevărat de personalitatea lui, să simtă cu adevărat demnitatea lui de om, nu ca în oraşele noastre lipsite de viaţă...

— Da — se învoi Tăunul — numai că...

Gemma îşi ridică ochii de pe lucru şi se uită la el. Tăunul se înroşi dintr-o dată şi nu-şi mai termină vorba.

— Nu cumva începe iarăşi criza ? întrebă Galli, îngrijorat.

— Nu, nu-i nimic. Nu trebuie să luaţi în seamă... Plecaţi chiar acum, Martini ?

— Da. Să mergem, Galli, altfel întîrziem.

Gemma ieşi în urma lor, dar se întoarse imediat cu un pahar cu lapte în care bătuse un gălbenuş de ou.

— Bea, te rog ! îl îndemnă ea blînd, dar cu autoritate. Apoi începu din nou să croşeteze.

Tăunul se supuse, ascultător. Vreo jumătate de ceas tăcură amîndoi. În sfîrşit, el o strigă încetişor :

— Signora Bolla !

Gemma se uită la el : frămînta între degete marginea cuverturii, fără să-şi ridice ochii spre ea.

— Spune-mi, te rog, nu-i aşa că n-ai crezut nimic din tot ce am povestit adineauri ?

— Nu m-am îndoit nici o clipă că toate erau invenţii — îi răspunse ea liniştită.

— Nu te-ai înşelat. Am minţit tot timpul.

— Chiar şi atunci cînd ai povestit întîmplările în legătură cu războiul ?

— Chiar şi atunci. Niciodată n-am luat parte la războiul acela. Cît despre expediţie... Da, e drept că acolo am avut cîteva peripeţii, şi aproape tot ce am spus era adevărat. Însă rănile mele au cu totul altă cauză... Şi fiindcă m-ai prins cu o minciună, pot să le mărturisesc şi pe celelalte.

— Nu ţi se pare că, născocind asemenea poveşti, îţi risipeşti energia fără nici un folos? îl întrebă Gemma. După mine, nu merită atîta osteneală...

— Dar ce puteam să fac? Cunoşti, fără îndoială, proverbul dumneavoastră englezesc: „Nu întreba dacă nu vrei să fii minţit". Nu-mi face nici o plăcere să trag oamenii pe sfoară, dar cînd mă întreabă care e pricina infirmităţii mele trebuie să le răspund ceva! Şi, fără să vreau, sînt silit să mint. Iar dacă e vorba să spun minciuni, măcar să fie amuzante!

— Cum? Pentru dumneata e mai important să-l distrezi pe Galli sau pe oricare altul, decît să spui adevărul?

— Adevărul... Tăunul se uită la ea ţintă, ţinînd în mînă un canaf pe care-l rupsese de la cuvertură. Dumneata ai dori să le spun adevărul acestor domni? Dar mai bine mi-aş tăia limba! Apoi, cu o ciudată sfială în glas, adăugă aprig: N-am spus încă nimănui acest adevăr, dar dacă dumneata vrei să-l cunoşti, o să ţi-l spun!

Gemma îşi lăsă lucrul pe genunchi, în tăcere. În hotărîrea acestui om aspru şi închis de a-şi dezvălui sufletul în faţa unei femei, pe care o cunoştea atît de puţin şi care se vedea bine că nu-i era tocmai dragă, se simţea un fel de amărăciune, de durere mocnită.

După o tăcere îndelungată, îşi ridică privirea spre el : stătea rezemat cu coatele pe măsuţa de lîngă fotoliu şi-şi acoperea ochii cu mîna cea mutilată. Gemma observă că degetele acestei mîini erau încleştate şi că cicatricea de la încheietura pumnului zvîcnea cumplit. Se apropie de el şi-l strigă încet pe nume. Tăunul tresări şi-şi ridică fruntea.

— Am şi uitat — începu el, gîngăvind, ca şi cum ar fi vrut să se dezvinovăţească — că voiam să-ţi povestesc.

— Despre aventura aceea sau... nu ştiu cum să-i spun, despre accidentul acela nenorocit, cînd ai fost rănit. Dar dacă-ţi vine prea greu să-ţi aduci aminte...

— Ce să-mi aduc aminte ? Cum m-au schilodit?... Numai că n-a fost vorba de cine ştie ce „accident nenorocit", ci de un simplu vătrai ! Gemma îl privi uluită. Tăunul îşi ridică şuviţele de păr de pe frunte, şi mîna-i tremura. Se uită la ea zîmbind : De ce nu stai jos ? Apropie-ţi singură un fotoliu, te rog. Îmi pare foarte rău că nu pot să ţi-l aduc eu... Ştii, cînd îmi aduc aminte de întîmplarea aceea, mă gîndesc fără să vreau că ar fi fost o ocazie minunată pentru Riccardo dacă dădea peste mine atunci ! Ca un adevărat chirurg ce este, îi plac la nebunie oasele sfărîmate. Şi la mine, tot ce se poate rupe într-un om era rupt, afară doar de gît !

— Şi de curajul dumitale — adăugă Gemma blînd. Dar poate că şi de asta îţi vine greu să-ţi aminteşti ?

El clătină din cap :

— Nu, curajul meu a fost şi el cîrpit mai tîrziu, ca şi celelalte... Atunci însă era făcut fărîme, ca o ceaşcă de porţelan. Şi tocmai acesta e lucrul cel mai înspăimîntător din toată întîmplarea... Dar începu-

sem să vorbesc despre vătrai. Asta s-a întîmplat la Lima... dă-mi voie să-mi aduc aminte cînd... Da, acum treisprezece ani. Am mai spus că Peru e o țară încîntătoare pentru cei care au cu ce trăi, dar nu-i deloc încîntătoare pentru cel ce se trezește acolo fără nici un ban în buzunar, cum s-a întîmplat cu mine. Înainte de asta, fusesem în Argentina, apoi în Chile. Rătăcisem prin toată țara, aproape muritor de foame, și ajunsesem la Lima venind de la Valparaiso, ca muncitor suplimentar pe un vapor care transporta vite. La Lima n-am găsit nimic de lucru, și atunci m-am îndreptat spre docuri. Docurile sînt la Callao, așa cum poate știi și dumneata. Toate porturile au cîte un cartier infect, unde trag marinarii. Acolo am intrat ca servitor într-o tavernă. Trebuia să fac și pe bucătarul, și pe crupierul, să servesc marinarii și pe femeile lor, și încă multe altele. Ocupație nu tocmai plăcută, dar eram mulțumit că o găsisem și pe asta. În orice caz, aveam ce mînca, vedeam fețe omenești și auzeam vorbă omenească. Ce fel de oameni erau, asta e altă poveste ! Vei spune, poate, că n-aveam nimic de cîștigat într-o văgăună ca aceea. Dar cu puțin înainte mă îmbolnăvisem de friguri galbene și zăcusem multă vreme singur cuc, într-o cocioabă pe jumătate dărîmată. De-atunci rămăsesem cu un fel de frică bolnăvicioasă de singurătate. Și iată că într-o noapte mi s-a poruncit să dau afară un marinar beat, care începuse să facă scandal. Debarcase chiar în ziua aceea, își pierduse toți banii la cărți și nu era deloc bine dispus... Se înțelege că eram obligat să execut porunca, altminteri trebuia să-mi iau rămas bun de la slujbă și să crăp de foame. Dar omul acela era de două ori mai voinic decît

mine — n-aveam pe atunci decît douăzeci de ani şi, după boală, rămăsesem slab ca o pisică. Afară de asta, el mai avea şi un vătrai în mînă... Tăunul se opri şi se uită pe furiş la Gemma. Probabil că ţinea cu tot dinadinsul să mă curețe, dar ca un adevărat marinar indigen ce se afla a făcut treaba atît de prost, încît, cu toate că eram sfîrtecat şi cu oasele frînte, am rămas totuşi în viaţă.

— Dar ceilalţi ce făceau? De ce n-au sărit să te scape? S-au speriat atîţia oameni de un singur marinar beat?

Tăunul se uită la ea şi izbucni în rîs:

— Ceilalţi?! Patronii şi clienţii tavernei?! Dar aceia nu erau oameni, ci o adunătură de nemernici! Eu eram sluga lor, eram un bun al lor. Stăteau în jurul nostru şi se bucurau, fără îndoială, de priveliște. Acolo, întîmplările de felul acesta sînt socotite drept un minunat prilej de distracție. Și chiar s-ar putea să fie distractiv pentru toţi, numai pentru cel care se nimereşte să fie pricina distracției, nu!

Gemma se cutremură:

— Şi cum s-au terminat toate astea?

— Nu ştiu cum s-au terminat. De obicei, după o săptămînă ca aceea, în primele zile omul nu-şi mai aduce aminte de nimic. După cum am aflat mai tîrziu, s-a întîmplat să fie pe acolo un medic de vapor, şi cînd spectatorii au văzut că nu murisem, au trimis după el. Doctorul acela m-a reparat oarecum. Riccardo găseşte că m-a reparat prost, dar poate că în el vorbeşte invidia profesională... În orice caz, cînd mi-am venit în fire, o bătrînă indigenă m-a luat la ea, din milă creştinească... Nu-i aşa că sună ciudat? Ţin minte cum stătea zgribulită

într-un ungher, fumînd din pipa-i neagră, şi cum scuipa pe jos, mormăind nu ştiu ce pe nas. Avea inimă bună şi mă mîngîia, asigurîndu-mă că la ea o să pot muri liniştit : nimeni n-o să mă tulbure... Eu însă am un spirit de cotradicţie teribil de dezvoltat, de aceea m-am hotărît să trăiesc. Nu era tocmai uşor să mă smulg din ghearele morţii, şi uneori mă gîndesc că nici nu merita să mă ostenesc atîta... Avea o răbdare nemaipomenită bătrînica aceea. Am stat la ea... ajută-mi, Doamne, să-mi amintesc !... Am stat vreo patru luni. Şi tot timpul ăsta nu m-am mişcat din pat : cînd aiuram ca un nebun, cînd eram furios ca un urs pe care-l doare urechea ! Aveam dureri într-adevăr ucigătoare, iar eu fusesem răsfăţat în copilărie...

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă... de bine de rău, m-am făcut sănătos şi am plecat de la bătrînă. O, să nu-ţi închipui că aveam mustrări de conştiinţă şi că mă gîndeam să nu abuzez de ospitalitatea bietei femei !... Pe atunci nu-mi băteam capul cu asemenea fleacuri. Pur şi simplu, nu mai puteam să sufăr cocioaba aceea. Vorbeai mai adineauri de curajul meu. Să mă fi văzut atunci ! Crizele se repetau în fiecare zi de cum începea să se însereze. După-amiază stăteam de obicei singur, culcat, şi urmăream cu groază cum coboară soarele din ce în ce mai jos... O, dumneata n-o să poţi înţelege niciodată aşa ceva ! Nici acum nu pot să văd apusul soarelui fără să mă cutremur... Tăcu un timp. Pe urmă am pornit-o prin ţară, sperînd să găsesc ceva de lucru. Nu puteam să mai rămîn în Lima. Aş fi înnebunit. Am ajuns pînă la Cusco, şi acolo... Dar, în definitiv, pentru ce-ţi spun toată povestea asta veche, care nici măcar nu-i amuzantă ?...

Gemma înălţă capul şi se uită la el cu o privire gravă şi pătrunzătoare.

— Te rog foarte mult să nu vorbeşti aşa — zise ea.

— Atunci pot să spun mai departe? o întrebă el într-un tîrziu.

— Dacă... dacă vrei. Mă tem că amintirile acestea sînt prea dureroase pentru dumneata.

— Dar crezi că ele nu mă chinuiesc şi cînd tac? O, atunci e şi mai rău! Şi, ştii, nu mă doare atît amintirea celor pe care le-am îndurat, cît faptul că-mi pierdusem orice stăpînire de sine.

— Spune-mi, dacă se poate, cum se face că te-ai pomenit atît de departe de casă la vîrsta de douăzeci de ani? întrebă ea, nehotărîtă.

— Foarte simplu. Acasă, în patrie, mi se deschideau în faţă perspective largi... Eu însă am lăsat totul baltă şi am fugit.

— Pentru ce?

El rîse scurt, cu asprime:

— Pentru ce? Probabil pentru că eram un băieţandru prost şi încrezut. Crescusem în mijlocul unei familii foarte bogate, fusesem peste măsură de răsfăţat şi-mi închipuiam că lumea întreagă era făcută din vată trandafirie şi din migdale zaharisite. Dar într-o bună zi am aflat că prietenul meu cel mai bun, în care aveam o încredere oarbă, mă minţise... Dar ce e cu dumneata? De ce ai tresărit?

— Nu-i nimic. Urmează, te rog.

— Am descoperit că umblă cu ascunzişuri faţă de mine, încercînd să mă facă să cred neadevăruri... Era, fără îndoială, o descoperire destul de obişnuită, dar eu, cum am mai spus, eram tînăr şi-mi închipuiam că pe mincinoşi îi aşteaptă iadul... De aceea mi-am părăsit casa şi am plecat în America de Sud:

ori să pier, ori să încep o viață nouă. Și am început-o fără un ban în buzunar, fără să cunosc măcar un cuvînt din limba spaniolă, fără să știu să muncesc cu brațele, eu, cel deprins să am totul de-a gata și să nu duc lipsă de nimic ! Rezultatul a fost că am nimerit în infern, dar un infern adevărat, care m-a vindecat de a mai crede în cel închipuit. Căzusem la fund cînd am întîlnit expediția Dupré, care m-a scos la liman. Dar asta s-a întîmplat abia după cinci ani !

— Cinci ani ?... O, e îngrozitor ! Și cum, nu aveai prieteni ?

— Prieteni ? Tăunul se întoarse spre ea și rosti cu dușmănie : Eu n-am avut niciodată prieteni... Dar, peste o clipă, se grăbi să adauge : Nu lua drept bune toate cîte ți le spun. Trebuie să recunosc că ți-am zugrăvit trecutul în culori poate prea întunecate. În realitate, un an și jumătate nu mi-a mers chiar atît de rău. Eram tînăr, destul de voinic și mă descurcam binișor, pînă în clipa cînd m-a pecetluit marinarul acela. După aceea n-am mai putut găsi de lucru. E într-adevăr de mirare ce unealtă teribilă poate fi un biet vătrai într-o mînă îndemînatică ! Și, se înțelege, pe un biet infirm nu-l mai angajează nimeni...

— Și ce-ai făcut atunci ?

— Ce-am putut. O vreme am fost băiat de alergătură la negrii care lucrau pe plantațiile de trestie de zahăr. Dar supraveghetorii mă goneau totdeauna. Din pricină că șchiopătam, nu puteam să alerg repede și nici să ridic greutăți prea mari. Și, afară de asta, veșnic aveam crize de congestie sau mai știu eu cum să-i zic boalei acesteia blestemate... De la plantații m-am dus la minele de argint, crezînd că o să găsesc de lucru... Dar nici acolo nu mi-a mers :

administratorii îşi băteau joc de mine, iar muncitorii mă persecutau.

— Pentru ce ?

— Se vede că aşa e firea omenească. Vedeau că nu mă pot apăra decît cu o singură mînă, şi asta le era de ajuns. În sfîrşit, m-am hotărît să hoinăresc la întîmplare. „Poate voi găsi ceva", îmi ziceam.

— Să hoinăreşti ?... Cu piciorul dumitale bolnav ?

Tăunul ridică deodată ochii spre ea, încercă să spună ceva, dar nu izbuti dintr-o dată.

— Eram... eram flămînd — zise el în cele din urmă, cu un zîmbet dureros.

Gemma îşi întoarse puţin capul şi-şi sprijini bărbia în palmă.

După cîteva clipe de tăcere, Tăunul începu să vorbească iar. Şi pe măsură ce vorbea, glasul părea că i se stinge :

— Am rătăcit, am rătăcit fără sfîrşit pînă ce am început să simt că mi se tulbură minţile. Şi totuşi nu găseam nimic. M-am strecurat în Ecuador, dar acolo era şi mai rău. Uneori îmi pica fie cîte ceva de lipit — sînt un tinichigiu destul de priceput — fie cîte o treabă oarecare. De pildă, mi se întîmpla să curăţ vreo cocină de porci, ori... dar nu face să ţi le mai înşir pe toate ! Şi iată că într-o bună zi...

Mîna lui îngustă şi brună se strînse deodată pumn. Gemma se uita la el cu nelinişte. Îl privea din profil şi văzu cum îi zvîcneşte vîna de la tîmplă, des şi neregulat. Se aplecă şi-i luă mîna cu duioşie :

— Lasă, nu mai vorbi... Ţi-e greu să te gîndeşti la toate astea...

El privi cu sfială mîna ei, clătină din cap şi urmă cu glas hotărît :

— Şi iată că într-o bună zi am dat peste un circ ambulant. Ţii minte circul la care am fost împreună? Ei bine, acolo era acelaşi lucru, doar mai rău, mai vulgar. Bineînţeles că în program intrau şi luptele cu tauri. Trupa se oprise să poposească peste noapte lîngă drumul mare. M-am apropiat de cort şi am cerut de pomană. Era o căldură înăbuşitoare. Istovit de foame, am leşinat în faţa intrării. Pe atunci mi se întîmpla de multe ori să leşin aşa, pe neaşteptate, ca o fată de pension strînsă prea tare în corset. M-au dus în cort, mi-au dat să beau rachiu, să mănînc, iar a doua zi dimineaţa mi-au propus... Tăunul se opri puţin. Aveau nevoie de un pitic sau de un cocoşat, într-un cuvînt de un schilod oarecare, ca să aibă în cine să arunce cu coji de portocală, să înveselească publicul. Ai văzut cocoşatul din seara aceea ? Uite aşa am fost şi eu doi ani în şir... Învăţasem să fac cîteva giumbuşlucuri. Dar nu eram destul de schilod. Ei au corectat acest neajuns, adăugîndu-mi o cocoaşă artificială, şi s-au străduit să-mi exploateze cît mai bine piciorul şchiop şi mîna schiloadă. Spectatorii de prin locurile acelea nu erau tocmai pretenţioşi : ii mulţumeai cu puţin, numai să le dai o fiinţă vie s-o chinuiască. Iar costumul de paiaţă completa iluzia... Dar partea cea mai proastă era că mereu mi se făcea rău şi nu puteam ieşi în arenă. Se întîmpla totuşi ca patronul să-mi pretindă să ies tocmai atunci, mai ales cînd era în toane rele, şi cred că în serile acelea publicul se distra mai bine ca oricînd. Ţin minte că odată aveam dureri înfiorătoare. Am ieşit în arenă, dar am căzut în nesimţire în timpul reprezentaţiei. Iar cînd mi-am venit în fire, tot publicul se adunase în jurul meu, strigînd, chiuind şi aruncînd în mine cu...

— Destul, nu mai pot asculta !... Destul ! Pentru numele lui Dumnezeu, destul !

— Dracu' să mă ia, că mare idiot mai sînt ! mormăi Tăunul cu jumătate de glas.

Gemma se apropie de fereastră, unde rămase cîtva timp nemişcată. Cînd se întoarse, el stătea din nou cu coatele pe masă, acoperindu-şi ochii cu mîna. Ai fi zis că uitase de ea. Gemma se aşeză lîngă el. După o tăcere care se prelungi, îi vorbi încet :

— Vreau să te întreb ceva...

— Ce anume ? făcu el, fără să se clintească.

— De ce nu te-ai sinucis ?

Tăunul o privi mirat :

— Nu mă aşteptam la o asemenea întrebare din partea dumitale. Dar cauza mea ?

— Cauza dumitale ?... O, înţeleg ! Mai adineauri îmi vorbeai de laşitatea dumitale. Dar dacă ai trecut prin toate aceste grozăvii şi totuşi nu ţi-ai părăsit cauza, înseamnă că dumneata eşti cel mai curajos om pe care l-am întîlnit vreodată !

Tăunul îşi acoperi din nou ochii şi, strîngîndu-i mîna, o păstră într-a lui. Urmă o tăcere îndelungată.

Deodată, jos în grădină, se auzi o voce proaspătă şi pură de soprană, cîntînd o şansonetă franţuzească:

Eh, Pierrot ! Danse, Pierrot !
Danse un peu, mon pauvre Jeannot !

Chiar de la cele dintîi note, Tăunul se lăsă pe spate în fotoliu, gemînd înăbuşit. Gemma îi luă mîna şi i-o strînse cu putere, aşa cum strîngi mîna unui bolnav în timpul unei operaţii grele.

Cînd cîntecul se întrerupse şi în grădină izbucniră rîsete şi aplauze, el se uită la Gemma, cu o privire de animal rănit.

— E Zitta cu prietenii ei, ofiţerii — zise el rar. A încercat să intre aici din prima seară, încă înainte de a veni Riccardo... Aş fi înnebunit dacă m-ar fi atins !

— Bine, dar ea nu ştie — îl certă Gemma cu blîndeţe — şi nu poate bănui că-ţi face rău...

Din grădină se auzi o nouă explozie de rîs. Gemma se ridică şi deschise fereastra. Zitta stătea în mijlocul aleii. Purta o eşarfă brodată cu aur, aruncată cochet peste păr, iar în mîna înălţată ţinea un buchet de violete. Trei tineri cavalerişti se luptau pentru cucerirea lui.

— Signora Renny ! o strigă Gemma.

Obrazul Zittei se întunecă.

— Ce doriţi, doamnă ? întrebă, întorcîndu-se şi ridicîndu-şi ochii spre ea, cu un aer bănuitor.

— Nu s-ar putea ca prietenii dumitale să vorbească ceva mai încet ? Signor Rivarez e bolnav.

Ţiganca aruncă violetele la pămînt.

— Allez-vous-en, messieurs — le strigă ea ofiţerilor — vous m'embêtez [1] !

Apoi părăsi grădina şi ieşi în stradă. Gemma închise fereastra.

— Au plecat — zise ea, întorcîndu-se spre Tăun.

— Îţi mulţumesc. Îmi pare foarte rău că te-am supărat...

— Nu-i nici o supărare...

El simţi numaidecît o şovăială în glasul ei :

— Nu ţi-ai terminat fraza, signora Bolla. În mintea dumitale a rămas un „însă“ pe care nu l-ai rostit...

[1] Plecaţi, domnilor, mă plictisiţi (în limba franceză în text)

— Dacă ții să știi ce au oamenii în minte, atunci nu trebuie să te superi cînd le afli gîndurile ! Fără îndoială că n-ar trebui să mă amestec, dar nu pot înțelege...

— Repulsia mea față de signora Renny ?

— Nu, nu înțeleg cum o suporți lîngă dumneata, avînd o asemenea repulsie... Mi se pare jignitor pentru ea ca femeie și ca...

— Ca femeie ?... Și el izbucni într-un rîs sarcastic : Pe una ca asta o numești dumneata femeie ?

— E urît ce faci — se supără Gemma. N-ai dreptul să vorbești în felul acesta despre ea față de nimeni, dar mai cu seamă față de altă femeie.

Tăunul stătea culcat, cu ochii deschiși, și se uita pe fereastră la apusul soarelui. Gemma coborî storul și închise oblonul, ca să nu se mai vadă afară, apoi se așeză la măsuța de lîngă cealaltă fereastră și începu din nou să croșeteze.

— Să nu aprind lampa ? întrebă ea într-un tîrziu.

El clătină din cap.

Cînd se întunecă atît de mult, încît nu mai văzu să croșeteze, Gemma își strînse lucrul și-l așeză în coșuleț. Rămase o vreme cu mîinile pe genunchi, privind în tăcere chipul nemișcat al bolnavului. Lumina scăzută a înserării cădea pe fața lui, îmblînzindu-i expresia crudă, ironică și încrezută și adîncindu-i brazdele de suferință din jurul gurii.

Printr-o ciudată asociație de idei, Gemma își aduse aminte de crucea de piatră ridicată de tatăl ei în amintirea lui Arthur și de cuvintele săpate pe ea : *Toate valurile și furtunile au trecut peste mine.*

Tăcerea se prelungi, neîntreruptă, o oră întreagă. În sfîrșit, Gemma se ridică și ieși încet din odaie.

Se întoarse apoi cu lampa aprinsă şi se opri în prag, crezînd că poate bolnavul a adormit. Dar îndată ce lumina lămpii îi căzu în ochi, el tresări.

— Ţi-am făcut o cafea — zise Gemma.

— Pune-o pe undeva şi vino, te rog, lîngă mine. Îi luă amîndouă mîinile în mîinile lui. M-am gîndit la vorbele dumitale — zise el. Ai toată dreptatea, mi-am încurcat viaţa urît... Dar gîndeşte-te că nu întîlneşti totdeauna femeia pe care s-o poţi iubi, iar peste mine au trecut atîtea... Şi pe urmă, mi-e frică...

— Ţi-e frică ?...

— Da, de întuneric... Uneori nu mă pot hotărî să rămîn singur noaptea. Am nevoie să simt pe cineva lîngă mine. Întunericul deplin, acolo unde... Dar nu, nu-i vorba de acela. Acela-i doar un fel de iad-jucărie ! E vorba de întunericul lăuntric, unde nu este nici plîns, nici scrîşnet de dinţi, ci numai tăcere... tăcere... Ochii lui erau larg deschişi. Gemma aşteptă, ţinîndu-şi respiraţia, pînă cînd Tăunul începu să vorbească din nou : Toate acestea ţi se par simple năluciri, nu-i aşa ? Nu poţi să mă înţelegi ! Cu atît mai bine pentru dumneata ! Dar voiam să-ţi spun că aş fi înnebunit, fără îndoială, dacă aş fi încercat să trăiesc în singurătate. Nu mă judeca prea aspru, poate nu sînt un animal chiar atît de grosolan pe cît par.

— Nu pot să te judec în nici un fel — îi răspunse ea. Eu n-am suferit atît cît ai suferit dumneata. E drept că şi eu am trecut prin încercări multe şi grele, dar de altă natură. Şi mi se pare, ba chiar sînt sigură că, dacă cineva săvîrşeşte o faptă într-adevăr crudă şi nedreaptă numai de frică, fapta aceea e ur-

mată de o căință apăsătoare. Găsesc însă că tăria de care dai dovadă e uimitoare : în locul dumitale, eu mi-aş fi pierdut de mult curajul, mi-aş fi blestemat soarta şi aş fi pierit.

El îi ținea încă mîinile într-ale lui.

— Spune-mi — începu încet — ai făcut în viața dumitale vreo faptă rea ?

Ea nu-i răspunse, dar își plecă fruntea şi două lacrimi mari căzură pe mîna lui.

— Spune-mi — şopti el cu căldură, strîngîndu-i mîna. Spune-mi ! Eu ți-am spus totul despre mine.

— Da... o singură dată, de mult, am săvîrşit şi eu o faptă rea. M-am purtat într-un chip înspăimîntător cu un om pe care-l iubeam mai mult decît orice pe lume. Mîinile Tăunului tremurau, dar nu le lăsau pe ale ei. Era un conspirator de al nostru — urmă ea — şi eu am dat crezare unei calomnii, unei minciuni grosolane, strigătoare la cer, născocită de şefii poliției. L-am pălmuit ca pe un trădător... În aceeaşi zi, el s-a înecat. După două zile am aflat că era cu totul nevinovat... Cred că o amintire ca asta nu e mai uşoară decît amintirile dumitale... Aş lăsa cu plăcere să mi se taie o mînă, dacă asta ar putea să îndrepte ceea ce am făcut...

În ochii Tăunului sclipi o luminiță primejdioasă, pe care Gemma n-o mai observase niciodată pînă atunci. Pe neaşteptate, el se aplecă şi-i sărută mîna. Ea şi-o trase îndărăt, speriată.

— Nu trebuie ! îl rugă fierbinte. Niciodată să nu mai faci aşa ceva. Mi-e greu...

— Dar parcă aceluia pe care l-ai ucis i-a fost uşor ?

— Aceluia pe care l-am ucis... O, dar, uite, Cesare e la poartă ! Eu... eu trebuie să plec...

Cînd Martini intră în odaie, îl găsi pe Tăun singur. Lîngă el aştepta o ceaşcă cu cafea, neatinsă.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Peste cîteva zile, Tăunul intră în sala de lectură a bibliotecii publice şi ceru colecţia predicilor cardinalului Montanelli. Era încă destul de palid şi şchiopăta mai tare ca de obicei. Riccardo, care stătea la una din mesele vecine, înălţă capul şi-l privi. Ţinea mult la Tăun, dar nu putea suferi o anumită latură a firii lui, şi anume ura aceea inexplicabilă cu care-şi urmărea duşmanii politici.

— Pregăteşti un nou atac împotriva bietului cardinal ? îl întrebă el cu o umbră de nemulţumire în glas.

— Dragul meu, pentru ce atribui t-totdeauna oamenilor intenţii v-vinovate ? Nu e de loc creştineşte ce faci. Pregătesc pur şi simplu un articol pentru ziarul cel nou, asupra t-teologiei contemporane.

— Despre care ziar nou vorbeşti ? şi Riccardo îşi încruntă sprîncenele nemulţumit.

Faptul că opoziţia se pregătea să surprindă oraşul cu editarea unui nou ziar radical, imediat ce va apărea noua şi mult aşteptata lege a presei, ajunsese secretul lui Polichinelle. Formal însă, lucrul se ţinea încă secret.

— Despre cel care se va numi, fără îndoială, ori „Şarlatanul“, ori „Calendar bisericesc“.

— Mai încet, Rivarez ! Tulburăm pe ceilalţi cititori.

— Ei, atunci caută-ţi de medicina dumitale şi lasă-mă pe mine să mă ocup de teologie. Eu nu te împiedic să pui rînduială în oasele rupte, cu toate că în privinţa asta mă pricep ceva mai mult decît dumneata !

Şi cu un aer preocupat, Tăunul se adînci în lectura predicilor. Unul din bibliotecari se apropie de el :

— Signor Rivarez, dacă nu mă înşel, dumneata ai luat parte la expediţia Dupré, care a cercetat afluenţii Amazonului... Vrei să fii atît de bun şi să-mi dai unele lămuriri asupra ei ? O doamnă ne-a cerut dările de seamă ale acestei expediţii, şi tocmai acum sînt trimise la legat.

— De ce fel de informaţii are nevoie doamna dumitale ?

— Vrea să ştie exact anul cînd a plecat expediţia şi anul cînd a trecut prin Ecuador.

— Expediţia a părăsit Parisul în anul 1837 şi a trecut prin Quito în luna aprilie a anului următor. Am stat trei ani în Brazilia, apoi am coborît spre Rio şi ne-am întors la Paris în vara anului 1841. Doamna dumitale nu mai are nevoie şi de alte date, relativ la diferitele noastre descoperiri ?

— Nu, mulţumesc. Asta e tot ce o interesează. Mi-am notat anii. Beppo, du, te rog, notiţa asta signorei Bolla. Încă o dată îţi mulţumesc, signor Rivarez. Iartă-mă că te-am întrerupt.

Tăunul se lăsă pe speteaza scaunului, înălţîndu-şi sprîncenele, nedumerit. Ce nevoie avea ea de aceste date ? De ce voia să ştie anul cînd a trecut expediţia prin Ecuador ?...

Gemma se întoarse acasă cu informația pe care o căpătase: aprilie 1838. Iar Arthur murise în mai 1833. Cinci ani...

Cinci ani... Şi-apoi, Tăunul îi spusese că a trăit pe vremuri într-o „casă luxoasă", îi vorbise despre „cineva în care avusese încredere şi care-l minţise"... îl minţise, şi minciuna fusese descoperită...

Se opri, frîngîndu-şi mîinile înălţate deasupra capului. O, nu, asta e curată nebunie!... E cu neputinţă, e împotriva oricărei raţiuni... Doar cercetaseră portul atît de amănunţit!

Cinci ani... Şi el nu împlinise încă douăzeci şi unu de ani cînd marinarul acela... Prin urmare, trebuie să fi avut nouăsprezece ani atunci cînd fugise de-acasă. Doar aşa a şi spus: „Peste un an şi jumătate"... Şi-apoi... ochii aceia albaştri... neastîmpărul acela al degetelor? Şi de ce este atît de înverşunat împotriva lui Montanelli? Cinci ani... cinci ani...

O, dacă ar şti sigur că s-a înecat, dacă l-ar fi văzut mort!... Atunci, fără îndoială, rana cea veche s-ar vindeca pînă la urmă, iar amintirea de demult ar înceta s-o mai chinuie... Şi peste vreo douăzeci de ani poate că s-ar deprinde să privească fără groază în trecut...

Toată tinereţea îi fusese otrăvită de gîndul acelei fapte. Zi după zi, an după an, se luptase îndîrjită cu demonul remuşcării. Nu încetase să-şi spună că viitorul ei era închinat muncii, nu încetase să închidă ochii şi să-şi astupe urechile în faţa fantomei înspăimîntătoare a trecutului. Dar chipul înecatului purtat de refluxul mării o urmărise zi de zi, an de an. Şi în inima ei răsuna neîncetat acelaşi strigăt: „Arthur a murit, şi eu l-am ucis!" I se părea uneori că povara aceasta era prea grea pentru umerii ei şi

că n-o să aibă destulă putere s-o ducă pînă la capăt. Şi totuşi şi-ar da jumătate din viaţă, ca să simtă din nou povara aceea. Gîndul că l-a ucis ajunsese pentru ea o durere cu care se obişnuise. Suferise prea mult timp sub apăsarea lui, pentru ca această apăsare s-o mai poată doborî. Dar dacă nu-l împinsese la moarte, ci la...

Gemma se lăsă pe un scaun şi-şi acoperi faţa cu mîinile. Şi cînd te gîndeşti că toată viaţa îi fusese întunecată de spectrul morţii lui ! O, dacă l-ar fi împins numai la moarte, şi nu la o suferinţă mai înspăimîntătoare decît însăşi moartea !...

Încet şi fără milă, ea urmări cu gîndul, pas cu pas, tot iadul vieţii lui. Şi atît de limpede îi trecură prin minte toate, de parcă ar fi văzut şi ar fi suferit ea însăşi : sufletul lui lipsit de orice mîngîiere, batjocurile mai cumplite decît moartea, groaza de singurătate şi acea agonie lentă, care-i macină de-a pururi şi fără istov viaţa ! Atît de limpede vedea acea cocioabă indiană murdară, de parcă ar fi trăit şi ea acolo, lîngă el. I se părea că suferise alături de el în minele de argint, pe plantaţiile de cafea, la circul acela ambulant dezgustător...

Circul ambulant... Nu, trebuie să-şi alunge din minte măcar această imagine ! Pentru că, dacă stai şi te gîndeşti mereu la asta, poţi să-ţi pierzi minţile !

Gemma trase un sertar mic de la birou. Avea acolo cîteva relicve numai ale ei, de care nu se putuse hotărî să se despartă. Nu-i plăceau nimicurile sentimentale, totuşi păstra ca amintire cîteva mărturisiri ; era o concesie pe care-o făcea acelei slăbiciuni a fiinţei sale, slăbiciune pe care şi-o înăbuşea de obicei cu atîta stăruinţă.

Începu să le scoată una cîte una : cea dintîi scrisoare pe care o primise de la Giovanni, florile pe care le ținuse în mîna lui moartă, o buclă din părul copilului, o frunză uscată de pe mormîntul tatălui său... Pe fundul sertarului era o miniatură de-a lui Arthur de pe vremea cînd avea zece ani, singurul lui portret.

Gemma se lăsă pe scaun, ținînd portretul în mînă, și se uită la capul acela delicat de copil, pînă ce imaginea adevăratului Arthur îi apăru iarăși înaintea ochilor. Cît de limpede îi vedea acum fața ! Buzele subțiri și nervoase, ochii mari și serioși, expresia de o puritate îngerească — toate i se întipăriseră atît de adînc în minte, de parcă Arthur ar fi murit abia ieri. Și ochii Gemmei se umplură de lacrimi care-o orbeau și o făceau să nu mai vadă portretul.

O, cum i-a putut trece prin minte asemenea gînd ! Oare nu-i o adevărată nelegiuire să-ți închipui sufletul acela, îndepărtat și luminos, legat de josnicia și de amărăciunile vieții ? Ar fi de o mie de ori mai bine să se fi risipit în neant, decît să trăiască schimbat în Tăun, în Tăunul acesta cu cravatele lui fără cusur, cu spiritele lui îndoielnice și cu limba lui veninoasă ! Nu ! Asta era doar o închipuire dezgustătoare și absurdă. Ea nu făcea decît să se chinuiască cu născocirile ei inutile. Fără îndoială, Arthur era mort !

— Pot să intru ? întrebă la ușă un glas mîngîietor.

Gemma tresări atît de tare, încît portretul îi căzu din mînă. Tăunul străbătu odaia șchiopătînd, îl ridică și i-l înapoie.

— Cum m-ai speriat ! zise Gemma.

— I-i-iartă-mă, te rog ! Nu cumva t-te deranjez ?

— O, nu... umblam prin tot felul de lucruri vechi... Stătu o clipă la îndoială, apoi îi întinse miniatura : Ce spui de capul acesta de copil ?

Şi în timp ce Tăunul se uita la portret, Gemma îi urmărea chipul cu atîta încordare, de parcă toată viaţa ei ar fi atîrnat de expresia pe care-o va lua. Dar nu citi pe chipul lui nici un răspuns la întrebarea care-o chinuia : nimic, afară de un interes cu totul obiectiv faţă de portret.

— Mi-ai pus o problemă grea — îi răspunse el. Portretul s-a decolorat, iar feţele copiilor, în general, sînt greu de interpretat. Cred însă că bărbatul în care se va transforma copilul acesta va fi nenorocit. Şi cel mai cuminte lucru pe care l-ar putea face ar fi să se lase păgubaş de a se mai transforma în bărbat !

— De ce ?

— Priveşte linia buzei inferioare. Pentru firile acestea, suferinţa e suferinţă, iar neadevărul, neadevăr. În lumea noastră nu este loc pentru asemenea oameni. În lumea noastră avem nevoie de indivizi care nu trebuie să se gîndească decît la interesele lor.

— Nu ţi se pare că portretul seamănă cu cineva pe care l-ai cunoscut cîndva ?

Tăunul se uită cu şi mai multă atenţie la portret :

— Da... Ciudat !... Negreşit, seamănă mult...

— Cu cine ?

— Cu c-c-cardinalul Montanelli. Poate că eminenţa sa cea fără prihană are vreun nepot ? Îmi dai voie să te întreb cine e ?

— E portretul prietenului meu cînd era copil. Ştii, acela despre care ţi-am vorbit deunăzi.

— Al aceluia pe care l-ai ucis ?

Gemma tresări fără voie. Cu cîtă uşurinţă şi cu cîtă cruzime rostea cuvîntul acesta înspăimîntător !

— Da, al aceluia pe care l-am ucis... dacă într-adevăr o fi murit.

— Dacă ?...

Gemma nu-şi luă ochii de la faţa lui :

— Uneori parcă mă îndoiesc. De altfel, trupul nu i s-a găsit. Poate că o fi fugit şi el de-acasă, ca şi dumneata, şi o fi plecat în America de Sud...

— .Să sperăm că nu. Pe vremuri am luat parte la destule bătălii şi cred că n-am expediat numai un singur suflet în împărăţia umbrelor. Dar dacă aş avea pe conştiinţă faptul de a fi expediat vreo fiinţă vie în America de Sud, n-aş dormi tocmai liniştit, te asigur !

Gemma îşi încleştă mîinile, încercînd să-şi stăpînească tulburarea.

— Prin urmare, dumneata crezi — îl întrerupse, apropiindu-se de el — că, dacă nu s-ar fi înecat, ci ar fi îndurat tot ce ai îndurat dumneata, el n-ar fi uitat trecutul şi nu s-ar fi întors acasă niciodată ? Crezi că n-ar fi uitat niciodată ?... Gîndeşte-te că şi pe mine m-a durut mult ! Priveşte !

Şi Gemma îşi dădu la o parte buclele negre şi grele de pe frunte. Printre ele ieşi la iveală o şuviţă bogată de păr alb.

O tăcere lungă se lăsă între ei.

— Eu cred — începu rar Tăunul — că e mai bine ca morţii să rămînă morţi. E atît de greu să uiţi ! O, dacă aş fi în locul prietenului dumitale mort, aş rămîne mort pentru totdeauna... Gemma aşeză portretul la loc şi încuie sertarul. Venisem să discut cu dumneata o chestiune măruntă — urmă Tăunul — şi, dacă se poate, numai cu dumneata. E vorba

de un plan care mi-a venit în minte. Gemma își trase scaunul lîngă masă și se așeză. Ce crezi dumneata despre proiectul de lege al presei ?

— Ce cred eu ? Cred că nu ne va fi de mare folos. Totuși e mai bună o jumătate de turtă decît nimic !

— Fără îndoială. Prin urmare, dumneata ai de gînd să lucrezi la una din noile gazete pe care domnii liberali le vor edita aici ?

— Într-adevăr, aveam de gînd să mă ocup cu așa ceva. Totdeauna e atît de mult de lucru la editarea unui ziar ! Tipăritul, organizarea, difuzarea și...

— Mă rog, mult ai de gînd să-ți irosești puterile în felul ăsta ?

— De ce spui că „mi le irosesc" ?

— Pentru că n-am cum să spun altfel. Doar știi foarte bine că ai un cap mult mai luminat decît majoritatea bărbaților cu care ai de-a face. Și cu toate că ții totul în mîinile dumitale, le permiți să facă din dumneata un fel de roabă care execută toată munca brută ! În ce privește intelectul, Grassini și Galli nu sînt decît niște școlari pe lîngă dumneata, iar dumneata îți pierzi vremea și le faci corecturile ca un gazetăraș oarecare !

— În primul rînd, eu nu-mi pierd toată vremea cu corecturile, și în al doilea rînd, mi se pare că exagerezi din cale-afară meritele pe care le-aș avea...

— Părerea mea este că dumneata ai o minte sănătoasă și ascuțită, ceea ce e cu deosebire important. La adunările plictisitoare ale comitetului, dumneata descoperi totdeauna părțile slabe ale logicii tuturor celor de față.

— Sînt pe deplin mulțumită cu situația mea. Munca pe care o fac nu-i chiar atît de importantă, dar face fiecare ce poate.

— Signora Bolla, dumneata și cu mine am ajuns prea departe, ca să ne mai jucăm de-a complimentele și de-a modestia ! Răspunde-mi fără înconjur : nu crezi că-ți cheltuiești energia cu treburi pe care le-ar putea face oameni cu mult mai prejos decît dumneata din punct de vedere intelectual ?

— Bine, dacă stărui atît, îți răspund că într-o oarecare măsură s-ar putea să ai dreptate.

— Atunci de ce îngădui una ca asta ?

— Pentru că mă simt neputincioasă.

— Neputincioasă ? De ce ?

Gemma îl privi cu imputare :

— Nu-i frumos... nu-i frumos să-mi ceri cu atîta insistență să-ți răspund !

— Totuși, răspunde-mi : de ce ?

— Bine. Dacă crezi că e de datoria mea să-ți răspund, atunci iată : pentru că toată viața mea e sfărîmată. Nu mai am energie să încep acum o muncă adevărată. Nu mai sînt bună decît pentru rolul de gloabă revoluționară, pentru munca de salahor din partid. Cel puțin pe asta o îndeplinesc conștiincios. Fiindcă tot trebuie s-o facă cineva.

— Așa-i. Se înțelege că trebuie s-o facă cineva, dar nu mereu același om.

— Cred că asta e aproape singura muncă de care mai sînt capabilă. El se uită la Gemma pe sub pleoapele pe jumătate lăsate, cu o privire ciudată și enigmatică. Gemma înălță capul : Văd că ne întoarcem la tema noastră de mai înainte, iar noi trebuia să discutăm despre treburile noastre... Te asigur că e inutil să mai vorbim despre munca pe care s-ar cu-

veni s-o îndeplinesc. Eu n-o mai pot îndeplini acum. Totuşi, poate că aş fi în stare să te ajut să-ţi analizezi planul. Despre ce e vorba ?

— Dumneata începi prin a declara că e inutil să-ţi propun altă muncă, pentru ca pe urmă să mă întrebi ce voiam să-ţi propun ? Planul meu nu cere să mă ajuţi numai cu idei, ci şi cu fapte.

— Explică-mi despre ce este vorba, şi după aceea vom vedea.

— Spune-mi mai întîi : ai auzit despre unele planuri de răscoală în Veneţia ?

— Dar nu aud vorbindu-se decît despre planuri de răscoală şi de comploturi de-ale sanfediştilor. De cînd cu amnistia, numai de asta se vorbeşte. Şi mă tem că privesc cu acelaşi scepticism şi una, şi alta.

— Şi eu de asemenea, în majoritatea cazurilor. Dar acum se vorbeşte de încercări serioase de răscoală împotriva austriecilor. Toată provincia nu se gîndeşte decît la asta. În Statul Papal, tineretul se pregăteşte în taină să treacă graniţa şi să se alăture răsculaţilor, ca voluntari... Prietenii din Romagna îmi comunică...

— Spune-mi, te rog — îl întrerupse ea — eşti chiar atît de sigur că putem avea încredere în prietenii aceştia ai dumitale ?

— Cît se poate de sigur. Îi cunosc pe fiecare, am lucrat cu ei...

— Cu alte cuvinte, fac parte din aceeaşi organizaţie cu dumneata ? Iartă-mi neîncrederea, dar totdeauna m-am îndoit oarecum de exactitatea informaţiilor procurate de organizaţiile clandestine. Am impresia că obişnuinţa...

— Cine ţi-a spus că fac parte din vreo organizaţie ? o întrebă el, tăios.

— Nimeni. Am ghicit asta...

— Aha !... Tăunul se lăsă pe speteaza scaunului şi o privi încruntat. Şi totdeauna ghiceşti afacerile personale ale oamenilor cu care ai de-a face ? întrebă el după o tăcere.

— Destul de des. Am oarecare spirit de observaţie şi obişnuiesc să fac anumite legături între fapte. Ţi-o spun asta ca să fii prudent cu mine în cazul cînd vrei să nu aflu ceva...

— N-am nimic împotrivă să afli dumneata, numai să nu treacă mai departe. Sper că presupunerile dumitale nu...

Gemma înălţă capul surprinsă, aproape ofensată.

— Cred că această întrebare e cu totul de prisos — izbucni ea.

— Ştiu că n-o să spui nimic străinilor, de asta nu mă îndoiesc. Dar poate că membrilor partidului...

— Partidul se interesează de fapte, nicidecum de presupunerile şi închipuirile mele. Şi se înţelege de la sine că n-am vorbit niciodată cu nimeni despre asta.

— Îţi mulţumesc. Poate că ai ghicit şi din care organizaţie fac parte ?

— Sper, şi cred că n-o să te supere sinceritatea mea, deoarece singur ai început discuţia asta. Sper, în mod sincer, că nu dintr-a „Cuţitarilor".

— Şi de ce speri aşa ?

— Pentru că te consider capabil de lucruri mai de seamă.

— Noi sîntem totdeauna capabili de lucruri mai de seamă decît acelea pe care le facem ! Vezi, îţi răspund cu vorbele dumitale... De altfel, nu sînt membru al organizaţiei „Cuţitarilor", ci al „Brîuri-

lor Roşii". Aceştia sînt mai stăpîniţi şi-şi iau acţiunea mai în serios.

— Prin „acţiune", dumneata înţelegi asasinatul?

— Şi asasinatul, printre altele... În felul lui, cuţitul e o unealtă cît se poate de utilă, dar numai atunci cînd la baza întregii acţiuni avem o propagandă bine pregătită. Tocmai în privinţa asta nu mă înţeleg cu cu „Cuţitarii". Ei sînt convinşi că cuţitul poate înlătura oricînd toate neplăcerile de pe lume. Şi greşesc amarnic: cuţitul poate înlătura un număr destul de respectabil de neplăceri, dar nu pe toate.

— Dumneata crezi în mod serios că se poate ajunge la vreun rezultat cu ajutorul cuţitului? El o privi mirat. Negreşit — urmă ea — cu ajutorul cuţitului poţi înlătura, la momentul potrivit, o piedică oarecare, întrupată în persoana vreunui spion isteţ sau a vreunui funcţionar ticălos. Dar rămîne de văzut dacă pe această cale nu se creează cumva alte situaţii, mai primejdioase încă decît cele din trecut. Fiecare nou asasinat îndîrjeşte şi mai mult poliţia şi deprinde şi mai mult poporul cu violenţa şi cruzimea, aşa că noua stare de lucruri se dovedeşte a fi încă şi mai puţin prielnică societăţii decît cea veche...

— Dar dumneata cum îţi închipui că va fi în timpul revoluţiei? Crezi, oare, că nici atunci poporul nu va trebui să se deprindă cu violenţa? Războiul e război!

— Da, dar răscoala pe faţă e altceva! Ea înseamnă doar un singur moment din viaţa poporului, şi acest moment e preţul pe care-l plătim pentru fericirea noastră viitoare. Fără îndoială că se vor săvîrşi lucruri înspăimîntătoare. Ele sînt inevitabile în orice revoluţie. Dar acestea vor fi fapte izolate,

amănunte excepționale ale unui moment excepțional. Desigur, dacă luăm de bună părerea dumitale, că scopul activității unui revoluționar e să smulgă guvernului unele concesii bine definite, atunci organizația secretă și cuțitul par a fi cele mai indicate mijloace de luptă, pentru că de nimic altceva nu se tem mai mult guvernele tuturor țărilor ! Dar în cazul cînd crezi, ca mine, că a da la cap guvernului nu e scopul, ci doar mijlocul care duce la scop, și că ținta noastră cea mai înaltă e să schimbăm atitudinea omului față de om, atunci vei fi silit să privești altfel problema. N-o să ridici valoarea vieții omenești, deprinzînd oamenii nevinovați cu sîngele !

— Dar valoarea religiei ?

— Nu înțeleg.

Tăunul zîmbi :

— Sîntem de păreri opuse în ce privește originea răului. Pentru dumneata, ea stă în subestimarea vieții omenești.

— Mai precis, în faptul că puțini înțeleg că viața omului e sfîntă.

— Alege orice formulă vrei. Pentru mine, originea tuturor suferințelor și greșelilor noastre stă în acea nebunie căreia i se zice religie.

— Dumneata te gîndești numai la o anumită religie ?

— O, nu ! Ele nu diferă decît ca formă exterioară. Boala însăși se manifestă prin orientarea religioasă a spiritului, prin nevoia imperioasă de a-ți crea un idol și de a-l diviniza, de a te prosterna și de a te închina lui. Fără îndoială că dumneata nu ești de aceeași părere cu mine. Greșești amarnic dacă-ți închipui că eu fac parte dintre cei care privesc asasinatul doar ca un mijloc de a înlătura pe

ticăloşi şi pe funcţionari! Pentru mine, el este în primul rînd un mijloc, şi cred că cel mai bun, de a zdruncina autoritatea bisericii şi de a deprinde poporul să privească pe slujitorii ei ca pe orice alţi paraziţi.

— Şi dacă vei ajunge la acest rezultat, dacă vei trezi fiara aţipită din adîncul sufletului omenesc şi o vei asmuţi asupra bisericii...

— Va însemna că mi-am găsit o activitate pentru care face să trăiesc...

— Despre această activitate vorbeai acum cîteva zile?

— Da, despre aceasta.

Gemma tresări şi-şi întoarse capul în altă parte.

— Te-am dezamăgit? o întrebă el.

— Nu, nu e vorba de asta acum. Mie... mie mi se pare că începe să-mi cam fie frică de dumneata. Peste cîteva clipe se întoarse din nou spre el şi-i vorbi cu glasul ei obişnuit, grav: Discuţia noastră a zadarnică. Părerile noastre sînt prea deosebite. În ceea ce mă priveşte, eu cred în propagandă, în propagandă şi iarăşi în propagandă, dar şi într-o răscoală făţişă, atunci cînd e cu putinţă.

— Atunci să revenim la planul meu: în parte, e vorba de propagandă... dar mai ales de răscoală!

— Într-adevăr?

— După cum ţi-am mai spus, din Romagna sosesc mulţi voluntari care vin să-i sprijine pe veneţieni. Încă nu ştim cît de curînd va izbucni răscoala. Poate să se amîne pînă la toamnă, poate pînă la iarnă. Dar pe voluntari trebuie să-i înarmăm din vară şi să-i pregătim de drum, ca să fie gata să coboare spre şesuri îndată ce vor fi chemaţi. Eu

mi-am luat sarcina să trec prin contrabandă arme şi muniţii în Statul Papal...

— Stai puţin. Cum poţi să lucrezi dumneata cu oameni ca aceştia ? Revoluţionarii din Veneţia şi Lombardia sînt cu toţii de partea noului papă. Ei se declară dispuşi să introducă reformele liberale mînă în mînă cu mişcarea progresistă a bisericii. Cum poţi să te înţelegi cu ei, dumneata care nu admiţi compromisurile anticlericalilor ?

Tăunul ridică din umeri :

— Ce mă priveşte pe mine faptul că oamenii se distrează cu o păpuşă de cîrpă ? Numai să-şi ducă sarcina la bun sfîrşit ! Fără îndoială că vor aşeza chipul papei la prora corăbiei lor. Dar ce-mi pasă mie, din moment ce, vrînd-nevrînd, vor fi siliţi să apuce calea răscoalei ? Orice băţ e bun ca să-l arunci într-un cîine, şi orice chemare la luptă e bună dacă prin ea ridici poporul împotriva austriecilor !

— Şi ce fel de ajutor aştepţi de la mine ?

— Să mă ajuţi mai cu seamă să trec armamentul peste graniţă.

— Nu văd cum aş putea eu să fac acest lucru.

— Tocmai dumneata poţi să-l faci, şi încă mai bine decît oricine altul ! Am de gînd să cumpăr arme din Anglia şi mă aştept să avem mari greutăţi cu transportul lor. Nu le putem aduce în nici un port din Statul Papal, de aceea vor trebui debarcate în Toscana şi de acolo trecute peste Apenini.

— Dar în cazul acesta va trebui să le treci peste două frontiere, în loc de una !

— Da, dar toate celelalte căi îmi sînt închise. Doar nu se poate trece prin contrabandă un transport mare printr-un port unde aproape nu există

comerț! Însă dacă ne aducem marfa în Toscana, eu mă angajez s-o trec peste granița papală. Prietenii mei cunosc fiecare potecă din munți și avem destule ascunzișuri bune pentru arme. Transportul trebuie să ne sosească la Livorno, și tocmai aici e greutatea cea mare! Eu n-am legături cu ilegaliștii de acolo, pe cînd dumneata ai, probabil.

— Lasă-mă să mă gîndesc cîteva minute... Da, s-ar putea să-ți fiu de folos în direcția asta. Dar înainte de a trece mai departe, vreau să-ți pun o întrebare: poți să-mi dai cuvîntul că această încercare nu e în legătură cu lovituri de cuțit sau cu alte silnicii?

— Desigur. Se înțelege de la sine că nu puteam să-ți propun dumitale să iei parte la o acțiune pe care n-o aprobi.

— Și cînd ai nevoie de răspunsul meu definitiv?

— Nu prea avem timp de pierdut, dar îți pot da două-trei zile de gîndire.

— Ești liber sîmbătă seară?

— Stai să mă gîndesc... Astăzi e joi... Da, sînt liber.

— Atunci, vino sîmbătă la mine. În vremea asta eu voi cerceta propunerea dumitale și-ți voi da răspunsul definitiv.

Duminica următoare, Gemma trimise comitetului secției din Florența a partidului lui Mazzini o notificare, prin care îi anunța că intenționează să înceapă o anumită acțiune politică și că de aceea timp de cîteva luni nu va putea să-și îndeplinească însărcinările pe care le îndeplinise pînă atunci.

Faptul acesta stîrni oarecare nedumerire printre membrii comitetului, dar nimeni nu se împotrivi.

Gemma era cunoscută în partid de ani de zile ca un om pe care te poţi bizui, iar cei din comitet socotiră că, dacă signora Bolla face un pas neaşteptat, apoi trebuie să aibă motive bine întemeiate.

Numai lui Martini îi mărturisi deschis că s-a hotărît să-l ajute pe Tăun într-o anumită „acţiune de frontieră". Gemma se convinsese de mai înainte că poate, într-o oarecare măsură, să se încreadă în vechiul ei prieten.

Stăteau amîndoi pe terasa apartamentului ei, de unde se uitau la piscul Fiesole, care se zărea în depărtare peste acoperişurile roşii. După o tăcere îndelungată, Martini se ridică şi începu să se plimbe încoace şi încolo, cu mîinile în buzunare şi fluierînd, semn obişnuit la el de adîncă tulburare sufletească. Cîteva clipe, Gemma îl urmări cu ochii în tăcere...

— Cesare, văd că lucrul acesta îţi displace — zise ea, în cele din urmă. Îmi pare nespus de rău că te necăjesc, dar trebuie să fac aşa cum cred eu că e bine.

— Ceea ce mă tulbură nu e acţiunea în care vrei să te angajezi — îi răspunse el, întunecat. Nu ştiu ce anume ai de gînd să faci, dar cred că trebuie să fie un lucru folositor, odată ce ai acceptat să-l faci. Numai că n-am încredere în omul cu care vrei să lucrezi.

— Se vede că dumneata nu-l înţelegi. Nici eu nu l-am înţeles pînă nu l-am cunoscut mai bine. E departe de a fi desăvîrşit, totuşi e mult mai bun decît îţi închipui.

— Foarte posibil... Cîtva timp, Martini se plimbă în tăcere pe terasă, apoi deodată se opri în faţa ei : Renunţă, Gemma ! Renunţă, înainte de a nu fi

prea tîrziu ! Nu-l lăsa pe omul acesta să te atragă într-o acțiune de care să te căiești mai tîrziu !

— Cesare — vorbi ea cu blîndețe — nu te gîndești la ce spui. Nimeni nu mă atrage la nimic. Am ajuns la această hotărîre singură, după ce m-am gîndit bine ceea ce fac. Știu că dumitale nu-ți place Rivarez ca om, aici însă e vorba de activitate politică, nu de oameni.

— Gemma, renunță ! Rivarez e un om primejdios : ascuns, crud, un om care nu se dă în lături de la nimic... și te iubește !

Gemma se trase îndărăt :

— Cesare, cum îți poți închipui așa ceva ?

— Te iubește, repetă Martini. Ferește-te de el, Gemma !

— Dragul meu Cesare, nu mă pot feri de el și nu pot să-ți explic de ce. Sîntem legați unul de altul, și această legătură nu e făcută de noi și nu stă în puterea noastră s-o desfacem.

— Dacă legătura voastră e atît de puternică, atunci nu mai am nimic de adăugat — răspunse Martini cu glas obosit.

Și plecă, pretextînd treburi urgente, dar se plimbă ceasuri în șir pe străzile murdare ale orașului. În seara aceea, lumea i se părea nespus de mohorîtă.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Pe la mijlocul lui februarie, Tăunul plecă la Livorno. Gemma îi prezentase un tînăr englez, agent al unei companii de vapoare, care locuia acolo, li-

beral prin concepții, și pe care ea și bărbatul ei îl cunoscuseră în Anglia. Făcuse de mai multe ori oarecari servicii radicalilor florentini : le împrumutase bani cînd treceau prin vreo criză neprevăzută, le îngăduise să se folosească de adresa firmei lui pentru corespondența partidului... Dar toate acestea le făcuse ca prieten personal al Gemmei și totdeauna prin mijlocirea ei.

Potrivit obiceiului statornicit în partid, Gemma era liberă să se folosească de această prietenie în diferite scopuri, după propria ei apreciere. Dar dacă această prietenie putea să-i fie de folos și în cazul de față, asta era altă chestiune. Una e să-i ceri unui străin, simpatizant al partidului, îngăduința de a-i folosi adresa pentru corespondența din Sicilia, sau să păstreze în casa de fier din biroul lui unele acte, și alta să-i propui să treacă prin contrabandă un transport de arme de foc pentru o răscoală ! Gemma n-avea prea multă nădejde că acesta va primi.

— Dumneata poți să încerci, bineînțeles — îi spusese ea Tăunului — dar nu cred că s-ar putea să iasă ceva din asta. Dacă te-ai duce la el cu recomandația mea, ca să-i ceri cinci sute de scuzi, nu mă îndoiesc că ți-ar da numaidecît — e un om cît se poate de generos. Poate că ți-ar împrumuta pînă și pașaportul lui dacă ai avea nevoie, sau ar ascunde în pivniță la el vreun fugar... Dar cînd ai să-i vorbești de carabine, o să se uite la dumneata cu mirare și o să ne ia pe amîndoi drept niște nebuni !

— Totuși, poate că o să-mi arate alte căi sau o să-mi recomande cîțiva marinari care simpatizează cu mișcarea noastră — îi răspunsese Tăunul. În orice caz, trebuie să încercăm.

Spre sfîrşitul lunii, veni la ea îmbrăcat mai neîngrijit ca de obicei. Şi Gemma înțelese imediat, după fața lui, că aducea veşti bune.

— O, în sfîrşit! Începusem să mă gîndesc că ți s-a întîmplat ceva.

— Am socotit că e mai cuminte să nu scriu, iar mai curînd nu puteam să vin.

— Ai sosit chiar acum?

— Da, chiar acum. Şi am trecut pe la dumneata, numai ca să-ți spun că lucrurile s-au aranjat.

— Vrei să spui că Bailey a primit să te ajute?

— Mai mult decît atît. A luat asupra lui tot greul: împachetatul, transportul, într-un cuvînt totul! Asociatul şi prietenul lui, Williams, s-a învoit să supravegheze personal expedierea din Southampton a materialului pe care Bailey urmează să-l treacă prin vamă la Livorno. De aceea am şi întîrziat atîta. Williams tocmai pleca la Southampton şi l-am însoțit şi eu pînă la Genova.

— Ca să discutați pe vapor toate amănuntele?

— Da. Şi am fi discutat, dar n-am putut vorbi din pricina răului de mare.

— Aşa de greu suporți marea? întrebă repede Gemma, aducîndu-şi aminte cît suferise odată Arthur cînd tatăl ei îi luase pe amîndoi la plimbare cu iahtul.

— Foarte greu, deşi am călătorit atît de mult pe mare. Totuşi am avut timp să vorbim la Genova, cît a stat vaporul să încarce. Dumneata îl cunoşti, fără îndoială, pe Williams? E un băiat bun, inteligent, care merită toată încrederea. În această privință, nici Bailey nu e mai prejos, şi amîndoi ştiu să-şi țină gura... Acum să-ți spun totul cu de-amănuntul...

Tăunul se întoarse acasă. Soarele apusese de mult, şi „purus japonica" în floare, atîrnată pe zidul grădinii, părea neagră în lumina care se stingea. Tăunul rupse cîteva crenguțe şi le duse în odaia lui. Cînd deschise uşa biroului, Zitta se ridică de pe scaunul din colț şi alergă să-l întîmpine :

— O, Felice, credeam că n-o să te mai întorci niciodată !

Cea dintîi pornire a lui a fost s-o întrebe cu asprime ce caută în birou la el. Dar aducîndu-şi aminte că n-o văzuse de trei săptămîni, îi întinse mîna şi-i zise cu o uşoară răceală :

— Bună ziua, Zitta. Ce mai faci ?

Zitta îşi întinse obrazul spre el, aşteptînd s-o sărute, dar el trecu pe lîngă ea ca şi cînd n-ar fi observat nimic şi luă un vas să aşeze florile. În aceeaşi clipă, uşa se deschise larg şi un cîine uriaş năvăli în odaie şi începu să sară în jurul Tăunului, lătrînd şi scheunînd de bucurie. Rivarez lăsă florile, ca să-l mîngîie.

— Tu eşti, Diavolo, vechiul meu prieten ? Ei, uite, am venit şi eu ! Dă laba încoace !

Zitta îi aruncă o căutătură mînioasă.

— Mănînci acum ? întrebă ea, rece. Am pus să pregătesc masa la mine. Doar mi-ai scris că te întorci în astă-seară.

Tăunul se întoarse repede spre ea :

— Îmi pare f-foarte rău, nu t-trebuia să mă aştepți ! Numai să mă îmbrac şi vin îndată. Poate eşti bună să pui florile astea în apă ?

Cînd intră în sufrageria Zittei, ea stătea în fața oglinzii şi-şi prindea o crenguță înflorită la corsaj. Se vedea că se hotărîse să fie bine dispusă, deoarece

se apropie de el, cu un mănunchi mic de boboci roşii în mînă :

— Uite un buchețel pentru butoniera ta ! Stai să ți-l prind...

În timpul mesei, Tăunul se sili din toate puterile să fie drăguț cu ea şi să vorbească întruna, vesel. Ea îi răspundea, zîmbind tot timpul fericită. Bucuria ei neprefăcută pentru întoarcerea lui îl tulbură puțin pe Rivarez. Se deprinsese cu gîndul că Zitta ducea o viață separată, printre prietenii şi cunoscuții ei de care se simțea apropiată sufleteşte. Niciodată nu-i trecuse prin gînd că ar fi putut să-i fie dor de el. Şi totuşi, judecînd după bucuria cu care-l întîmpinase, îi fusese dor...

— Vrei să bem cafeaua pe terasă ? îl întrebă Zitta. E aşa de cald în seara asta...

— Bine. O să iau şi chitara cu noi. Poate-mi cînți ceva.

De obicei avea păreri foarte puțin măgulitoare despre muzica ei şi n-o ruga prea des să-i cînte.

Pe terasă, de-a lungul zidului, se întindea o bancă lată de lemn. Tăunul îşi alesese un colțişor de unde se desfăşura o privelişte încîntătoare spre coline, iar Zitta se aşeză pe balustradă şi, sprijinindu-şi picioarele pe bancă, se rezemă de una din coloanele care susțineau acoperişul. Ea nu-şi prea bătea capul cu pitorescul priveliştii. I se părea mai interesant să se uite la Tăun.

— Dă-mi o țigară ! ceru ea.. N-am fumat deloc de cînd ai plecat.

— Minunată idee ! Numai o țigară îmi mai lipsea ca să fiu cu adevărat fericit.

Zitta se aplecă şi se uită la el cu gravitate :

— Eşti cu adevărat fericit ?

Fața Tăunului se însenină :

— De ce n-aș fi ? Am mîncat bine, am înaintea ochilor cea mai frumoasă priveliște din Europa, în curînd o să beau o cafea minunată și o să ascult un cîntec popular unguresc. Nimic nu-mi tulbură conștiința, digestia mi-e ușoară... ce-aș mai putea dori ?

— Eu știu ce-ai mai dori !

— Ce anume ?

— Uite ! și-i întinse o cutioară.

— Migdale zaharisite ! De ce nu mi-ai spus înainte de a-mi aprinde țigara ? o întrebă el cu dojană.

— Copil ce ești ! Dar le poți ronțăi și după țigară. Iată și cafeaua.

Tăunul începu să-și bea cafeaua cu înghițituri mici și să ronțăie migdale zaharisite cu atîta plăcere și cu un aer atît de important și de atent, întocmai ca o pisicuță care mănîncă smîntînă.

— Ce minunat lucru e să bei o cafea bună, după porcăriile care ți se servesc la Livorno ! zise el, dus pe gînduri...

— De aceea ai face mai bine să stai mereu acasă.

— N-am timp... mîine plec din nou.

Zîmbetul pieri de pe fața Zittei :

— Mîine ? Pentru ce ? Unde ?

— După treburi...

În timpul discuției pe care o avusese cu Gemma, se hotărîse să plece singur în Apenini, să se înțeleagă cu contrabandiștii în privința transportului de arme. Trecerea armamentului peste granița Statului Papal era cît se poate de primejdioasă, dar absolut necesară pentru izbînda acțiunii pe care-o pregăteau.

— Veșnic treburi ! făcu Zitta, suspinînd, apoi întrebă : Și pentru multă vreme pleci ?

— Nu, pentru două sau poate trei săptămîni.

— Tot cu aceeași treabă ? îl întrebă ea deodată.

— „Aceeași“ treabă ?

— Aceeași pentru care încerci mereu să-ți rupi gitul, aceeași veșnică politică !

— Într-adevăr are oarecare legătură cu politica...

Zitta își aruncă țigara.

— Acum minți ! zise ea. Te amenință o primejdie !

— Primejdia de a nimeri de-a dreptul în iad ! îi răspunse el alene. Poate că ai pe acolo prieteni cărora dorești să le trimiți vreo crenguță de iederă ? Totuși n-ai nici un motiv să rupi toată verdeața !

Zitta rupea furioasă iedera care îmbrățișa coloana. Cu o mișcare violentă, aruncă peste balustradă un pumn de frunze.

— Te amenință o primejdie — repetă ea — dar nu vrei să-mi mărturisești. Găsești de cuviință că eu nu-s bună decît de distracție... S-ar putea să te și spînzure într-o bună zi, fără să ai nici cînd să-ți iei rămas bun de la mine. M-am săturat de politica asta a ta !

— Și eu la fel ! zise Tăunul, căscînd. Mai bine să vorbim de altceva. Sau poate vrei să-mi cînți ?

— Bine, dă-mi chitara. Ce să cînt ?

— Balada calului pierdut. Se potrivește de minune cu glasul tău.

Zitta începu să cînte o veche baladă ungurească despre un om care renunță întîi la calul lui, apoi la casa lui și, în sfîrșit, la iubita lui, mîngîindu-se cu gîndul că : „Pe cîmpie la Mohaci au fost pierderi și mai grele“. Acesta era cîntecul care îi plăcea cu

deosebire Tăunului. Sălbăticia şi accentele tragice ale melodiei, ca şi resemnarea dureroasă din refren îl înduioşau mai mult decît orice altă muzică sentimentală.

Zitta se simţea mai în voce ca oricînd. Notele porneau limpezi şi puternice, încărcate de o pătimaşă sete de fericire. Cîntecele italieneşti sau slave, şi mai ales cele germane nu prea le nimerea. În schimb, cîntecele populare ungureşti le cînta neasemuit de frumos.

Tăunul o asculta cu ochii mari şi gura întredeschisă. Niciodată nu cîntase Zitta atît de minunat. Dar pe cînd sfîrşea cel din urmă refren, glasul îi tremură deodată :

— „Pe cîmpie la Mohaci au fost pierderi şi mai grele"...

Tăcu şi, izbucnind în lacrimi, îşi ascunse faţa în desişul iederei.

— Zitta ! Tăunul se ridică şi-i luă chitara din mînă : Ce-i cu tine ? Femeia plîngea în hohote, acoperindu-şi faţa cu amîndouă mîinile. El îi atinse umărul. Ce-i cu tine ? Spune-mi ! repetă el, blînd.

— Lasă-mă ! strigă ea printre suspine, ferindu-se de el. Lasă-mă ! Tăunul se întoarse liniştit la locul lui şi o aşteptă să se potolească. Fără veste, Zitta căzu în genunchi lîngă el şi-l îmbrăţişă : Nu pleca, Felice, nu pleca !

— O să vorbim noi despre asta mai tîrziu — zise el, desfăcîndu-i cu blîndeţe braţele care-l înlănţuiau. Spune-mi mai întîi ce e cu tine, de ce te-ai speriat ? Ea clătină din cap, încetişor. Te-am supărat cu ceva, poate ?

— Nu ! şi Zitta îşi duse mîna la gît.

— Atunci, ce este ?

— Or să te ucidă ! răspunse ea, în sfîrşit. Am auzit pe unul dintre cei care vin la tine spunînd că eşti în primejdie... Dar cînd te întreb, tu rîzi de mine !

— Copil ce eşti ! zise Tăunul după o tăcere. Ai nişte păreri grozav de exagerate despre unele lucruri. Fără îndoială că odată şi odată or să mă ucidă. Acesta e sfîrşitul obişnuit al tuturor revoluţionarilor. Dar n-avem nici un motiv să presupunem că or să mă ucidă chiar acum ! Nu risc mai mult decît ceilalţi !...

— Ceilalţi ? Dar ce-mi pasă mie de ceilalţi ? Dacă m-ai iubi, n-ai pleca aşa, lăsîndu-mă tulburată. Nu pot dormi noaptea de frică să nu te aresteze, şi pînă şi în somn am impresia că mi te-au ucis... Tu însă nu te gîndeşti la mine nici cît la ciinele tău !

Tăunul se ridică şi se îndreptă încet spre celălalt capăt al terasei. Era cu totul nepregătit pentru o atare scenă şi nu se pricepea ce să răspundă. Da. Gemma avea dreptate : numai datorită uşurinţei lui intrase în încurcătura asta, din care nu vedea cum ar putea ieşi.

— Să stăm şi să vorbim liniştiţi — zise el, întorcîndu-se lîngă Zitta. Văd că nu prea ne înţelegem. Fără îndoială că n-aş rîde dacă aş şti că eşti într-adevăr îngrijorată. Spune-mi ce te nelinişteşte. Iar dacă este vreo neînţelegere la mijloc, s-o lămurim.

— Nu e nimic de lămurit. Înţeleg că nu mă iubeşti deloc...

— Copilă dragă, de ce să nu fim sinceri unul cu altul ? Eu am făcut tot ce-am putut ca să fiu tot-

deauna cinstit în relațiile mele cu tine și mi se pare că nu te-am mințit niciodată în ceea ce privește...

— O, nu, ai fost totdeauna înspăimîntător de sincer! Niciodată nu mi-ai ascuns că mă socotești ca pe o femeie pierdută. Totdeauna mi-ai spus asta...

— Zitta, ce vorbești?... Niciodată nu m-am gîndit la așa ceva și niciodată n-am spus...

— Nu m-ai iubit niciodată — stărui ea cu încăpățînare.

— Într-adevăr, nu te-am iubit niciodată. Dar ascultă-mă și încearcă să nu mă judeci prea rău.

— Nu te judec în nici un fel. Eu...

— Așteaptă puțin. Uite ce vreau să-ți spun. Eu nu cred în morala convențională și-mi bat joc de canoanele ei. Socotesc relațiile dintre bărbat și femeie ca pe o problemă de simpatie sau antipatie personală...

— Și ca pe una de bani — îl întrerupse ea, cu un rîs scurt și tăios.

El se încruntă și tăcu o clipă.

— Da, fără îndoială. Și asta e latura dezgustătoare a problemei. Dar, crede-mă, dacă aș fi băgat de seamă că nu-ți plac, nu m-aș fi folosit niciodată de strîmtoarea în care erai, ca să te iau lîngă mine. În viața mea n-am procedat așa cu nici o femeie și niciodată n-am mințit pe vreuna în ce privește sentimentele mele față de ea. Crede-mă, spun adevărul curat. El așteptă o clipă, dar Zitta nu-i răspunse. Am crezut — urmă el — că, dacă un bărbat e singur, dacă simte nevoia să aibă o femeie lîngă el și dacă găsește o femeie care-i place și căreia, la rîndul ei, îi e pe plac, bărbatul acesta are dreptul să primească cu recunoștință afecțiunea acestei femei. Nu

văd în asta nici un rău, din moment ce nu există silnicie, minciună sau umilință, dintr-o parte sau din alta. Știam doar că legătura noastră nu e o povară pentru nici unul și că fiecare dintre noi e liber s-o rupă îndată ce i se va părea că-l apasă. Dacă m-am înșelat, dacă tu vezi lucrurile altfel, atunci...

Tăunul tăcu din nou.

— Atunci ?... șopti ea, cu ochii în altă parte.

— Atunci înseamnă că am fost nedrept față de tine, și asta mă întristează. Dar am făcut-o fără nici o intenție.

— „Asta mă întristează"... „Am făcut-o fără nici o intenție"... Bine, Felice, dar ești de piatră ? Oare n-ai iubit niciodată în viața ta o femeie și nu vezi că eu te iubesc ? La auzul acestor cuvinte, ceva tresări în adîncul lui. Trecuse atîta timp de cînd nu-i mai spusese nimeni „te iubesc" ! Zitta se ridică deodată și-l înlănțui cu amîndouă brațele : Felice, hai să plecăm împreună, să plecăm departe de țara asta oribilă, de oamenii aceștia, de politică... Ce ne leagă pe noi de ei ? Să plecăm și să fim fericiți. Să mergem în America de Sud, unde ai trăit cîndva...

Groaza pe care i-o trezeau amintirile îl făcu pe Tăun să-și recapete stăpînirea de sine. Desfăcu brațele femeii din jurul gîtului și i le strînse cu putere :

— Zitta, încearcă să înțelegi ce-ți spun. Eu nu te iubesc, și chiar dacă te-aș iubi, tot n-aș putea să plec cu tine. În Italia am interese și am prieteni...

— Și mai ai încă pe cineva, pe care-l iubești mai mult decît pe mine ! strigă ea cu deznădejde. O, îmi vine să te ucid ! Nu te gîndești la prieteni, știu eu la cine te gîndești !

— Mai încet ! o rugă el. Ești tulburată și-ți imaginezi lucruri care nu există în realitate.

— Crezi că mă gîndesc la signora Bolla ? Pe mine nu mă înşeli aşa de uşor ! Cu ea nu vorbeşti decît despre politică. Pe ea o iubeşti tot atît de puţin ca şi pe mine. Tu nu te gîndeşti decît la cardinal !

Tăunul tresări.

— La cardinal ?... repetă el fără voie.

— Da, la cardinalul Montanelli, care a predicat la Florenţa astă-toamnă. Nu te-am văzut eu cum arătai cînd trecea în caleaşcă ? Erai alb ca batista asta. Şi chiar acum tremuri ca o frunză, numai pentru că i-am pronunţat numele !

— Nu ştii ce vorbeşti. Îl urăsc ! E cel mai cumplit duşman al meu !

— Duşman sau nu, îl iubeşti mai mult decît orice pe lume. Uită-te în ochii mei şi spune-mi, dacă poţi, că nu e adevărat.

Tăunul îşi întoarse faţa de la ea şi începu să privească peste grădină. Zitta îl cercetă pe furiş, înspăimîntată de vorbele ei. Era ceva straniu în tăcerea lui. În sfîrşit, se apropie de el tiptil, ca un copil speriat, şi-l trase cu sfială de mînecă. Tăunul se întoarse spre ea...

— E adevărat — zise el.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

— Oare n-nu-i chip să mă întîlnesc cu el pe undeva, prin munţi ? Brizzighella e un loc primejdios pentru mine.

— Fiecare palmă de pămînt din Romagna e primejdioasă pentru dumneata ! Însă, în clipa de faţă,

Brizzighella e mai puţin primejdioasă decît oricare altă localitate.

— Pentru ce?

— Îţi explic eu îndată. Acum însă, omul ăsta cu haina albastră nu trebuie să-ţi vadă faţa: e un individ periculos... Aşa-i, afurisită furtună! De mult nu s-a mai pomenit să ne strice atît de tare viile!

Tăunul îşi întinse braţele pe masă şi-şi lăsă fruntea peste ele, ca un om doborît de oboseală sau ca unul care-a băut prea mult. Omul cel cu haina albastră îşi roti repede ochii prin odaie, dar nu văzu decît doi fermieri care vorbeau despre recoltă, la o sticlă cu vin, şi un muntean somnoros care căzuse cu capul pe masă. O scenă ca asta se poate vedea oricînd prin cîrciumile cătunelor mici de felul Marradiei. Stăpînul hainei albastre hotărî, pe cît se pare, că n-avea nici un rost să mai stea şi să mai asculte. Îşi dădu vinul pe gît şi trecu în cealaltă încăpere dinspre uliţă. Mai rămase o vreme acolo, sprijinit de tejghea, stînd la taifas cu patronul despre treburile din localitate, în care timp mai trăgea din cînd în cînd cu coada ochiului, prin uşa pe jumătate deschisă, spre odaia unde stăteau la masă cei trei străini. Fermierii îşi sorbeau încet vinul, vorbind despre timp în dialect local, iar munteanul sforăia ca un om cu conştiinţa cum nu se poate mai curată.

În sfîrşit, spionul se încredinţă că în cîrciumă nu era nimic pentru care ar fi meritat să-şi piardă timpul. Plăti ce avea de plătit, ieşi din cîrciumă, călcînd alene, şi o luă domol de-a lungul uliţei înguste.

Tăunul se ridică, căscă, se întinse şi, cu un gest de om somnoros, îşi şterse ochii cu mîneca bluzei de pînză.

— Nu-i tocmai prost organizată urmărirea la ei — zise el şi, scoţîndu-şi briceagul din buzunar, îşi tăie o felie de pîine de secară de pe masă. V-au sîcîit mult în timpul din urmă, Michele ?

— Mai rău ca ţînţarii în luna august ! Nu ne lasă o clipă de răgaz. Încotro te întorci, dai peste ei. Chiar sus, în munţi, unde altădată nici n-ar fi îndrăznit să pună piciorul, umblă acum în grupuri de cîte trei-patru... Nu-i aşa, Gino ? Tocmai de aceea am pregătit întîlnirea cu Dominichino în oraş.

— Bine, dar de ce tocmai la Brizzighella ?... Într-un oraş de graniţă totdeauna mişună spionii.

— În clipa de faţă, Brizzighella e locul cel mai nimerit. E plin de pelerini. S-au adunat acolo din toate colţurile ţării.

— Dar nu-i deloc în calea pelerinilor !

— Da, e ceva mai pe-alături de drumul Romei, totuşi mulţi din cei ce trec spre răsărit fac un ocol, să asculte acolo slujba.

— Nu ştiam că Brizzighella are ceva deosebit, care să atragă pelerinii.

— Vezi, acolo e cardinalul. Nu-ţi aduci aminte că a predicat şi la Florenţa anul trecut, în decembrie ? E vorba de cardinalul Montanelli... Se zice că face mare vîlvă.

— Se prea poate. Dar eu nu mă duc acolo ca să ascult predici !

— Da, însă Montanelli are reputaţie de sfînt.

— Şi cum şi-a cîştigat-o ?

— Nu ştiu. Cred că se bucură de atîta faimă, pentru că împarte la săraci tot ce cîştigă şi trăieşte ca un simplu preot, cu patru sau cinci sute de scuzi pe an.

— Nu e numai asta — se amestecă în vorbă cel căruia i se zicea Gino. El nu-şi dăruieşte numai banii, ci toată viaţa lui : ajută pe săraci, are grijă de bolnavi ca să fie căutaţi cum trebuie... Curg oamenii la el de dimineaţă şi pînă-n noapte, cu tot felul de nevoi. Şi mie mi-s dragi popii cît ţi-s dragi şi ţie, Michele, dar monsignorul Montanelli nu seamănă cu ceilalţi cardinali ai noştri.

— Da, el pare să fie mai curînd naiv decît şiret — îi răspunse Michele. Oricum ar fi, poporul se prăpădeşte de dragul lui, iar în vremea din urmă pelerinii şi-au luat obiceiul să poposească la Brizzighella, ca să primească binecuvîntarea cardinalului. Dominichino s-a gîndit să se ducă acolo în chip de negustor ambulant, cu un coş de cruciuliţe şi mătănii ieftine. Oamenilor le place să cumpere asemenea fleacuri, ca să ceară apoi cardinalului să le sfinţească. După aceea le atîrnă la gîtul copiilor, să-i ferească de deochi...

— Staţi puţin. Dar eu cum o să mă duc acolo ? În chip de pelerin ? Nu pot să spun că planul îmi d-displace, dar nu e prudent să mă arăt în Brizzighella sub aceeaşi înfăţişare ca şi aici : dacă m-ar aresta, ar fi o d-dovadă şi împotriva voastră !

— N-or să te aresteze ! Avem pentru dumneata nişte haine straşnice, cu acte şi cu tot ce-ţi trebuie !

— Ce fel de haine ?

— Ale unui pelerin bătrîn din Spania, un tîlhar pocăit din Sierra. Omul s-a îmbolnăvit anul trecut la Ancona, şi unul din prietenii noştri l-a luat de milă pe vasul lui de comerţ şi l-a debarcat la Veneţia, unde avea prieteni. Bătrînul ne-a lăsat hîrtiile lui, ca să-şi arate în felul ăsta recunoştinţa. Şi acum or să-ţi fie de folos.

— Un tîlhar pocăit ?... Păi ce ne facem cu poliția ?

— O, în privința asta totul e în regulă ! Omul și-a ispășit osînda încă de acum cîțiva ani, și de atunci umblă mereu pe la Ierusalim și prin alte locuri sfinte pentru mîntuirea sufletului : vezi că nenorocitul și-a ucis din greșeală fiul în locul altcuiva și, într-o pornire de căință, s-a dat singur pe mîna poliției.

— Era bătrîn tare ?

— Da, dar o perucă și o barbă căruntă te îmbătrînesc și pe dumneata... În celelalte privinți, semnalmentele dumitale se potrivesc de minune cu ale lui.

— Și unde o să-l întîlnesc pe Dominichino ?

— Trebuie să intri în rîndul pelerinilor, la răscrucea de drumuri pe care o să ți-o arătăm noi pe hartă, și să le spui că te-ai rătăcit în munți. Cînd ajungi în oraș, te duci împreună cu mulțimea în piața de peste drum de palatul cardinalului...

— Cum s-ar zice, cardinalul stă în palat, cu toată sfințenia lui ?

— Nu, numai într-o aripă a palatului, restul l-a transformat în spital. Pelerinii or să-l aștepte să le dea binecuvîntarea. În clipa aceea, Dominichino o să se apropie cu coșul lui și o să te întrebe : „Ești pelerin, taică ?" Iar dumneata ai să-i răspunzi : „Sînt un biet păcătos". Atunci el o să-și pună coșul jos și o să-și șteargă fața cu mîneca, iar dumneata o să-i dai șase soldi pentru un șirag de mătănii.

— Și, bineînțeles, în timpul acesta o să ne înțelegem unde să ne întîlnim ?

— Da, o să aibă timp, și încă prea destul, să-ți dea adresa, în vreme ce o să-și zgîiască ochii la

cardinal ! Aşa am plănuit noi. Dar dacă dumitale nu-ţi convine, putem să-i dăm de veste lui Dominichino şi să aranjăm altfel treburile.

— Nu, planul e bun. Numai să aveţi grijă de perucă şi de barbă, să nu mă dea de gol...

. . . .

— Eşti pelerin, taică ?

Tăunul stătea pe treptele palatului episcopal. Şuviţe încîlcite de păr cărunt îi cădeau pe faţă. Înălţă capul şi răspunse aşa cum rămăsese stabilit, cu glas răguşit şi tremurător şi cu un pronunţat accent străin. Dominichino lăsă să-i alunece cureaua de pe umăr şi-şi puse pe o treaptă coşul cu mătănii şi cruciuliţe. Din mulţimea de ţărani şi de pelerini care umpleau piaţa nu se uita nimeni la ei. Totuşi, bănuitori, începură să vorbească cu băgare de seamă, cu întreruperi. Dominichino întrebuinţa dialectul local, iar Tăunul o italiană stricată, împestriţată cu vorbe spaniole.

— Eminenţa sa ! Vine eminenţa sa ! strigară cei care aşteptau lîngă uşile palatului.

— La o parte ! Faceţi loc eminenţei sale !

Tăunul şi Dominichino se ridicară şi ei.

— Ţine, taică ! zise Dominichino, punînd în mîna Tăunului o iconiţă învelită în hîrtie. Ia asta, şi cînd ajungi la Roma, roagă-te pentru mine !

Tăunul vîrî iconiţa în sîn şi se întoarse să-l vadă şi el pe cardinal.

Montanelli stătea pe treapta de sus, binecuvîntînd mulţimea. Era îmbrăcat în odăjdii violete, impunătoare, iar pe cap purta calotă de un roşu aprins.

Coborî încet scara, iar pelerinii îl înconjurară de-aproape, căutînd să-i apuce mîna şi să i-o sărute.

Mulţi se aşezau în genunchi, îi luau poala veşmintului şi-o duceau la gură.

— Pace vouă, fiii mei !

Auzind glasul acela viu şi plin, Tăunul îşi aplecă fruntea atît de adînc, încît părul cărunt îi căzu peste faţă. Dominichino văzu cum tremură cîrja în mîna pelerinului şi se gîndi, mirat : „Ce actor extraordinar !"

O femeie care stătea lîngă ei se aplecă şi-şi ridică copilaşul de pe scară.

— Haide, Cecco — zise ea — eminenţa sa o să te binecuvînteze aşa cum îi binecuvînta odată Mîntuitorul pe copii.

Tăunul făcu şi el un pas înainte, dar se opri. Ce necruţătoare e viaţa ! Toţi aceşti străini, toţi aceşti pelerini veniţi de cine ştie unde, oamenii munţilor de prin împrejurimi se pot apropia de el, pot vorbi cu el... şi el o să-şi pună mîna pe capul copiilor lor. Poate că o să-i spună acestui băiat de ţăran „dragul meu", aşa cum îi spunea şi lui odată...

Coborî treptele şi se întoarse, să nu mai vadă nimic. O, dacă ar putea să se ascundă undeva, în vreun ungher, şi să-şi astupe urechile, să nu mai ajungă pînă la el zvonul acela ! Era mai mult decît putea să îndure un suflet omenesc : să fii atît de aproape, atît de aproape de el, încît să poţi întinde mîna ca să atingi mîna aceea iubită...

— Prietene, nu vrei să intri la mine să te încălzeşti ? auzi atunci un glas mîngîietor. Pari înfrigurat...

Inima Tăunului încetă să mai bată. Cîtva timp nu-şi mai dădu seama de nimic. Avea senzaţia dureroasă a sîngelui care-i năvălea dintr-o dată în piept, gata să i-l spargă. Apoi sîngele-i fugi din inimă şi,

ca un val fierbinte, i se revărsă în tot trupul. Şi în clipa aceea simţi pe umăr atingerea blîndă a mîinii lui Montanelli.

— Se vede că dumneata ai trecut printr-o mare cumpănă... N-aş putea să te-ajut cu ceva ?

Tăunul clătină din cap, în tăcere.

— Eşti pelerin ?

— Sînt un biet păcătos.

Potrivirea întîmplătoare dintre întrebarea lui Montanelli şi vorbele consemnului i se păru o punte de salvare, de care se agăţă cu deznădejde. Fără să vrea, repetase vorbele pe care i le spusese lui Dominichino. Atingerea mîngîietoare a mîinii aceleia îi frigea umărul, şi tot trupul începu să-i tremure.

Cardinalul se aplecă şi mai mult asupra lui :

— Poate vrei să vorbeşti cu mine între patru ochi ? Dacă pot să te-ajut cu ceva...

În sfîrşit, Tăunul se hotărî să se uite în ochii lui Montanelli. Stăpînirea de sine îi revenea încetul cu încetul.

— Asta nu mi-ar folosi la nimic — răspunse el. N-aveţi cum să-mi uşuraţi suferinţa.

Un funcţionar poliţienesc îşi făcu loc prin mulţime :

— Iertaţi-mă că mă amestec, eminenţa voastră, dar cred că bătrînul ăsta nu e în toate minţile. Nu face nici un rău şi actele-i sînt în regulă, de aceea îl lăsăm în pace. A stat la ocnă pentru crimă şi acum îşi răscumpără păcatul, pocăindu-se.

— Pentru crimă... — repetă Tăunul, clătinînd rar din cap.

— Mulţumesc, căpitane... Fii bun şi dă-te puţin mai la o parte... Prietene, acel ce se căieşte din toată

inima merită să fie ajutat. Nu vrei să vii mai pe seară la mine?

— Eminența voastră ar primi oare pe un păcătos care și-a ucis propriul lui fiu?

Tonul întrebării era atît de cutezător, încît Montanelli tresări și se cutremură ca atins de un vînt înghețat.

— Să mă ferească Dumnezeu să te judec, oricare ți-ar fi păcatul! zise el, solemn. În ochii Domnului, toți sîntem la fel de păcătoși, iar neprihănirea noastră e asemenea zdrențelor murdare. Dacă vii la mine, eu te voi primi, așa precum îl rog și eu să mă primească atunci cînd îmi va sosi ceasul...

Tăunul întinse brațul, cu o mișcare neașteptată și pătimașă.

— Ascultați-mă! strigă el. Ascultați și voi, creștini! Dacă un om și-a ucis singurul copil, care-l iubea și avea încredere în el, carne din carnea lui și os din osul lui, dacă prin minciună și înșelătorie l-a împins într-o suferință din care nu avea altă ieșire decît moartea, mai poate nădăjdui ceva omul acela pe pămînt sau în cer? Pentru păcatul meu, eu m-am pocăit în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Mi-am făcut osînda pe care mi-au hotărît-o oamenii, iar ei mi-au dat drumul în pace. Dar oare cînd îmi va spune Dumnezeul meu: „Destul!“? Binecuvîntarea cui ar putea să-mi ridice de pe suflet blestemul său? Ce iertare ar putea să șteargă ceea ce am făptuit?...

Se lăsă o liniște de mormînt. Toată mulțimea adunată acolo se uita în tăcere la Montanelli. Crucea tremura pe pieptul cardinalului. În sfîrșit își ridică privirea și binecuvîntă poporul, cu mîna ușor șovăitoare.

— Dumnezeu e atotiertător — zise el. Aşază în fața tronului său povara sufletului tău, deoarece scris e : „Nu alunga de la tine o inimă zdrobită şi întristată".

Şi cardinalul se întoarse şi se îndreptă spre piață, oprindu-se la fiecare pas să vorbească cu cîte cineva sau să ridice în brațe vreun copil.

În seara aceleaşi zile, Tăunul se duse la casa unde trebuia să aibă loc întîlnirea. Găsise adresa scrisă pe hîrtia în care fusese învelită iconița dăruită de Dominichino : era casa unui medic din localitate, membru activ al organizației. Cei mai mulți dintre conspiratori sosiseră mai înainte, şi bucuria cu care-l primiră cu toții era pentru el o nouă dovadă, dacă ar mai fi avut nevoie de dovezi, de popularitatea lui.

— Sîntem cît se poate de fericiți că te vedem iarăşi printre noi — îl întîmpină medicul. Dar vom fi şi mai fericiți cînd te vom şti plecat de aici teafăr. Venirea dumitale aici e o sarcină cît se poate de primejdioasă, şi eu, personal, am fost împotriva acestui plan. Eşti absolut sigur că nici un copoi polițienesc nu te-a văzut azi-dimineață în piață ?

— De v-v-văzut, fără îndoială că m-a văzut, dar nu m-a r-recunoscut. Dominichino a organizat totul cum nu se poate mai bine. Unde-i el ?

— N-a venit încă. Prin urmare, toate s-au petrecut cu bine ? Cardinalul ți-a dat binecuvîntarea ?

— Dacă i-a dat binecuvîntarea ?... Ehei, asta încă n-ar fi nimic ! se auzi din prag glasul lui Dominichino. Rivarez e plin de surprize ca o plăcintă de Anul nou ! Cu ce talente ai de gînd să ne mai dai gata, prietene ?

— Ce vrei să spui ? îl întrebă alene Tăunul.

— Nici n-aş fi bănuit că eşti un actor atît de strălucit ! Niciodată în viaţa mea n-am văzut un joc atît de extraordinar ! Eminenţa sa era emoţionat aproape pînă la lacrimi.

— Cum a fost ? Haide, povesteşte-ne. Rivarez !

Tăunul ridică din umeri. N-avea gust de vorbă. Văzînd că nu pot scoate nimic de la el. cei de faţă îl întrebară pe Dominichino. Toată lumea făcu haz, aflînd întîmplarea de dimineaţă, din piaţă. Numai un tînăr rămase încruntat şi zise ursuz :

— Fără îndoială că ţi-ai jucat rolul cu măiestrie, dar nu văd la ce foloseşte această reprezentaţie teatrală ?

— Iată care-i folosul — îi răspunse Tăunul. De azi înainte o să pot umbla nestingherit prin întreg ţinutul şi-o să pot face tot ce mi-o trăsni prin cap. fără ca nimănui să-i treacă prin minte să se îndoiască de identitatea mea. Mîine, tot oraşul o să afle întîmplarea de astăzi, iar cînd o să mă întîlnească vreun spion, o să-şi spună : „Aha, ăsta-i nebunul cela de Diego, care s-a pocăit în piaţă pentru păcatele lui !“ Şi lucrul acesta, oricum, îmi prinde bine !

— Da, fără îndoială... Totuşi, nu puteai ajunge la acelaşi rezultat şi fără să-ţi baţi joc de cardinal ? E un om prea bun ca să-i joci asemenea farsă.

— Şi mie mi se pare a fi un om cumsecade — se învoi Tăunul cu nepăsare.

— Prostii, Sandro ! Noi n-avem nevoie de cardinali aici — zise Dominichino. Şi dacă monsignorul Montanelli ar fi primit un post la Roma atunci cînd s-a ivit ocazia, Rivarez nu şi-ar fi bătut joc de el.

— N-a primit pentru că n-a vrut să-şi părăsească opera începută aici.

— E mai lesne de crezut că n-a avut chef să moară otrăvit de vreunul din agenții lui Lambrucini ! Au ei ce au împotriva lui, asta e sigur. Cînd un cardinal, mai ales unul atît de iubit de popor ca Montanelli, preferă să rămînă într-o văgăună părăsită ca asta, știm noi ce înseamnă ! Nu-i așa, Rivarez ?

Tăunul fuma, aruncînd rotocoale de fum.

— S-ar putea ca t-totul să fie din pricina „inimii lui zdrobite și întristate"... — făcu el, lăsîndu-și capul pe spate ca să-și urmărească rotocoalele.

— Oare n-ar fi timpul să ne apucăm de lucru, domnilor ?

Și cei de față începură să discute amănunțit planul trecerii prin contrabandă, peste graniță, a armelor, și felul cum vor trebui păstrate. Tăunul asculta cu o curiozitate lacomă, întrerupîndu-i cu observațiile lui necruțătoare atunci cînd i se părea că vreo informație nu e destul de precisă sau că planurile merg prea departe. După ce toți își spuseră cuvîntul, el mai făcu unele propuneri de ordin practic, primite aproape fără discuție. Cu aceasta, adunarea se termină. Rămase hotărît ca, pînă la întoarcerea cu bine a Tăunului în Toscana, să se evite pe cît posibil adunările mai lungi, care ar putea atrage atenția poliției. Cînd orologiul bătu ora zece, se împrăștiară cu toții. Rămaseră numai gazda, Tăunul și Dominichino. Cei trei se constituiră într-o comisie pentru discutarea unor chestiuni speciale.

Se încinse o discuție lungă și aprinsă. Într-un tîrziu, Dominichino se uită la ceas :

— Unsprezece și jumătate. Trebuie să plecăm, altfel dă straja de noapte peste noi.

— La ce oră face rondul de noapte? întrebă Tăunul.

— În jurul lui douăsprezece. Iar eu aş prefera să fiu acasă la ora aceea. Noapte bună, Giordano. Mergem împreună, Rivarez?

— Nu! Cred că e mai puţin primejdios să ieşim unul cîte unul. Te mai văd?

— Da, la Castel-Bolognese.

— Încă nu ştiu cum o să fiu travestit, dar cunoşti consemnul. Pleci mîine?

— Mîine dimineaţă, odată cu pelerinii. Iar poimîine am de gînd să mă îmbolnăvesc şi să rămîn culcat în bordeiul păstorului. De acolo o iau de-a dreptul peste munţi şi ajung la Castel-Bolognese înaintea dumitale. Noapte bună!

Orologiul catedralei bătea ora douăsprezece cînd Tăunul se apropie de uşa unui hambar mare şi gol care servea de dormitor pentru pelerini. Pe jos se desluşeau grămezi informe de trupuri omeneşti, şi sforăituri cumplite răsunau adînc în liniştea nopţii. Aerul era peste măsură de greu. Tăunul se cutremură de scîrbă şi se trase îndărăt. Zadarnic ar fi încercat să doarmă acolo! Mai bine să mai umble şi să-şi caute vreun şopron sau vreun stog de fîn, unde o să aibă măcar aer curat şi linişte.

Era o noapte neasemuită. Luna plină plutea uşor pe cerul înstelat. Tăunul rătăcea fără ţintă pe străzile oraşului. Scena de dimineaţă îi revenea mereu în minte, ca un vis urît. Cît de rău îi părea acum că primise propunerea lui Dominichino de a se întîlni la Brizzighella! Dacă ar fi spus de la început că planul acesta e primejdios, s-ar fi ales o altă localitate, şi atît el, cît şi Montanelli ar fi fost scutiţi de farsa aceea ridicolă şi tristă...

Cît de mult s-a schimbat bietul padre! Totuşi, glasul i-a rămas acelaşi. Acelaşi care şoptea cîndva, pe vremuri: „Dragul meu"...

La celălalt capăt al străzii se ivi felinarul unui străjer de noapte şi Tăunul se furişă pe o ulicioară îngustă şi întortocheată. Făcu doar cîţiva paşi şi se pomeni deodată în piaţa catedralei, lîngă aripa stîngă a palatului episcopal. Piaţa scăldată în lumina lunii era pustie şi Tăunul văzu uşa laterală a catedralei întredeschisă. Pesemne că paracliserul uitase s-o închidă. Altminteri, cine ar putea fi în biserică la o oră atît de tîrzie?... La urma urmei, de ce n-ar intra acolo, să doarmă pe o bancă? I-ar fi mult mai la îndemînă decît să se întoarcă în hambarul acela rău mirositor. Iar spre ziuă s-ar furişa binişor în piaţă, înainte de a veni paracliserul. Şi chiar dacă l-ar găsi cineva în catedrală, o să creadă, fără îndoială, că Diego cel nebun venise să se roage undeva, în vreun ungher, unde nu-l putuse vedea nimeni, atunci cînd se închisese catedrala.

Cîteva clipe rămase la uşă, ascultînd, apoi intră cu pasul acela uşor cu care ştia să meargă în ciuda piciorului şchiop. Lumina lunii se revărsa prin ferestre şi se aşternea în fîşii largi pe pardoseala de marmură. Sanctuarul, unde se vedea ca ziua, era luminat din plin. Şi acolo, în faţa altarului, stătea în genunchi cardinalul Montanelli: singur, cu capul gol, cu mîinile împreunate pentru rugăciune.

Tăunul se feri în umbră. Oare n-ar trebui să plece înainte de a-l vedea Montanelli? Ar fi, fără îndoială, lucrul cel mai cuminte şi poate gestul cel mai omenesc pe care putea să-l facă. Pe de altă parte, ar fi ceva atît de nevinovat să se apropie şi să se mai uite o dată la el!... Acum nu mai aveau

în jurul lor toată mulţimea aceea, prin urmare, nici el nu mai era nevoit să joace comedia pe care o jucase de dimineaţă. Poate că niciodată nu va mai avea prilejul să-l vadă ! Fără îndoială că padre nu trebuia să ştie nimic. Să se furişeze pe nesimţite pînă aproape şi să se uite la el numai o singură dată... După aceea să se întoarcă la treburile lui.

Folosindu-se de umbra coloanelor, Tăunul se strecură cu băgare de seamă pînă lîngă grilajul sanctuarului, oprindu-se o clipă lîngă intrarea laterală, în rînd cu altarul. Umbra pe care o făcea tronul episcopal era destul de largă ca să-l adăpostească şi, ţinîndu-şi răsuflarea, Tăunul trecu prin întuneric mai departe.

— Bietul meu copil ! O, Dumnezeule ! Bietul meu copil !

În şoapta aceea întretăiată era o deznădejde atît de sfîşietoare, încît Tăunul tresări fără voie. Auzi apoi un plîns adînc şi greu, fără lacrimi, şi-l văzu pe Montanelli frîngîndu-şi mîinile, ca un om doborît de o durere trupească.

Nu, nu-şi închipuise că padre al lui putea să sufere atît de mult ! De cîte ori nu-şi spusese cu siguranţă şi amărăciune : „Nu face să-mi bat capul ! Rana lui s-a vindecat de mult"... Şi iată că, după atîţia şi atîţia ani, descoperea că rana era deschisă şi sîngera încă. Cît de uşor i-ar fi s-o vindece ! N-ar avea decît să ridice mîna şi să şoptească : „Padre, eu sînt !"

Gemma avea şi ea o şuviţă de păr alb... O, dacă ar putea să ierte ! Dacă ar putea să alunge trecutul, care i se întipărise atît de adînc în minte : marinarul cel beat, plantaţiile de zahăr şi circul ambulant ! Nu, nici o altă suferinţă nu se poate asemui

cu asta : să vrei să ierți, să dorești să ierți, și să știi că năzuința ta e fără nădejde, că nu poți și nu îndrăznești să ierți !

În sfîrșit, Montanelli se ridică, își făcu cruce și se depărtă de altar. Tăunul se trase și mai adînc în umbră, tremurînd de teamă că ar putea fi descoperit, că bătăile inimii l-ar putea trăda. Apoi oftă ușurat : Montanelli trecuse pe lîngă el atît de aproape, încît veșmintele lui violete de cardinal îi atinseseră ușor obrazul, și totuși, nu-l văzuse.

Nu-l văzuse... Doamne, ce-a făcut, ce-a făcut ?! Avusese cel din urmă prilej să folosească această clipă unică și neprețuită, dar o lăsase să treacă... Sări din umbră și ieși în spațiul luminat :

— Padre !

Sunetul propriului său glas, care răsună și se stinse încet sub bolți, îl umplu de un fel de spaimă mistică. Se trase din nou în întuneric. Montanelli se oprise lîngă o coloană și asculta nemișcat, cu groaza morții în ochii larg deschiși. Cît a ținut această tăcere, Tăunul n-ar fi putut spune. Poate o clipă, poate o întreagă veșnicie. Deodată își veni în fire. Montanelli se clătina, gata să se prăbușească, iar buzele i se mișcau, deși nu rosteau nici un cuvînt.

— Arthur ! îngînă el, în sfîrșit, în șoaptă abia auzită. Da, apa e adîncă...

Tăunul păși înainte :

— Iertați-mă, eminența voastră, credeam că e vreunul din preoții de aci.

— O, dumneata erai, pelerinul ?... Montanelli păru a se trezi, dar după felul cum îi sclipea safirul de pe deget Tăunul înțelese că tot mai tremura. Nu cumva ai nevoie de ceva, prietene ? Acum e tîrziu și catedrala se închide peste noapte...

— Iertați-mă, eminența voastră, dacă am greșit. Am văzut ușa deschisă și am intrat să mă închin. Aici am dat peste un preot, cel puțin așa mi s-a părut, adîncit în rugăciuni și meditații, și atunci m-am hotărît să-l aștept, ca să-mi binecuvînteze iconița asta...

Și-i întinse iconița de plumb pe care i-o dăruise în dimineața aceea Dominichino. Montanelli o luă, se întoarse cu ea în sanctuar și o așeză cîteva clipe pe altar.

— Ia-o, fiul meu ! îi zise. Fie ca sufletul tău să-și găsească liniștea, pentru că Dumnezeu e bun și milostiv. Du-te la Roma și cere binecuvîntarea sfîntului părinte, slujitorul său. Pace ție ! Tăunul își înclină capul ca să primească binecuvîntarea, apoi se îndreptă încet spre ieșire. Așteaptă ! zise deodată Montanelli. Stătea în picioare, sprijinindu-se cu o mînă de grilajul sanctuarului. Cînd vei primi la Roma sfînta împărtășanie, roagă-te pentru acela a cărui inimă e plină de adîncă întristare și pe al cărui suflet apasă greu mîna Domnului...

În glasul cardinalului tremurau lacrimi, și îndîrjirea Tăunului se clătină. Încă o clipă, și s-ar fi dat de gol. Dar amintirea circului ambulant îi fulgeră prin minte.

— Oare merit eu, nevrednicul, să-mi asculte Dumnezeu rugăciunile ? Dacă aș putea, eminența voastră, să așez pe altarul său darul unei vieți sfinte, al unui suflet neprihănit, pe care să nu-l apese nici o rușine tăinuită !

Deodată Montanelli se întoarse :

— Eu nu pot să așez pe altarul Domnului decît inima mea zdrobită — zise el.

Peste cîteva zile, Tăunul se întoarse la Florența, venind de la Pistoia cu diligența. Se duse mai întîi acasă la Gemma, dar n-o găsi. După ce lăsă vorbă că va veni a doua zi dimineață, se îndreptă spre casă. „Sper că de data asta Zitta n-o mai fi dat buzna în biroul meu" — își zicea el. Gîndul că va trebui să asculte iarăși imputările ei de femeie geloasă, care-i exasperau nervii ca sfîrîitul rotiței la dentist, i se părea insuportabil.

— Bună seara, Bianca — îi zise el servitoarei, care-i deschise ușa. Signora Renny a fost astăzi pe aici?

Femeia îl privi zăpăcită:

— Signora Renny? Dar cum, s-a întors?...

— Ce vrei să spui? întrebă el, ridicînd sprîncenele a mirare și oprindu-se în prag.

— Signora a plecat pe neașteptate îndată după dumneavoastră și n-a luat nimic cu ea. Nici măcar n-a spus că pleacă.

— Îndată după mine?... Acum două săptămîni?

— Da, domnule, în aceeași zi. Și toate lucrurile i-au rămas răvășite. Vecinii n-au decît grija asta acum...

Tăunul se întoarse pe loc, fără să spună un cuvînt, coborî treapta de la intrare și o luă pe alee, în jos, spre casa în care locuia Zitta.

Acolo toate rămăseseră ca mai înainte, darurile lui erau la locul lor obișnuit. Nu găsi nicăieri nici urmă de scrisoare, nici măcar un bilețel cît de scurt.

— Domnule — zise Bianca, vîrînd capul pe ușă — e aici o bătrînă...

Tăunul se întoarse spre ea, supărat:

— Ce vrei de la mine? De ce te ții după mine?

— O bătrînă întreabă de dumneavoastră.

— Şi ce pofteşte ? Spune-i că nu p-p-pot s-o primesc. N-am timp.

— Stăpîne, vine aproape în fiecare seară de cînd aţi plecat şi întreabă mereu cînd vă întoarceţi.

— Întreab-o ce pofteşte... Adică, lasă. Mă duc mai bine singur.

Bătrîna îl aştepta în sală. Purta veşminte sărăcăcioase, iar faţa ei smolită era încreţită ca un zbîrciog. Se îmbrobodise cu o basma pestriţă, în culori ţipătoare. Cînd intră Tăunul, ea se ridică şi-l privi cu ochi negri, sclipitori.

— Va să zică dumneata eşti boierul cel şchiop ? zise ea, măsurîndu-l de sus pînă jos cu o privire iscoditoare. Am venit cu o însărcinare din partea Zittei Renny.

Tăunul deschise uşa biroului, o lăsă pe bătrînă să treacă înainte, intră în urma ei şi trînti uşa, ca să nu-i audă Bianca ce vorbesc.

— Şezi, te rog. Şi acum, s-spune-mi cine eşti ?

— Nu-i treaba dumitale cine sînt. Am venit să-ţi spun că Zitta Renny a fugit de la dumneata cu fecioru-meu.

— Cu... cu feciorul dumitale ?

— Da, boierule.

Femeia îl măsură cu o privire plină de dispreţ : se vede că creştinii aceştia n-au destulă bărbăţie, nici măcar atîta cît să se înfurie cînd sînt batjocoriţi !

— Că doar nu era să rămînă cu dumneata ! Nu sînteţi plămădiţi din acelaşi aluat !

Faţa Tăunului rămînea nepăsătoare şi liniştită.

— A plecat cu toată şatra ţigănească, sau numai cu feciorul dumitale ?

Femeia izbucni în rîs :

— Nu cumva ai de gînd să te iei după ea, ca să-ncerci s-o aduci înapoi? E prea tîrziu, boierule! Trebuia să te gîndeşti mai de mult la asta...

— Nu, vreau numai să ştiu tot adevărul... Bineînţeles, dacă vrei să mi-l spui.

Femeia ridică din umeri. Nu făcea să batjocorească pe omul acesta, care primea cu atîta linişte insultele ei.

— Ei, atunci, iată adevărul : Zitta l-a întîlnit pe fecioru-meu pe drumul mare în ziua în care ai părăsit-o şi a început să vorbească cu el pe limba noastră. Cînd a văzut băiatul că ea, cu toată îmbrăcămintea ei boierească, e tot o fată din neamul nostru, s-a îndrăgostit de faţa ei frumoasă. S-a îndrăgostit aşa cum se îndrăgostesc bărbaţii noştri şi a adus-o la noi în şatră. Şi ea, biata fată, mi-a mărturisit toate necazurile ei. Plîngea şi suspina aşa de amarnic, de ţi se rupea inima de milă. Noi am mîngîiat-o cum ne-am priceput. După aceea şi-a lepădat rochia cea scumpă, s-a îmbrăcat aşa cum se îmbracă fetele noastre şi a început să trăiască cu fecioru-meu ca nevastă şi bărbat. El n-are să-i spună niciodată : „Eu nu te iubesc", ori : „Lasă-mă, am multe socoteli"...

— Mi-ai spus — îi tăie vorba Tăunul — că ai venit la mine cu o însărcinare din partea Zittei.

— Da, am rămas aici după ce a plecat şatra, anume ca să-ţi aduc vorbele ei. M-a trimis să-ţi spun că s-a săturat de boieri învăţaţi, la care sîngele mocneşte în vine şi cărora le place să despice firul în patru, şi că se întoarce la neamul ei şi la viaţa cea slobodă. „Să-i spui, zicea ea, că eu sînt femeie, că

l-am iubit și că tocmai de aceea n-am vrut să-i mai fiu țiitoare"... Bine a făcut că a plecat. Lasă să cîștige fetele noastre bani cu frumusețea lor! Nu-i nici un păcat în asta! Altminteri, la ce folosește frumusețea? Doar o femeie de-a noastră nu poate iubi un bărbat din neamul vostru!

Tăunul se ridică.

— Asta e tot ce ți-a poruncit să-mi spui? întrebă el. Atunci, spune-i că are dreptate și că nădăjduiesc c-o să fie fericită. Asta e tot ce pot să-i răspund. Noapte bună!

Rămase nemișcat pînă ce portița grădinii se izbi în urma bătrînei. Abia atunci se lăsă în fotoliu și-și acoperi fața cu mîinile.

Încă o palmă! E cu putință oare să nu i se lase nici o fărîmă din mîndria și din respectul de sine de altădată? Doar a trecut prin toate suferințele pe care le poate îndura o ființă omenească. I-au tîrît în noroi colțișorul cel mai tainic al inimii lui, iar trecătorii l-au călcat în picioare. N-a rămas loc în sufletul lui care să nu poarte pecetea disprețului cuiva, care să nu fi fost sfîrtecat de amintirile necruțătoare ale unei batjocuri!

Iar acum, pînă și țiganca asta pe care-o culesese de pe drum a pus mîna pe bici ca să-l lovească!

La ușă se auzi scheunatul jalnic al lui Diavolo. Tăunul se ridică să-i dea drumul. Dulăul se aruncă asupra stăpînului cu pornirea nebunească de totdeauna. Dar înțelese îndată că ceva era altfel de cum ar trebui să fie și se culcă cuminte pe covor, la picioarele Tăunului, lipindu-și botul rece de mîna lui nepăsătoare.

O oră mai tîrziu, Gemma se apropie de ușa din față. Sună, dar nimeni nu-i răspunse: văzînd că

Tăunul n-are de gînd să mănînce, Bianca plecase să mai stea de vorbă cu bucătăreasa din vecini, dar nu încuiase uşa şi lăsase o luminiţă în sală. Gemma aşteptă cîteva clipe, apoi se hotărî să intre şi să-l caute pe stăpînul casei : trebuia să-i vorbească numaidecît în legătură cu veştile importante pe care le primise chiar atunci de la Bailey.

Bătu la uşa biroului şi auzi glasul Tăunului :

— Poţi să pleci, Bianca, n-am nevoie de nimic.

Gemma deschise uşa încetişor. În odaie era întuneric, numai lampa mică din sală arunca de-a curmezişul odăii o fîşie lungă de lumină. Gemma îl văzu pe Tăun. Era singur şi stătea cu capul în piept, iar la picioarele lui dormea încolăcit cîinele.

— Eu sînt — zise Gemma.

Tăunul se ridică repede :

— Gemma, Gemma ! Atît de mult doream să te văd !

Şi înainte ca Gemma să fi avut timp să spună un singur cuvînt, căzu în genunchi la picioarele ei, ascunzîndu-şi faţa în faldurile rochiei. Tot trupul ii era zguduit de spasme mai înspăimîntătoare decît lacrimile...

Gemma stătea încremenită şi tăcea. Doar nu putea să-l ajute cu nimic, cu nimic ! Şi acesta era lucrul cel mai chinuitor. Trebuia să stea lîngă el, contemplînd nepăsătoare durerea lui... Şi totuşi, cu cîtă bucurie şi-ar da viaţa, numai să-l scape de suferinţă ! O, dacă ar avea curajul să se aplece asupra lui, să-l îmbrăţişeze, să-l strîngă la piept ca să-l apere cu trupul ei de toate sfîşierile care-l ameninţau în viitor ! Da, atunci el ar fi iarăşi Arthur, iar lumina strălucitoare ar goni umbrele cernite ale vieţii ei...

Dar nu, asta nu se poate ! Parcă ar putea el vreodată să uite ? Nu l-a împins ea singură, cu mîna ei, în infern ?

Şi clipa aceea bogată în iluzii se pierdu în veşnicie. Tăunul se ridică în grabă şi se aşeză la masă, ţinîndu-şi ochii acoperiţi cu mîna şi muşcîndu-şi buzele atît de tare, de parcă ar fi vrut să şi le străpungă cu dinţii.

Trecură aşa cîteva clipe chinuitoare. Apoi el ridică fruntea şi vorbi cu glas liniştit :

— Iartă-mă. Mi se pare că te-am cam speriat.

Gemma îi întinse amîndouă mîinile.

— Dragul meu — zise ea — oare prietenia noastră nu e destul de trainică acum ca să poţi avea măcar un pic de încredere în mine ? Spune-mi, ce te chinuie atîta ?

— O, e o durere a mea, personală. De ce să te necăjesc şi pe dumneata cu suferinţele mele ?

— Te rog ascultă-mă — urmă ea, luîndu-i mîinile într-ale ei ca să le potolească tremurul nervos. Nu mi-aş îngădui să mă ating de lucruri asupra cărora n-am nici un drept. Dar mi-ai povestit de bună voie aproape tot... N-ai vrea să-mi încredinţezi şi puţinul care a mai rămas de spus ? Închipuie-ţi că aş fi sora dumitale... Păstrează-ţi masca pe obraz, dacă găseşti în asta o mîngîiere, dar aruncă-ţi-o de pe suflet, arunc-o, pentru numele lui Dumnezeu !

Tăunul îşi lăsă şi mai adînc capul în piept.

— Va trebui să te înarmezi cu multă răbdare ! răspunse el. Mi-e teamă că n-o să ai prea multe bucurii de pe urma unui frate ca mine... O, dacă ai şti !... Am fost gata să-mi pierd minţile în zilele din urmă... Zilele acestea au fost ca un fel de

continuare a epopeei mele sud-americane. Şi acum, nu ştiu de ce, diavolul a pus din nou stăpînire pe mine...

Glasul lui se frînse.

— Lasă-mi şi mie o parte din suferinţa dumitale — şopti Gemma.

Şi capul Tăunului căzu pe mîna ei.

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL ÎNTÎI

În vîrtejul frămîntărilor de fiecare zi în care-i ținea munca lor încordată, cele cinci săptămîni care urmară zburară, pentru Tăun și pentru Gemma, ca vîntul. N-aveau nici timpul, nici puterea să se mai gîndească la treburile lor personale. Armele trecuseră cu bine — clandestin — în Statul Papal. Dar rămăsese lucrul cel mai greu și mai primejdios : trebuiau transportate pe ascuns, din depozitele dosite prin peșterile și văgăunile munților, în cîteva centre locale, iar de acolo împărțite oamenilor din sate. Tot ținutul mișuna de spioni. Dominichino, care fusese însărcinat de Tăun cu pregătirea rezervelor de muniții, trimise un curier la Florența, cerînd fie un om în ajutor, fie prelungirea termenului.

Tăunul stăruia ca această însărcinare să fie terminată cu orice preț către mijlocul lui iunie. Dominichino se simțea cuprins de deznădejde : nu era deloc ușor să transporți o încărcătură atît de grea, pe drumuri atît de rele. Afară de asta, nesfîrșitele amînări, datorită grijii de fiecare clipă de a se ascunde de spioni, îi îngreuiau și ele situația.

„Stau între Scylla și Charibda [1], scria el. Nu îndrăznesc să grăbesc lucrurile, de frică să nu fiu urmărit, iar pe de altă parte, nici nu le pot tărăgăna prea mult, dacă e neapărat nevoie să-mi îndeplinesc însărcinarea la timp. De aceea, ori îmi trimiți în ajutor un om energic, ori dați de știre venețienilor că n-o să putem fi gata înainte de prima săptămînă din iulie."

Tăunul veni la Gemma cu scrisoarea lui Dominichino. Ea se adînci în citirea scrisorii, iar el, încruntat, se așeză pe covor și începu să mîngîie motanul în răspăr.

— Nu-i bine — zise Gemma. Nu cred c-o să-i putem face pe venețieni să mai aștepte încă trei săptămîni.

— Fără îndoială că nu. Ce idee absurdă! Dominichino ar t-t-trebui să înțeleagă asta. Că doar noi sîntem datori să ținem seama de venețieni, nu venețienii de noi!

— Totuși nu-l putem învinui nici pe Dominichino. Pe cît se vede, el își dă toată osteneala, dar nu poate face mai mult.

— Da, fără îndoială, nu e vina lui. Toată nenorocirea stă în faptul că el e numai unul, și nu doi! Ar trebui să avem acolo cel puțin doi oameni de nădejde: unul care să păzească depozitul și altul care să expedieze transporturile. Dominichino are toată dreptatea: îi trebuie neapărat un ajutor energic.

[1] Scylla și Charibda, monștri din mitologia greacă, care erau un permanent pericol pentru navigatori. Expresia „între Scylla și Charibda" e corespunzătoare zicalei românești „între ciocan și nicovală".

— Dar pe cine să-i trimitem ? În Florenţa n-avem pe nimeni.

— În cazul acesta, t-t-trebuie să mă duc chiar eu !

Gemma se lăsă pe speteaza scaunului şi se uită la el, înălţînd uşor sprîncenele :

— Nu, asta nu se poate. E peste măsură de primejdios.

— Totuşi va trebui să risc, dacă nu putem g-g-găsi altă ieşire.

— Trebuie să găsim altă ieşire, numaidecît. Nici să nu te gîndeşti să pleci !

Buza de jos a Tăunului se strînse cu încăpăţînare :

— N-n-nu înţeleg de ce nu m-aş gîndi ?

— Dacă ai judeca în linişte măcar o clipă, ai înţelege. Abia au trecut cinci săptămîni de cînd te-ai întors. Poliţia a şi mirosit cîte ceva în legătură cu pelerinul, şi acum scotoceşte toată regiunea, ca să prindă firul. Ştiu cît de bine te pricepi să-ţi schimbi înfăţişarea, dar nu uita că te-a văzut atîta lume şi sub masca lui Diego, şi ca ţăran. Şi-apoi, n-ai cum să-ţi ascunzi nici şchiopătatul, nici cicatricea de pe obraz.

— În lumea asta sînt şchiopi cîţi p-p-pofteşti.

— Dar, dar în Romagna nu sînt chiar atît de mulţi oameni şchiopi, cu o cicatrice de sabie pe obraz, cu mîna stîngă mutilată şi care să mai aibă şi ochi albaştri pe un obraz atît de smolit ca al dumitale !

— Ochii nu intră la socoteală, pot să le schimb culoarea cu beladonă.

— Dar nu poţi schimba toate celelalte ! Nu, asta nu se poate. Te-ar aresta, nu-ncape îndoială.

— Totuşi trebuie să-l a-a-ajute cineva pe Dominichino !

— Bun ajutor, n-am ce zice, dacă ai cădea în cursă într-un moment atît de greu pentru noi ! Arestarea dumitale ar însemna prăbuşirea întregii noastre acţiuni.

Dar nu era tocmai uşor să-l convingi pe Tăun, şi discuţia lor se prelungi mult timp, fără să ducă la nici un rezultat. Abia atunci începu să înţeleagă Gemma cîtă calmă îndîrjire era în omul acesta. Dacă ar fi fost vorba de un lucru mai puţin important, poate că ea ar fi cedat, ca să nu mai discute în zadar. Însă în cazul de faţă nu-şi putea îngădui să cedeze : era încredinţată că folosul practic pe care l-ar aduce cauzei lor plecarea Tăunului nu merita primejdia în care s-ar expune. Fără să vrea, se gîndea că dorinţa lui de a pleca nu pornea atît din conştiinţa unei nevoi absolute, cît dintr-o sete bolnăvicioasă de primejdie. A-şi risca viaţa ajunsese la el un fel de obişnuinţă, care se putea asemui oarecum cu patima beţivului pentru vin, iar Gemma socotea că era de datoria ei să se împotrivească cu orice preţ ori de cîte ori s-ar ivi prilejul. Văzînd că stăruinţele ei nu pot schimba hotărîrea lui nestrămutată, folosi şi cel din urmă argument.

— În orice caz, să fim cinstiţi — zise ea — şi să spunem lucrurilor pe nume. Nu greutăţile cu care se luptă Dominichino te fac să ţii atît de mult la această călătorie, ci dragostea dumitale pentru...

— Asta nu-i adevărat ! o întrerupse Tăunul cu înverşunare. „El" nu înseamnă nimic pentru mine. Mi-e totuna dacă-l mai văd ori nu vreodată.

Dar se opri brusc, citind pe faţa ei că se trădase. Privirile lor se întîlniră o clipă, apoi amîndoi îşi plecară ochii, fără ca vreunul din ei să rostească numele celui la care se gîndea fiecare.

— Nu... nu țin să-l scap cu orice preț pe Dominichino — îngăimă Tăunul, în sfîrșit, cu obrazul aproape ascuns în blana motanului — dar... îmi dau seama de primejdia care amenință întreaga noastră acțiune, dacă nu se duce nimeni să-i dea o mînă de ajutor.

Gemma nu luă în seamă această jalnică minciună și urmă ca și cum n-ar fi fost întreruptă :

— Dragostea dumitale pentru acțiunile primejdioase te îndeamnă să pleci. Cînd ești tulburat din cine știe ce cauză, ai nevoie să te simți în primejdie, așa cum aveai nevoie de opiu cînd erai bolnav.

— Nu ceream eu opiu — zise el, înfruntînd-o. Ceilalți stăruiau să iau !

— Ce este, Ketty ? A venit cineva ? Sînt ocupată și nu primesc.

— Signora, miss Rita a trimis scrisoarea asta printr-un curier.

Într-un plic mare, lipit cu grijă, era o scrisoare cu marca Statului Papal, pe adresa lui miss Rita, dar nedesfăcută. Vechile prietene de școală ale Gemmei locuiau încă la Florența și, din prudență, multe din scrisorile mai importante veneau adeseori pe adresa lor.

— Acesta-i semnul convențional al lui Michele — zise Gemma, citind la repezeală scrisoarea prin care i se comunicau prețurile de vară ale unei pensiuni din Apenini. Și, arătînd două pete mici de cerneală în colțul paginii, urmă : Înștiințarea e scrisă cu cerneală simpatică. Reactivul e în al treilea sertar al biroului. Da, acela...

Tăunul așeză scrisoarea pe masă și trecu peste paginile ei o pensulă subțire. Cînd se ivi pe hîrtie un rînd albastru-deschis — adevăratul conținut al scri-

sorii — el se lăsă pe speteaza scaunului și izbucni în hohote de rîs.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Gemma, nerăbdătoare.

Tăunul îi întinse scrisoarea.

„Dominichino a fost arestat. Vino imediat!"

Fără să lase hîrtia din mînă, Gemma se așeză și-l privi cu ochii larg deschiși și plini de deznădejde.

— Ei, îți dai seama și dumneata acum că trebuie să plec? o întrebă el, cu glasul lui mîngîietor, tărăgănat și plin de ironie.

— Da, așa cred și eu — răspunse ea, suspinînd. De altfel, trebuie să plec și eu.

Tăunul ridică deodată capul și o privi:

— Și dumneata? Dar...

— Desigur. Se înțelege că nu e tocmai prudent să nu rămînă nimeni aici, la Florența, dar asta n-are importanță acum; principalul e să avem o pereche de brațe în plus acolo, la fața locului.

— Brațe se găsesc acolo cîte vrei.

— Da, însă nu din acele de care avem noi nevoie. Nu se prea găsesc oameni în care să putem avea deplină încredere. Dumneata singur ai spus că ne trebuie acolo cel puțin doi oameni de încredere. Dacă Dominichino n-a putut să-și ducă singur însărcinarea pînă la capăt, dumneata nici atîta n-ai să ți-o poți duce. Cînd un om e atît de compromis, cum ești dumneata, activitatea de conspirator ajunge pentru el un fel de cursă cu obstacole. Prin urmare, îți trebuie negreșit un ajutor. Mai mult decît oricui. Socoteai că veți fi doi: dumneata și Dominichino. Acum vor fi tot doi: dumneata și cu mine.

— Da, ai dreptate — răspunse el în cele din urmă. Trebuie să ne ducem amîndoi, și cu cît o vom face

mai repede, cu atît va fi mai bine. Dar nu putem pleca împreună. Dacă plec eu deseară, dumneata va trebui să pleci mîine, cu diligența de după-amiază.

— Dar încotro s-o iau ?

— Asta rămîne să hotărîm. În ceea ce mă privește, cel mai nimerit lucru ar fi să mă duc de-a dreptul la Faenza. Dacă plec seara tîrziu, o iau spre Burgo San-Lorenzo. Acolo mă travestesc cu ajutorul contrabandiștilor și pornesc îndată mai departe.

Gemma își încruntă sprîncenele, îngrijorată.

— Nu știu cum s-ar putea organiza altminteri toate astea — zise ea. Dar găsesc că e din cale-afară de primejdios pentru dumneata să pleci de aici așa, în pripă. Apoi, și în privința travestitului... Oare poți să ai încredere în contrabandiști ? Ți-ar trebui măcar trei zile încheiate, ca s-o poți lua pe drumuri ocolite, să ți se piardă urma înainte de a ajunge la graniță...

— Dar tocmai granița e mai puțin primejdioasă — răspunse el, zîmbind. Pot să pună mîna pe mine mai departe, dar la graniță nu. În munți sînt tot atît de în siguranță ca și aici. Nici un contrabandist din Apenini n-o să mă trădeze. Dar nu prea văd cum ai să treci dumneata granița !

— O, nu-i lucru greu ! Am pașaportul Luisei Rita și plec să mă plimb puțin... În Romagna nu mă cunoaște nimeni, pe cînd pe dumneata te cunoaște orice spion.

— Din fericire, și orice contrabandist.

Ea se uită la ceas :

— E ora două și jumătate. Avem înaintea noastră toată după-amiaza și toată seara.

— Atunci, mai bine să mă duc chiar acum acasă și să pregătesc totul. Pe urmă o să-mi fac rost de un

cal bun. Prin urmare, aşa rămîne: plec de aici la Burgo San-Lorenzo. În felul acesta e mai puţin primejdios.

— Nici combinaţia cu calul de închiriat nu e tocmai sigură. Stăpînul lui...

— Nu-l închiriez. Mi-l împrumută un om în care pot să am toată încrederea. Mi-a mai făcut servicii de astea şi altă dată. Iar peste două săptămîni, un păstor o să i-l aducă îndărăt. Acum plec. O să mă întorc aici pe la ora cinci, cinci şi jumătate. În vremea asta ai putea să te duci să-l cauţi pe Martini şi să-i explici totul.

— Pe Martini ?... Şi Gemma se întoarse spre el cu mirare.

— Da. Trebuie să-i destăinuim totul. Bineînţeles, dacă nu găseşti dumneata altă soluţie.

— Nu prea înţeleg ce vrei să spui.

— Trebuie să lăsăm aici un om de încredere pentru cazul cînd s-ar ivi unele greutăţi neprevăzute. Şi dintre toţi prietenii noştri, Martini e cel în care am mai multă încredere. Fără îndoială că şi Riccardo ar face pentru noi tot ce i-ar sta în putinţă, dar tot Martini e mai sigur. Dumneata îl cunoşti mai bine decît mine. Hotărăşte !

— Nu mă îndoiesc nicidecum că Martini ştie să lucreze. nici că e un om pe care te poţi bizui. De asemenea, cred că ar fi bucuros să ne dea ajutor. Însă...

Deodată el înţelese :

— Gemma, închipuie-ţi că un foarte bun prieten de-al dumitale ar sta la îndoială să-ţi ceară ajutor la o mare cumpănă, de frică să nu-ţi pricinuiască vreo neplăcere... Ce-ai gîndi despre el ? Ai găsi că purtarea lui faţă de dumneata e dreaptă ?

— Bine, fie ! răspunse Gemma, după ce se gîndi puțin. O s-o trimit imediat pe Ketty la Martini, să-l roage să vină pînă aici. Iar în vremea asta, eu mă duc la Luisa după pașaport : mi-a promis că mi-l împrumută de cîte ori voi avea nevoie. Dar ce facem de bani ? Să nu scot ceva de la bancă ?

— Nu, nu-ți pierde timpul cu asta. Cît am eu acum, ne-ajunge s-o ducem un timp. Pe urmă, cînd se vor termina banii mei, vom trăi dintr-ai dumitale... Prin urmare, ne vedem la cinci și jumătate. Te găsesc aici, nu-i așa ?

— O, desigur ! Mă întorc mult mai devreme.

Tăunul se întoarse la ora șase și-i găsi, pe Gemma și pe Martini, stînd amîndoi pe terasă. Numaidecit își dădu seama că între ei avusese loc o discuție penibilă. Fețele lor păstrau urme de tulburare. Martini era mai tăcut și mai posomorît ca de obicei.

— Ai pregătit totul ? îl întrebă Gemma pe Tăun, ridicînd capul.

— Da, și ți-am adus și bani pentru drum. Calul meu o să mă aștepte la bariera Ponte Rosso, la noapte, la ora unu.

— Nu e prea tîrziu ? Doar trebuie să ajungi la Burgo San-Lorenzo înainte de răsăritul soarelui, pînă nu începe să se trezească lumea.

— Și o să ajung, am un cal bun. Însă n-aș vrea să se observe plecarea mea. Eu nu mă mai pot întoarce acasă. Un spion stă la pîndă în fața ușii, încredințat că sînt înăuntru.

— Și cum ai reușit să pleci neobservat ?

— Am ieșit pe fereastra bucătăriei în grădinița din spatele casei, pe urmă am sărit peste zid, în livada vecinilor. De aceea am și întîrziat... Trebuia să scap în vreun fel oarecare de spion ! Stăpînul ca-

lului o să rămînă în biroul meu toată seara. Cînd o să aprindă lampa, spionul o să vadă lumină la fereastră și umbra unui om dincolo de perdele, și o să se liniștească, crezînd că în seara asta stau acasă și scriu.

— Prin urmare, rămîi aici pînă s-o face timpul să ieși la barieră ?

— Da. Se înțelege că nu țin deloc să fiu văzut în seara asta pe stradă. Vrei o țigară, Martini ? Știu că signora Bolla nu e împotriva fumatului...

— Și chiar dacă aș fi, tot n-o să stau aici. Trebuie să mă duc la bucătărie, s-o ajut pe Ketty să pregătească masa.

După ce plecă Gemma, Martini se ridică și începu să se plimbe prin odaie, cu mîinile la spate. Tăunul fuma în tăcere și se uita pe fereastră la strada învăluită în pîcla ușoară a unei ploi mărunte.

— Rivarez ! începu Martini, oprindu-se în fața Tăunului, dar cu ochii în pămînt. În ce aventură vrei s-o tîrăști ?

Tăunul își scoase țigara din gură și slobozi un nor de fum.

— Ea singură și-a hotărît soarta — răspunse el. Nimeni n-a silit-o la nimic.

— Da, știu. Dar spune-mi...

El se opri.

— O să-ți spun tot ce pot.

— Bine, atunci spune-mi... Eu nu prea cunosc amănuntele afacerii voastre din munți și vreau să știu : o amenință vreo primejdie serioasă ?

— Dumneata vrei să știi adevărul ?

— Se înțelege.

— Atunci îți răspund : da.

Martini se întoarse şi începu iarăşi să se plimbe de colo-colo. Apoi se opri din nou :

— Vreau să-ţi mai pun o întrebare. Fără îndoială că, dacă nu vrei, eşti liber să nu-mi răspunzi, dar dacă îmi răspunzi, te rog să-mi spui adevărul : o iubeşti ?

Tăunul scutură cu grijă scrumul ţigării şi urmă să fumeze în tăcere.

— Oare trebuie să înţeleg că nu vrei să-mi răspunzi la întrebare ?

— Nu, nu e vorba de asta. Dar cred că am dreptul să ştiu pentru ce mă întrebi ?

— Pentru ce ? Doamne Dumnezeule ! Dar nu înţelegi singur pentru ce ?

— O, asta era ! Tăunul lăsă ţigara la o parte şi se uită ţintă în ochii lui Martini. Da, o iubesc — zise el rar, cu duioşie. Dar să nu crezi că am de gînd să-i mărturisesc dragostea mea şi s-o plictisesc cu declaraţiile mele. Eu doar...

Glasul abia i se mai auzea. Martini veni mai aproape de el :

— Dumneata „doar" ?...

— Eu doar o să mor. Tăunul se uita ţintă înaintea lui, cu o privire îngheţată, de parcă ar fi fost mort. Apoi începu să vorbească iarăşi, cu un glas ciudat şi monoton, lipsit de viaţă : N-am nici umbră de nădejde că aş putea să scap teafăr. Dar dumneata nu trebuie s-o tulburi de mai-nainte din cauza asta. Oricare, în locul meu, ar fi ameninţat de aceeaşi primejdie. Ea o ştie tot atît de bine ca şi mine. Cît despre ea, contrabandiştii vor face totul ca să nu cadă în cursă. Sînt băieţi buni, deşi cam din topor. Însă gîtul meu de mult e prins în laţ, şi, dacă trec graniţa, laţul o să se strîngă de tot.

— Rivarez, ce vrei să spui ? Nu încape îndoială că acțiunea voastră e plină de primejdii, mai cu seamă pentru dumneata. Acest lucru îl înțeleg și eu. Dar ai trecut de-atîtea ori prin asta, și totdeauna cu bine.

— Pînă acum, da. Însă acum voi cădea.

— Ascultă, Rivarez. Dacă ai asemenea presimțiri, nu trebuie să pleci. Cel mai sigur mijloc ca să cazi în cursă e să pleci cu convingerea că ai să cazi. Știi ce ? Plec eu în locul dumitale. Sînt în stare să fac tot ce trebuie, iar dumneata trimite prietenilor de acolo o scrisoare cu explicații...

— Și să te las să fii ucis în locul meu ? Știu că ar fi un lucru inteligent !

— O, nu cred că pe mine m-ar ucide ! Ei mă cunosc mai puțin decît pe dumneata. Și chiar dacă m-ar... El se opri, iar Tăunul îl privi drept în ochi. Martini își lăsă mîna în jos : Cred că pentru ea ar fi mai puțin dureros să mă piardă pe mine — urmă el, simplu de tot. Și pe urmă, Rivarez, e și o chestiune de ordin social, care trebuie privită din punctul de vedere al utilității, adică al celui mai mare folos pentru un cît mai mare număr de oameni. „Utilitatea maximă" a dumitale — așa mi se pare că-i spun economiștii, nu ? — e superioară utilității mele. Sînt destul de inteligent ca să înțeleg atîta lucru, deși n-am motive speciale să țin la dumneata. Ca om, dumneata reprezinți o valoare mai mare decît mine, cu toate că nu sînt deloc convins că ești mai bun decît mine, iar moartea dumitale ar fi o pagubă mai serioasă decît moartea mea.

Toate acestea le spunea în așa fel, de parcă era vorba de cota acțiunilor la bursă. Tăunul se uită la el, scuturîndu-se ca de frig :

— Amîndoi vorbim prostii, Martini.

— Că dumneata spui prostii, asta e sigur — îi răspunse Martini, întunecat.

— Şi dumneata la fel. Pentru Dumnezeu, doar n-o să ne certăm acum pentru un sacrificiu romantic, à la Don Carlos[1] şi marchizul de Posa[2]! Doar trăim în secolul al XIX-lea, iar dacă misiunea pe care trebuie s-o îndeplinim înseamnă moarte, atunci va trebui să mor.

— Iar dacă misiunea pe care trebuie s-o îndeplinesc înseamnă viaţă, atunci va trebui să trăiesc. Ce putem face ?... Eşti un om norocos, Rivarez !

— Da — se învoi scurt Tăunul. Eu am avut totdeauna noroc.

Cîteva clipe fumară amîndoi în tăcere. Pe urmă începură să discute amănuntele plecării. După cină discutară toţi trei : era necesar să se înţeleagă asupra tuturor punctelor principale. Cînd bătu ora unsprezece, Martini se ridică şi-şi luă pălăria.

— Mă duc pînă acasă, Rivarez, să-ţi aduc pelerina mea de călătorie. Va fi mult mai greu să te recunoască cineva cu ea, decît în hainele dumitale uşoare. În acelaşi timp vreau să fac şi o mică cercetare, ca să fiu absolut sigur că nu mişună spioni în jurul casei...

---

[1] Don Carlos (1545—1568) — fiul mai mare al regelui Spaniei, Filip al II-lea. Ducînd o politică de opoziţie faţă de tatăl său, acesta l-a trimis la închisoare, unde a şi murit. A fost imortalizat de poetul german Schiller, în tragedia „Don Carlos".

[2] Marchizul de Posa — unul dintre personajele principale ale aceleiaşi tragedii, luptător înflăcărat pentru libertate şi apărător al Flandrei subjugate. Prieten cu Don Carlos, marchizul de Posa şi-a jertfit viaţa pentru eliberarea acestuia.

— Vrei poate să mă însoțești pînă la barieră?

— Da. Patru ochi văd mai bine decît doi, în cazul cînd ne-ar urmări cineva. Mă întorc pe la douăsprezece. Vezi să nu pleci fără mine. Mai bine să iau cheia, Gemma, ca să nu deranjez pe nimeni cînd vin...

Gemma se uită cu luare-aminte la el și înțelese că înadins născocise pretextul acela, ca s-o lase singură cu Tăunul.

— Mai vorbim noi mîine — zise ea. Vom avea destul timp dimineață, după ce-mi termin pregătirile.

— O, da! Vom avea destul timp... Voiam să te mai întreb cîte ceva, Rivarez, dar o să vorbim în drum spre barieră. Gemma, las-o pe Kelly să se ducă la culcare și vorbiți cît mai încet... Ei, la revedere, la ora douăsprezece!

Făcu un semn ușor cu capul și ieși din odaie, zîmbind. Apoi trînti cu putere ușa de la intrare, ca să dea de știre vecinilor că oaspeții signorei Bolla au plecat.

Gemma se duse la bucătărie, să-i spună lui Kelly că e liberă, și se întoarse ținînd în mîini o tavă pe care se aflau ceşti de cafea.

— Nu vrei să te culci puțin? îl întrebă ea pe Tăun. Doar n-o să ai cînd dormi noaptea asta.

— Te înșeli. O să dorm în Burgo San-Lorenzo, în timp ce prietenii îmi vor căuta vreun deghizament.

— Bine, atunci bea o ceașcă cu cafea. Stai să-ți aduc biscuiți.

Gemma se lăsă în genunchi, ca să caute în raftul de jos al bufetului. Tăunul se aplecă peste umărul ei.

— Ce-ai acolo ? Bomboane de ciocolată umplute cu cremă şi caramele englezeşti ? O, dar astea sînt bunătăţi împărăteşti !

Simţind bucuria din glasul lui, Gemma ridică ochii, şi pe faţa ei trecu lumina unui zîmbet :

— Şi dumitale îţi plac dulciurile ?... Totdeauna mă îngrijesc să am pentru Cesare. Se bucură ca un copil cînd îi dai ceva dulce.

— A-adevărat ? Atunci, cumpără-i mîine altele, iar pe astea dă-mi voie să le iau cu mine. O să-mi umplu buzunarele cu caramele, să mă despăgubească de toate bucuriile pierdute ale vieţii... N-nădăjduiesc că or să mă lase să ronţăi o caramelă în ziua cînd o fi să mă duc la moarte...

— Aşteaptă să găsesc o cutioară pentru caramelele dumitale. Se lipesc atît de uşor !... Să-ţi pun şi bomboane de ciocolată ?

— Nu, pe astea vreau să le mănînc aici, cu dumneata.

— Mie nu-mi place ciocolata. Stai mai bine jos, ca un om cumsecade. E foarte probabil că n-o să mai avem alt prilej să stăm de vorbă liniştiţi, înainte ca unul din noi să fie ucis, şi...

— N-nu-i place ciocolata ! bombăni el încet. Atunci va trebui să mă îndop singur... E ca un fel de ospăţ înainte de execuţie, nu-i aşa ? Astăzi trebuie să-mi faci toate gusturile. Mai întîi de toate vreau să te aşezi aici, în fotoliu. Iar eu, deoarece mi-ai spus că am voie să mă culc, am să mă întind colea. O să fie straşnic de bine ! Tăunul se aşeză pe covor, la picioarele Gemmei, cu capul sprijinit de braţ şi cu privirea aţintită asupra ei : Cît eşti de palidă ! Asta pentru că prea iei viaţa în serios şi pentru că nu-ţi place ciocolata...

— Te rog, fii serios măcar cinci minute! Doar e vorba de viață și de moarte...

— Nu vreau să fiu serios nici o clipă, draga mea. Nici viața și nici moartea nu merită așa ceva. Îi luă amîndouă mîinile și i le mîngîie ușor, cu vîrful degetelor: Dar nu mă privi cu atîta asprime, de parcă ai fi însăși Minerva! Dacă mai trece o clipă, încep să plîng, și o să-ți fie milă de mine. Aș vrea să-mi mai zîmbești măcar o dată cu zîmbetul dumitale neasemuit, uimitor... Haide, haide, nu mă certa, buna mea prietenă! Mai bine să mîncăm împreună biscuiții noștri, ca doi copii cuminți, fără să ne certăm. Doar mîine vine moartea. Luă de pe farfurie un biscuit și-l rupse în două bucăți egale, căutînd ca garnitura de zahăr să se despartă drept la mijloc: Să ne închipuim că asta e cuminecătura pe care o primesc bunii creștini la biserică. Acum t-trebuie să bem vin din a-a-același pahar, da, uite-așa.

Gemma lăsă paharul jos.

— Încetează! se rugă ea, și în glasul ei tresări un suspin. Tăunul o privi și-i luă din nou mîinile într-ale lui.

— O, lasă! Să stăm liniștiți acum. Cînd unul din noi va muri, cel care-o să rămînă își va aduce aminte de aceste clipe... Să uităm lumea asta plină de zgomot, care ne-a amețit cu bîzîitul ei, și să mergem mînă în mînă pe drumul nostru. Să coborîm în subteranele tainice ale morții și să stăm culcați acolo printre macii înfloriți. Liniște! Să stăm cuminți, cuminți...

Își lăsă capul pe genunchii ei și-și ascunse fața. Fără să spună un cuvînt, Gemma se aplecă și-și puse ușor mîna pe creștetul lui. Timpul trecea, clipele

zburau una după alta în veşnicie, iar ei stăteau aşa, muţi, fără să se clintească din loc.

— Dragul meu prieten, e aproape douăsprezece — zise ea, într-un tîrziu. El îşi ridică fruntea. Ne-au mai rămas doar cîteva minute. Martini trebuie să sosească îndată. S-ar putea să nu ne mai vedem niciodată. E cu putinţă oare să n-ai nimic a-mi spune?

— Tăunul se ridică încet şi trecu în celălalt capăt al odăii. Cîteva clipe tăcură amîndoi.

— Iată ce vreau să-ţi spun — începu el cu glas abia auzit. Vreau să-ţi spun...

Se opri şi se aşeză lîngă fereastră, acoperindu-şi faţa cu amîndouă mîinile.

— Dar mult ţi-a mai trebuit, ca să-ţi fie, în sfîrşit. milă de mine! zise blînd.

— Nici eu n-am avut parte de prea multă milă în viaţă. La început credeam că dumitale ţi-e totuna...

— Şi acum tot aşa crezi? Cîteva clipe, Gemma aşteptă răspunsul lui, apoi străbătu odaia şi se opri lîngă el. Spune-mi adevărul! şopti ea. Gîndeşte-te: dacă te vor ucide numai pe dumneata, va trebui să-mi trăiesc restul zilelor fără să fi ştiut... fără să fi ştiut sigur...

El îi luă mîinile şi i le strînse îndelung:

— Dacă mă vor ucide... Vezi, cînd am plecat în America de Sud... O, dar iată că vine Martini! Tăunul tresări, se ridică şi deschise larg uşa. Martini îşi ştergea cizmele pe preş. Cită precizie, exact la m-minut! Ca de obicei! Eşti un cronometru viu, Martini! Asta-i p-pelerina de călătorie?

— Da, şi mai ai aici încă vreo cîteva lucruri. Mi-am dat osteneala să ajungă uscate, dar afară

toarnă cu găleata. Mi-e teamă că o să-ţi fie cam greu la drum.

— O, asta n-are nici o importanţă. Nu-i nimeni pe stradă ?

— Nu. Toţi spionii s-au dus pesemne să se culce. Nici nu-i de mirare, pe o vreme ca asta. Aici ai cafea, Gemma ? Rivarez ar trebui să bea ceva fierbinte înainte de a pleca la drum, pe ploaie. Altfel o să răcească.

— Da, cafea. Şi încă foarte tare. Mă duc să încălzesc un pic de lapte.

Gemma plecă la bucătărie, strîngîndu-şi dinţii şi pumnii ca să nu izbucnească în plîns. Cînd se întoarse cu laptele, Tăunul era gata îmbrăcat cu pelerina şi-şi încheia jambierele de piele pe care i le adusese Martini. Bău cafeaua cu lapte, stînd în picioare, apoi îşi luă pălăria de drum, cu boruri largi.

— Cred că e timpul să plecăm, Martini. Pentru orice eventualitate, să ne mai învîrtim puţin încoace şi încolo, înainte de a ne îndrepta spre barieră. Adio deocamdată, signora ! Ne vedem vineri la Forlì, bineînţeles dacă nu se întîmplă nimic deosebit. Aşteaptă o clipă să-ţi dau adresa.

Rupse o filă din carnetul lui de note şi scrise pe ea cîteva cuvinte cu creionul.

— Am adresa — zise Gemma cu glas liniştit, lipsit de viaţă.

— Cum, o ai ? Nu-i nimic, ia-o şi pe asta, pentru orice eventualitate. Să mergem, Martini. Mai încet. Să nu scîrţîie uşa...

Coborîră scara cu băgare de seamă. Cînd uşa de la intrare se închise după ei, Gemma se întoarse

în odaie şi, fără voie, desfăcu hîrtioara pe care i-o strecurase în mînă Tăunul. Dedesubtul adresei era scris : „Cînd ne vom întîlni, îţi voi spune totul".

CAPITOLUL AL DOILEA

La Brizzighella era zi de tîrg. Veniseră ţărani de prin satele şi cătunele vecine, unii cu păsări şi porci, alţii cu lapte şi brînză, alţii cu cirezi de vite de munte, pe jumătate sălbatice. Mulţimea forfotea prin piaţă, rîzînd, glumind, tocmindu-se cu vînzătorii de turtă dulce ieftină, de struguri uscaţi şi de seminţe de floarea-soarelui. Pe caldarîm, în bătaia fierbinte a soarelui, stăteau lungiţi, cu faţa în jos, băieţi bronzaţi, desculţi, iar mamele lor se adăposteau pe sub copaci, cu coşurile cu ouă şi unt. Montanelli ieşise în piaţă, să spună mulţimii „bună dimineaţa".

Vorbind cu ţăranii, înainta încet, încet. Deodată îl înconjură o ceată zgomotoasă de copii, care-i întindeau buchete mari de stînjenei, de maci roşii şi de narcise albe şi delicate, culese de pe coline. Patima lui pentru florile sălbatice era socotită ca una din acele slăbiciuni care stau bine oamenilor foarte înţelepţi. Dacă altul decît Montanelli şi-ar fi umplut casa cu flori şi cu buruieni, fără îndoială că lumea şi-ar fi bătut joc de el. Dar „cardinalul cel sfînt" putea să-şi îngăduie unele ciudăţenii nevinovate...

Cînd se întoarse în palat, tîrgul se deschisese. Un bărbat şchiop, îmbrăcat într-o bluză albastră, cu o

cicatrice pe obrazul stîng şi cu o claie mare de păr negru care-i cădea în ochi se apropie de o baracă şi ceru limonadă, într-o italienească stricată.

— Se vede că dumneata nu eşti de pe aici — îi spuse femeia, turnîndu-i limonada şi cercetîndu-l cu luare-aminte.

— Nu. Sînt din Corsica.

— Cauţi cumva de lucru ?

— Da. Doar acuşi începe cositul fînului. Un boier care are o fermă lîngă Ravenna a fost mai zilele trecute la Bastia şi mi-a spus că prin împrejurimile Ravennei se găseşte mult de lucru.

— Să-ţi ajute Dumnezeu să găseşti ! Să-ţi ajute Dumnezeu ! Numai că vremurile-s grele acum prin părţile noastre...

— În Corsica, mătuşică, e şi mai rău. Noi, oamenii săraci, murim de-a dreptul de foame.

— Şi ai venit singur de-acolo ?

— Nu, cu un prieten. Uite, cel cu cămaşa roşie. Ei, Paolo !

Auzind că-l strigă, Michele îşi vîrî mîinile în buzunare şi, călcînd alene, se îndreptă spre ei. Avea o înfăţişare de adevărat corsican, în ciuda perucii roşcate pe care şi-o pusese ca să nu-l recunoască nimeni. Cît despre Tăun, el închipuia fără cusur tipul şomerului corsican.

Plecară împreună să caşte gura prin piaţă. Michele fluiera printre dinţi, iar Tăunul mergea anevoie, încovoindu-se sub povara boccelei pe care-o purta pe umăr şi tîrîndu-şi picioarele, ca să nu se bage de seamă prea mult că şchiopătează. Aşteptau pe un prieten de-al lor, care trebuia să primească de la ei şi să ducă mai departe comunicări importante.

— Călărețul acela e Marcone, uite-l colo, după colț — șopti deodată Michele.

Încovoindu-se și mai mult, Tăunul se îndreptă spre călăreț, tîrîndu-și picioarele.

— Stăpîne, n-aveți nevoie de un cosaș? îl întrebă el, ducîndu-și mîna la boneta ruptă și atingînd apoi ușor frîul calului.

Acesta era semnul lor convențional. Călărețul, care după înfățișare putea fi luat drept un administrator de moșie, sări din șa și aruncă dîrlogii pe gîtul calului.

— Dar la ce treabă te pricepi?

Tăunul își răsucea boneta în mîini:

— Știu să cosesc, să împletesc garduri de nuiele... — începu el. Apoi urmă, fără să schimbe tonul: La ora unu noaptea, la intrarea peșterii rotunde. Avem nevoie de o căruță și de doi cai buni. Eu o să aștept în peșteră... Știu să și sap, stăpîne, și...

— Bine, destul. Eu am nevoie numai de cosași. Ai mai fost vreodată la stăpîn?

— Da, am mai fost. Bagă de seamă să fii înarmat. S-ar putea întîmpla să dăm peste vreun detașament de urmărire. Să n-o iei pe cărarea din pădure. Pe partea cealaltă e mai puțin primejdios. Dacă întîlnești vreun spion, nu-ți pierde vremea discutînd de pomană, trage... O, aș fi așa de bucuros să-mi pot găsi de lucru, stăpîne!

— O fi, dar mie îmi trebuie oameni care să cunoască bine treaba... Moșule, astăzi n-am mărunt.

Un cerșetor bătrîn, numai zdrențe, se apropie de ei și începu cu glas jalnic și monoton:

— În numele preasfintei fecioare, fie-vă milă de un biet orb bătrîn... Ștergeți-o repede de aici, că vine detașamentul de urmărire... Preasfîntă stăpînă

a cerurilor, fecioară neprihănită... pe dumneata te caută, Rivarez. Peste două minute vor fi în piaţă... Să vă răsplătească toţi sfinţii din cer... Va trebui să treceţi printre rîndurile lor ; peste tot mişună spioni, şi nu-i nici o nădejde să vă puteţi strecura neobservaţi.

Marcone trecu dîrlogii în mîna Tăunului :

— Grăbeşte-te ! Ia-o spre pod, acolo dă drumul calului şi ascunde-te în rîpă. Toţi sînt înarmaţi şi sînt sigur că o să-i putem ţine în loc vreo zece minute.

— Nu, asta nu ! Nu vreau să vă prindă pe voi. Nu vă răzleţiţi şi trageţi pe rînd. Îndreptaţi-vă spre caii noştri, uite-i colo, legaţi lîngă balconul palatului, şi pregătiţi-vă pistoalele. Ne retragem luptînd, iar cînd o să-mi arunc eu boneta, tăiaţi căpestrele şi încălecaţi fiecare pe calul cel mai apropiat. În felul ăsta cred c-o să ajungem cu toţii pînă-n pădure.

Toate acestea le rostise cu jumătate de glas şi cu atîta linişte, încît chiar cei care stăteau alături n-ar fi putut bănui că era vorba de ceva mult mai primejdios decît cositul fînului.

Marcone îşi luă calul de frîu şi-l duse lîngă ceilalţi cai. Tăunul mergea alături de el, tîrîndu-şi picioarele ca şi mai înainte, iar cerşetorul îi urma cu mîna întinsă, cerînd mereu de pomană cu glasul lui plîngător. Michele se îndreptă spre ei, fluierînd — cerşetorul avusese timp să-l prevină cînd trecuse pe lîngă el — şi acum, cu un aer de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, îşi făcea drum pe lîngă trei ţărani care stăteau sub un copac şi mîncau cu poftă nişte ceapă, să le dea şi lor de ştire.

Ţăranii se ridicară imediat şi se luară după el. Aşa că, fără să atragă atenţia nimănui, toţi şapte

stătcau acum lîngă treptele palatului. Fiecare își ținea mîna pe pistolul ascuns în buzunar, căutînd să nu se depărteze prea mult de caii legați lîngă balcon.

— Să nu vă dați de gol înainte de a vă da eu semnalul — zise Tăunul încet, dar deslușit. S-ar putea chiar să nu ne recunoască. Cînd o să trag eu cel dintîi foc, atunci să trageți și voi. Dar nu în oameni, ci în picioarele cailor, ca să nu ne poată urmări. Trageți pe rînd : trei să tragă și trei să încarce. Dacă se vîră cineva între noi și cai, ucideți-l. Eu o să încalec surul. Îndată ce vedeți că-mi arunc boneta la pămînt, fugiți care încotro și nu vă mai opriți, orice s-ar întîmpla !

— Iată-i că vin ! zise Michele.

Tăunul se întoarse, luîndu-și o înfățișare nevinovată și mirată, de prostănac. Tîrgul se sparse dintr-o dată și toată lumea se întoarse cu fața spre ulicioara de unde ieșeau, la pas, cincisprezece călăreți înarmați. Veneau încet, croindu-și cu greu drum prin mulțime. Dacă n-ar fi fost spionii așezați prin toate ungherele, cei șapte conspiratori ar fi putut să se facă nevăzuți în liniște, în timp ce mulțimea căsca gura la soldați. Michele se apropie puțin de Tăun :

— N-ar fi bine s-o ștergem acum ?

— Cu neputință. Sîntem înconjurați de spioni. Unul dintre ei m-a și recunoscut. Uite, a trimis pe altul să-i dea de veste căpitanului. Singura noastră scăpare e să le doborîm caii.

— Care-i spionul ?

— Omul în care o să trag eu întîi. Sînteți gata cu toții ? Uite-i, își fac drum spre noi. Într-o clipă ne atacă !

— La o parte ! strigă căpitanul. În numele sanctităţii sale, vă ordon să vă daţi la o parte !

Mulţimea se trase îndărăt, speriată şi nedumerită, iar soldaţii năvăliră asupra celor cîţiva oameni care stăteau lîngă balconul palatului. Tăunul îşi scoase pistolul şi trase, dar nu în detaşamentul care se apropia, ci în spionul care chiar în clipa aceea se îndrepta spre cai. Omul căzu imediat, cu clavicula sfărîmată. Aproape în aceeaşi clipă se auziră, unul după altul, încă şase focuri şi conspiratorii începură să se retragă spre caii lor.

Unul din caii urmăritorilor alunecă şi sări într-o parte. Altul căzu la pămînt, nechezînd puternic şi dureros. Din mulţimea cuprinsă de panică se auziră strigăte. Apoi, acoperindu-le, răsună glasul poruncitor al căpitanului care comanda escadronul. Ofiţerul se înălţă în scări şi, ridicînd sabia, urlă :

— Încoace, băieţi ! După mine !

Deodată se clătină în şa şi se răsturnă pe spate. Tăunul mai trăsese o dată şi nu-şi greşise ţinta. Ca un izvoraş roşu aprins, sîngele se prelingea pe tunica ofiţerului. Dar, cu o sforţare supraomenească, el se prinse de coama calului şi se îndreptă din nou în şa, strigînd furios :

— Ucideţi-l pe diavolul ăsta, dacă nu-l puteţi prinde viu ! E Rivarez !

— Încă un foc fiecare, repede ! strigă Tăunul către ai săi. Pe urmă, fugiţi ! şi-şi aruncă boneta la pămînt.

Era şi timpul : săbiile soldaţilor înfuriaţi se şi învîrteau pe deasupra capului său.

— Jos armele ! Toţi !

Cu aceste vorbe, cardinalul Montanelli se aruncă între cei care erau gata să se încaiere.

În aceeaşi clipă se auzi strigătul îngrozit al unuia dintre soldaţi :

— Eminenţa voastră ?... Doamne sfinte, or să vă omoare !

Dar Montanelli mai făcu încă un pas şi se opri înaintea pistolului întins al Tăunului.

Cinci dintre conspiratori încălecaseră şi goneau în sus, pe strada povîrnită. Marcone abia sărise în şa, dar înainte de a porni se întorsese să vadă dacă nu cumva căpetenia lor avea nevoie de vreun ajutor. Surul era tot acolo. Încă puţin, şi toţi şapte ar fi fost salvaţi. Însă în clipa cînd cardinalul, în sutana lui purpurie, îi ieşise înainte, Tăunul tresărise deodată, iar mîna în care ţinea pistolul i se lăsase în jos. Această clipă a fost hotărîtoare pentru sfîrşitul luptei. Tăunul se trezi înconjurat şi trîntit cu sălbăticie la pămînt. Unul dintre soldaţi îl lovi cu latul sabiei, aruncîndu-i pistolul din mînă. Marcone dădu pinteni calului. Caii cavaleriştilor tropăiau pe colină la cîţiva paşi în urma lui. Ar fi fost de prisos să rămînă : l-ar fi prins şi pe el. Se întoarse în şa, ca să tragă cel din urmă foc în cel mai apropiat urmăritor, şi-l mai văzu încă o dată pe Tăun : faţa lui era plină de sînge. Cai, soldaţi şi spioni îl călcau în picioare, şi Marcone auzi blestemele cumplite ale învingătorilor şi glasurile lor care şuierau, pline de o bucurie necruţătoare.

Montanelli nu văzu ce se întîmplase. Se depărtase de balcon şi încerca să liniştească mulţimea cuprinsă de panică. Dar în clipa cînd se aplecă asupra spionului rănit, oamenii se traseră îndărăt speriaţi, şi lucrul acesta îl făcu să-şi ridice capul.

Soldaţii străbăteau piaţa, tîrînd prizonierul de frînghia cu care-i legaseră mîinile. Omul se înăbuşea.

Faţa i se învineţise de durere. Se întoarse spre cardinal şi, zîmbindu-i cu buzele lui fără pic de sînge, îi strigă :

— Vă felicit, eminenţa voastră !...

Cinci zile mai tîrziu, Martini era în drum spre Forlì. Gemma îi trimisese prin poştă un pachet cu anunţuri tipărite : semn că avea nevoie de el, deoarece se petreceau acolo evenimente neobişnuite. Îşi aduse aminte de cele ce vorbise pe terasă cu Tăunul şi bănui dintr-o dată adevărul. Totuşi, de-a lungul drumului nu încetă o clipă să-şi repete că, fără îndoială, nu i se întîmplase nimic rău lui Rivarez. Dar cu cît se gîndea mai mult, cu atît mai abitir se încredinţa că nenorocirea îl lovise chiar pe Tăun.

— Bănuiesc ce s-a întîmplat. Rivarez a fost prins, nu-i aşa ? zise el, intrînd la Gemma.

— L-au arestat joia trecută la Brizzighella. S-a apărat cu înverşunare şi a rănit pe comandantul detaşamentului şi pe un spion. Rezistenţă înarmată... Asta nu-i bine !

— Pentru el, e totuna. E atît de compromis în ochii lor, incît un foc de pistol în plus nu-i schimbă cu nimic situaţia.

— Ce crezi că vor face cu el ?

Faţa palidă a Gemmei se făcu şi mai palidă.

— Cred că nu trebuie să aşteptăm pînă vom afla.

— Oare o să-l putem scăpa ?

— Trebuie neapărat.

Martini se întoarse şi începu să se plimbe fluierînd, cu miinile la spate. Gemma îl lăsă să se gîndească în voie. De altfel, se adîncise şi ea în gîndurile ei.

— L-ai văzut? o întrebă Martini, oprindu-se cîteva clipe din acel du-te vino.

— Nu, trebuia să mă întîlnesc cu el aici, a doua zi dimineață.

— Da, îmi amintesc. Unde e închis?

— În fortăreață, sub pază întărită și, după cîte se spune, în lanțuri.

Martini ridică din umeri:

— Asta n-are importanță: o pilă bună face de petrecanie oricăror lanțuri. Numai să nu fie rănit...

— S-ar părea că e și rănit, însă cît de grav, nu știu. Dar mai bine să-ți spună Michele, a fost de față cînd l-au prins.

— Atunci el cum a scăpat? E cu putință să fi fugit și să-l fi lăsat singur pe Rivarez în clipa cea mai grea?

— Nu e vina lui. A luptat și el ca toți ceilalți, executînd întocmai toate ordinele lui Rivarez. De altfel, nimeni nu s-a abătut de la ele, afară de însuși Rivarez. Parcă le-a uitat dintr-o dată... sau poate că o fi făcut vreo greșeală în ultimul moment. Toate acestea îmi par cam ciudate, și nimeni nu poate să înțeleagă ce s-a petrecut cu el. Așteaptă, îl chem îndată pe Michele. Gemma ieși din odaie și se întoarse imediat cu Michele și cu un țăran de la munte, lat în umeri. Acesta e Marcone, unul din contrabandiștii noștri — zise ea. Ai mai auzit de el. A sosit chiar acum și cred că o să ne lămurească spusele lui Michele. Michele, acesta e Cesare Martini, despre care ți-am mai vorbit. Povestește-i tot ce s-a petrecut sub ochii dumitale.

Michele povesti pe scurt încăierarea dintre conspiratori și detașamentul de soldați.

— Nici pînă acum nu pot să înțeleg cum s-a întîmplat asta — încheie el. Nici unul din noi n-ar fi plecat dacă ar fi bănuit măcar că o să-l prindă. El ne dăduse ordine precise cu privire la tot ce aveam de făcut, și niciodată nu ne-ar fi trecut prin minte că o să rămînă pe locul încăierării după ce și-a aruncat boneta la pămînt și că o să se lase înconjurat de soldați. Era doar lîngă calul lui și am văzut cu ochii mei cum i-a tăiat căpăstrul, iar eu i-am dat cu mîna mea pistolul înainte de a sări pe cal. Se prea poate ca, șchiop fiind, să nu fi putut încăleca la timp. E singurul lucru pe care pot să-l presupun. Dar chiar așa, tot ar fi putut să tragă!

— Nu, nu e asta — intră în vorbă Marcone. Nici măcar n-a încercat să încalece. Am văzut bine cum s-a întîmplat. Iapa mea s-a speriat de împușcături și a început să sară într-o parte: de aceea am și plecat cel din urmă. În timp ce porneam, m-am întors, să văd dacă totul e în ordine. Rivarez ar fi putut fugi în toată voia dacă nu era cardinalul.

— O! făcu Gemma cu glas înăbușit.

Iar Martini repetă nedumerit:

— Cardinalul?...

— Da, cardinalul. S-a aruncat între ei și s-a oprit drept în fața pistolului său, dracu' să-l ia! Fără îndoială că Rivarez a tresărit speriat: mîna care ținea pistolul i-a căzut, iar pe cealaltă a ridicat-o, uite-așa — și Marcone își duse pumnul stîng la ochi. În clipa aceea au tăbărît cu toții asupra lui.

— Nu mai înțeleg nimic — zise Michele. Nu e în firea lui Rivarez să-și piardă capul în fața primejdiei.

— O fi lăsat pistolul jos, de frică să nu omoare vreun om neînarmat — își dădu părerea Martini.

Michele ridică din umeri :

— Oamenii neînarmați n-au ce căuta într-o încăierare ca aceea. Războiul e război. Rivarez trebuia să-l cinstească pe eminența sa cu un glonț și să nu cadă în labele lor ca un iepure de casă ! Ar fi rămas pe lume un om cinstit mai mult și o satană mai puțin !

Omul se întoarse, mușcîndu-și mustățile. Încă o clipă, și ar fi izbucnit în lacrimi de mînie.

— Oricum ar fi — zise Martini — ce-a fost a fost, și a discuta cum s-au petrecut lucrurile înseamnă a ne pierde timpul în zadar. În momentul de față trebuie să ne gîndim cum să organizăm evadarea. Presupun că toți sînt gata să înfrunte orice pentru asta, nu-i așa ?

Michele nici nu-l învrednici măcar cu un răspuns la această întrebare de prisos, iar contrabandistul zise, cu un zîmbet rău :

— Aș fi în stare să-mi ucid fratele, dacă s-ar împotrivi !

— Minunat ! Atunci, să pornim la lucru ! Dar mai întîi, aveți planul fortăreței ?

Gemma deschise sertarul și scoase de acolo cîteva foi de hîrtie :

— Am și întocmit toate planurile. Iată aici etajul de jos al fortăreței. Iar dincoace, etajul de jos și sus al turnurilor. Iată și planul fortificațiilor. Astea-s drumurile care duc în vale, iar astea. cărările și adăposturile tăinuite din munți și din galeriile subterane.

— Dar știi în ce turn e închis ?

— În cel de la răsărit, în celula rotundă care are o fereastră cu gratii. Am însemnat-o pe plan.

— De unde ai informațiile astea ?

— De la un soldat din garda fortăreței, zis şi „Greierul". E văr cu Gino, unul dintr-ai noştri.

— Repede te-ai informat!

— N-avem timp de pierdut. Gino a plecat imediat la Brizzighella, iar unele planuri le-am avut de mai înainte. Lista adăposturilor din munţi a fost întocmită chiar de Rivarez. Uite, e scrisul lui.

— Ce fel de oameni sînt soldații din gardă?

— Pînă acum încă n-am ajuns să-i cunoaştem. „Greierul" e de puţin timp acolo şi nu şi-a dibuit bine oamenii...

— Trebuie să aflăm de la Gino ce fel de om e „Greierul". Dar intenţiile guvernului se cunosc? Unde o să aibă loc judecata, la Brizzighella sau la Ravenna?

— Asta încă n-am aflat-o. Ravenna e reşedinţa legatului[1] şi, după lege, procesele importante se judecă în primă instanţă numai acolo. Dar în Statul Papal nu se prea ţine seama de lege. Legea se schimbă după bunul plac al celui care e la putere.

— N-or să-l ducă la Ravenna — se amestecă în vorbă Michele.

— De ce crezi aşa?

— Sînt sigur de asta. Colonelul Ferrari, comandantul militar al Brizzighellei, e unchiul ofiţerului pe care l-a rănit Rivarez. E un dobitoc care nu iartă şi n-o să scape el din mînă prilejul de a se răzbuna pe un duşman!

— Prin urmare, crezi că Ferrari va stărui ca Rivarez să fie lăsat la Brizzighella?

---

[1] Legaţie — eparhie în care papa trimitea un cardinal cu o misiune specială, numit „legat".

— Cred că o să facă tot ce-i stă în putință ca Rivarez să fie spînzurat.

Martini se uită la Gemma. Era foarte palidă, dar fața ei nu se schimbă la auzul vorbelor lui Michele. Se vede că se deprinsese cu gîndul acesta.

— Totuși, el nu poate să treacă peste formalitățile obișnuite — zise ea, liniștită. Probabil că va căuta prin toate mijloacele să aducă procesul în fața tribunalului militar, născocind vreun pretext oarecare, și ca să se justifice, va spune că a fost silit s-o facă pentru liniștea orașului.

— Bine, dar cardinalul? O să încuviințeze el această ilegalitate?

— Afacerile militare nu-l privesc pe cardinal.

— Însă el se bucură de o trecere extraordinară, și colonelul nu va îndrăzni să facă pasul acesta fără încuviințarea lui.

— Și încuviințarea asta n-o s-o capete niciodată — zise iarăși Marcone. Montanelli a fost totdeauna împotriva tribunalelor militare. Atîta timp cît Rivarez se află în Brizzighella, situația lui nu e din cale-afară de rea. Cardinalul o să-ia, fără îndoială, parte acuzatului. Lucrul de care mă tem mai mult decît de orice e să nu-l mute la Ravenna. Acolo, nici vorbă că ar fi pierdut.

— Nu trebuie să-l lăsăm să ajungă la Ravenna — hotărî Michele. Am putea să organizăm evadarea lui pe drum. Ca să fugă din fortăreață, cred că e mai greu...

— Ba eu cred — zise Gemma — că nu trebuie să așteptăm pînă-l vor muta. Să încercăm să-l salvăm cît e încă în Brizzighella, fără să pierdem vremea! Cesare, vino să cercetăm planul fortăreței și să vedem cum trebuie organizată evadarea. Mi-a și

venit o idee, numai că nu mă pricep cum s-ar putea înlătura o piedică...

— Hai, Marcone! făcu Michele, ridicîndu-se. Să-i lăsăm să se gîndească la planul de evadare. Eu plec astăzi la Forlipiano şi aş vrea să mergi cu mine. Vincenzo tot nu ne-a trimis cartuşele care trebuiau să fie aici încă de acum trei zile...

După ce plecară cei doi, Martini se apropie de Gemma şi-i întinse mîna în tăcere. Ea îşi lăsă cîteva clipe mîna într-a lui.

— Cesare, ai fost totdeauna un prieten bun — şopti ea — şi m-ai ajutat în momentele grele... Acum să ne gîndim la planul nostru...

CAPITOLUL AL TREILEA

— Iar eu vă asigur încă o dată, eminenţa voastră, şi în modul cel mai categoric, că refuzul eminenţei voastre ameninţă liniştea oraşului.

Comandantul garnizoanei făcea tot posibilul să păstreze tonul respectuos cu care era obligat să vorbească unui înalt prelat al bisericii, totuşi în glasul lui răzbătea nerăbdarea. Boala de ficat îl chinuia, nevastă-sa îl ruina cu cheltuieli nesăbuite şi, pe deasupra, de trei săptămîni răbdarea lui era pusă la grele încercări. În oraş domnea o stare de spirit apăsătoare. Nemulţumirea creştea din zi în zi şi lua proporţii tot mai ameninţătoare. De jur împrejur se descopereau mereu alte comploturi şi întreg ţinutul era înţesat cu depozite clandestine de arme. Soldaţii garnizoanei se aflau într-o stare de plîns, iar devota-

mentul lor era mai puţin decît îndoielnic. Şi, pe lîngă toate acestea, trebuia să mai aibă de-a face şi cu cardinalul, pe care, într-o discuţie particulară cu aghiotantul său, comandantul garnizoanei îl numise „suma întruchipare a unei încăpăţînări de catîr". Toate acestea îl aduseseră la deznădejde, iar acum îi mai căzuse pe cap din senin şi Tăunul, această adevărată întrupare a răului !

Mai întîi, Tăunul scosese din circulaţie pe iubitul nepot al colonelului, cel mai bun spion al lui. Apoi, „vicleanul diavol spaniol" izbutise să abată de pe drumul cel drept pe toţi paznicii şi să încurce pe toţi ofiţerii care-i luau interogatoriul, transformînd închisoarea într-un soi de local de petrecere. Iată, se împlineau trei săptămîni de cînd era închis în fortăreaţă, şi autorităţile din Brizzighella tot nu ştiau încă ce să facă cu el. Îi luau interogatoriu după interogatoriu, se foloseau de ameninţări, de rugăminţi şi de toate mijloacele care se puteau născoci, numai să-l determine să-şi recunoască vina. Şi totuşi, din ziua arestării nu se făcuse nici un pas înainte. Autorităţile din Brizzighella începeau să regrete că nu-l trimiseseră de la început la Ravenna. Dar era prea tîrziu să-şi mai îndrepte greşeala. Cînd comandantul militar înaintase raportul privitor la arestarea Tăunului, ceruse, ca o favoare excepţională, aprobarea să conducă personal cercetările. Primind cucernica încuviinţare, nu mai putea să-şi retragă cererea fără să se recunoască învins : ar fi însemnat să declare că nu se simte la înălţimea adversarului său.

Atunci, ca să iasă din încurcătură, îi venise în minte — aşa cum prevăzuseră de altfel Gemma şi Michele — să aducă procesul în faţa tribunalului militar. Ar fi fost singura soluţie satisfăcătoare, iar

împotrivirea dîrză a cardinalului Montanelli de a o întări cu aprobarea lui era ultima picătură care făcea să se reverse cupa plină cu necazuri a bietului colonel.

— Cred că — urmă el — dacă eminența voastră ar ști cîte a trebuit să îndurăm, și eu și ajutoarele mele, de la acest individ, ar privi altfel lucrurile. Înțeleg foarte bine că conștiința eminenței voastre este împotriva unor procedee cam neobișnuite în justiție, dar acesta e un caz excepțional, care cere măsuri excepționale.

— Pentru mine — se împotrivi Montanelli — nu există nici un caz care să poată fi soluționat prin nedreptate. Judecarea unui cetățean de rînd de către tribunalul secret militar este și nedreaptă, și ilegală.

— Dar să analizăm cazul de față, eminența voastră ! E limpede că arestatul e vinovat de cîteva crime fioroase. A luat parte la revoltătorul atentat din Savinio, și curtea marțială numită de monsignorul Spinola l-ar fi osîndit fără îndoială la moarte sau la muncă silnică, dacă nu izbutea să fugă în Toscana ! De atunci n-a încetat să pună la cale comploturi. Se mai știe că este un membru foarte influent al unei organizații secrete dintre cele mai primejdioase din țară. Avem motive puternice să bănuim că a sprijinit, dacă nu chiar a organizat, uciderea a cel puțin trei agenți ai poliției secrete. Iar de data asta am putea spune că a fost prins transportînd arme prin contrabandă în Statul Papal. Pe de altă parte, a opus rezistență armată autorităților, rănind grav două persoane oficiale care se găseau în exercițiul funcțiunii. Și chiar în momentul de față, individul acesta constituie o amenințare permanentă

a ordinii şi siguranţei publice. Fără îndoială că toate aceste acuzaţii sînt suficiente ca să îndreptăţească trimiterea lui în faţa tribunalului militar.

— Orice ar fi făcut omul acesta — răspunse Montanelli — el are totuşi dreptul să fie judecat după lege.

— Mersul normal şi legal al procesului ne-ar cere prea mult timp, eminenţa voastră, iar pentru noi fiecare clipă e preţioasă. Afară de asta, ni-e frică mereu să nu evadeze.

— Dacă vă închipuiţi că e posibil să evadeze, atunci e datoria dumneavoastră să întăriţi paza.

— Eu fac tot ce-mi stă în putinţă, eminenţa voastră, totuşi sînt obligat să mă folosesc de personalul închisorii. Iar arestatul parcă a vrăjit toată garda ! În răstimp de trei săptămîni am fost nevoit să schimb de patru ori pe toţi paznicii din jurul lui, am pedepsit mereu soldaţii, dar în zadar : nu pot să-i împiedic să scoată scrisorile lui din închisoare şi să-i aducă răspunsuri. Idioţii ! Sînt îndrăgostiţi de el ca de o femeie.

— Curios ! Trebuie să fie un om neobişnuit.

— Neobişnuit de meşter în născociri diavoleşti ! Iertaţi-mă, eminenţa voastră, dar vă spun drept că omul acesta ar scoate din sărite şi pe un sfînt ! Poate n-o să mă credeţi, dar sînt silit să-i iau eu singur interogatoriul, deoarece ofiţerul însărcinat cu asta n-a mai putut să reziste.

— Cum se poate ?

— E greu de explicat, eminenţa voastră. Dar dacă aţi vedea măcar o dată cum se poartă Rivarez la interogatoriu, m-aţi înţelege. S-ar zice că ofiţerul care-l instruieşte e criminalul, iar el judecătorul !

— Dar ce lucruri atît de grozave poate să facă ? Negreşit, poate să refuze de-a răspunde la întrebări. Dar, în afară de tăcere, altă armă nu mai are !

— Ba mai are şi o limbă ascuţită ca briciul ! Toţi sîntem oameni păcătoşi, eminenţa voastră, şi fiecare dintre noi a făcut greşeli cîndva. Şi nici unul n-ar vrea să le afle toată lumea. Aşa-i firea omului... Şi deodată te pomeneşti că-ţi dezgroapă toate păcatele de acum douăzeci de ani şi ţi le aruncă în obraz !

— Rivarez a dezvăluit, oare, vreun secret personal al ofiţerului care-i lua interogatoriul ?

— Da, să vedeţi. Pe cînd era ofiţer de cavalerie, bietul băiat a intrat în datorii pînă-n gît şi a fost nevoit să ia împrumut o mică sumă de bani din casa regimentului.

— Adică a furat, cum s-ar spune, banii pe care i-i încredinţase statul ?

— O, eminenţa voastră, se înţelege că n-a fost tocmai frumos din partea lui, dar prietenii au pus la loc imediat toată suma şi, în felul acesta, afacerea a fost muşamalizată. Băiatul e de familie bună, şi de atunci purtarea lui a fost ireproşabilă. Nu înţeleg de unde a putut să afle Rivarez această veche afacere scandaloasă, dar chiar de la primul interogatoriu a scos-o la iveală, şi încă de faţă cu gradele inferioare ! Şi-n vremea asta îşi lua o mutră atît de nevinovată, de parcă citea o rugăciune ! Bineînţeles că acum toată lumea nu vorbeşte decît despre asta. Dacă eminenţa voastră ar binevoi să asiste măcar la un interogatoriu, fără îndoială că ar înţelege... Nu e nevoie ca Rivarez să ştie : eminenţa voastră ar putea auzi totul din...

Montanelli se întoarse spre colonel şi-l privi cu o expresie care nu se arăta prea des pe chipul lui.

— Sînt slujitor al bisericii — zise el — nu spion al poliției! Nu intră în obligațiile mele profesionale să ascult pe la uși!

— Dar eu... eu n-am avut intenția să vă supăr!

— Cred că oricît am prelungi această discuție, tot n-am ajunge la nici un rezultat. Dacă mi l-ați trimite pe prizonier la mine, eu aș vorbi cu el...

— Îmi permit respectuos să sfătuiesc pe eminența voastră să nu încerce așa ceva. Omul acesta, hotărît lucru, nu se mai poate îndrepta. Ar fi mai puțin primejdios și mai înțelept ca de data aceasta să renunțați de a urma litera legii, ca să scăpăm de el înainte de a mai săvîrși și alte isprăvi. După cele spuse de eminența voastră, îmi îngădui cu toată sfiiciunea să insist asupra acestui lucru, deși, la urma urmei, eu singur sînt răspunzător, față de monsignorul legat, de ordinea publică a orașului...

— Iar eu — îl întrerupse Montanelli — sînt răspunzător, față de Dumnezeu și de sanctitatea sa, să nu las să se săvîrșească fapte ilegale în episcopia mea. Dacă persistați în părerea dumneavoastră, colonele, îmi voi permite să mă folosesc de privilegiul meu de cardinal. Nu voi îngădui o judecată militară secretă în oraș, pe timp de pace. Îl voi primi pe prizonier aci, fără nici un fel de martori, mîine dimineață la ora zece.

— Cum va binevoi eminența voastră — răspunse respectuos colonelul, posomorît. Și plecă bombănind: În ce privește încăpățînarea, nu-l întrece celălalt!

Nu spuse nimănui nimic despre întîlnirea care trebuia să aibă loc între Tăun și cardinal, pînă în momentul cînd puse să se scoată cătușele prizonierului, ca să fie dus la palat. „Destul că acest preacuvios

fiu al măgăriţei lui Balaam dispune de legi după bunul său plac — zise el către nepotul său. Atît ar mai lipsi : să se înţeleagă soldaţii cu Rivarez şi cu prietenii lui şi să-l facă scăpat în timpul drumului !"

Sub pază întărită, Tăunul intră în încăperea unde Montanelli scria la un birou încărcat cu hîrtii. Şi deodată îşi aduse aminte de o zi caldă de vară, cînd răsfoia predici manuscrise într-un cabinet asemănător. Şi atunci, ca şi acum, storurile erau lăsate, ca să nu pătrundă căldura, iar un vînzător de fructe striga : „Fragola ! Fragola !"

Cu un gest de mînie, Tăunul îşi aruncă peste cap părul care-i cădea în ochi şi schiţă un zîmbet.

Montanelli înălţă capul.

— Puteţi să aşteptaţi pe sală — zise el către cei din escortă.

— Să nu se supere eminenţa voastră — începu sergentul, cu jumătate glas, nespus de încurcat. Dar colonelul socoate că arestatul e foarte periculos şi crede că ar fi mai bine...

Ochii lui Montanelli scăpărară.

— Puteţi să aşteptaţi pe sală — repetă el cu glas liniştit.

Sergentul şi soldaţii salutară şi, cerîndu-şi iertare, părăsiră încăperea speriaţi.

— Stai jos, te rog ! cardinalul se întoarse către Tăun, după ce uşa se închise în urma celorlalţi. Tăunul se aşeză, fără să spună un cuvînt. Signor Rivarez — începu Montanelli după o scurtă tăcere — vreau să-ţi pun cîteva întrebări şi ţi-aş fi foarte recunoscător dacă mi-ai răspunde.

Tăunul zîmbi :

— P-p-principala mea ocupaţie în momentul de faţă este d-de-a asculta întrebările c-ce mi se pun.

— Şi de a nu răspunde la ele, nu-i aşa ? Cel puţin aşa mi s-a afirmat. Însă pînă acum întrebările îţi erau puse de funcţionarii care făceau cercetările. Şi ei erau datori să folosească aceste răspunsuri ca dovezi directe împotriva dumitale...

— Dar î-î-întrebările eminenţei voastre ?

Dorinţa de a insulta se simţea mai curînd în tonul decît în vorbele Tăunului.

Cardinalul îl înţelese numaidecît. Însă chipul lui nu-şi pierdu înfăţişarea gravă şi în acelaşi timp îngăduitoare.

— Întrebările mele — zise el — vor rămîne numai între noi, fie că vei răspunde la ele, fie că nu. Dacă vor atinge secretele dumitale politice, fără îndoială că nu-mi vei răspunde. Altminteri, nădăjduiesc că-mi vei face această favoare, ca pe un serviciu personal, deşi nu ne cunoaştem deloc unul pe altul.

— Sînt cu t-totul la dispoziţia eminenţei voastre.

Uşoara înclinare din cap care însoţea aceste cuvinte, precum şi expresia chipului său ar fi făcut ca şi omului cel mai îndrăzneţ să-i piară gustul de a-i mai cere servicii.

— Înainte de toate, spune-mi, te rog, ce aveai de gînd să faci cu armele pe care le-ai adus clandestin în ţară, aşa cum ţi se pune în sarcină ?

— Să u-ucid cu ele şobolani.

— Groaznic răspuns ! Oare oamenii, fraţii dumitale, se schimbă în şobolani îndată ce nu-ţi împărtăşesc convingerile politice ?

— U-u-unii dintre ei da.

Montanelli se lăsă pe speteaza scaunului şi se uită cîteva clipe în tăcere la cel cu care vorbea.

— Ce-ai la mînă ? întrebă el deodată.

— U-u-urme vechi de muşcături, lăsate de aceiaşi şobolani.

— Iartă-mă, dar eu vorbesc de cealaltă mînă. Ai acolo o rană proaspătă.

Toată mîna îngustă a Tăunului era numai răni, iar pielea-i era sfîşiată. Tăunul ridică braţul în sus : pe încheietura umflată se vedea o cicatrice mare şi neagră.

— U-un fleac, precum vedeţi. Cînd am fost arestat datorită eminenţei voastre — şi se înclină din nou — unul dintre soldaţi a călcat cu cizma pe mîna mea.

Montanelli îi luă mîna în mîinile lui şi începu s-o cerceteze cu luare-aminte.

— Dar de ce e într-o stare atît de groaznică şi acum, după trei săptămîni ? întrebă el. E umflată pînă sus.

— S-ar părea că strînsoarea cătuşelor nu e un tratament tocmai potrivit...

Cardinalul se încruntă :

— Ţi-au pus cătuşe peste carnea vie ?

— Se î-î-înţelege, eminenţa voastră. Doar rănile proaspete tocmai la aşa ceva prind bine ! Cele vechi nu folosesc aproape la nimic : nu pot pricinui decît o durere obişnuită. Cu ele nu poţi să obţii o durere adevărată...

Montanelli se uită din nou la Tăun, cu o privire fixă şi întrebătoare, apoi se ridică şi trase un sertar cu tot felul de ustensile de chirurgie.

— Dă-mi mîna ! zise el. Tăunul îi întinse mîna. Faţa lui era nemişcată, ca împietrită. Montanelli îi spălă rana şi i-o legă cu grijă. Se vedea că e deprins cu această îndeletnicire. O să vorbesc cu direcţia închisorii în privinţa cătuşelor — zise el. Iar acum,

vreau să-ţi mai pun o întrebare : ce ai de gînd să faci de aci înainte?

— R-r-răspunsul meu e foarte simplu, eminenţa voastră : să fug dacă pot, iar dacă nu, să mor.

— Şi de ce să mori?

— Pentru că, chiar în cazul cînd comandantul n-ar izbuti să obţină împuşcarea mea, voi fi osîndit, oricum, la muncă silnică, ceea ce pentru mine tot moarte înseamnă : sănătatea nu mi-ar îngădui să suport această muncă.

Cu cotul sprijinit pe masă, Montanelli se gîndea în tăcere. Tăunul nu-l tulbură : îşi ţinea ochii pe jumătate închişi şi se rezema de speteaza scaunului, lăsîndu-se în voia fericirii de a se simţi fără cătuşe.

— Să presupunem — începu din nou Montanelli — că ai izbuti să evadezi. Ce-ai face atunci cu viaţa dumitale?

— I-am mai spus-o eminenţei voastre : aş începe să ucid şobolani.

— Ai începe să ucizi şobolani... Prin urmare, dacă ţi-aş da putinţa să evadezi acum de aici, presupunînd că lucrul acesta ar sta în puterea mea, dumneata ai folosi libertatea dumitale ca să sprijini silnicia şi vărsarea de sînge, iar nu ca să le preîntîmpini?

Tăunul ridică ochii la crucifixul atîrnat pe perete.

— „Nu pacea, ci sabia" [1]... După cum vedeţi, sînt în bună tovărăşie! Cu toate că, întrucît mă priveşte, prefer pistolul...

— Signor Rivarez — zise cardinalul cu netulburată linişte — eu nu te-am ofensat şi nu mi-am în-

[1] „Nu pacea, ci sabia"... — Tăunul face o aluzie ironică la cuvintele lui Cristos către discipolii săi : „Să nu credeţi că am venit să aduc pacea pe pămînt. N-am venit să aduc pacea, ci sabia".

găduit să vorbesc cu uşurinţă despre convingerile dumitale şi ale prietenilor dumitale. N-am oare dreptul să mă aştept la aceeaşi delicateţe din partea dumitale ? Sau poate vrei să mă faci să cred că un ateu nu poate fi şi un gentleman ?

— O, am uitat cu d-d-desăvîrşire că eminenţa voastră socoteşte că a fi gentleman este una din cele mai înalte virtuţi creştineşti ! Îmi aduc aminte de predica pe care aţi rostit-o la Florenţa, cu prilejul polemicii mele cu apărătorul anonim al eminenţei voastre...

— Chiar aveam de gînd să vorbesc cu dumneata în această privinţă. N-ai fi bun să-mi explici care era cauza înverşunării dumitale împotriva mea ? Dacă m-ai ales pur şi simplu ca ţintă pentru săgeţile spiritului dumitale, atunci e altceva. Metodele pe care le întrebuinţezi în lupta politică te privesc numai pe dumneata. Dar în momentul de faţă noi ducem o polemică politică. Pe vremea aceea aveam impresia că nutreşti faţă de mine o duşmănie personală. Şi dacă-i aşa, aş fi bucuros să aflu dacă ţi-am făcut cîndva vreun rău sau dacă ţi-am dat vreun motiv oarecare să mă urăşti.

Dacă i-a făcut vreun rău !...

Tăunul îşi duse la gît mîna bandajată.

— Să-şi amintească eminenţa voastră de Shakespeare — zise el, zîmbind tăios. Într-una din piesele lui este un om care nu poate să sufere motanii, aceste animale domestice nevinovate şi folositoare. Ei bine, eu am aceeaşi aversiune pentru preoţi. Cînd văd o sutană, m-apucă durerea de d-d-dinţi.

— O, dacă e vorba numai de atît... — şi Montanelli arătă printr-un gest că subiectul e epuizat. To-

iuşi — adăugă el — înţeleg să ataci, dar nu să denaturezi faptele. Răspunzînd la predica mea, dumneata ai declarat că eu ştiam cine se ascunde sub anonimatul apărătorului meu. Şi lucrul acesta nu era adevărat. Eu nu te învinuiesc de o minciună spusă cu bună ştiinţă, dar declaraţia dumitale era neadevărată. Nici pînă astăzi nu cunosc numele autorului.

Cîteva clipe, Tăunul se uită foarte serios la cardinal, apoi deodată îşi lăsă capul pe spate şi izbucni în rîs.

— O, s-s-sancta simplicitas ! O, voi scumpi şi nevinovaţi locuitori ai fericitei Arcadii ! Cum de n-aţi ghicit ? Cum de n-aţi descoperit urmele copitei despicate ?

Montanelli se ridică :

— Cu alte cuvinte, signor Rivarez, dumneata singur scriai amîndouă polemicile ?

— Nu era deloc frumos din partea mea, ştiu — răspunse Tăunul, uitîndu-se la cardinal cu ochii lui mari, albaştri şi nevinovaţi. Şi eminenţa voastră le-a înghiţit toate astea dintr-o dată, ca pe o stridie ! O, am făcut foarte rău, dar era grozav de amuzant...

Montanelli îşi muşcă buzele şi se aşeză din nou. Înţelesese încă din capul locului că Tăunul făcea tot ce-i stătea în putinţă ca să-l exaspereze, şi se hotărî să-şi păstreze stăpînirea de sine cu orice preţ. Începea să-i dea dreptate colonelului că-şi pierduse răbdarea. Omul care-l interoga pe Tăun cîte două ore în fiecare zi putea fi absolvit, chiar dacă mai înjura cîteodată...

— Să lăsăm această discuţie — urmă el cu linişte. Mă simt dator să-ţi explic scopul principal al întîl-

nirii noastre de acum. Iată despre ce e vorba : datorită situaţiei pe care o am, autorităţile locale sînt nevoite să ţină seama de părerea mea în ce priveşte felul cum trebuie să procedeze cu dumneata, bineînţeles în cazul cînd mă voi decide să uzez de privilegiul meu. Şi voi face acest lucru, numai ca să împiedic săvîrşirea vreunei violenţe împotriva dumitale, evident, în măsura în care această violenţă nu va fi necesară pentru a preveni eventuale violenţe din partea dumitale. De aceea am trimis după dumneata, să văd, în primul rînd, dacă n-ai de făcut vreo plîngere. În ce priveşte cătuşele, o să am eu grijă... În al doilea rînd, m-am crezut îndreptăţit să văd, înainte de a-mi da părerea, ce fel de om eşti.

— N-am de făcut nici un fel de plîngere către eminenţa voastră. *A la guerre comme à la guerre*[1] ! Nu sînt şcolar şi nu m-am aşteptat din partea guvernului niciodată să mă mîngîie pe creştet pentru i-i-importul de arme prin contrabandă pe teritoriul său ! E de la sine înţeles că o să se răzbune cît va putea mai bine. Iar în ceea ce priveşte omul care sînt, eminenţa voastră a primit mai deunăzi spovedania păcatelor mele, făcută, ce e drept, într-o formă cam romantică. Oare nu-i este de ajuns ? Sau poate că doreşte să i-o mai repet ?

— Nu te înţeleg — îi răspunse Montanelli cu răceală.

— Sper că eminenţa voastră nu l-a uitat pe bătrînul pelerin Diego. Tăunul schimbă deodată tonul

[1] La război ca la război — proverb francez cu sensul : trebuie să ne supunem cu stoicism condiţiilor impuse de anumite circumstanţe.

şi începu să lungească vorbele, cu glasul lui Diego : „Sînt un biet păcătos"...

Creionul tremură în mîna lui Montanelli.

— Asta e prea mult ! făcu el, ridicîndu-se. Tăunul izbucni în rîs şi, cu capul dat pe spate, îl urmări cu ochii cum se plimba în tăcere prin odaie. Signor Rivarez — zise Montanelli, oprindu-se în faţa lui. Dumneata te-ai purtat cu mine aşa cum nu s-ar fi încumetat să se poarte, chiar cu duşmanul lui cel mai crîncen, nici un om născut din femeie. Ai pătruns taina durerii mele şi ţi-ai făcut o jucărie şi o batjocură din suferinţa aproapelui dumitale. Încă o dată te rog să-mi spui : ţi-am făcut cîndva vreun rău ? Iar dacă nu, de ce ai jucat faţă de mine o comedie atît de înspăimîntătoare ?

Tăunul se lăsă pe speteaza fotoliului şi zîmbi cu zîmbetul lui ascuţit, rece şi enigmatic :

— Mi se părea aşa de a-a-amuzant faptul că eminenţa voastră punea atît de mult la inimă vorbele mele ! Şi-apoi, toate acestea îmi aminteau puţin de un circ ambulant...

Buzele lui Montanelli se făcură albe. El se întoarse şi sună.

— Puteţi să-l luaţi — zise către paznicii care intrau.

După plecarea lor, cardinalul se aşeză la birou, tremurînd din tot trupul, cuprins de o mînie cum nu mai simţise încă. Apoi deschise registrul cu dările de seamă primite de la preoţii din eparhia sa, dar curînd îl împinse la o parte şi, aplecîndu-se peste birou, îşi acoperi faţa cu miinile. Părea că Tăunul lăsase în urma lui umbra-i înspăimîntătoare...

Mînia care-l cuprinsese nu-l împiedică pe Montanelli să-şi amintească de făgăduiala dată. Se ridică atît de energic împotriva cătuşelor aplicate pe mîna rănită a prizonierului, încît nenorocitul de colonel, care-şi pierduse cu desăvîrşire capul, dădu ordin să i se scoată lui Rivarez fiarele.

— De unde să ştiu eu — bombănea el către aghiotantul lui — că n-o să-i fie pe plac eminenţei sale? Dacă socoteşte drept cruzime o biată pereche de cătuşe de mînă, atunci curînd o să pornească război împotriva gratiilor de la ferestre sau o să-mi ceară să-l hrănesc pe Rivarez cu stridii şi cu trufe! În tinereţea mea, tîlharii erau tîlhari şi erau trataţi ca tîlhari! Pe-atunci, nimeni nu socotea că un trădător e mai de treabă decît un hoţ. Astăzi însă, revoluţionarii sînt la modă şi se pare că eminenţa sa doreşte să-i încurajeze pe ticăloşii de soiul ăsta...

— Nu înţeleg de ce se amestecă — observă aghiotantul. Doar nu e legat papal şi nu are nici o putere în afacerile civile şi militare. După lege...

— Ce să mai vorbim de lege! Cine să mai respecte legea, după ce însuşi sfîntul părinte a deschis porţile închisorilor şi a slobozit din lanţuri toată clica aceea de liberali ticăloşi! Asta a fost curată nebunie din partea lui! Se înţelege, monsignorul Montanelli îşi arată acum puterea. El a înaintat în grad destul de repede, încă de pe vremea sanctităţii sale răposatul papă şi, în momentul de faţă, e o personalitate într-adevăr de mărimea întîi. A intrat chiar de la început în graţiile papei, şi acum face tot ce-i trăsneşte prin cap! Pot eu să mă pun cu el? Dacă

o fi avînd vreo instrucţiune secretă de la Vatican? Parcă poţi să fii sigur? Acum toate s-au întors cu susul în jos : nu-i chip să ştii ce aduce ziua de mîine. În vremurile cele bune, de demult, ştia omul pe ce lume se află, pe cînd acum...

...La rîndul lui, Tăunul se întorsese în fortăreaţă într-o stare de adîncă tulburare nervoasă, aproape de isterie. Întîlnirea cu Montanelli îi secase cu totul puterea de a rezista. Încă o clipă, şi n-ar mai fi putut îndura.

Necuviinţa de la sfîrşit, cînd pomenise de circul ambulant, o aruncase într-o clipă de totală deznădejde : trebuia să pună capăt cu orice preţ întrevederii, care, dacă mai ţinea încă cinci minute, s-ar fi putut sfîrşi cu lacrimi.

Cînd, peste cîteva ore, l-au dus iarăşi la interogatoriu, la toate întrebările răspunse doar prin hohote de rîs smintit. Iar după ce colonelul îşi pierdu răbdarea şi, fără să se mai poată stăpîni, îşi dădu drumul gurii, Tăunul începu să rîdă atît de nebuneşte, cum nu mai rîsese niciodată pînă atunci. Nenorocitul de colonel tuna şi fulgera, ameninţîndu-l cu pedepsele cele mai neînchipuite, dar pînă la urmă ajunse la concluzia la care ajunsese şi James Burton pe vremuri : că nu face să-ţi cheltuieşti zadarnic şi timpul şi nervii, pentru că, oricum, nu poţi convinge un om atît de puţin accesibil argumentelor raţiunii.

Tăunul a fost dus îndărăt în celula lui. Culcat pe salteaua de paie, el se lăsă pradă acelei stări sufleteşti întunecate şi deznădăjduite care urma totdeauna după izbucnirile lui violente. Rămase aşa, nemişcat, fără să gîndească măcar, pînă seara tîrziu. După zbuciumul de dimineaţă, căzuse într-o stare de ciudată nepăsare : propria suferinţă îi era străină

și avea impresia că-l apasă ceva greu și inform, sub care sufletul lui viu se stinsese de mult. Parcă nu-i era totuna felul în care se vor termina toate? Singurul lucru care mai avea vreo importanță pentru el, de altfel ca pentru oricare ființă în stare să simtă, era să scape de chinurile acelea necruțătoare. Dar dacă ele vor înceta datorită schimbării condițiilor de viață, sau datorită neputinței lui de a le mai simți, asta era o chestiune de ordin secundar. Poate că va reuși să evadeze, sau poate că-l vor ucide. În orice caz, pe padre n-o să-l mai vadă niciodată. Și toate celelalte nu erau decît deșertăciune și zadarnică sfîșiere a sufletului...

Gardianul îi aduse cina. Tăunul îi aruncă o căutătură grea, apăsătoare.

— Cît e ceasul?

— Șase. Ți-am adus cina, domnule.

Tăunul se uită cu scîrbă la mîncarea veche și sleită, cu miros urît, și se întoarse. Nu se simțea numai zdrobit sufletește, dar și bolnav trupește, și vederea mîncării îi făcea greață.

— Să știi că ai să te îmbolnăvești dacă nu iei ceva în gură — zise gardianul, grăbit. Mănîncă măcar o bucățică de pîine, asta o să te întărească...

Vorbea cu o ciudată asprime în glas, în timp ce lua de pe farfurie o bucată de pîine puțin umedă. Și deodată, în sufletul Tăunului se trezi conspiratorul: ghici numaidecît că în pîine trebuie să fie ascuns ceva.

— Las-o, poate c-o să mănînc mai tîrziu — îi răspunse cu nepăsare. Ușa era deschisă și el știa că sergentul care stătea pe scară auzea fiece cuvînt pe care și-l spuneau.

Cînd uşa fu din nou încuiată şi Tăunul încredinţat că nu-l spionează nimeni prin ferestruie, luă bucata de pîine şi o fărîmiţă cu băgare de seamă. Găsi înăuntru o legătură de pile subţiri, înfăşurate într-o bucăţică de hîrtie pe care erau scrise cîteva cuvinte. Netezi binişor hîrtia şi o apropie de gazorniţa care-i lumina cu zgîrcenie celula. Cuvintele erau îngrămădite pe un loc atît de mic, iar hîrtia era atît de subţire, încît le citi cu multă greutate : „Portiţa e deschisă. Noapte fără lună. Pileşte cît mai repede gratiile şi vino prin galeria subterană între ora două şi trei. Noi sîntem pregătiţi şi altă ocazie poate că nu se mai iveşte".

Tăunul mototoli hîrtioara între degete cu înfrigurare. Prin urmare, totul era gata, iar lui nu-i rămînea decît să pilească gratiile de la fereastră. Ce fericire că i s-au scos cătuşele !... Nu mai avea nevoie să le pilească, să-şi mai piardă timpul şi cu ele. Cîte gratii sînt ? Două, patru. Şi fiecare trebuie pilită în două locuri ; în total, opt tăieturi. O, n-o să facă nimic dacă nu se grăbeşte... Cum de-au putut Gemma şi Martini să organizeze totul atît de curînd ? Să facă rost de haine, de acte, de adăposturi ? Ca să izbutească, trebuie să fi muncit, fără îndoială, ca doi cai de povară... Totuşi, planul Gemmei a fost acceptat ! Începu să rîdă singur de prostia lui ; parcă avea vreo importanţă dacă planul era al ei ori nu ? Numai să se dovedească bun ! Dar în acelaşi timp simţi o adîncă bucurie la gîndul că ea avusese cea dintîi ideea să se folosească de galeria subterană, în loc să coboare pe o scară de frînghie, cum îi propuseseră la început contrabandiştii. Planul ei era mai greu şi mai complicat, în schimb nu era legat de viaţa santinelei, care-şi avea postul de cealaltă parte

a zidului de la răsărit. De aceea, cînd i se propuseseră cele două planuri, el îl alesese, fără să stea pe gînduri, pe al Gemmei.

Potrivit acestui plan, la cea dintîi ocazie prielnică, „Greierul", santinela care ținea cu ei, trebuia să descuie fără știrea tovarășilor lui portița de fier ce ducea din curtea închisorii spre galeria de sub valul de pămînt, apoi să agațe cheia la loc, în cuiul din camera de gardă. Imediat ce Tăunul era înștiințat că portița e deschisă, trebuia să pilească gratiile de la fereastră, să-și rupă cămașa în fîșii lungi, să-și împletească din ele o frînghie și să coboare cu ajutorul ei pe zidul cel lat dinspre răsăritul curții. După aceea, să se tîrască pe coama aceluiași zid, folosind clipele cînd santinela s-ar uita în altă parte, și să rămînă culcat, nemișcat, făcîndu-se una cu piatra atunci cînd soldatul s-ar întoarce spre el. La colțul de miazăzi al zidului se afla un turnuleț. Pereții lui, pe jumătate năruiți, erau ținuți să nu cadă de iedera care-i îmbrăca. Multe pietre se prăvăliseră și stăteau grămadă lîngă zid. Folosindu-se de iederă și de pietre, Tăunul trebuia să coboare în curte, apoi să deschidă cu băgare de seamă portița și să se strecoare, prin galeria de sub val, în tunelul subteran. Cu cîteva veacuri în urmă, tunelul acesta lega în taină fortăreața de turnul de pe dealul vecin. Acum nu se mai folosea nimeni de el ; de altfel, în unele locuri era astupat de dărîmăturile stîncilor care se surpaseră. Numai contrabandiștii știau de existența unei spărturi, acoperită cu grijă, de pe povîrnișul dealului, pe care o adînciseră chiar pînă la tunel. Nimeni nu bănuia că depozitele de mărfuri interzise stăteau adesea săptămîni întregi chiar sub valul fortăreței, în timp ce funcționarii vamali scotoceau

zadarnic casele muntenilor întărîtaţi, ai căror ochi scăpărau de mînie. Tăunul trebuia să iasă prin această spărtură pe coasta dealului, iar de acolo să se strecoare prin întuneric pînă la locul ştiut, unde-l aştepta Martini cu unul din contrabandişti. Prilejul de a descuia portiţa după inspecţia de seară nu se ivea în fiecare zi. Pe de altă parte, era cu neputinţă să coboare pe fereastră într-o noapte cu lună ; riscul de a fi văzut de santinelă era prea mare. Prin urmare, astăzi avea de partea lui toate împrejurările prielnice, şi trebuia să se folosească de acest noroc.

Tăunul se aşeză şi începu să-şi mănînce pîinea, care măcar nu-l scîrbea ca cealaltă hrană din închisoare. Trebuia să mănînce ceva, ca să-şi împrospăteze puterile. După aceea se hotărî să se culce puţin şi să încerce să doarmă. N-ar fi fost cuminte să înceapă a pili înainte de ora zece, cu toate că-l aştepta o muncă grea.

Prin urmare, padre se gîndise totuşi să-l ajute să evadeze ! O, asta i se potrivea atît de bine ! Dar nu, el n-ar primi în ruptul capului serviciile lui ! Orice, numai asta nu ! Dacă va izbuti să fugă, va fi datorită prietenilor săi... Nu, el n-ar primi nici un serviciu de la un preot... Doamne, ce căldură ! Se vede că se apropie furtuna. Aerul e atît de greu, atît de înăbuşitor...

Tăunul se zvîrcolea neliniştit pe salteaua lui de paie. În loc de pernă, îşi aşeză sub cap braţul drept, bandajat. Dar şi-l trase repede. Cum arde ! Ce durere înţepătoare ! Şi toate rănile vechi încep să-l doară cu o durere adîncă, stăruitoare... Ce s-o fi întîmplat cu ele ?... Dar ce prostie ! Toate astea sînt, pur şi simplu, din pricina furtunii care se

apropie. Mai bine să doarmă şi să se odihnească puţin înainte de a începe să pilească...

Patru gratii, şi toate atît de groase şi de solide! Cîte i-au mai rămas oare? Fără îndoială că puţine! Doar pileşte de mult, de nesfîrşit de mult, şi îl doare atît de tare mîna... Şi ce tare îl doare! Pătrunzător, pînă la os! E greu să-ţi imaginezi că efortul i-a stîrnit asemenea dureri. Dar iată că aceeaşi durere arzătoare şi adîncă o simte şi în piciorul cel şchiop... Oare şi asta o fi tot din pricina pilitului?... Sări în picioare. Nu, nu dormea. Visa numai cu ochii deschişi, visa că pileşte gratiile. Iar ele nici nu erau atinse măcar! Iată-le la fereastră, tot atît de solide ca şi pînă atunci. În turnul depărtat, orologiul bătu ora zece. Era timpul să se apuce de treabă.

Se uită prin ferestruia uşii. Văzînd că nu-l supraveghează nimeni, scoase una din pilele ascunse în sîn.

. . . .

Nu, nu i s-a întîmplat nimic, nimic! Toate erau numai închipuiri. Durerea din coastă îi vine, pesemne, de la un deranjament de stomac, de la o răceală sau de la altceva de felul acesta. Şi nici nu e de mirare, după trei săptămîni de viaţă dezgustătoare de puşcărie, de aer de puşcărie! Iar durerea înţepătoare din tot trupul şi pulsul accelerat se datoresc, pe de o parte, stării nervoase, iar pe de alta, vieţii sedentare. Da, aşa trebuie să fie. Toată vina o poartă viaţa sedentară. Ce prostie că nu s-a gîndit mai de mult la asta!

Totuşi trebuie să se mai odihnească puţin. Durerea o să i se potolească şi o să se poată apuca iarăşi de lucru. Încă un minut-două, şi totul va trece...

Dar cînd stă liniştit e şi mai rău. Cum se aşază, durerea îl încleştează necruţătoare. Faţa-i păleşte de spaimă. Nu, trebuie să se ridice şi să se apuce de lucru. Trebuie să biruie răul din el. Ca să simtă sau nu durerea, asta nu atîrnă decît de voinţa lui. Şi el nu vrea s-o simtă, el o va sili să se potolească !

Se ridică din nou şi-şi zise cu glas limpede :

— Nu sînt bolnav ! N-am timp să fiu bolnav ! Trebuie să pilesc gratiile, şi nu mi-e îngăduit să mă îmbolnăvesc !

Şi din nou începu să pilească.

Ora zece şi un sfert, zece şi jumătate, unsprezece fără un sfert. Tăunul pilea, pilea mereu... Şi de cîte ori pila scrîşnea muşcînd fierul, lui i se părea că cineva îi pileşte însuşi trupul şi creierul. „Oare cine o să cedeze mai întîi ? se întrebă el, cu un zîmbet. Eu, sau gratiile ?" Şi scrîşnind din dinţi, pilea înainte.

Ora unsprezece şi jumătate. Tăunul pilea încă, deşi mîna i se umflase şi-i înţepenise atît de tare, încît abia mai putea să strîngă unealta. Dar nu... el nu putea să se oprească şi să se odihnească : ar fi de ajuns doar să lase din mînă pila aceea blestemată, ca să nu mai aibă putere să înceapă din nou...

Dincolo de uşă se auziră paşii santinelei şi patul puştii lovindu-se de scîndură. Tăunul încetă lucrul şi se întoarse, fără să lase pila din mînă. Oare au de gînd să deschidă uşa ?...

Un obiect mic şi rotund, aruncat prin ferestruia uşii, căzu pe podeaua celulei. Tăunul puse pila la o parte şi se aplecă să-l ridice : era o hîrtie mototolită, făcută cocoloş.

. . . .

Ce mult e de cînd coboară aşa, şi cum îl cuprind din toate părţile valuri negre, clocotitoare.

O, da ! Se aplecase doar ca să ridice cocoloşul de hîrtie şi ameţise puţin. Dar asta i se întîmpla de multe ori cînd se apleca. Nu era nimic neobişnuit. Absolut nimic...

Ridică hîrtia, se duse în dreptul luminii şi o desfăcu cu băgare de seamă : „Vino negreşit în noaptea asta. Mîine, «Greierul» va fi mutat în altă parte. E ultima ocazie".

Tăunul distruse biletul, aşa cum făcuse şi cu celălalt, ridică pila şi se apucă din nou de lucru, cu o deznădejde cumplită şi mută.

...Ora unu din noapte. Munca de trei ceasuri, şi şase din cele opt tăieturi erau gata. Încă două, şi va putea să iasă pe fereastră.

Căută să-şi aducă aminte cum era cînd îl apucau crizele bolii lui cumplite. Cea din urmă o avusese în ajunul Anului nou. Îl trecură fiorii cînd se gîndi la cele cinci nopţi de chinuri... Dar atunci nu-i venise chiar aşa, pe neaşteptate.

Scăpă pila şi, cu o mişcare instinctivă, ridică mîinile în sus. Şi pentru întîia oară de cînd nu mai credea în Dumnezeu, buzele lui lăsară să treacă şoaptele unei rugăciuni. Se ruga cu o deznădejde fără sfîrşit, se ruga aruncîndu-şi rugăciunea în nemărginire, nimănui în special, dar la toate cîte erau pe lume...

— Nu, nu astăzi ! Să mă îmbolnăvesc mîine ! O să indur orice, numai mîine, nu astăzi !

Cîteva clipe rămase liniştit, strîngîndu-şi tîmplele în palme. Apoi ridică pila şi se întoarse din nou la munca lui.

Ora unu şi jumătate. Tăunul pilea cea din urmă gratie. Mînecile cămăşii erau numai zdrenţe, de pe buze îi picura sînge, în faţa ochilor îi stăruia o perdea de ceaţă purpurie şi sudoarea îi curgea şiroaie de pe frunte. Iar el pilea, pilea, pilea mereu...

Abia cînd se crăpă de ziuă izbuti şi Montanelli să adoarmă. Era cu desăvîrşire istovit de chinurile acestei nopţi de insomnie şi cîtva timp dormi liniştit. Pe urmă începu să viseze.

La început, visurile-i erau tulburi şi încurcate. Imagini frînte, una mai fantastică decît alta, se perindau repede, învălmăşite. Şi din aceste vedenii adia un suflu de suferinţă, de zbucium, şi umbra unei spaime nelămurite. Avu apoi un vis vechi şi înspăimîntător, care-i revenea adesea şi care-l chinuise ani de-a rîndul. Şi cu toate că dormea, îşi dădea seama că nu-l visa pentru întîia oară.

Se făcea că rătăceşte printr-un pustiu nesfîrşit, încercînd să găsească un colţişor liniştit, unde să se culce şi să doarmă. Peste tot mişună oameni care vorbesc, rîd, strigă, se roagă, trag clopotele şi bat în felurite instrumente de metal. El fuge de ei, se depărtează de zgomot, se întinde cînd pe iarbă, cînd pe o bancă de lemn, cînd pe o lespede de piatră. Închide ochii, şi-i acoperă cu mîinile ca să nu-l supere lumina şi-şi spune : „Acum o să dorm". Dar mulţimea se apropie din nou, cu ţipete şi gemete adînci. Îl strigă pe nume şi-i spune : „Trezeşte-te, trezeşte-te mai repede, avem nevoie de tine !"

Şi iată că ajunge într-un palat imens, cu o mulţime de încăperi bogat împodobite, unde peste tot sînt paturi, divane, canapele scunde şi moi. Se lasă noaptea, şi el îşi spune : „În sfîrşit, aici o să găsesc

un colţişor liniştit, unde o să pot dormi". Îşi alege o odaie întunecoasă şi se culcă, dar deodată intră cineva, cu o lampă aprinsă în mînă. O lumină necruţătoare îl orbeşte, şi nu ştiu cine îi strigă la ureche: „Scoală-te, te cheamă !"

Se ridică şi pleacă mai departe, clătinîndu-se şi poticnindu-se la fiecare pas, ca un animal rănit de moarte. Orologiul bate ora unu, şi el îşi dă seama că o jumătate de noapte a şi trecut. O jumătate de noapte, scurtă şi nepreţuită ! Orologiul va bate două, trei, patru, cinci... Către ora şase, întreg oraşul se va trezi şi va veni sfîrşitul liniştii.

Montanelli intră în altă odaie şi tocmai e gata să se culce pe pat cînd, deodată, cineva se ridică dintre perne şi strigă : „Iartă-mă, te rog, acesta e patul meu !" Cu deznădejdea în suflet, Montanelli se trage îndărăt.

Trece aşa oră după oră, şi el tot mai rătăceşte din odaie în odaie, din coridor în coridor, din casă în casă. Începe să se lumineze de ziuă. O auroră leşietică şi dezgustătoare se furişează din ce în ce mai aproape. Orologiul bate ora cinci. Noaptea a trecut, şi el tot nu şi-a găsit liniştea. E înspăimîntător ! Încă o zi... încă una !

Deodată ajunge într-o galerie subterană, scundă, boltită şi nesfîrşit de lungă. Toată galeria e luminată cu lămpi şi candelabre sclipitoare ca fulgerul, iar prin tavanul împletit din gratii răzbate o muzică veselă, jocuri şi rîsete. Acolo sus, în lumea celor vii, e fără îndoială vreo serbare. O, dacă ar găsi un loc unde se să se poată ascunde şi să doarmă ! Un locşor cît de mic, fie şi un mormînt !... Nici nu-şi sfîrşeşte

bine gîndul, că se şi împiedică de marginea unui mormînt. Din el vine o adiere de moarte, de mucegai. Dar asta nu e nici o nenorocire ! Numai să doarmă...

— Acesta e mormîntul meu ! strigă glasul lui Gladys. Şi femeia îşi scoate capul de sub giulgiul putrezit, se ridică în sus şi se uită la el, cu ochii larg deschişi.

Montanelli cade în genunchi şi întinde mîinile spre ea, rugîndu-se :

— Gladys ! Gladys ! Fie-ţi milă de mine cît de puţin ! Eu nu cer dragostea ta. Lasă-mă doar să stau lîngă tine şi să dorm ! E atîta timp de cînd n-am mai dormit, draga mea... Nu mai pot îndura încă o zi. Lumina îmi arde sufletul, zgomotul îmi fărîmă creierul în pulbere. O, Gladys, îngăduie-mi să intru în mormîntul tău şi să dorm !

Încearcă să-şi acopere ochii cu giulgiul ei, dar ea se fereşte şi-i strigă îngrozită :

— E un sacrilegiu ! Doar eşti preot !...

Şi el pleacă mai departe, tot mai departe, pînă ajunge la malul mării, pe stîncile pustii şi sterpe, scăldate într-o lumină chinuitor de strălucitoare. Apa suspină încet şi jalnic, rugîndu-se fără încetare pentru linişte.

— O — îşi zise el — marea o să aibă milă de mine ! Doar şi ea e obosită de moarte şi nu poate dormi...

Atunci, din adîncul mării se ridică Arthur, strigîndu-i :

— Nu, marea e a mea !

. . . .

— Eminența voastră! Eminența voastră!

Montanelli se trezi dintr-o dată. Bătea cineva în ușă. El se ridică în silă, deschise, și slujitorul care intră să-l trezească îi văzu fața răvășită:

— Sînteți bolnav, eminență?

Montanelli își duse mîna la frunte:

— Nu, dormeam. M-ai speriat...

— Iertați-mă, eminența voastră. În zori mi s-a părut că vă aud umblînd și am crezut...

— Dar cît e ora acum?

— E ora nouă. A venit colonelul și dorește să vă vadă. Spune că vă aduce vești importante și, știind că eminența voastră se scoală devreme...

— Mă așteaptă jos? Cobor îndată.

Montanelli se îmbrăcă și coborî.

— Mi-e teamă că am călcat eticheta, prezentîndu-mă la eminența voastră la o oră atît de nepotrivită... — începu colonelul.

— Sper că nu s-a întîmplat nimic deosebit?

— S-a întîmplat ceva nemaipomenit: Rivarez era cît pe ce să evadeze!

— Odată ce n-a evadat, înseamnă că nu s-a întîmplat nimic important. Cum a fost?

— L-au găsit în curte, lîngă portița de fier. Dimineața, pe la trei, în timp ce patrula își făcea inspecția, unul din soldați s-a împiedicat de ceva. Au adus un felinar și au văzut că era Rivarez. Zăcea la pămînt fără cunoștință, chiar lîngă portiță, de-a curmezișul drumului. Imediat s-a dat alarma. M-au trezit și pe mine. Cînd m-am dus să cercetez celula, am văzut că toate gratiile erau pilite și că de la fereastră atîrna o frînghie împletită din rufe sfîșiate. Se lăsase în jos pe funie, apoi se tîrîse de-a lungul zidului. Portița de fier care dă spre galeria subterană

a fost găsită descuiată. Lucrul acesta ne obligă să presupunem că paza a fost cumpărată.

— Dar cum a putut să ajungă pe drumul spre portiță ? A căzut de pe zid, s-a lovit ?

— La început așa am crezut și eu, dar medicul închisorii n-a găsit nimic care să arate că ar fi căzut. Soldatul care a fost ieri de serviciu declară că aseară, cînd i-a dus cina, Rivarez părea foarte bolnav și că n-a mîncat nimic. Dar asta-i exclus. E cu neputință ca un om bolnav să pilească asemenea gratii și să se tîrască apoi pe creasta unui zid ca acela ! Nu, e imposibil !

— A făcut vreo declarație ?

— E fără cunoștință, eminența voastră.

— Și acum ?

— Uneori pare că-și vine puțin în fire, geme, pe urmă iarăși își pierde cunoștința.

— Foarte ciudat. Și doctorul ce crede ?

— Nu știe nici el ce să creadă. N-a descoperit nici un indiciu al vreunei boli de inimă, singura care ar putea îndreptăți starea bolnavului. Dar, oricare i-ar fi boala, e clar că l-a luat prin surprindere, tocmai cînd era pe punctul să evadeze. În ce mă privește, cred că l-a lovit mîna milostivă a providenței...

Montanelli se întunecă la față.

— Ce aveți de gînd să faceți cu el acum ? întrebă.

— Această chestiune se va soluționa zilele următoare. Deocamdată, însă, am primit o lecție bună : iată unde am ajuns dacă i-am scos cătușele, să mă ierte eminența voastră !

— Sper — îl întrerupse Montanelli — că cel puțin cît e bolnav n-o să-l ferecați din nou. În starea în care se găsește nu cred că ar putea să mai încerce o nouă evadare.

— O să am eu grijă să nu se mai întîmple aşa ceva — mormăi pe sub mustăţi colonelul, în timp ce pleca. Din partea mea, eminenţa sa e liberă să se încce cu toate aiurelile lui sentimentale, mie mi-e totuna. Rivarez e bine ferecat şi n-o să-i mai scot cătuşele nici bolnav, nici sănătos.

. . . .

— Dar cum s-a putut întîmpla una ca asta? Să-şi piardă cunoştinţa în ultimul moment, cînd totul era gata, cînd ajunsese lîngă portiţă! Ce farsă sinistră!

— După mine — zise Martini — singurul lucru pe care-l presupun e că l-a apucat criza, că s-a luptat cît a mai avut putere, dar la urmă, după ce a coborît în curte, a leşinat, pur şi simplu, istovit.

Marcone îşi scutură mînios scrumul din pipă:

— Oricum ar fi, totul s-a sfîrşit! Nu mai putem face nimic pentru el! Sărmanul!

— Sărmanul! repetă Martini cu glas scăzut. Şi înţelese pe neaşteptate că, odată cu dispariţia Tăunului, lumea va fi şi pentru el pustie şi mohorîtă.

— Dar signora ce crede? întrebă contrabandistul, arătînd cu ochii spre partea cealaltă a odăii, unde stătea Gemma. Îşi ţinea mîinile nemişcate pe genunchi, iar ochii îi erau aţintiţi undeva, în văzduh, fără să vadă nimic înaintea lor.

— N-am întrebat-o. De cînd a aflat, nu mai vorbeşte. Mai bine să n-o tulburăm acum...

Gemma părea că nici nu-i vede. Şi ei vorbeau în şoaptă ca şi cum ar fi fost un mort în casă. Trecură cîteva clipe de tăcere apăsătoare. Marcone se ridică şi-şi vîrî pipa în buzunar.

— Mă întorc spre seară — zise el.

Dar Martini îl opri cu un gest :

— Nu pleca ! Mai am ceva de vorbit cu dumneata. Coborî şi mai mult glasul şi urmă abia auzit : Prin urmare, dumneata crezi că într-adevăr nu mai este nici o nădejde ?

— Nu văd ce nădejde ar mai putea fi. Noi nu mai putem încerca a doua evadare. Chiar dacă el ar fi în stare să-şi ducă la bun sfîrşit partea lui de muncă, noi nu ne-o mai putem duce pe-a noastră. Toată paza a fost schimbată, fiind bănuită de complicitate. Iar „Greierul" n-o să mai pătrundă în fortăreaţă, de asta poţi să fii sigur !

— Dar dumneata nu crezi — întrebă deodată Martini — că atunci cînd s-o face el sănătos, am putea încerca să atragem atenţia gărzii în altă parte, şi în felul acesta să-l facem scăpat ?

— Să atragem atenţia gărzii ?... Cum vine asta ?

— M-am gîndit aşa : ce-ar fi, adică, dacă în ziua „Sfintei cuminecături", cînd procesiunea va trece prin dreptul fortăreţei, i-aş tăia dintr-o dată drumul colonelului şi i-aş slobozi un glonţ drept în obraz ? Toate santinelele s-ar repezi să mă înhaţe, s-ar isca o învălmăşeală de nedescris şi, în vremea asta, dumneata şi cu tovarăşii dumitale aţi putea să-l scăpaţi... Ceea ce-ţi spun eu acum nu e încă un plan definitiv. Abia adineauri mi-a venit în minte...

— Nu cred că ar fi posibil să organizăm aşa ceva — răspunse grav Marcone. Totuşi trebuie să chibzuim cu multă băgare de seamă dacă vrem să avem vreo nădejde de scăpare. Dar... — omul se opri şi se uită la Martini. Dar admiţînd că am reuşi să punem ceva la cale, ţi-ai lua asupra dumitale sarcina să tragi în colonel ?

— Dacă mi-aş lua-o ?... întrebă Martini. Dar uită-te la ea !

Nu mai era nevoie de altă explicaţie : aceste cîteva cuvinte spuneau totul. Marcone se întoarse şi se uită la Gemma. De cînd începuse discuţia, ea nu schiţase nici o mişcare. Pe faţa ei nu se citea nici îndoială, nici teamă, nici măcar suferinţă. Nimic, afară de umbra morţii. Ochii contrabandistului se umplură de lacrimi.

— Grăbeşte-te, Michele — zise el, deschizînd uşa verandei. Numai voi doi v-aţi mai păstrat puterile Şi mai avem încă o mulţime de treburi.

Michele şi, după el, Gino ieşiră pe verandă.

— Eu sînt gata — zise Michele. Voiam doar s-o întreb pe signora...

Încercă să se întoarcă, dar Martini îl trase de mînecă :

— N-o tulbura. Se simte mai bine cînd e singură.

— Las-o în pace ! adăugă şi Marcone. Mîngîierile noastre nu-i folosesc la nimic ! Dumnezeu vede cît de amărîţi sîntem cu toţii. Dar ea, sărăcuţa, e mai amărîtă decît noi toţi...

CAPITOLUL AL CINCILEA

De o săptămînă încheiată, Tăunul se afla într-o stare înspăimîntătoare. Criza era puternică, iar colonelul, înrăit de frică întocmai ca o fiară, nu numai că-l ferecase de mîini şi de picioare, dar dăduse poruncă să-l mai şi lege cu curele de pat. Iar curelele erau atît de strînse, încît la fiece mişcare intrau în

carnea nenorocitului. Pînă la sfîrşitul zilei a şasea, Tăunul le îndurase toate cu stoicismul lui obişnuit, fără să cîrtească. Atunci însă, mîndria lui se frînse, şi aproape cu lacrimi în ochi îl rugă pe medicul închisorii să-i dea opiu. Binevoitor, medicul consimţi, dar colonelul, aflînd, îl opri cu străşnicie „de la asemenea răsfăţ".

— De unde ştii dumneata pentru ce-i trebuie lui opiul ? îl întrebă el. E foarte posibil să se fi prefăcut tot timpul, iar acum ori vrea să adoarmă santinela, ori să facă cine ştie ce altă ispravă ! Perfidia lui e în stare de orice !

— Dacă o să-i dau o doză mică, n-o să aibă cu ce adormi santinela ! îi răspunse medicul, fără să-şi poată ascunde un zîmbet. Iar în ceea ce priveşte prefăcătoria, să n-aveţi nici o grijă : e aproape sigur că o să moară.

— Orice ar fi, eu nu voi permite să i se dea opiu. Dacă vrea să ne purtăm delicat cu el, atunci să fie şi el mai înţelegător. A meritat cu prisosinţă să i se aplice toate aceste măsuri, ce-i drept cam aspre. Poate că asta o să-i servească de lecţie şi o să-l înveţe minte să se poarte mai atent cu gratiile ferestrelor !

— Dar legea interzice tortura — îşi îngădui să observe medicul — iar de la aceste măsuri „cam aspre" şi pînă la tortură nu e decît un pas !

— Sper că legea nu vorbeşte nimic despre opiu — zise colonelul, iritat.

— Fără îndoială că dumneavoastră sînteţi cel care aveţi dreptul de a hotărî, domnule colonel. Nădăjduiesc, totuşi, că veţi permite măcar să i se scoată curelele. Sînt cu totul de prisos şi nu fac decît să-i sporească chinurile. Acum puteţi să n-aveţi nici o

grijă : nu va evada. Nu e în stare nici să se țină pe picioare, chiar dacă i-ați scoate și cătușele !

— Doctorii pot să greșească și ei, ca orice muritor. Nu, l-am ferecat bine, și așa o să rămînă pînă la sfîrșit.

— Atunci, dați ordin măcar să i se slăbească un pic aceste curele. E o adevărată barbarie să-l strîngă astfel.

— Curelele vor rămîne așa cum sînt ! Și te rog, domnule, cît se poate de respectuos, să nu-mi mai vorbești de barbarie ! Dacă fac un lucru, înseamnă că am motivele mele !

Și astfel, nici în cea de a șaptea zi Tăunul nu avu parte de vreo ușurare. Iar soldatul care-și avea postul lîngă ușa celulei tremură și-și făcu cruce toată noaptea, ascultînd gemetele sfîșietoare ale prizonierului. Pînă la urmă, puterile îl părăsiră. La șase dimineața, înainte de a pleca din post, omul descuie cu băgare de seamă ușa și intră în celulă. Știa că săvîrșește o gravă încălcare a consemnului, dar nu-l răbda inima să plece fără a-l îmbărbăta pe martir cu o vorbă prietenească.

Tăunul zăcea nemișcat, cu ochii strînși, cu gura pe jumătate deschisă. Cîteva clipe, soldatul rămase mut în fața lui, apoi se aplecă și-l întrebă :

— Domnule, nu cumva pot să fac ceva pentru dumneata ? Grăbește-te, n-am decît o clipă..

Prizonierul deschise ochii.

— Lăsați-mă — gemu el — lăsați-mă în pace !

Și înainte ca soldatul să se fi întors la locul lui, Tăunul adormi din nou.

Peste zece zile, colonelul se prezentă din nou la palatul cardinalului, dar i se răspunse că eminența

sa plecase să viziteze un bolnav la Pieve d'Ottavo şi că nu se va întoarce decît la sfîrşitul zilei.

În aceeaşi seară, în momentul cînd colonelul se aşeza la masă, intră un slujitor şi-l anunţă :

— Eminenţa sa doreşte să vă vorbească.

Colonelul aruncă repede o privire în oglindă, să se convingă că tunica îi stătea turnată, apoi îşi luă un aer demn şi intră în sală. Acolo îl aştepta Montanelli. Şedea lîngă fereastră şi se uita afară, adîncit în gînduri, ciocănind cu degetele în braţul fotoliului. Între sprîncene i se săpase o cută de îngrijorare.

— Mi s-a spus că aţi fost astăzi pe la mine — zise el, oprind de la început salutul preaplecat al colonelului şi luîndu-şi un aer aproape poruncitor, aşa cum nu-şi lua niciodată cînd vorbea cu credincioşii. Probabil că aţi venit cu aceeaşi chestiune despre care voiam să vă vorbesc şi eu.

— Voiam să vă vorbesc despre Rivarez, eminenţa voastră.

— Asta bănuiam şi eu. M-am gîndit mult la el în zilele din urmă. Dar, înainte de a vă spune mai multe, aş dori să ştiu dacă nu aveţi să-mi comunicaţi nimic nou.

Colonelul îşi trăgea mustaţa, nervos.

— Vedeţi că şi eu venisem să aflu dacă eminenţa voastră nu are să-mi comunice nimic... Dacă vă împotriviţi încă planului pe care vi l-am propus, eu aş fi cît se poate de fericit să mă sfătuiţi ce trebuie să fac, pentru că, vă spun cinstit, nu mai ştiu deloc cum să procedez.

— S-au mai ivit şi alte dificultăţi ?

— Joia viitoare, adică la trei iulie, avem sărbătoarea „Sfintei cuminecături“ şi, într-un fel sau altul,

trebuie să rezolv afacerea Rivarez înaintea acestei zile.

— Da, așa este : joi e „Sfînta cuminecătură"... Și de ce numaidecît înainte de ziua aceasta ?

— Mi-e foarte neplăcut să mă găsesc, ca să zic așa, în opoziție cu eminența voastră, dar, dacă nu scăpăm pînă atunci de Rivarez, nu pot să-mi iau răspunderea în ce privește liniștea orașului. În ziua aceea, după cum știe și eminența voastră, se adună aici aproape toată populația din munți și e mai mult decît sigur că prietenii lui Rivarez vor încerca să deschidă cu forța porțile fortăreței și să-l facă scăpat. O, nu vor izbuti ! Voi lua măsuri personal, chiar dacă va trebui să-i gonesc de la poartă cu gloanțe ! Dar o încercare de felul acesta o să se întîmple negreșit în ziua aceea. La noi, în Romagna, oamenii sînt cutezători, și dacă cuțitele vor intra în acțiune...

— Eu cred că se poate face ceva, pentru ca lucrurile să nu ajungă la cuțite. Totdeauna am fost de părere că e foarte ușor să te înțelegi cu oamenii de pe-aici, cînd știi cum să-i iei. Bineînțeles, dacă începi cu răul și cu amenințările, oamenii noștri o iau razna... Dar aveți vreun motiv special să presupuneți că se pregătește o nouă încercare de a-l elibera pe Rivarez ?

— Oamenii mei de încredere mi-au raportat și ieri, și astăzi dimineață că în toată regiunea circulă zvonuri alarmante, și nu mai încape îndoială că se pune la cale ceva neplăcut. Dar nu putem să aflăm amănunte. Dacă le-am cunoaște, ar fi mai ușor să luăm măsuri. În ce mă privește, după întîmplarea din urmă, prefer să procedez cu cea mai mare prudență.

— Rîndul trecut mi-ați spus că Rivarez era grav bolnav, că nu putea nici să se mişte, nici să vorbească. Vreți să spuneți că acum a început să se vindece ?

— Pe cît se pare, se simte mult mai bine, eminența voastră. A fost foarte greu bolnav, bineînțeles dacă nu cumva s-o fi prefăcut.

— Aveți motive să bănuiți aşa ceva ?

— Medicul e pe deplin încredințat că nu s-a prefăcut, însă trebuie să mărturisesc că boala lui are un caracter cu totul misterios. Oricum ar fi, se vindecă, şi e mai greu ca oricînd să ai de-a face cu el.

— Dar ce anume face ?

— Din fericire nu mai poate să facă aproape nimic — răspunse colonelul şi zîmbi, amintindu-şi de curele. Însă felul lui de a se purta întrece orice imaginație ! Ieri dimineață m-am dus în celula lui, să-i pun cîteva întrebări. E încă prea slab ca să-l pot aduce la mine, la interogatoriu. De altfel e mai bine să nu-l vadă nici un ochi străin înainte de a se vindeca de tot : n-ar fi deloc prudent, îndată s-ar scorni iarăşi cine ştie ce vorbe !

— Prin urmare, v-ați dus dumneavoastră să-i luați interogatoriul ?

— Da, eminența voastră. Credeam că i-o fi venit mintea la cap, cît de cît. Montanelli aruncă spre colonel o privire, de parcă cerceta o nouă şi respingătoare specie zoologică. Din fericire, în clipa aceea colonelul îşi potrivea diagonala şi, fără să observe nimic, urmă liniştit : La început n-am luat nici o măsură excepțională, deşi fusesem nevoit să dau dovadă de oarecare severitate, cu atît mai mult cu cît închisoarea noastră e o închisoare militară. Speram că puțină bunăvoință l-ar impresiona. De aceea i-am

propus să-i îndulcesc regimul dacă o binevoi să se arate şi el mai înţelegător... Dar ce credeţi că mi-a răspuns, eminenţa voastră? S-a uitat o vreme la mine, ca un lup prins în capcană, pe urmă mi-a răspuns cît se poate de liniştit : „Colonele, nu pot să mă ridic şi să te strîng de gît, dar dinţii îmi sînt destul de zdraveni. Prin urmare, stai cît mai departe şi păzeşte-ţi gîtul!" E mai greu de îmblînzit decît o pisică sălbatică!

— Toate acestea nu mă miră cîtuşi de puţin — îi răspunse liniştit Montanelli. Şi acum aş vrea să vă pun o întrebare : credeţi oare, cu toată sinceritatea, că prezenţa lui Rivarez în închisoarea noastră prezintă o primejdie serioasă pentru liniştea ţinutului?

— Cu toată sinceritatea, eminenţa voastră!

— Prin urmare, credeţi că pentru a preveni o vărsare de sînge e numaidecît nevoie să scăpăm de el, într-un fel sau altul, înainte de ziua „Sfintei cuminecături"?

— Nu pot decît să repet : dacă joi Rivarez e încă aici, ziua nu va trece fără tulburări. Şi, după toate probabilităţile, cît se poate de serioase.

— Şi, după părerea dumneavoastră, ar fi de ajuns să-l îndepărtăm pe Tăun de aici, pentru ca primejdia să fie înlăturată?

— Fără îndoială. Ori nu vor mai fi tulburări deloc, ori, în cazul cel mai rău, oamenii vor face puţină gălăgie şi vor arunca unii în alţii cu pietre. Dacă eminenţa voastră găseşte mijlocul să scăpăm de el, eu răspund de ordinea publică. Dacă nu, mă aştept la evenimente grave. Sînt sigur că se pregăteşte o nouă încercare de a-l elibera şi că lucrul acesta nu se poate întîmpla decît joi. Dar dacă s-ar afla că în ziua aceea Rivarez nu mai este în fortăreaţă, planul

acesta ar cădea de la sine. Pe cînd, dacă vom fi siliți să ne apărăm, şi oamenii vor pune mîna pe cuțite, s-ar putea ca orașul să fie prefăcut în scrum încă înainte de căderea nopții.

— În cazul acesta, de ce nu-l duceți la Ravenna?

— Dumnezeu mi-e martor, eminența voastră, că aş fi făcut-o bucuros! Dar mi-ar fi cu neputință să împiedic eliberarea lui pe drum. N-am destui soldați ca să întîmpin un atac înarmat, în timp ce toți muntenii au cuțite şi puşti cu cremene sau alte jucării de felul acesta.

— Prin urmare, dumneavoastră insistați mereu ca Rivarez să fie judecat de instanțele militare şi vreți să aveți încuviințarea mea?

— Iertați-mă, eminența voastră: singurul lucru asupra căruia insist e să mă ajutați să evit dezordinea şi vărsarea de sînge. Sînt gata să recunosc că unele curți marțiale, ca aceea prezidată de colonelul Fredi, de pildă, au fost aspre chiar cînd nu era nevoie, şi că, în loc să potolească oamenii, mai rău i-au întărîtat. Dar, în cazul de față, a recurge la tribunalul militar ar fi o măsură înțeleaptă şi, la urma urmei, cu totul caritabilă. Tribunalul ar preîntîmpina tulburările, care, prin ele însele, sînt o calamitate şi ar putea foarte uşor să ducă la reînființarea curților marțiale, desființate de sanctitatea sa.

Colonelul îşi termină cuvîntarea cu un aer grozav de impunător, apoi aşteptă răspunsul cardinalului. Dar aşteptarea lui se prelungi mult timp, iar răspunsul, cu totul neaşteptat, îl nedumeri:

— Colonele Ferrari, crezi în Dumnezeu?

— O, eminența voastră!... îngăimă colonelul cu glasul tăiat de tulburare.

— Crezi în Dumnezeu ? repetă Montanelli, ridicîndu-se şi ţintuindu-l cu o privire fixă, iscoditoare.

Colonelul se ridică şi el :

— Eminenţa voastră, sînt creştin şi niciodată pînă acum nu mi s-a refuzat sfînta împărtăşanie.

Montanelli îşi ridică crucea de pe piept :

— Atunci, jură pe crucea Mîntuitorului care a murit pentru dumneata că mi-ai spus numai adevărul !

Colonelul rămase nemişcat şi se uită uluit la cardinal. N-ar fi putut să spună care din doi îşi pierduse minţile : Montanelli sau el.

— Mi-ai cerut să-ţi dau dezlegare ca să ucizi un om — urmă Montanelli. Atunci, dacă-ţi îngăduie conştiinţa, sărută crucea şi repetă încă o dată că nu există alt mijloc de a evita o vărsare de sînge. Şi nu uita că, în cazul cînd nu vei spune adevărul, va plăti sufletul dumitale cel fără moarte...

Cîteva clipe tăcură amîndoi, apoi colonelul se aplecă şi duse crucea la buze.

— Nu, nu cunosc alt mijloc — zise el.

Montanelli se întoarse încet, vrînd să plece.

— Îţi voi da mîine răspunsul meu definitiv. Dar mai întîi trebuie să-l văd pe Rivarez şi să vorbesc cu el între patru ochi.

— Eminenţa voastră... dacă îmi îngăduiţi să vă dau un sfat... Sînt sigur că pe urmă veţi regreta. O, dar bine că mi-am adus aminte : Rivarez mi-a trimis ieri vorbă că ar dori să vă vadă, însă n-am dat atenţie acestui lucru, deoarece...

— N-aţi dat atenţie !... repetă Montanelli. Omul ţi se adresează într-o împrejurare ca aceasta, şi dumneata nu-i dai atenţie ?!

— Îmi pare foarte rău că eminenţa voastră e nemulţumită. Dar n-am vrut să vă deranjez doar ca să-i ascultaţi impertinenţele. Îl cunosc destul de bine acum, ca să mă mai îndoiesc că nu doreşte altceva decît să vă insulte. Şi în acelaşi timp, daţi-mi voie să vă atrag atenţia că e primejdios să vă apropiaţi de el fără pază... De aceea am socotit necesar să-l fac inofensiv prin aplicarea unor măsuri destul de blînde, ca să zic aşa...

— Prin urmare, dumneata socoteşti că, într-adevăr, nu e lipsit de primejdie să te apropii de un om bolnav şi dezarmat, pe care, pe deasupra, ai avut grijă „să-l faci inofensiv prin aplicarea unor măsuri destul de blînde" ?

Montanelli vorbea liniştit, dar colonelul simţi dispreţul ascuns în glasul lui şi se înroşi de ciudă.

— Eminenţa voastră va face cum va crede de cuviinţă — răspunse el cu răceală. Voiam doar să vă scutesc de neplăcerea de a asculta vorbele înspăimîntătoare de hulă, îndreptate împotriva lui Dumnezeu.

— Ce socoteşti dumneata mai odios pentru un creştin : să asculte vorbe de hulă, sau să-şi părăsească pe aproapele său care se află în grea cumpănă ?

Colonelul stătea ostăşeşte, încremenit în atitudinea aceea nefirească. Chipul lui părea de lemn. Era adînc indignat de purtarea lui Montanelli faţă de el şi-şi arăta nemulţumirea luîndu-şi un aer cît mai oficial cu putinţă.

— La ce oră doreşte eminenţa voastră să-l viziteze pe întemniţat ? întrebă el.

— Mă duc chiar acum.

— Cum binevoieşte eminenţa voastră... Sînteţi atît de bun să aşteptaţi puţin aici, pînă trimit pe cineva să-l pregătească ?

Colonelul coborîse dintr-o dată de pe soclul lui oficial : n-ar fi vrut ca Montanelli să vadă curelele cu care era legat Tăunul.

— Îţi mulţumesc. Prefer să-l văd aşa cum este, fără nici un fel de pregătire. Mă duc direct la fortăreaţă. La revedere, colonele ! Mîine dimineaţă îţi voi da răspunsul.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Tăunul auzi cum se descuie uşa celulei şi-şi întoarse ochii într-acolo, încet, cu nepăsare. Credea că vine iarăşi colonelul, să-l tortureze cu vreun nou interogatoriu. Pe scara îngustă se auzeau paşi de soldaţi şi zăngănit de carabine lovite de perete. Apoi cineva zise cu glas plin de respect :

— Aici treptele sînt cam povîrnite, eminenţa voastră.

Tăunul îşi făcu vînt înainte, dar curelele îi pătrunseră dureros în carne, şi el se închirci cu totul, respirînd din greu.

Montanelli pătrunse în celulă, iar în urma lui intrară sergentul şi trei soldaţi.

— Fiţi bun şi aşteptaţi o clipă, eminenţa voastră — începu sergentul, şi glasul îi tremura. Imediat o să vi se aducă un scaun. Am trimis un om. Iertaţi-mă, eminenţa voastră. Dacă am fi ştiut, am fi pregătit totul...

— Nu era nevoie să pregătești nimic, sergent. Fii bun și lasă-mă singur cu prizonierul. Așteptați-mă jos.

— Am înțeles, eminența voastră. Iată, vi s-a adus și scaunul. Unde ordonați să vi-l așezăm? Alături de el?

Tăunul stătea culcat, cu ochii închiși, dar simțea asupră-i privirea lui Montanelli.

— Pare că doarme, eminența voastră... — începu iar sergentul.

Dar în aceeași clipă, Tăunul deschise ochii.

— Nu, nu dorm — zise el.

Soldații se pregătiră să plece, dar strigătul lui Montanelli, izbucnit pe neașteptate, îi făcu să se oprească: cardinalul stătea aplecat asupra prizonierului și-i cerceta curelele.

— Cine a poruncit să-l lege așa? întrebă el.

Sergentul salută milităreşte:

— Comandantul, eminența voastră.

— N-am știut nimic despre asta, signor Rivarez — zise Montanelli, și o durere adîncă tremură în glasul lui.

Tăunul zîmbi cu zîmbetul lui rău de totdeauna:

— I-am mai spus doar eminenței voastre că nu mă așteptam deloc c-or să mă m-m-mîngîie pe creștet!

— Cînd ți s-a dat porunca asta, sergent?

— După încercarea de evadare, eminența voastră.

— Acum două săptămîni și ceva?... Aduceți imediat un cuțit și tăiați-i curelele!

— Iertați-mă, eminența voastră, și medicul a vrut să i le taie, însă colonelul Ferrari s-a împotrivit...

— Aduceți numaidecît un cuțit!

Montanelli nu ridicase glasul, dar fața i se făcuse albă de mînie. Sergentul își scoase briceagul din buzunar și, aplecîndu-se asupra prizonierului, începu să taie cureaua care-i ținea legată mîna. Însă nu se pricepea cum să facă și, neîndemînatic, strînse și mai tare chinga.

Tăunul tresări. Cu toată stăpînirea de sine, își mușcă buza. Montanelli făcu repede un pas înainte :

— Nu te pricepi. Dă-mi mie cuțitul.

— O !...

Tăunul își întinse brațele și din pieptul lui ieși un lung suspin de ușurare. Încă o clipă, și Montanelli îi dezlegă și picioarele.

— Scoate-i cătușele, sergent, și pe urmă vino lîngă mine, trebuie să vorbesc cu dumneata. Montanelli se duse lîngă fereastră, de unde se uita în tăcere cum scotea sergentul cătușele nenorocitului. După ce termină, omul se apropie de cardinal. Acum — zise Montanelli — spune-mi tot ce s-a întîmplat aici în timpul din urmă.

Sergentul nu așteptă să-l mai roage o dată și, plin de bunăvoință, îi povesti tot ce știa : despre boala Tăunului, despre „măsurile disciplinare“ care-i fuseseră aplicate și despre intervenția fără rezultat a medicului.

— Dar eu cred, eminența voastră — adăugă el — că înadins colonelul n-a lăsat să i se scoată curelele, ca să-l silească să dea o mărturie...

— O mărturie ?...

— Da, eminența voastră. Am auzit eu acum trei zile cum îi făgăduia că-i scoate curelele numai dacă... — și sergentul aruncă o privire spre Tăun — numai dacă se învoiește să-i spună...

Furios, Montanelli izbi cu pumnul în pervazul ferestrei. Soldaţii se uitară unul la altul, miraţi : încă nu-l văzuseră niciodată pe bunul lor cardinal ieşindu-şi din fire.

În vremea asta, Tăunul uitase de existenţa lor, uitase de tot ce era pe lume, afară de senzaţia fizică a libertăţii. Mîinile şi picioarele îi amorţiseră, şi acum se desfăta, întinzîndu-şi-le şi întorcîndu-se cînd pe o parte, cînd pe alta.

— Acum poţi să pleci, sergent — zise cardinalul. Fii liniştit, dumneata n-ai călcat cîtuşi de puţin disciplina : din moment ce te-am întrebat, erai dator să-mi spui adevărul. Acum ai grijă să nu ne tulbure nimeni. Cînd termin, cobor şi eu. După ce uşa se închise în urma soldaţilor, Montanelli se sprijini cu cotul de pervazul ferestrei şi contemplă cîteva clipe apusul soarelui, lăsîndu-l în felul acesta pe Tăun să se bucure cît mai mult de libertate. Am fost înştiinţat că vrei să-mi vorbeşti între patru ochi — zise el, în sfîrşit, părăsind fereastra şi venind să se aşeze lîngă patul cu saltea de paie pe care era culcat prizonierul. Dacă te simţi destul de bine, uite, sînt la dispoziţia dumitale.

Vorbea cu glas rece, aspru şi autoritar, cu totul neobişnuit la el. Cît timp încă nu i se scoseseră curelele, Tăunul era pentru el o fiinţă chinuită, un martir. Acum însă îşi amintea ultima lor întîlnire şi insulta înspăimîntătoare cu care se încheiase discuţia lor.

Tăunul îşi sprijini capul pe braţe şi-şi ridică ochii spre cardinal. Avea o graţie înnăscută în mişcări şi atitudini şi, privindu-l cum stătea cu faţa în umbră, nimeni n-ar fi bănuit prin ce iad trecuse omul acela. Dar cînd îşi înălţă capul în lumina zilei care se

stingea, Montanelli îi văzu ochii rătăciţi, faţa palidă şi urmele groaznice, necruţătoare, pe care i le lăsase suferinţa zilelor din urmă, şi mînia i se risipi.

— Mi se pare că ai fost greu bolnav — zise el. Îmi pare foarte rău că n-am ştiut de mai înainte. Aş fi pus capăt acestor chinuri.

Tăunul ridică din umeri.

— La război, nimeni nu-şi alege mijloacele — răspunse el cu nepăsare. Eminenţa voastră nu recunoaşte curelele din punct de vedere t-teoretic, creştinesc, dar mă îndoiesc că ar fi drept să pretindem colonelului să împărtăşească vederile eminenţei voastre ! Fără îndoială că el ar prefera să nu facă cunoştinţa curelelor pe propria lui piele, iar eu privesc lucrurile e-e-exact din acelaşi punct de vedere ca şi colonelul. E o chestiune de tihnă personală... În momentul de faţă, eu sînt cel învins, ce v-vreţi !... Oricum, e foarte drăguţ din partea eminenţei voastre că a venit să mă cerceteze. Dar poate că şi asta aţi făcut-o tot de dragul moralei creştine ? „Cercetează pe cei întemniţaţi"... Într-adevăr, uitasem : „Iar cel ce va da de băut vreunuia dintre aceşti învinşi"... şi aşa mai departe. Poate că nu e t-tocmai măgulitor, dar unul dintre „aceşti învinşi" vă poartă nespus de multă recunoştinţă.

— Signor Rivarez — îl întrerupse cardinalul — am venit aici după dorinţa dumitale, nu după a mea. Dacă n-ai fi fost „învins", aşa cum spui, n-aş mai fi vorbit cu dumneata niciodată după ultima noastră discuţie. Dumneata însă ai un dublu privilegiu : eşti întemniţat şi eşti bolnav, aşa că nu puteam să nu vin. De data asta vrei să-mi spui ceva, într-adevăr, sau ai trimis după mine ca să te distrezi, bătîndu-ţi joc de un bătrîn ?

Nu primi nici un răspuns. Tăunul se întorsese și-și acoperise ochii cu mîna.

— Iertați-mă... că sînt silit să vă deranjez... — zise el într-un tîrziu, cu glas răgușit. Dați-mi, vă rog, puțină apă.

Pe fereastră era o cană cu apă. Montanelli se ridică și i-o aduse. Se aplecă asupra prizonierului și-l săltă ușor de umeri, cînd deodată simți cum degetele reci și umede ale Tăunului îi strîng mîna ca într-un clește.

— Dați-mi mîna... mai repede... numai o clipă ! șopti el. O, asta nu schimbă nimic ! Numai o clipă...

Și, istovit, Tăunul își lăsă capul pe umărul lui Montanelli, tremurînd din tot trupul.

— Bea un pic de apă — zise Montanelli după cîtva timp.

Tăunul se supuse în tăcere, apoi se întinse din nou pe salteaua lui de paie și închise ochii. Nici el singur n-ar fi putut spune ce se petrecuse cu el în clipa cînd mîna lui Montanelli îi atinsese obrazul. Își dădea seama doar că acela fusese cel mai necruțător moment din viața lui.

Montanelli își trase scaunul mai aproape de pat și se așeză. Tăunul zăcea nemișcat ca un cadavru, cu fața prelungă, învinețită. Trecu așa destul de multă vreme. În sfîrșit, bolnavul deschise ochii și privirea lui rătăcită, ca a unei fantome, se opri asupra lui Montanelli.

— Vă mulțumesc — zise el. Și vă cer iertare. Mi se pare că m-ați întrebat ceva ?

— Nu trebuie să vorbești. Dacă dorești să-mi spui ceva, voi căuta să vin și mîine la dumneata.

— Vă rog să nu plecați, eminența voastră. Credeți-mă, mă simt bine acum. M-am zbuciumat mult

în zilele din urmă, asta e tot. Şi mai mult m-am prefăcut bolnav, întrebaţi-l pe colonel, el o să vă spună...

— Prefer să trag singur concluziile — îi răspunse Montanelli, liniştit.

— Colonelul e de aceeaşi părere. De altfel, concluziile colonelului sînt uneori spirituale, lucru g-greu de presupus dacă-l judeci după exteriorul lui... Totuşi izbuteşte uneori să aibă idei originale. De pildă, vinerea trecută... mi se pare că era vineri. Am început să cam încurc zilele în timpul din urmă, dar asta n-are nici o importanţă. Vinerea trecută am cerut o doză de opiu. De lucrul acesta îmi amintesc f-foarte bine. Şi atunci, însuşi colonelul a venit la mine şi mi-a spus că o să capăt opiu dacă declar cine mi-a d-d-deschis portiţa. Ţin minte că mi-a spus : „Dacă eşti într-adevăr bolnav, atunci ai să mărturiseşti, iar dacă nu mărturiseşti, o să consider asta drept o d-d-dovadă că te prefaci". Nu, niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte că e în stare să aibă atîta umor ! O, e aşa de a-a-amuzant... Şi izbucni deodată într-un rîs ascuţit, care zgîria urechea. Apoi se întoarse repede spre cardinal şi urmă din ce în ce mai grăbit, gîngăvind atît de tare, încît cu greu puteai să înţelegi ce spune : N-n-nu găsiţi că e amuzant ? O, f-fără îndoială că nu ! Feţele bisericeşti n-au niciodată simţul umorului. Dumneavoastră luaţi totul în t-t-tragic. De pildă, în noaptea aceea, în catedrală, cît eraţi de s-solemn ! Dar şi eu, ce aspect p-p-patetic trebuie să fi avut în veşmînt de pelerin ! Şi cred că nu vă d-d-daţi seama nici de partea comică a chestiunii pentru care aţi v-v-venit astăseară aici !

Montanelli se ridică :

— Am venit să te ascult. Însă, după cum văd, eşti prea tulburat ca să poţi vorbi. Mai bine să-ţi dea medicul un calmant, iar mîine dimineaţă, după ce ai să dormi bine, o să mai stăm de vorbă.

— Să dorm b-bine ? O, dar o să d-d-dorm minunat, eminenţa voastră, după ce veţi aproba cererea colonelului ! Un dram de plumb e un s-somnifer excelent !

— Nu te înţeleg — făcu Montanelli, întorcîndu-se spre el, nedumerit.

Tăunul izbucni din nou în rîs :

— Eminenţa voastră ! Eminenţa voastră ! Dragostea de adevăr e cea mai vrednică de l-laudă dintre virtuţile creştineşti ! C-c-credeţi că eu nu ştiu cît a stăruit colonelul să capete încuviinţarea eminenţei voastre ca să fiu judecat de un t-tribunal militar ? Vă spun drept că ar fi fost mai b-b-bine dacă i-aţi fi făcut pe plac, că doar oricare altul dintre înalţii prelaţi i-ar fi dat-o, în locul eminenţei voastre. Aţi fi făcut atît de mult bine şi atît de puţin rău ! Vă asigur că această afacere nu merita atîtea nopţi de insomnie cîte aţi pierdut !

— Te rog încetează o clipă cu ironiile — îl întrerupse Montanelli — şi spune-mi de unde ştii toate astea ? Cine ţi le-a spus ?

— Oare colonelul n-nu v-a spus niciodată că eu sînt d-diavol, nu om ? Mie mi-a spus-o de-atîtea ori ! Într-adevăr, sînt d-destul de-al dracului, ca să ghicesc ce g-gîndesc oamenii ! Însăşi eminenţa voastră mă consideră ca pe un om t-teribil de nesuferit, iar în momentul de faţă ar d-dori din toată inima să hotărască altcineva ce trebuie făcut cu mine, pentru ca în felul acesta conştiinţa sensibilă a

eminenței sale să nu fie t-t-tulburată... Am g-ghicit destul de bine, nu-i așa ?

— Ascultă-mă cu răbdare — vorbi grav cardinalul, așezîndu-se iarăși lîngă el. Indiferent pe ce cale le vei fi aflat toate, ai dreptate. Colonelul Ferrari se teme de o nouă încercare din partea prietenilor dumitale de a te elibera, și vrea s-o preîntîmpine... prin mijlocul despre care ai vorbit. După cum vezi, sînt absolut sincer cu dumneata.

— O, ați fost t-t-totdeauna renumit pentru s-sinceritatea voastră ! îl întrerupse Tăunul cu glas încărcat de amărăciune.

— Dumneata știi, fără îndoială — urmă Montanelli — că din punct de vedere juridic eu n-am dreptul să mă amestec în afacerile laice. Eu sînt episcop, nu legat. Mă bucur însă de destulă trecere în ținutul acesta și nu cred că Ferrari s-ar decide să ia măsuri atît de neobișnuite dacă n-ar primi încuviințarea mea, fie și numai tacită. Pînă astăzi am fost cu totul împotriva planurilor sale. Acum el încearcă să-mi zdruncine încrederea, asigurîndu-mă că joi, cînd poporul se va aduna să privească procesiunea, vom fi amenințați de o mare primejdie : aceea a unei încercări de a te elibera cu armele, lucru care s-ar putea sfîrși cu vărsare de sînge... Mă asculți ?

Tăunul se uita distrat pe fereastră. Se întoarse spre Montanelli și-i răspunse cu glas sfîrșit :

— Da, vă ascult.

— Totuși, poate că astăzi nu ai destulă rezistență pentru o discuție ca asta. N-ar fi mai bine să vin mîine dimineață ? Chestiunea e cît se poate de serioasă și trebuie s-o cercetezi cu toată atenția.

— Eu aş prefera să terminăm totul astăzi — răspunse Tăunul, tot atît de obosit. Sînt cît se poate de atent la tot ce-mi spuneţi.

— Prin urmare — continuă Montanelli — dacă e adevărat că din pricina dumitale se pot ivi tulburări care ar duce la vărsare de sînge, înseamnă că, dacă mă împotrivesc colonelului, îmi iau o grea răspundere. De altfel, s-ar părea că în vorbele lui este şi o parte de adevăr, deşi cred că ura faţă de dumneata îl împiedică să fie obiectiv şi-l face să exagereze primejdia : după ce am mai văzut şi dovezile acestea ale cruzimii lui revoltătoare, lucrul îmi pare cu atît mai posibil... Cardinalul se uită la curelele şi la cătuşele care zăceau la pămînt, apoi urmă : A-i da încuviinţarea mea, ar însemna să iscălesc condamnarea dumitale la moarte. A nu i-o da, ar însemna să pun în primejdie viaţa unor oameni nevinovaţi. Am cercetat cît se poate de serios această problemă şi am încercat cu toată bunăvoinţa să găsesc o ieşire. În sfîrşit, acum m-am hotărît...

— Să mă ucideţi pe mine şi să salvaţi pe nevinovaţi ? Aceasta e singura hotărîre la care poate să se oprească un bun creştin. „Dacă mîna dreaptă te ispiteşte"... şi aşa mai departe. Iar eu n-am măcar cinstea de a fi mîna dreaptă a eminenţei voastre şi, pe deasupra, v-am mai şi ofensat ! Concluzia e clară. Totuşi, nu puteaţi să-mi spuneţi toate astea fără să faceţi o introducere atît de lungă ? Tăunul vorbea istovit şi nepăsător, cu o umbră de dispreţ în glas, ca un om care s-ar fi plictisit de atîtea discuţii. Ei, cum ? întrebă el după o pauză. Nu asta e hotărîrea eminenţei voastre ?

— Nu.

Tăunul se răsuci pe pat, își vîrî mîinile sub cap și se uită la Montanelli pe sub genele pe jumătate coborîte. Cardinalul era cufundat într-o meditație adîncă. Capul îi căzuse în piept, iar degetele-i băteau încetișor pe brațul scaunului. O, gestul acela atît de cunoscut !...

— Ceea ce m-am hotărît să fac — zise el, ridicînd capul — cred că n-a mai făcut nimeni pînă acum. Cînd mi s-a spus că vrei să mă vezi, m-am gîndit să vin aici, să-ți mărturisesc totul și să te las să hotărăști singur.

— Să mă lăsați... să hotărăsc singur ?...

— Signor Rivarez, eu n-am venit la dumneata în calitate de cardinal, nici de episcop și nici de judecător. Am venit așa cum vine un om la alt om. Nu-ți cer să-mi spui dacă cunoști planurile de eliberare despre care vorbea colonelul ; înțeleg foarte bine că, chiar dacă le cunoști, asta e o taină a dumitale, pe care n-ai dreptul s-o dezvălui. Însă te rog să-ți închipui o clipă că ai fi în locul meu. Sînt bătrîn și nu mai am mult de trăit. Aș vrea să cobor în mormînt cu mîinile nepătate de sînge...

— Dar pînă acum mîinile eminenței voastre n-au fost pătate de sîngele nimănui ?

Montanelli păli, dar urmă cu glasul liniștit :

— Toată viața am luat atitudine împotriva violenței și a cruzimii, oriunde m-am lovit de ele. Totdeauna am ridicat glasul împotriva pedepsei cu moartea, sub toate formele ei. Nu numai o dată mi-am spus cuvîntul, sub regimul trecut, și încă stăruitor, împotriva curților marțiale, din care cauză am și căzut în dizgrație. Toată trecerea de care m-am bucurat în viață am folosit-o pînă în ziua de astăzi ca să fac bine. Te rog cel puțin să mă crezi

că spun adevărul. Acum am în faţa mea o problemă grea. Dacă mă împotrivesc hotărîrii colonelului, las oraşul pradă răscoalelor, cu toate urmările lor, şi asta, ca să salvez viaţa unui singur om. Acest om mi-a batjocorit credinţa, m-a urmărit cu calomnii şi insulte — de altfel, asta nu are nici o importanţă — şi dacă i se lasă viaţa, o va întrebuinţa ca să facă rău, nu mă îndoiesc de asta. Şi totuşi e vorba de viaţa unui om... Tăcu cîteva clipe, apoi urmă : Signor Rivarez, tot ce ştiu eu cu privire la activitatea dumitale mă face să te privesc ca pe un om rău, primejdios. Mult timp te-am socotit şi crud, fără principii, capabil de orice. Şi pînă în clipa de faţă mi-am păstrat, în parte, această părere. Dar în cele două săptămîni din urmă am înţeles că eşti un om curajos, care ştie să rămînă credincios prietenilor săi. Dumneata ai fost în stare să cîştigi dragostea şi bunăvoinţa soldaţilor, şi asta n-o poate face oricine. De aceea înclin să cred că judecata mea asupra dumitale era greşită şi că eşti mai bun decît ai vrea să pari. Şi tocmai de acest om „mai bun" mă apropii acum şi-l rog fierbinte să-mi spună cinstit tot adevărul : ce-ai face dumneata dacă ai fi în locul meu ?

— În orice caz, mi-aş lămuri singur îndoielile, mi-aş lua răspunderea şi nu m-aş ascunde cu atîta făţărnicie şi laşitate în spatele altora, cum fac bunii creştini care-mi cer să dezleg problema în locul lor ! Tonul înverşunat şi pătimaş al acestui atac neaşteptat dezminţea nepăsarea prefăcută în care Tăunul părea adîncit cu cîteva clipe mai înainte. Ai fi zis că-şi aruncase dintr-o dată masca. Noi, ateii — urmă el, vijelios — ştim că dacă unui om îi revine o sarcină grea trebuie s-o poarte cu cît mai mult curaj.

Iar dacă se prăbuşeşte sub povara acestei sarcini, nu-i nimic, cu atît mai rău pentru el ! Catolicul însă se îndreaptă cu suspine şi văicăreli către toţi sfinţii, iar dacă sfinţii nu-l pot ajuta, se întoarce la duşmanii lui : trebuie neapărat să găsească o spinare asupra căreia să-şi descarce povara ! Oare în evanghelii şi în făţarnicele voastre cărţi de teologie sînt atît de puţine pilde de acest fel, încît să veniţi la mine şi să mă rugaţi să vă spun ce trebuie să faceţi ? În numele cerului şi al pămîntului ! Oare crucea mea nu e destul de grea, ca să-mi aruncaţi pe umeri şi răspunderea asta ? La urma urmei, nu ucideţi decît un simplu ateu, un om care zdruncină temeliile credinţei ! Şi, bineînţeles, asta nu e cine ştie ce crimă ! Tăunul se opri, îşi trase răsuflarea, apoi se avîntă în altă tiradă : Şi eminenţa voastră mai vorbeşte de cruzime ?... Dar colonelul, acest măgar urecheat, n-ar fi fost în stare să mă tortureze nici într-un an, aşa cum a putut eminenţa voastră să mă canonească în cîteva minute ! Nu l-ar fi ajutat mintea. Tot ce poate el să născocească e să strîngă cît mai tare chingile. Iar cînd nu le mai poate strînge, nu mai ştie ce să facă. O, de o cruzime ca asta e în stare orice idiot ! Pe cînd eminenţa voastră aţi născocit cu totul altceva : „N-ai vrea să fii atît de drăguţ şi să iscăleşti propria dumitale condamnare la moarte ?... Eu am o inimă prea simţitoare ca să fac aşa ceva"... Nu, un lucru ca acesta nu putea să născocească decît un catolic, un catolic blînd, milostiv, care se face alb ca varul cînd vede cîteva curele prea strînse ! Cînd aţi intrat aici, asemenea unui înger al îndurării şi v-aţi indignat atîta de „barbaria" colonelului, trebuia să înţeleg că abia atunci începea pentru mine adevărata tortură ! De

ce vă uitaţi aşa la mine? N-aveţi decît să-i daţi încuviinţarea şi să vă duceţi acasă liniştit! Întîrziaţi de la cină... Vă rog să mă credeţi, toată chestia asta nu merită atîta bătaie de cap. Spuneţi-i, pur şi simplu, colonelului să poruncească să fiu împuşcat, sau spînzurat, sau cum îi vine lui mai la îndemînă... Să mă şi ardă de viu, dacă asta-i face plăcere. Numai să se sfîrşească mai repede!

Tăunul era de nerecunoscut. Îşi ieşise din fire, tremura şi gîfîia, iar ochii îi căpătaseră o strălucire verzuie.

Montanelli se ridică şi-l privi în tăcere. Nu înţelegea nimic din acest puhoi de imputări înverşunate, dar îşi dădea bine seama că ele veneau de la un om ajuns la limita răbdării. Şi pentru că-l înţelegea, îi ierta toate insultele.

— Linişteşte-te! zise el. N-am avut intenţia să te chinui. Şi crede-mă că nici nu m-am gîndit vreodată să trec pe umerii dumitale povara mea, deoarece şi fără asta ai o povară peste măsură de grea. Nu, aşa ceva n-am făcut niciodată, cu nici o fiinţă omenească.

— Asta e o minciună! strigă Tăunul, cu ochii arzători. Dar episcopatul?

— Episcopatul?...

— O, aţi şi uitat? E atît de uşor să uiţi! „Dacă ai ceva împotrivă... dacă vrei tu, Arthur, eu scriu şi refuz să plec"... Da, eu trebuia să hotărăsc viitorul în locul eminenţei voastre, eu, un băiat de nouăsprezece ani! Dacă lucrul acesta n-ar fi într-adevăr monstruos, ar fi vrednic de rîs!

— Opreşte-te! izbucni cu deznădejde Montanelli, prinzîndu-şi capul între palme. Apoi mîinile-i căzură neputincioase şi se îndreptă spre fereastră.

Se aşeză pe marginea ei şi, apucînd o gratie, îşi sprijini fruntea pe ea.

Tăunul îi urmărea mişcările, tremurînd din tot trupul. Trecură cîteva clipe. Montanelli se ridică şi se apropie de Tăun. Buzele-i erau albe ca varul.

— Iartă-mă, te rog — zise, luptîndu-se deznădăjduit cu el însuşi ca să-şi păstreze înfăţişarea liniştită de totdeauna — trebuie să te las... Nu mă simt tocmai bine.

Tremura tot ca-n friguri. Mînia Tăunului se stinse dintr-o dată :

— Padre, oare n-ai înţeles ?...

Montanelli se trase îndărăt şi încremeni :

— Numai asta nu ! şopti el. Tot ce vrei, Doamne, numai asta nu ! Dacă înnebunesc...

Tăunul se ridică pe jumătate şi prinse mîinile tremurînde ale bătrînului într-ale lui :

— Padre, oare n-aţi înţeles că nu m-am înecat ?

Mîinile pe care le ţinea într-ale lui se răciră dintr-o dată. Se lăsă între ei o tăcere de moarte. Apoi Montanelli căzu în genunchi şi-şi ascunse faţa la pieptul duşmanului său de pînă atunci.

. . . .

Cînd îşi ridică din nou capul, soarele asfinţise şi cele din urmă reflexe roşietice se stingeau la apus. Tatăl şi fiul uitaseră şi de timp, şi de loc, şi de viaţă, şi de moarte : uitaseră chiar că se duşmăniseră.

— Arthur — şopti Montanelli — tu eşti, într-adevăr ? Te-ai întors iarăşi la mine ? Ai înviat din morţi ?

— Din morţi... — repetă Tăunul şi tresări.

Îşi lăsă capul pe umărul lui Montanelli, ca un copil bolnav în braţele mamei sale.

— Te-ai întors... te-ai întors, în sfîrşit!
Tăunul oftă dureros.
— Da — zise el. Şi acum, ori trebuie să luptaţi alături de mine, ori să mă ucideţi!
— Taci, dragul meu! Lasă astea... Noi doi parcă am fi doi copii care s-au rătăcit în beznă şi care, din greşeală, se iau unul pe celălalt drept fantome... Dar acum ne-am regăsit şi totul s-a luminat în jurul nostru. Bietul meu copil, cum te-ai schimbat... cît de înspăimîntător te-ai schimbat! Arăţi de parcă ai fi trecut printr-un întreg ocean de chinuri, tu, care erai cîndva atît de alintat de viaţă! Arthur, oare tu eşti, într-adevăr? Am visat de-atîtea ori că te-ai întors, dar cînd mă trezeam, în jurul meu era întuneric şi pustiu. Oare am dreptul să cred că n-o să mă trezesc iarăşi, că şi acesta nu-i decît tot un vis? Fă-mă să mă încredinţez că totul e aievea, nu o părere... Povesteşte-mi ce s-a întîmplat cu tine atunci.
— O, totul s-a petrecut aşa de simplu... M-am ascuns pe un vas de mărfuri care încărca în port şi am plecat în America de Sud.
— Şi acolo?
— Acolo am trăit, dacă aşa ceva se poate numi trai, pînă în ziua cînd... Dar ce să mai vorbesc!... O, am văzut multe în viaţă, afară de seminarii teologice, de atunci de cînd îmi dădeaţi lecţii de filozofie! Spuneaţi că mă vedeaţi în vis?... Şi eu v-am văzut... Un tremur îl cuprinse şi glasul i se curmă. Asta s-a întîmplat — începu el din nou cu glas întretăiat — pe vremea cînd lucram în mină, în Ecuador...
— Cred că nu ca miner?

— Nu, ca slujitor de miner, împreună cu culii chinezi. Făceam ce se nimerea. Dormeam într-o baracă, chiar la intrarea în mină. Pe-atunci suferearn înspăimîntător de aceeaşi boală groaznică de care sufăr şi acum, şi totuşi trebuia să car pietre zile întregi, sub un soare necruţător... Şi iată că într-o noapte am început să aiurez, aşa cred, deoarece v-am văzut limpede intrînd pe uşă. Purtaţi în mîini un crucifix. Semăna cu cel care atîrnă acolo, pe perete. Şopteaţi o rugăciune şi aţi trecut chiar pe lîngă mine, dar n-aţi întors capul. Atunci v-am strigat, rugîndu-vă să mă ajutaţi, să-mi daţi otravă, sau un cuţit, sau orice ar fi putut să pună capăt chinurilor mele, înainte de a-mi pierde minţile. Dar eminenţa voastră, padre... O ! Îşi acoperi ochii cu o mînă. Pe cealaltă, Montanelli o ţinea încă în mîinile lui. Vedeam după faţa eminenţei voastre că m-aţi auzit, totuşi nu mi-aţi aruncat nici măcar o privire, ci vă rugaţi mereu... Şi abia după ce aţi terminat rugăciunea şi aţi sărutat crucifixul, v-aţi întors spre mine şi mi-aţi şoptit : „Mi-e aşa de milă de tine, Arthur, dar nu îndrăznesc... nu îndrăznesc"... Cînd mi-am venit în fire şi am dat iarăşi cu ochii de baracă şi de culii bolnavi de lepră, am înţeles totul. Am înţeles că pentru eminenţa voastră e mult mai important să cîştigaţi bunăvoinţa cerului decît să mă smulgeţi pe mine din cel mai înspăimîntător infern care poate exista ! Şi asta n-am uitat-o niciodată. Am uitat-o numai acum, cînd m-aţi atins... Am fost bolnav şi zdrobit, şi totuşi v-am iubit atît de mult cîndva ! Dar între noi nu mai poate fi azi nimic altceva decît război, război şi iarăşi război ! De ce-mi mai ţineţi mîna ? Nu ştiţi că atîta

timp cît vă păstraţi credinţa noi nu putem fi decît duşmani ?

Montanelli îşi plecă fruntea şi-i sărută mîna rănită :

— Arthur, cum aş putea eu să mă lepăd de credinţă ? Dacă mi-am păstrat-o de-a lungul acestor ani înfiorători, cum aş putea s-o lepăd acum, cînd Dumnezeu mi te-a înapoiat ? Adu-ţi aminte : doar nu aveam nici o îndoială că te-am ucis !

— Nu, e un lucru pe care o să-l faceţi abia de aci înainte.

— Arthur !

Era un strigăt de spaimă neprefăcută, dar, ca şi cum nu l-ar fi auzit, Tăunul urmă :

— Să fim cinstiţi în toate, padre. Nu trebuie să umblăm cu jumătăţi de măsură. O prăpastie adîncă ne desparte pe unul de altul, şi în zadar am încerca să ne întindem mîna pe deasupra ei. Dacă nu vreţi sau nu puteţi să vă lepădaţi de credinţă — şi Tăunul îşi aruncă ochii la crucifixul din perete — atunci veţi fi nevoit să daţi încuviinţarea voastră propunerii colonelului.

— Să-mi dau încuviinţarea ? Dumnezeule !... Să-mi dau încuviinţarea ?... Arthur, dar eu te iubesc !

Faţa Tăunului se schimonosi de durere :

— Pe cine iubiţi mai mult ?

Montanelli se ridică anevoie. O spaimă ucigătoare pusese stăpînire pe sufletul lui şi părea că-i apasă trupul ca o povară nesfîrşită. Se simţea slab, bătrîn, închircit ca o frunză atinsă de cel dintîi îngheţ. Se trezise acum, şi totul în jurul lui era întunecat şi pustiu...

— Arthur, fie-ţi milă de mine cîtuşi de puţin!

— Dar eminenţei voastre, padre, i-a fost milă de mine atunci cînd, minţindu-mă, m-aţi silit să ajung rob pe plantaţiile de trestie? Vă cutremuraţi de spaimă cînd vă spun toate acestea... O, sfinţi cu inimi duioase! Doar nu murise decît fiul eminenţei voastre! Spuneţi că mă iubiţi... Într-adevăr, greu am plătit eu iubirea asta! Cum de vă trece prin minte că totul s-ar putea şterge, că aţi putea să mă prefaceţi iarăşi în Arthur cel de altădată? Pe mine, care am spălat vasele în taverne spurcate, care am rînit grajdurile fermierilor, fiare mai crude decît vitele lor? Pe mine, care am fost clovn cu tichie şi clopoţel într-un circ ambulant, slugă şi rob al matadorilor de pe arena unde se dădeau luptele cu taurii? Pe mine, care am fost silit să fac pe placul oricărui dobitoc care avea gust să-mi pună şaua în spinare? Pe mine, care am răbdat de foame, care am fost călcat în picioare şi scuipat, care întindeam mîna cerşind resturile de mîncare pline de mucegai şi eram alungat pentru că acelea erau dreptul cîinilor? O, dar de ce vă mai spun toate astea?! Parcă pot să descriu toate grozăviile spre care m-a împins mîna eminenţei voastre? Iar acum îmi vorbiţi de dragostea voastră pentru mine! Cît de mare e această dragoste? Este ea destul de puternică, oare, ca să renunţaţi pentru ea la credinţă? Ce-a făcut Isus pentru eminenţa voastră? Ce suferinţe a îndurat el pentru voi, padre, ca să-l iubiţi mai mult decît pe mine? Oare pentru mîinile lui bătute în cuie îl iubiţi atîta? Atunci uitaţi-vă la ale mele! Şi mai uitaţi-vă şi aici, şi aici. Tăunul îşi sfîşia cămaşa, arătîndu-i lui Montanelli urmele rănilor de pe trup. Padre, inima eminenţei voastre ar trebui să

fie, după sfînta dreptate, a mea ! N-au fost chinuri pe care să nu le fi îndurat din pricina voastră. Dacă ați ști toate cîte am îndurat ! Și totuși nu vreau să mor ! Am suferit totul și mi-am întărit sufletul cu răbdare, pentru că voiam să mă întorc din nou la viață, ca să pornesc din nou război împotriva Dumnezeului vostru. Gîndul acesta mi-a fost scut și, cu ajutorul lui, mi-am apărat inima atunci cînd mă amenința nebunia și moartea cea adevărată ! Și iată că, după ce m-am întors la viață, îl văd iarăși pe acela care timp de șase ore a stat bătut în cuie pe cruce și apoi a înviat din morți ! Și acum, ce aveți de gînd să faceți cu mine ? Ce aveți de gînd să faceți cu mine ?

Glasul i se frînse. Montanelli stătea nemișcat ca o statuie de piatră sau ca un mort așezat în coșciug. Izbucnirea de vijelioasă deznădejde a Tăunului îi stîrnise la început un tremur ușor și mușchii i se strîngeau ca sub lovituri de bici. Acum însă părea cu desăvîrșire liniștit. Se lăsă o tăcere nesfîrșită, chinuitoare. Apoi Montanelli vorbi. Glasul lui răsuna trist, lipsit de viață :

— Arthur, lămurește-mă mai bine asupra intențiilor tale. Mă chinui, mi se tulbură mintea și nu te pot înțelege. Ce anume vrei tu de la mine ?

Tăunul își întoarse spre el fața palidă ca de fantomă :

— Eu nu vreau nimic. Cine poate să ceară dragoste cu sila ? Sînteți liber să alegeți, dintre noi doi, pe acela pe care-l iubiți mai mult. Dacă-l iubiți mai mult pe el, sînteți liber să-l alegeți...

— Nu pot să te înțeleg — repetă Montanelli, istovit. Despre ce alegere vorbești ? Doar trecutul nu-l mai putem întoarce...

— Padre, trebuie să alegeţi pe unul din noi. Dacă mă iubiţi, aruncaţi de la gît crucea aceea şi să plecăm amîndoi în lume. Prietenii mei organizează o nouă evadare, şi cu ajutorul eminenţei voastre le-ar fi atît de uşor s-o facă ! Iar cînd vom fi de cealaltă parte a frontierei, în afară de orice primejdie, să mă recunoaşteţi în mod public drept fiul eminenţei voastre... Iar dacă nu mă iubiţi îndeajuns ca s-o faceţi, dacă credinţa vă este mai scumpă decît mine, duceţi-vă de-a dreptul la colonel şi spuneţi-i că acceptaţi propunerea lui ! Şi în cazul acesta, plecaţi chiar acum, neîntîrziat, ca să mă scutiţi de chinul de a vă mai vedea... Chiar şi fără asta nu mi-e tocmai uşor !

Montanelli îşi înălţă capul. Începea să înţeleagă. Puterile îl părăsiră, un tremur îi zgudui trupul.

— Fără îndoială că o să intru în legătură cu prietenii tăi. Dar să plec cu tine, asta nu, mi-e cu neputinţă : doar sînt preot. Însă cum să mă despart de tine, Arthur ? Cum să mă despart de tine ?...

— Atunci, despărţiţi-vă de biserică ! Alegeţi ! Eu nu pot îngădui să vă împărţiţi dragostea în două : jumătate mie, jumătate bisericii. Nu vreau firimiturile de la ospăţul altora !

— Arthur, Arthur, se poate să-mi sfîşii aşa inima ! ? Se poate să mă împingi la nebunie ?

Tăunul izbi cu pumnul în perete.

— Alegeţi ! mai repetă el o dată.

Montanelli scoase de la piept un portofel şi luă din el o hîrtie ştearsă şi mototolită.

— Uite — zise el.

„Am avut încredere în dumneavoastră ca în Dumnezeu, dar m-aţi minţit toată viaţa." Tăunul începu să rîdă şi-i dădu îndărăt hîrtia.

— Cît de fermecător de tînăr poţi fi la nouăsprezece ani ! Îţi pare ceva atît de uşor să pui mîna pe ciocan şi să sfărîmi totul ! Şi acum e tot atît de uşor, numai că am ajuns eu însumi sub ciocan ! Iar eminenţa voastră o să mai găsească destui oameni pe care să-i prostească şi care nici măcar n-or să-şi dea seama vreodată de asta !

— Fă cum vrei — îi răspunse Montanelli. Dumnezeu ştie, poate şi eu aş fi tot atît de necruţător în locul tău ; dar ceea ce-mi ceri, Arthur, eu nu pot să fac. O să fac ce-o să pot. O să-ţi pregătesc evadarea. Iar cînd o să te ştiu în afară de orice primejdie, atunci fie că o să mi se întîmple un accident în munţi, fie că o să iau din greşeală altceva în locul unui somnifer oarecare : alege tu ce vrei. Asta te-ar mulţumi ? Iată tot ce pot să fac. Păcatul e greu, dar nădăjduiesc că Dumnezeu mă va ierta. El e mai milostiv...

Un strigăt de suferinţă izbucni din pieptul Tăunului şi mîinile-i căzură în jos a deznădejde :

— O, dar asta e înspăimîntător ! Înspăimîntător ! Ce-am făcut, ca să credeţi asemenea lucruri despre mine ? Cu ce drept ?... Ca şi cum aş avea intenţia să mă răzbun pe eminenţa voastră, padre ! Cum e cu putinţă să nu înţelegeţi că eu nu vreau decît să vă salvez ? Cum de n-aţi înţeles niciodată cît de mult vă iubesc ?... Tăunul îi prinse amîndouă mîinile şi începu să i le acopere cu sărutări fierbinţi, amestecate cu lacrimi. Padre, să plecăm amîndoi ! Ce aveţi de împărţit cu această lume moartă a păcatelor şi a rătăcirilor ? Doar aceste păcate şi rătăciri nu sînt decît pulberea veacurilor trecute ! Ele au putrezit de sus şi pînă jos şi duhnesc a mort !

Să plecăm din lumea asta în altă lume, plină de lumină ! Padre, noi sîntem viaţa şi tinereţea, noi sîntem primăvara veşnică, noi sîntem viitorul omenirii ! Zorile sînt aproape, padre ! E cu putinţă, oare, să nu luaţi asupra voastră partea de muncă ce vi se cuvine, ca să ajutaţi soarelui să răsară ? Treziţi-vă, şi să uităm visurile de spaimă ale nopţii ! Treziţi-vă, şi să începem viaţa din nou ! Padre, eu v-am iubit totdeauna, totdeauna ! Chiar şi atunci cînd m-aţi ucis. E cu putinţă, oare, să mă ucideţi încă o dată ?

Montanelli îşi frîngea mîinile, sfîşietor.

— Dumnezeule, fie-ţi milă de mine ! strigă el. Arthur, ai ochii mamei tale ! Apoi se lăsă o tăcere nesfîrşit de grea. În penumbra cenuşie a înserării care se lăsa, ei se uitau unul la altul, cu inimile încremenite de spaimă. Mai spune-mi ceva ! se rugă în şoaptă Montanelli. Dă-mi măcar o cît de slabă nădejde...

— Nu mai am nimic de spus. Eu n-am nevoie de viaţă decît ca să lupt împotriva bisericii. Eu nu sînt om, ci cuţit. Dacă-mi lăsaţi viaţa, înseamnă că binecuvîntaţi cuţitul.

Montanelli se întoarse spre crucifix :

— Doamne ! Îl auzi ?

Glasul lui se stinse în liniştea adîncă. Nu venea nici un răspuns de nicăieri. Demonul ironiei se trezi deodată în Tăun :

— Da, strigaţi-l, strigaţi-l mai t-t-tare, că poate doarme !

Montanelli tresări ca pălmuit. Cîteva clipe se uită încremenit înaintea lui. Apoi se aşeză pe marginea patului, îşi acoperi faţa cu mîinile şi izbucni în plîns. Tăunul se cutremură şi broboane de sudoare reci i

se iviră pe frunte. Înțelegea ce însemnau aceste lacrimi. Își trase pătura pînă peste cap, să nu mai audă. Pentru el era destul că trebuia să moară, în timp ce simțea clocotul puternic și nestăvilit al vieții...

Dar plînsul acela nimic nu-l putea înăbuși. Îi răsuna în urechi, îl ciocănea în creier, iar lacrimile se rostogoleau una după alta pe degetele lui.

Cu încetul, suspinele lui Montanelli se potoliră. Începu să-și șteargă ochii cu batista, ca un copil care nu mai are lacrimi să plîngă. Cînd se ridică, batista îi alunecă de pe genunchi și căzu la pămînt.

— E inutil să mai vorbim — zise el. Cred că mă înțelegi.

— Da, vă înțeleg — îi răspunse Tăunul, cu o resemnare posomorîtă. Nu e vina eminenței voastre...

Montanelli se întoarse spre el. Și tăcerea care se lăsă deodată le păru mai înspăimîntătoare decît tăcerea mormîntului ce trebuia să se sape în curînd pentru unul dintre ei.

Se uitau unul în ochii celuilalt, fără un cuvînt, așa cum se uită unul la altul, peste o barieră pe care n-o pot trece, doi îndrăgostiți despărțiți cu sila.

Tăunul nu mai putu îndura și-și plecă cel dintîi ochii. Se trase îndărăt și-și ascunse fața. Montanelli înțelese că asta înseamnă : „Poți să pleci". Se întoarse și ieși din celulă.

Dar după cîteva clipe, Arthur sări de la locul lui :

— O, asta nu pot s-o îndur ! Întoarce-te, padre ! Întoarce-te !

Ușa era încuiată. Cu o privire lungă și înceată, Tăunul măsură pereții celulei și înțelese că totul se sfîrșise.

Toată noaptea foşni iarba jos, în curte, iarba care trebuia să se veştejească în curînd, smulsă din rădăcină cu lopeţile. Şi toată noaptea, prizonierul singuratic plînse cu suspine în celula lui întunecoasă...

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Judecata a avut loc marţi dimineaţa, la tribunalul militar.

A ţinut foarte puţin şi a fost cît se poate de sumară. Nu era decît o simplă formalitate, care s-a terminat în douăzeci de minute. Şi nici nu era nevoie să se piardă mai mult timp. Apărarea n-a fost îngăduită. Au fost ascultaţi, ca martori, spionul rănit, ofiţerul împuşcat de Tăun şi cîţiva soldaţi. Sentinţa era hotărîtă mai dinainte : doar Montanelli îşi dăduse încuviinţarea dorită. Judecătorilor — colonelul Ferrari, un maior de dragoni, localnic, şi doi ofiţeri din garda elveţiană — nu le rămînea decît s-o traducă în fapte. S-a citit actul de acuzare. Martorii şi-au făcut depoziţiile. Apoi sentinţa a fost întărită cu semnături şi citită osînditului cu solemnitatea cuvenită. Tăunul a ascultat-o în tăcere, iar cînd a fost întrebat, conform obiceiului, dacă are ceva de adăugat, a dat doar din mînă, plictisit. Ţinea la piept, ascunsă, batista pe care o pierduse Montanelli. Toată noaptea o sărutase şi plînsese, aplecat asupra ei ca asupra unei fiinţe vii. Faţa lui era palidă şi lipsită de viaţă, iar în jurul ochilor mai păstra încă urme de lacrimi. Cuvintele „prin împuşcare"

părură a-l impresiona oarecum. Cînd le auzi, pupilele i se măriră, dar atît.

— Duceţi-l în celulă! porunci colonelul, după ce se terminară toate formalităţile.

Sergentul, care se vedea bine că abia se mai putea stăpîni, atinse umărul osînditului, care parcă încremenise. Tăunul îl privi aproape speriat:

— O, da, aşa-i... — îngînă el. Uitasem...

Deodată, colonelul îl strigă pe sergent, care tocmai ieşea din sală cu osînditul.

— Aşteaptă, sergent! Vreau să-i mai spun ceva. Tăunul rămase nemişcat. Ai fi zis că glasul colonelului nu ajunsese pînă la el. Nu ai nimic de comunicat prietenilor sau rudelor dumitale? Cred că ai rude, nu? Nu primi nici un răspuns. Gîndeşte-te şi spune-mi, sau mie, sau preotului. O să dăm toată atenţia acestei chestiuni. Adică nu, mai bine spune-i preotului dorinţa dumitale. El o să vină imediat şi o să rămînă toată noaptea cu dumneata. Dacă mai ai şi altă dorinţă...

Tăunul ridică ochii din pămînt:

— Spuneţi-i preotului că doresc să rămîn singur. N-am prieteni şi n-am de comunicat nimănui nimic.

— Bine, dar trebuie să te spovedeşti.

— Sînt ateu! Nu doresc altceva decît să mă lăsaţi în pace! Spuse aceste cuvinte cu tristeţe şi linişte. În glasul lui nu era nici provocare, nici mînie. După ce le rosti, se întoarse fără grabă. Ajuns la uşă, se opri dintr-o dată: Era să uit, colonele. Voiam să vă rog să-mi faceţi cel din urmă serviciu: să daţi ordin ca mîine să nu mi se lege mîinile şi nici la ochi să nu fiu legat. O să stau cît se poate de liniştit.

. . . .

Miercuri dimineața, la răsăritul soarelui, îl scoaseră în curte. Se cunoştea mai bine ca oricînd că şchiopătează. Îşi tîra picioarele anevoie, cu o senzaţie de durere chinuitoare, sprijinindu-se greoi de braţul sergentului.

Dar expresia de resemnare obosită se ştersese de pe faţa lui. Fantoma spaimei care-l apăsase în linişteca nopţii, vedeniile sinistre, gîndurile la lumea de dincolo de mormînt, toate dispăruseră odată cu noaptea care le plăsmuise. De cum începu să se ridice soarele şi se văzu faţă în faţă cu duşmanii lui, demonul răzvrătirii i se trezi din nou în suflet şi el nu se mai înfricoşă de nimic.

În faţa zidului erau aliniaţi cei şase carabinieri însărcinaţi cu executarea sentinţei. Era acelaşi zid acoperit cu iederă, crăpat şi pe jumătate năruit, pe care coborîse în noaptea evadării lui nereuşite. Soldaţii, aliniaţi şi cu puştile în mînă, abia îşi mai puteau stăpîni lacrimile. Gîndul că vor trebui să-l ucidă pe Tăun li se părea o monstruozitate. Cu replicile lui iuţi şi înţepătoare, cu rîsul lui neîntrerupt, cu acel curaj neprefăcut din care se împărtăşiseră şi ei, Tăunul pătrunsese ca o rază de soare în viaţa lor monotonă şi cenuşie, iar la gîndul că el va trebui să moară ucis de mîna lor, li se părea că soarele însuşi păleşte.

Sub smochinul cel mare din curte îl aştepta mormîntul. I-l săpaseră în timpul nopţii mîini de sclavi, şi lacrimi picuraseră pe lopeţi. Trecînd, Tăunul se uită zîmbind la groapa neagră, la iarba veştejită de alături, şi oftă adînc, trăgînd în piept mireasma de pămînt proaspăt răscolit.

Lîngă smochin, sergentul se opri. Tăunul privi în jurul lui, cu un zîmbet luminos pe buze.

— Aici trebuie să stau, sergent?

Sergentul încuviinţă cu capul, în tăcere. I se pusese un nod în gît şi n-ar fi putut rosti nici un cuvînt, chiar dacă i-ar fi atîrnat viaţa de cuvîntul acela. În curte erau de faţă colonelul însuşi, nepotul său, căpitanul, comandantul carabinierilor care urma să comande plutonul, medicul şi preotul.

Păşiră înainte, cu feţele grave, stingheriţi de privirea strălucitoare de îndrăzneală a ochilor surîzători ai Tăunului.

— Bună dimineaţa, domnilor! O, şi sfinţia sa e în picioare la o oră atît de matinală? Ce faci, căpitane? Întîlnirea noastră de astăzi e mai plăcută pentru dumneata decît cealaltă, nu-i aşa? Văd că braţul ţi-e încă bandajat... Asta e tot din pricină că am dat greş atunci! Iată, băieţii aceştia îşi vor face mai bine datoria. Nu-i aşa, fraţilor? Şi învălui cu privirea feţele întunecate ale carabinierilor. În orice caz, de data aceasta nu va mai fi nevoie de pansament... Haide, nu vă mai uitaţi la mine cu atîta jale! Depărtaţi călcîiele şi arătaţi cît de bine ştiţi să trageţi. În curînd o să aveţi atît de mult de lucru, încît nici nu ştiu cum o s-o mai scoateţi la capăt! Trebuia să faceţi exerciţii din timp...

— Fiul meu — îl întrerupse preotul, ieşind din rîndul celorlalţi, care se depărtară ca să-i lase singuri. Peste cîteva clipe te vei înfăţişa înaintea creatorului. Oare vei lăsa să treacă aceste clipe fără să te pocăieşti? Te implor, gîndeşte-te ce groaznic e să mori fără să capeţi iertarea, cu inima împovărată de păcate! Cînd te vei afla în faţa judecătorului, va fi prea tîrziu să te mai gîndeşti la pocăinţă. Oare tot cu gluma pe buze te vei apropia şi de tronul său?

— Cu gluma, sfinţia ta. Cred că numai dumneata şi cei de-o teapă cu dumneata aveţi nevoie de această morală creştină! Cînd va veni rîndul nostru, o să scoatem tunurile, nu o biată jumătate de duzină de carabine ruginite. Şi atunci o să vedeţi cum ştim noi să glumim!

— O să scoateţi tunurile?... O, nenorocitule! Dar nu înţelegi că eşti pe marginea prăpastiei?

Tăunul se uită peste umăr la groapa deschisă:

— Prin urmare, sfinţia ta, crezi că atunci cînd aveţi să mă coborîţi acolo o să scăpaţi pentru totdeauna de mine? Poate vreţi să puneţi şi o lespede peste mormîntul meu, ca să fiţi cu totul liniştiţi? Nu-ţi fie frică, sfinţia ta! Acolo unde o să mă aşezaţi, o să stau cuminte ca un şoarece... Şi totuşi o să scoatem tunurile!

— O, Dumnezeule milostiv! strigă preotul. Iartă-l pe păcătosul acesta!

— Amin! încheie ofiţerul însărcinat cu comanda, cu o voce adîncă, de bas, iar colonelul şi nepotul său îşi făcură cruce, smeriţi.

Deoarece era limpede că toate rugăminţile lui nu vor duce la nici un rezultat, preotul renunţă la alte încercări şi se trase la o parte, clătinînd din cap şi mormăind rugăciuni. Fără întîrziere se făcură cele din urmă pregătiri, foarte simple de altfel. Iar Tăunul stătea drept, aşa cum se cuvenea, întorcîndu-se doar o clipă cu faţa spre razele roşii şi aurii ale soarelui care răsărea. Ceru din nou să nu i se lege ochii, şi privirea lui cutezătoare îl sili pe colonel să se supună, împotriva voinţei sale. Nici unul nu se gîndise cît de mult îi stingherea lucrul acesta pe bieţii soldaţi să-şi facă datoria

Tăunul îi privea în ochi, zîmbind. În mîinile lor, carabinele tremurau.

— Sînt gata ! zise el.

Ofițerul care comanda făcu un pas înainte. Era tulburat. Nu mai comandase niciodată un pluton de execuție.

— Pregătiți-vă ! Arma la ochi ! Foc !

Tăunul se clătină ușor, dar nu căzu. Un glonț, trimis de o mînă șovăitoare, îi zgîriase puțin obrazul. Cîteva picături de sînge căzură pe cravata lui albă. Alt glonț îl nimerise în picior, deasupra genunchiului. Cînd fumul se împrăștie, soldații îl văzură în fața lor, zîmbind ca și înainte și ștergîndu-și sîngele de pe obraz cu mîna schiloadă.

— Ați ochit prost, fraților ! zise el. Glasul lui limpede și deslușit străpunse inima nenorociților, care încremeniră de spaimă. Haide, mai încercați o dată !

Un freamăt de nemulțumire trecu de-a lungul șirului de soldați. Fiecare ochise pe-alături, nădăjduind în adîncul sufletului că glonțul ucigător va fi slobozit de mîna vecinului, nu de a lui.

Și iată că osînditul stătea în picioare și-i privea zîmbind. Vor trebui să mai îndeplinească o dată această datorie chinuitoare. Prefăcuseră execuția într-un adevărat masacru. Simțeau cum îi cuprinde spaima. Lăsîndu-și carabinele în jos, ascultau îndobitociți înjurăturile turbate ale ofițerului și, cu o deznădejde întunecată, holbau ochii la omul pe care-l uciseseră, dar care totuși rămăsese viu.

Colonelul își agita pumnul, amenințător, poruncindu-le furios să se alinieze, să ia pușca la ochi și să sfîrșească cît mai curînd povestea asta.

Şi el, ca şi soldaţii, îşi pierduse cu totul cumpătul şi nu mai îndrăznea să-şi întoarcă privirea spre fantoma care stătea în picioare, stătea aşa mereu şi nu voia cu nici un chip să cadă. Cînd Tăunul se uită la colonel, acesta aproape se sperie. Şi la cel dintîi sunet al acestui glas batjocoritor, se cutremură.

— O, dar ce pluton de bicisnici ai trimis astăzi aici, colonele ! Ia să încerc eu, să văd, oare n-o să mă înţeleg mai bine cu ei ? Ei, voinicilor ! Cei din flancul stîng, ţineţi puşca mai sus ! Dumnezeu cu voi, fraţilor ! Doar nu ţineţi în mîini o tigaie, ci o carabină ! Aţi ochit cu toţii ? Acum, pregătiţi-vă !...

— Foc ! strigă colonelul, repezindu-se înainte.

Asta era mai presus de puterile lui : cum i-ar fi putut îngădui osînditului să-şi comande singur execuţia ?

Urmă altă salvă, dezordonată, şovăitoare, şi linia regulată a trăgătorilor se prefăcu într-o ceată de oameni care tremurau şi se uitau sălbatic înaintea lor. Unul din ei nu trăsese deloc. Îşi aruncase carabina şi, trîntit la pămînt, gemea : „Nu pot, nu pot !"

În lumina strălucitoare a dimineţii se ridică un nor de fum, care se împrăştie încet, rupîndu-se în bucăţi. Atunci oamenii văzură că Tăunul căzuse, şi mai văzură că trăieşte încă. Soldaţii şi ofiţerii rămăseseră ca loviţi de catalepsie, cu ochii la omul care se zbătea pe pămînt, în spasmele agoniei.

Dar medicul şi colonelul se repeziră la el, strigînd. Tăunul se ridicase într-un genunchi, şi iarăşi se uita la feţele soldaţilor, şi iarăşi rîdea :

— Iar aţi dat greş ! Mai încercaţi o dată, fraţilor ! Uitaţi-vă... Dacă nu puteţi...

Deodată se clătină şi se prăbuşi pe o coastă în iarbă.

— A murit ? întrebă încet colonelul.

Medicul, care stătea în genunchi şi-şi ţinea mîna peste cămaşa plină de sînge a celui căzut, răspunse înduioşat :

— Da, aşa cred... Slavă Domnului !

— Slavă Domnului ! repetă după el şi colonelul. În sfîrşit...

Nepotul său îl trase de mînecă :

— Unchiule, cardinalul ! E la poartă şi vrea să intre.

— Ce ? Nu, să nu intre... Nu vreau ! Ce grijă are garda ? Eminenţa voastră...

Porţile se deschiseră larg, apoi se închiseră la loc. Montanelli apucase să intre în curte şi se uita drept înaintea lui, cu ochii aţintiţi şi plini de spaimă.

— Eminenţa voastră ! Sînt dator să vă rog... E o priveliştc cu totul nepotrivită pentru eminenţa voastră ! Execuţia abia s-a terminat... Trupul încă nu...

— Am venit să-l văd — zise Montanelli.

Chiar şi în momentul acela, colonelul rămase surprins de glasul şi de mersul lui : părea un halucinat.

— O, Doamne ! strigă fără veste un soldat.

Colonelul întoarse repede capul :

— Într-adevăr !...

Trupul scăldat în sînge începuse iarăşi să se zvîrcolească gemînd pe iarbă.

Medicul se aplecă şi luă capul muribundului pe genunchii săi.

— Mai repede ! strigă el cu deznădejde. Mai repede, barbarilor ! Sfîrşiţi-l, pentru numele lui Dumnezeu ! Aşa ceva nu se mai poate îndura !

Sîngele începu să curgă pe mîinile medicului. Omul tremura din creştet pînă-n tălpi, în timp ce sprijinea trupul care se zbătea spasmodic. Şi cînd, înnebunit de groază, începu să se uite împrejur, căutînd ajutor, preotul se aplecă peste umărul lui şi apropie crucea de buzele celui care murea :

— În numele tatălui, şi al fiului...

Atunci Tăunul se ridică, sprijinindu-se pe genunchii medicului, şi cu ochii larg deschişi se uită la crucifix. În mijlocul unei linişti ca de mormînt îşi înălţă încet mîna dreaptă străpunsă de gloanţe şi-l respinse. Pe obrazul lui se deschidea o rană însîngerată.

— Padre, sînteţi... sînteţi satisfăcut ?

Şi capul îi căzu pe braţele medicului.

— Eminenţa voastră ! Şi cum cardinalul stătea atît de nemişcat, colonelul Ferrari repetă mai tare : Eminenţa voastră !

Montanelli ridică ochii :

— A murit ?

— Da, eminenţa voastră. N-ar fi mai bine să plecaţi ? E o privelişte îngrozitoare.

— A murit — repetă Montanelli şi se uită la faţa Tăunului. A murit...

— Ce-o mai fi aşteptînd de la un om în care au intrat o jumătate de duzină de gloanţe ? şopti în batjocură comandantul plutonului.

Iar medicul îi răspunse tot în şoaptă :

— Pesemne că l-a tulburat vederea sîngelui...

Colonelul îşi lăsă mîna pe braţul lui Montanelli.

— Eminenţa voastră... ar fi mai bine să nu vă mai uitaţi la el. Îngăduiţi capelanului să vă întovărăşească pînă acasă.

— Da... Mă duc... Se întoarse încet de lîngă trupul însîngerat şi plecă. Preotul şi sergentul îl urmară. La poartă, Montanelli se opri şi se uită îndărăt : A murit...

. . . .

Cîteva ore mai tîrziu, Marcone se apropia de o căsuţă pitită pe povîrnişul colinei, ca să-i spună lui Martini că nu mai era nevoie să-şi sacrifice viaţa. Toate pregătirile pentru a doua încercare de a-l scăpa pe Tăun erau gata, deoarece planul acesta părea mult mai simplu decît cel dintîi. Se hotărîse ca a doua zi dimineaţă, cînd procesiunea cu „Sfînta cuminecătură" va trece pe lîngă valul fortăreţei, Martini să iasă din mulţime, să scoată revolverul din sîn şi să tragă drept în obrazul colonelului. Profitînd de învălmăşeală, douăzeci de oameni înarmaţi trebuiau să se repeadă prin surprindere la porţile închisorii, să năvălească în turn şi, punînd mîna pe chei, să intre în celula prizonierului şi să-l ia cu ei, ucigînd şi culcînd la pămînt pe oricine le-ar fi stat în cale. Apoi trebuiau să se îndepărteze de poartă, apărîndu-se şi acoperind retragerea celuilalt grup de contrabandişti munteni înarmaţi, care aveau însărcinarea să-l ducă pe prizonier la loc sigur în munţi şi să-l ascundă acolo.

Din grupul restrîns al conspiratorilor, numai Gemma nu ştia nimic de planul lor. Aşa dorise Martini, să nu i se spună nimic. „Inima ei n-ar putea să îndure toate acestea", zicea el.

Cînd contrabandistul intră pe poarta grădinii, Martini deschise uşa de sticlă şi ieşi pe verandă, să-l întîmpine :

— Ai veşti, Marcone ?

În loc de răspuns, contrabandistul îşi trase pe ochi pălăria de pai cu boruri largi. Se aşezară pe verandă. Nici unul, nici celălalt nu ziceau nimic. Dar, surprinzînd expresia feţei lui Marcone pe sub borurile pălăriei, Martini înţelese totul.

— Cînd s-a întîmplat ? întrebă el după o lungă tăcere.

Glasul îi răsună în propriile urechi tot atît de deznădăjduit ca şi în ale celuilalt.

— Astăzi, în revărsatul zorilor. Mi-a spus sergentul. El a fost acolo şi a văzut totul...

Martini îşi plecă ochii şi culese un fir de aţă care i se prinsese din întîmplare pe mîneca hainei. Ar fi trebuit să moară mîine... Iar acum, scopul pe care-l urmărea dispăruse, aşa cum dispare ţara de basme plăsmuită de razele de aur ale soarelui în apus, care se sting atunci cînd se lasă întunericul...

Şi se trezi iarăşi în lumea lui cea de toate zilele, în lumea lui Grassini şi a lui Galli, a corespondenţei cifrate şi a pamfletelor, a disputelor politice dintre prieteni, în lumea intrigilor josnice ale spionilor austrieci — într-un cuvînt, în vechiul vîrtej al revoluţiei. Iar undeva, în adîncul conştiinţei, se deschidea un gol nesfîrşit, pe care nimic nu mai putea să-l umple acum : murise Tăunul...

Cineva îl întrebă ceva. Martini înălţă capul, mirîndu-se cum de poate să se mai tulbure încă.

— Ce spuneai ?

— Spuneam că dumneata ar trebui să-ţi iei sarcina de a-i comunica vestea...

Pe faţa lui Martini se aşternu ceva ca o spaimă.

— Cum aş putea eu să-i spun? strigă el. Mai bine cere-mi să mă duc s-o ucid! Cum să-i spun, Doamne, cum să-i spun?

Îşi acoperi ochii cu mîinile. Dar şi aşa, fără să vadă nimic, simţi cum contrabandistul a tresărit şi şi-a înălţat capul: Gemma era în uşă.

— Cesare, ai auzit? şopti ea. Totul s-a sfîrşit. L-au împuşcat.

CAPITOLUL AL OPTULEA

— „Introibo ad altare dei"[1]...

Montanelli stătea în faţa altarului principal, înconjurat de preoţi şi diaconi şi, cu glas puternic şi clar, citea „Introit"-ul. Catedrala era scăldată în lumină şi sclipea în toate culorile curcubeului. De la hainele de sărbătoare ale celor ce se închinau şi pînă la coloanele acoperite cu stofe în culori vii şi împodobite cu ghirlande de flori, totul era plin de viaţă şi de strălucire. Deasupra uşii larg deschise atîrnau draperii grele de un roşu aprins, şi razele fierbinţi ale soarelui de iulie străbăteau prin ele aşa cum străbat prin petalele macilor sîngerii de cîmp. Părţile laterale ale catedralei, de obicei în umbră, erau luminate de lumînările şi de făcliile călugărilor din diferite ordine, care se aşezaseră acolo. Tot în locul acela se înălţau crucile şi banierele[2] diferitelor pa-

---

[1] Introibo ad altare dei — Mă voi urca la altarul lui Dumnezeu (în limba latină în text). Cuvinte cu care începe rugăciunea „Introit", pe care o cîntă corul la începutul slujbei.

[2] Banieră — steag.

robii. În pridvoare aşteptau steagurile procesiunii: falduri de mătase se revărsau pînă la pămînt, iar suliţele şi ciucurii auriţi sclipeau viu sub bolţile întunecate. Lumina ce se revărsa prin vitralii punea toate culorile curcubeului pe cotele [1] albe ale cîntăreţilor şi se aşternea pe lespezile sanctuarului în pete purpurii, portocalii şi verzi. În spatele altarului strălucea şi scînteia la soare o draperie de brocart argintiu. Şi pe fondul acestei draperii, printre podoabe şi lumini, făptura nemişcată a cardinalului, în veşminte lungi şi albe, părea o statuie care ar fi prins viaţă.

Datina cerea ca în zilele de procesiune cardinalul să înceapă slujba, dar să nu oficieze el însuşi. După ce rosti rugăciunea pentru iertarea păcatelor, Montanelli se depărtă de altar şi se îndreptă spre tronul episcopal. Preoţii şi diaconii pe lîngă care trecea se prosternau adînc în faţa lui.

— Mă tem că eminenţa sa nu se simte tocmai bine — şopti un canonic către un altul. Are o înfăţişare atît de ciudată...

Serviciul divin urma după canoanele obişnuite. Montanelli stătea drept şi nici un muşchi nu i se clintea pe faţă. Soarele juca pe mitra lui strălucitoare, bătută în pietre scumpe, şi pe odăjdiile brodate cu aur. Faldurile grele ale mantiei albe, de zile mari, cădeau pe covorul roşu aprins. Lumina sutelor de făclii făcea să sclipească safirele de pe pieptul lui. Numai ochii nemişcaţi şi adînci rămîneau stinşi, fără ca razele de soare să aprindă în ei vreo strălucire. Cînd răsunară cuvintele „Benedicite, pa-

---

[1] Cotă — cămaşă albă şi brodată, pe care o îmbracă în timpul serviciului religios preoţii şi copiii din cor.

ter eminentissime"[1], el se aplecă să binecuvînteze tămîia.

Cînd se scoase sfînta cuminecătură, Montanelli își părăsi tronul și căzu în genunchi în fața altarului. Apoi se ridică și se întoarse la locul său. Toate mișcările lui erau ciudat de uniforme. Maiorul de dragoni, în tunică de gală, care stătea în spatele colonelului, se întoarse spre căpitanul cel rănit și-i șopti :

— Se duce bătrînul nostru cardinal, se duce, asta se vede cît de colo ! Privește : toate le face ca o mașină, parcă nu și-ar da seama de nimic...

— Cu atît mai bine — îi răspunse căpitanul, tot în șoaptă. De cînd cu amnistia aceea blestemată, ne stă la toți ca albeața pe ochi !

— Totuși, în chestiunea cu tribunalul militar, s-a dat bătut.

— Da, pînă la urmă s-a înduplecat... Dar mult i-a mai trebuit pînă să se hotărască !... Doamne Dumnezeule, ce zăduf ! Pînă se termină procesiunea, ne lovește pe toți insolația. Păcat că nu sîntem și noi cardinali, să mergem tot drumul sub baldachin ! Sst ! Unchiu-meu se uită la noi...

Cînd se termină slujba și cuminecătura fu așezată sub sticlă în ostensoriul care urma să fie purtat în procesiune, preoții intrară în paraclis să-și schimbe veșmintele.

În biserică, ici și colo se schimbau șoapte. Montanelli stătea tot pe tron, cu privirea ațintită drept înainte. Un larg ocean de valuri omenești părea că se zbuciumă în jurul tronului, încremenind la picioarele

[1] Benedicite, pater eminentissime — Binecuvîntează, înalt preasfințite părinte ! (în limba latină în text).

lui. I se aduse cădelniţa. Cu gesturi care nu erau ale lui, aşeză tămiia, fără să se uite nici în dreapta, nici în stînga.

Preoţii se întorseseră din paraclis şi-l aşteptau acum în sanctuar, dar el parcă încremenise pe tronul lui. Preotul care-l slujea se aplecă asupra lui, să-i scoată mitra şi să-i schimbe veşmintele :

— Eminenţa voastră !

Cardinalul întoarse capul :

— Ce este ?

— Sînteţi sigur că o să puteţi însoţi procesiunea ? Soarele arde cumplit.

— Ce-mi pasă mie de soare ?...

Montanelli vorbea cu glasul lui liniştit şi măsurat, totuşi preotul se gîndi că poate îl supărase cu ceva.

— Iertaţi-mă, eminenţa voastră. Mi s-a părut că nu vă simţiţi tocmai bine.

Montanelli se ridică fără să-i răspundă. Pe treapta de sus a tronului se opri şi, cu acelaşi glas ciudat, întrebă :

— Ce e asta ?

Trena mantiei lungi şi albe alunecase de pe trepte şi se aşternea pe pardoseala sanctuarului. Montanelli arăta cu degetul întins o pată ca de foc pe atlazul alb.

— E o rază de soare, eminenţa voastră, care a trecut prin geamul colorat.

— O rază de soare ? Dar razele de soare sînt roşii ?...

Montanelli coborî treptele şi se lăsă în genunchi în faţa altarului, cădelniţînd rar. Apoi îi întinse preotului cădelniţa. Soarele aşternea pete colorate pe

capul lui descoperit, bătea în ochii larg deschişi, îndreptaţi în sus, şi lumina cu o strălucire purpurie mantia albă ale cărei falduri preoţii le potriveau în jurul lui.

Luă de la preot ostensoriul de aur şi, ţinîndu-l în mîini, aşteptă să se termine cîntările solemne.

Slujitorii se apropiară şi ridicară baldachinul de mătase deasupra capului său. Preoţii i se aşezară la dreapta şi la stînga, întinzînd în urma lui trena lungă a mantiei, iar cei care purtau făcliile se aplecară să-i ridice marginile de pe lespezi. Ordinele de călugări, care se aşezaseră în fruntea procesiunii, păşiră în mijlocul catedralei şi plecară înainte, aliniaţi pe două rînduri.

Montanelli stătea nemişcat lîngă altar, sub baldachinul alb, ţinînd în mîini sigure cuminecătura şi contemplînd procesiunea. Oamenii mergeau în şir, doi cîte doi, cu lumînările şi făcliile aprinse, cu cruci, cu baniere şi steaguri. Coborau încet treptele sanctuarului, treceau printre coloanele împodobite cu flori, pe sub draperia de un roşu aprins, pe jumătate ridicată deasupra uşii, şi ieşeau în strada scăldată în soare. Cîntările celor care păşeau în frunte se stingeau treptat, prefăcîndu-se într-un murmur nedesluşit. După ele se înălţau mereu tot alte glasuri care înghiţeau pe cele dinaintea lor. Procesiunea se desfăşura ca o panglică fără sfîrşit, şi mult timp ecoul paşilor stărui sub bolţile catedralei.

Trecură membrii congregaţiilor diferitelor parohii, în giulgiuri albe şi cu feţele acoperite. Se iviră apoi „fraţii milostivi“, îmbrăcaţi în negru. Ochii le străluceau sub măşti. După ei se înşiruiră, în coloane lungi, călugării. Trecură franciscanii, cu glugile lor

negre şi cu picioarele goale şi arse de soare, apoi dominicanii, severi, înveşmîntaţi în alb. În urma lor veneau autorităţile militare şi civile: dragonii, carabinierii şi şefii poliţiei locale. Comandantul oraşului, în uniformă de paradă, era înconjurat de ofiţerii lui. Un diacon, purtînd crucea cea mare, şi alţi doi, cu făclii aprinse, încheiau cortegiul.

Draperiile de la uşă erau larg desfăcute, ca să se poată trece. De la locul lui, de sub baldachin, Montanelli zări o clipă strada luminată de soare, covorul de la uşă, zidurile caselor împodobite cu drapele şi copiii îmbrăcaţi în alb, care aruncau trandafiri pe caldarîm. O, trandafirii aceia! Cît erau de roşii!...

Cortegiul înainta încet, într-o ordine desăvîrşită. Montanelli deschise procesiunea.

Coborî de pe treptele altarului, păşi în mijlocul catedralei, trecu pe sub balconul corului, de unde se revărsau cîntările solemne de orgă şi, în sfîrşit, pe sub draperia de la intrare, atît de chinuitor de roşie! Iată-l în stradă, în lumina orbitoare. Trandafirii roşii ca sîngele se ofileau pe covorul roşu, călcaţi în picioare de nenumăraţii trecători. O oprire de cîteva clipe în uşă, pentru ca reprezentanţii autorităţilor civile să înlocuiască pe purtătorii baldachinului, apoi procesiunea plecă iarăşi, iar el păşea împreună cu ea, strîngînd în mîini ostensoriul cu cuminecătura. În jurul lui, glasurile cîntăreţilor se revărsau larg, apoi se pierdeau cu totul, cădelniţele se legănau, iar valurile acestei mări de oameni foşneau în tact cu ele.

Sînge, peste tot numai sînge! Covorul se aşternea în faţa lui ca un şuvoi roşu de sînge, trandafirii zăceau pe caldarîm ca pete de sînge împroşcat... „Dumnezeule milostiv! Oare pămîntul şi cerul de

sub stăpînirea ta au ajuns să fie roșii de sînge cît vezi cu ochii ? Dar ce-ți pasă ție de asta, Dumnezeule atotputernic !"

Aruncă o privire la cuminecătură, prin pereții de cristal al ostensoriului. Dar oare ce se prelinge din pîinea sfințită, printre razele de aur, și picură încet pe odăjdiile lui albe ? Și ce a mai văzut el picurînd așa, dintr-o mînă ușor înălțată ? Iarba din curtea închisorii era strivită și roșie... Roșie de-atîta sînge cît cursese ! Se prelingea de pe obrazul lui, picura din mîna lui dreaptă, străpunsă de gloanțe, și se revărsa într-un șuvoi roșu și fierbinte, din rana de sub coastă. Pînă și o șuviță de păr era năclăită de sînge... Da, iar părul care-i cădea pe frunte era ud și încîlcit... Sudoarea dinaintea morții... după atîtea chinuri înspăimîntătoare !

Glasurile din cor se înălțară în cîntecul triumfal :

Genitore, genitoque
Laus et jubilatio
Salus, honor, virtus, quaque
Sit et benedictio ! [1]

O, dar asta era peste puterile lui ! „Tu stai, Dumnezeule, pe tronul tău din ceruri și te uiți în jos la chinuri și la moarte. Oare asta nu-ți ajunge ? Oare mai ai nevoie de laude și de preamăriri ? Trupul lui Cristos s-a frînt pentru izbăvirea oamenilor ! Sîngele lui Cristos s-a vărsat pentru răscumpărarea păcatelor lor... Oare nici asta nu ți-e de ajuns ?... «Da, strigați-l, strigați-l mai tare, că poate

[1] Slavă și laudă tatălui și fiului, iar oamenilor prosperitate, cinste, virtute și binecuvîntare ! (în limba latină în text).

doarme...» Scumpul meu, dragul meu, oare dormi, într-adevăr, şi n-ai să te mai trezeşti niciodată ? Oare mormîntul îşi păzeşte prada cu atita străşnicie, iar groapa cea neagră de sub copac n-o să se mai deschidă niciodată ca să mi te dea, măcar pentru cît de puţin timp, copilul meu iubit ?"

Procesiunea se întorcea. Cînd Montanelli intră în catedrală, zvonul cîntărilor încetase. Cardinalul trecu printre şirurile mute de călugări şi de preoţi, care se aşezaseră la locurile lor şi-l aşteptau în genunchi, cu făclii aprinse în mîinile înălţate.

Adunîndu-şi toată puterea, Montanelli termină cu greu serviciul divin, îndeplinind ca o maşină, din obişnuinţă, rînduielile, care-şi pierduseră pentru el orice înţeles. După ce binecuvîntă poporul, îngenunche din nou înaintea altarului şi-şi acoperi faţa cu miinile. Un preot citea un pomelnic pentru iertarea păcatelor. Apoi glasul tăcu.

Cardinalul se ridică şi întinse o mînă, cerînd să se facă tăcere. Cîţiva credincioşi, care-şi croiau drum spre uşă, se întoarseră.

De-a lungul catedralei trecu repede un foşnet de paşi, de haine şi de şoapte :

— Eminenţa sa doreşte să vorbească !

Preoţii din suită se uitară nedumeriţi unul la altul şi se apropiară de Montanelli, iar unul dintre ei îl întrebă în şoaptă, grăbit :

— Eminenţa voastră vrea să vorbească poporului ?

Montanelli îl înlătură cu mîna, fără să-i răspundă. Preoţii se traseră la o parte, şoptind între ei. A vorbi într-o zi ca aceea era împotriva tuturor obiceiurilor

şi canoanelor, dar privilegiile cardinalului îi îngăduiau să facă aşa cum credea el de cuviinţă. Pesemne că avea să împărtăşească poporului ceva deosebit de important : vreo nouă reformă venită de la Roma sau vreun mesaj special al sfîntului părinte...

De pe treptele altarului, Montanelli se uită în jos, la marea de chipuri omeneşti întoarse spre el. Toţi îl priveau cu curiozitate lacomă, iar el stătea nemişcat, încremenit în veşmintele lui albe, ca o fantomă.

— Linişte ! strigară cu glas stăpînit cei care conduceau procesiunea, şi murmurul celor ce se închinau se stinse, aşa cum se stinge zbuciumul vîntului în vîrful copacilor care freamătă.

Toate feţele se întoarseră spre făptura albă de pe treptele altarului şi, în liniştea de moarte care se lăsă, răsună glasul limpede şi măsurat al cardinalului :

— În Evanghelia sfîntului Ioan e scris : „Atît de mult i-a iubit Dumnezeu pe oameni, încît le-a dăruit pe singurul său fiu, pentru ca prin el nici un credincios să nu piară, ci să se bucure de viaţa cea veşnică".

V-aţi adunat la sărbătoarea trupului şi a sîngelui celui ce v-a răscumpărat păcatele, celui ce a murit pentru mîntuirea voastră, a mielului lui Dumnezeu, care a luat asupră-şi păcatele lumii, a fiului lui Dumnezeu, care s-a răstignit pentru păcatele voastre. Aţi venit la această sărbătoare în cortegiu impunător, să vă împărtăşiţi din jertfa făcută vouă şi să aduceţi Domnului prinosul vostru de recunoştinţă. Şi eu ştiu că în dimineaţa aceasta, în timp ce ne în-

dreptam cu toții spre ospăț, ca să ne împărtășim din trupul celui ce ne-a răscumpărat, inimile voastre erau pline de bucurie și gîndul vostru îndreptat către patimile îndurate de Dumnezeu-fiul, care a murit spre mîntuirea voastră.

Dar, spuneți-mi, care dintre voi s-a gîndit o clipă la durerea lui Dumnezeu-tatăl, cel ce și-a lăsat fiul să fie răstignit pe cruce ? Care dintre voi s-a gîndit la chinurile tatălui, cel ce se uita la Golgota din înălțimea tronului său ceresc ?

Fiii mei, mă uitam la voi astăzi în timp ce pășeați în sfînta procesiune și vedeam cum vă bucurați în inimile voastre că vi se vor ierta păcatele, cum vă bucurați că veți fi izbăviți ! Dar eu vă rog să vă gîndiți : cu ce preț a fost plătită această izbăvire ? O, nesfîrșit este prețul acesta ! Îl întrece pe al rubinelor, pentru că el e prețul sîngelui...

Un freamăt ușor trecu prin rîndurile ascultătorilor. Preoții care se aflau în altar întinseră capetele și începură să șoptească între ei.

Dar predicatorul vorbi din nou, și ei tăcură.

— De aceea, adevăr zic vouă astăzi : mă uitam la voi, la slăbiciunile și la durerile voastre, la copilașii care se jucau la picioarele voastre. Și sufletul meu se umplea de milă pentru ei, pentru că ei vor trebui să moară. Și m-am uitat apoi în ochii fiului meu iubit și am văzut în ei ispășirea prin sînge...

Dar eu am plecat pe drumul meu și l-am lăsat să-și ducă singur crucea... Iată cît prețuiește iertarea păcatelor ! El a murit pentru voi, și l-a înghițit întunericul. El a murit, și înviere nu mai există. El a murit, și eu nu mai am fiu. O, copilul meu, copilul meu !

Din pieptul cardinalului izbucni un strigăt prelung și sfîșietor. Și sutele de glasuri înspăimîntate ale mulțimii repetară strigătul acela, ca un ecou. Toți preoții se ridicară de la locurile lor, iar diaconii se apropiară de predicator, încercînd să-i prindă mîinile. Dar Montanelli se smulse, uitîndu-se în ochii lor cu ochi de fiară turbată :

— Ce înseamnă asta ? Oare nu v-ați săturat încă de sînge ? Așteptați-vă rîndul, șacalilor ! O să vă săturați cu toții !

Preoții se traseră îndărăt și se strînseră grămadă, răsuflînd șuierător și greu. Fețele lor erau albe ca varul. Montanelli se întoarse din nou către popor, și marea de oameni începu să se frămînte ca o cîmpie peste care s-a abătut furtuna.

— Voi l-ați ucis ! Voi l-ați ucis ! Și eu am încuviințat această crimă, pentru că n-am voit moartea voastră. Iar acum, cînd vă îndreptați spre mine cu vorbe de laudă mincinoasă și cu rugăciuni nerușinate, iată, mă căiesc pentru fapta mea ! Ar fi fost mult mai bine să putreziți în păcatele voastre și să vă ajungă blestemul cel veșnic, numai el să rămînă în viață ! Oare au meritat sufletele voastre ciumate să fie izbăvite cu prețul acesta ?

Dar e prea tîrziu, prea tîrziu ! Eu strig, și el nu mă aude ! Bat la ușa mormîntului său, și el nu se trezește ! Stau singur în pustiu și-mi mut privirea de la pămîntul plin de sînge, unde e îngropată lumina ochilor mei, la cerul înspăimîntător și gol. Și mă cuprinde deznădejdea. M-am lepădat de el, jivine tîrîtoare, m-am lepădat de el pentru voi !

Iată-vă, așadar, mîntuirea ! Luați-o ! V-o arunc așa cum arunci un os unei haite de cîini care urlă ! Prețul ospățului vostru s-a plătit ! Haide, plecați,

îndopaţi-vă pînă nu veţi mai putea, canalii, băutori de sînge, corbi, mîncători de cadavre! Priviţi cum curge de pe treptele altarului sînge fierbinte, sînge care abureşte! El curge din inima fiului meu şi a fost vărsat pentru voi! Haide, lingeţi-l, tăvăliţi-vă în ţărînă şi mînjiţi-vă faţa cu el! Luaţi-i trupul, băteţi-vă pentru el, sfîşiaţi-l... şi lăsaţi-mă în pace! Iată trupul pe care l-am jertfit pentru voi. Priviţi-l, e numai răni care sîngerează, şi totuşi viaţa chinuită mai freamătă încă în el, se mai zbate încă în agonia înspăimîntătoare dinaintea morţii. Haide, luaţi-l şi mîncaţi-l!

Şi Montanelli luă ostensoriul cu cuminecătura, îl ridică deasupra capului şi, cu înverşunare, îl aruncă la pămînt. Cînd metalul sună lovindu-se de piatră, preoţii se repeziră cu toţii şi douăzeci de mîini îl apucară pe cel care-şi pierduse minţile.

Şi abia atunci tăcerea încordată a mulţimii se frînse în suspine înfiorătoare.

Ca un puhoi dezlănţuit, mulţimea se revărsă urlînd pe stradă, răsturnînd în calea ei băncile şi scaunele, bătînd cu pumnii în uşile încuiate, strivindu-se şi smulgînd draperiile şi ghirlandele.

— Gemma, te-aşteaptă jos un om care vrea numaidecît să te vadă.

Martini spuse aceste cuvinte cu tonul acela stăpînit pe care-l împrumutaseră amîndoi, fără să-şi dea seama, în timpul celor din urmă zece zile.

Tonul acesta, ca şi monotonia calmă a glasului şi a mişcărilor erau singurele manifestări ale durerii lor.

Gemma, cu şorţ dinainte şi cu mînecile suflecate, stătea în picioare lîngă masă şi împărţea cartuşele în pachete mici. Stătea aşa încă de dimineaţă, iar acum, în amiaza orbitoare, chipul ei arăta o nesfîrşită oboseală.

— Ce fel de om, Cesare? Şi ce doreşte?

— Nu ştiu, draga mea. Nu mi-a spus. M-a rugat numai să-ţi spun că vrea să vorbească între patru ochi cu dumneata.

— Bine. Gemma îşi scoase şorţul şi-şi lăsă mînecile în jos. Ce să fac, trebuie să mă duc. S-ar putea să fie vreun spion...

— În orice caz, eu o să stau în odaia de alături, ca să mă poţi striga. Îndată ce scapi de el, culcă-te şi odihneşte-te puţin. Toată ziua ai stat în picioare.

— O, nu! Mai bine îmi termin treaba.

Coborî încet scara. Martini venea în urma ei. În aceste zece zile, Gemma îmbătrînise cu zece ani. Firele de păr alb, care înainte abia se zăreau, se prefăcuseră într-o şuviţă bogată. Acum, aproape tot timpul îşi ţinea ochii în pămînt. Iar cînd şi-i ridica din întîmplare, expresia lor îl făcea pe Martini să se cutremure. În salonaşul mic, Gemma găsi un om cam stîngaci, care stătea drept, ostăşeşte, în mijlocul odăii. Toată înfăţişarea lui, statura, ca şi căutătura uşor speriată a ochilor cu care o întîmpină la intrare, o făcu să bănuiască îndată că omul trebuie să fie un soldat din garda elveţiană[1]. Purta o bluză de ţăran, care se vedea bine că nu era a lui. Se uita de jur împrejur, ca şi cum s-ar fi temut să nu pună cineva mîna pe el.

— Vorbiţi nemţeşte? o întrebă el în dialectul stricat al celor din Zürich.

— Puţin. Mi s-a spus că doreşti să mă vezi.

— Dumneavoastră sînteţi signora Bolla? V-am adus o scrisoare.

— O scrisoare? Gemma începu să tremure şi se sprijini cu mîna de masă.

— Sînt soldat în garnizoana de colo... Şi omul arătă cu mîna spre fortăreaţa de pe colină, care se vedea dincolo de fereastră. Scrisoarea e de la cel executat săptămîna trecută. A scris-o în ultima noapte dinaintea execuţiei. I-am făgăduit că o să v-o dau în mînă.

---

[1] Garda elveţiană — armata Statului Papal, alcătuită din mercenari recrutaţi în Elveţia.

Gemma își lăsă capul în piept: în sfîrșit, îi scrisese!

— De aceea am și adus-o așa de tîrziu — urmă soldatul. Cel executat m-a rugat să n-o dau nimănui altcuiva decît dumneavoastră. N-am putut să scap mai devreme, eram supravegheat. Abia mi-am putut face rost de haina asta, ca să mă strecor pînă aici. Omul se scotoci în sîn. Era foarte cald, și foaia de hîrtie pe care o scoase nu era numai ruptă și murdară, ci și udă de sudoare. Mai stătu puțin, mutîndu-și încurcat greutatea trupului de pe un picior pe altul. Apoi se scărpină în ceafă. N-o să mă spuneți nimănui, nu-i așa? întrebă el cu sfială, măsurînd-o pe Gemma cu o căutătură plină de neîncredere. Drumul meu aici poate să mă coste viața...

— N-ai nici o grijă, n-o să spun nimănui. Așteaptă o clipă.

Omul vru să plece, dar ea îl opri și-și scoase portofelul. Străinul făcu un pas îndărăt, indignat.

— N-am nevoie de banii dumitale! zise el destul de grosolan. Am făcut asta pentru el, pentru că m-a rugat. Aș fi făcut și mai mult decît atît... A fost atît de bun cu mine! Dumnezeu să-l ierte! Tremurul abia simțit din glasul lui o făcu să ridice capul. Cu o mișcare domoală, omul își ștergea ochii cu mîneca murdară a bluzei. Am fost siliți să-l împușcăm — urmă el încet. Noi, tovarășii mei și cu mine... Soldatul e dator să asculte ordinele comandantului. Nu l-am nimerit dintr-o dată... Iar el își bătea joc de noi. Zicea că sîntem un pluton de bicisnici... A trebuit să tragem din nou... Și el a fost atît de bun cu mine!...

În odaie se făcu liniște. Omul se îndreptă, salută milităreşte, cu stîngăcie, apoi plecă.

Cîteva clipe, Gemma rămase nemişcată, ţinînd hîrtia în mînă. Apoi se aşeză la fereastra deschisă şi începu să citească.

Scrisoarea era scrisă cu creionul, foarte mărunt şi pe alocuri greu de descifrat. Dar cele două cuvinte de la început, în englezeşte, erau cît se poate de desluşite :

„Dragă Jim..."

Deodată rîndurile se împrăştiară şi se învăluiră în ceaţă. Da, l-a pierdut din nou ! L-a pierdut ! Citind numele pe care i-l dăduse el în copilărie, întreaga durere sfîşietoare pricinuită de plecarea lui fără întoarcere se ridică înaintea ei, şi mîinile-i căzură într-o neputinţă deznădăjduită, ca şi cum toată povara ţărînei prăvălită deasupra lui se prăbuşea acum peste inima ei.

Gemma ridică din nou foaia şi începu să citească :

„Mîine dimineaţă, în revărsatul zorilor, voi fi împuşcat. Şi cum vreau să-mi ţin cuvîntul, trebuie să mă grăbesc. De altfel, între noi nu e nevoie de multe explicaţii. Totdeauna ne-am înţeles unul pe altul fără vorbe de prisos, încă de pe cînd eram copii.

După cum vezi, iubita mea, nu trebuia să-ţi sfîşii inima că m-ai lovit cîndva ! Ce e drept, a fost o lovitură grea pentru mine. Mai tîrziu însă am fost silit să primesc şi alte lovituri, aproape tot atît de grele, şi totuşi le-am îndurat. Pe unele, chiar le-am răzbunat. Şi acum, aici, în închisoare, întocmai ca peştişorul acela din cartea noastră de copii — i-am

uitat titlul — «trăiesc şi bat din coadă». Bat din coadă pentru cea din urmă oară... Iar mîine dimineaţă, FINITA LA COMMEDIA! Să înălţăm laude zeilor pentru ceea ce ne-au dăruit. N-a fost mult, dar totuşi a fost ceva. Trebuie să le fim recunoscători şi pentru atît...

În ceea ce priveşte dimineaţa de mîine, vreau să ştiţi amîndoi, dumneata şi Martini, că sînt cît se poate de fericit şi de împăcat şi că nu cer de la soartă nimic altceva. Spune-i aceasta lui Martini, ca un cuvînt de adio din partea mea. E un om cumsecade, un tovarăş bun... O să mă înţeleagă.

Draga mea, eu ştiu că, încălcînd drepturile la viaţă ale poporului şi reluînd sistemul torturilor şi al execuţiilor pe furiş, ei lucrează în folosul nostru şi-şi pregătesc o soartă nu tocmai vrednică de invidiat. Mai ştiu că, dacă voi, cei rămaşi în viaţă, veţi fi uniţi şi-i veţi supraveghea cu hotărîre, veţi avea norocul să trăiţi evenimente mari. De aceea o să ies mîine în curte cu inima tot atît de uşoară ca a unui copil care aleargă acasă într-o zi de sărbătoare. Eu mi-am împlinit partea mea de datorie, şi sentinţa de condamnare la moarte dovedeşte că mi-am împlinit-o cu prisosinţă. Ei mă ucid pentru că se tem de mine. Ce-ar putea să dorească mai mult un om?

Totuşi aş mai dori ceva. Omul care se duce la moarte poate să-şi îngăduie o fantezie. Şi fantezia mea e să-ţi explic de ce am fost atît de grosolan cu dumneata şi de ce n-am putut să uit rănile vechi.

De altfel, înţelegi singură pentru ce vorbesc de lucrul acesta: îmi face plăcere să-ţi scriu aceste cuvinte. Eu te-am iubit, Gemma, încă de pe cînd erai o fetiţă neîmplinită, îmbrăcată într-o rochiţă de stambă şi purtînd o codiţă cît o coadă de şoricel. Te

iubesc şi acum. Îţi aduci aminte de ziua cînd ţi-am sărutat mîna şi cînd m-ai rugat atît de speriată «să nu mai fac asta niciodată»? Ştiu, a fost un gest nevrednic de mine, dar trebuie să mă ierţi, Gemma. Iar acum sărut hîrtia pe care ţi-am scris numele. Prin urmare, te-am sărutat de două ori în viaţă, şi de fiecare dată fără voia dumitale... Asta e tot. Adio, draga mea!"

Scrisoarea nu purta nici o semnătură, dar la sfîrşit erau două versuri dintr-o poezioară pe care o învăţaseră împreună pe vremea cînd erau copii:

„Sînt un fluturaş uşor,
Azi trăiesc, mîine-o să mor"...

Peste o jumătate de oră, Martini intră în odaie. O bună parte din viaţă îşi ascunsese dragostea lui pentru Gemma. Dar acum, văzîndu-i suferinţa, nu se mai putu stăpîni şi, scăpînd foaia de hîrtie pe care o ţinea în mînă, o îmbrăţişă:

— Gemma! Ce înseamnă asta? Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai plînge aşa! Doar n-ai plîns încă niciodată! Gemma! Gemma dragă, iubita mea.

— Nu-i nimic, Cesare. O să-ţi spun mai tîrziu... Acum, acum nu pot vorbi.

Ascunse repede în buzunar scrisoarea udă de lacrimi şi, ridicîndu-se, se aplecă spre fereastră, să nu-i mai vadă faţa. Martini îşi muşcă buzele. Pentru întîia oară după atîţia ani se trădase ca un şcolar, şi ea nici măcar nu băgase de seamă...

— Ce-o fi asta? Trag clopotele catedralei — zise Gemma după o scurtă tăcere, întorcînd ochii

spre el. Își recăpătase stăpînirea de sine. A murit cineva, fără îndoială.

— Tocmai asta veneam să-ți spun — îi răspunse Martini, cu glasul lui de totdeauna.

Ridică de jos foaia de hîrtie și i-o întinse. Era un anunț mortuar, tipărit în grabă cu litere mari și încadrat într-un chenar cernit :

„Eminența sa, cardinalul monsignor Lorenzo Montanelli, episcopul nostru mult iubit, s-a stins subit din viață la Ravenna, în urma unui atac de cord."

Gemma ridică ochii de pe anunț, iar Martini, dînd din umeri, răspunse gîndului ei nerostit :

— Ce zici, madonna ? Un atac de cord este o explicație tot atît de verosimilă ca oricare alta...

CUPRINS

Partea întîi	5
Partea a doua	94
Partea a treia	258
Epilog	376

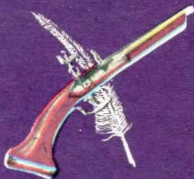
Redactor: DELIA DAMIRESCU
Tehnoredactor: ȘTEFANIA MIHAI

Dat la cules 4.I.974. Bun de tipar 11.II.974. Apărut 1974. Comanda nr. 750. Tiraj 112.500. Broșate 104 000 + legate 8500 $^{1}/_{2}$. Coli de tipar 24.

Tiparul executat sub comanda nr. 40 006 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1
București
Republica Socialistă România

Lei 7,75

Editura Ion Creangă
București